

Gr. 53253
2000

శ్రీరస్తు. TEL. 1802

అమెరికన్ ప్రభుత్వం

శ్రీకృష్ణమిశ్రాహ్యాయనహాపరిశ్రమ

అదైవసాధనాంతప్రతిపాదకం

ప్రబోధనం ద్రోదయాఖ్యం నాటకమ్

దీక్షితరామదాసవిరచితయా

ప్రకాశాఖ్యాయావ్యాఖ్యాయాసాకం

అమెరికన్ ప్రభుత్వం అధికారానంతర్యవర్య తనయన

అసూరి

సరస్వతీ తిరువేంకటాచార్యేణ

పరిశోధనం

శ్రీమద్భగవద్గీతాసూత్రాంతము

సరస్వతీ నిలయాఖ్య స్వకీయ ముద్రాక్షరశాలాయాం

ముద్రాపితం చ సద్విజ్ఞేజీయతామ్

౧౮౭౬ సం॥

ప్రకటన.

ఈ గ్రంథము వలయువారు - చెన్నపట్టణపు సరస్వతీనిలయ
ముద్రాక్షరశాలాధికారియగు - సరస్వతీ, తిరువేంకటాచార్యుల
పేర ఉత్తరము వ్రాసి తెప్పించునవచ్చును.....*
దీనిక్రయము ౧౨ అణాలకు తపాలా బిళ్ళలు పంపు నెడల
పుస్తకముగిరి అరణాప్రకారము అధికముగా పంపవలెను.

ప్రబోధచంద్రోదయనాట
పాత్రప్రవేశాద్యారంభపత్రము

పుటసంఖ్యా

- ప్రథమేంకే.
- 3. సూత్రధార:
- ౫. నటీ
- ౧౦. కామోరతిశ్చ
- ౧౫. రాజామతిశ్చ
- ద్వితీయేంకే
- ౨౪. దంభ:
- ౨౫. ఆహంకార:
- ౨౮. దంభసమీపస్థవటు:
- ౩౩. మహామోహ:
- ౩౫. చార్వాకస్తద్భివ్యక్త
- ౩౯. దాచారిక:
- ౪౦. పత్రహస్తఃపురుష:
- ౪౨. క్రోధోలోభశ్చ
- ౪౩. తృష్ణలోభవత్తి
- ౪౪. హింసాకోపవత్తి
- ౪౫. విభ్రమావతీ
- మిథ్యా దృష్టి:
- తృతీయేంకే
- ౫౨. శాంతిఃకరుణాశ
- ౫౬. దిగంబరసిద్ధాంతః, }
 ఆయమేవక్షవణకః }
- ౫౯. తామసశ్రద్ధా
- ౬౦. భీతురూపఃపుస్తకహ }
 స్తోబుదాగమః }

పుటసంఖ్యా

- ౬౬. కాపాలినివృత్తిశ్రద్ధాంతః
- ౭౧. కాపాలినివృత్తిశ్రద్ధా
- చతుర్థేంకే
- ౮౦. మైత్రీశ్రద్ధాశ
- ౮౫. రాజాప్రతిహరీశ
- ౮౬. వస్తువిచార:
- ౯౨. క్షమా
- ౯౪. సంతోష:
- ౯౯. నిత్యవేషఃపురుష:
- ౧౦౦. సారథి:
- ౧౦౪. ఆదికేశవదండకః
- పంచమేంకే
- ౧౦౭. శ్రద్ధా
- ౧౦౯. విష్ణుభక్తిః, శాంతిశ్చ
- ౧౧౫. మనః, సంకల్పశ్చ
- ౧౨౦. సరస్వతీ
- ౧౨౫. వైరాగ్యం
- షష్ఠేంకే
- ౧౩౪. శాంతి:
- ౧౩౫. శ్రద్ధా
- ౧౪౧. పురుషోజీవః
- ౧౪౨. ఉపనిషత్, శాంతిశ్చ
- ౧౬౦. నిదిధ్యాసనం
- ౧౬౨. ప్రబోధచంద్రః
- ౧౬౪. విష్ణుభక్తిః

ప్రథమ కాశవాక్యాభ్యాసపీఠికా.

నను కోర్కః ప్రబోధవంద్రోదయేన, భాష్యాదిభిర్బహుభిర్రక్షం
 క్తృతార్థత్వాత్, నచసంక్రమాథత్వేన సాధకకర్తృమితీవాద్యం, సం
 గ్రహగ్రంథానాం భూయసా ముపలంభాదితీచేదుచ్యతే । నాటకేతావ
 త ప్రతిపాద్యమానస్సర్వోపయోగభినయప్రధానం, తథాచ వేదాంతా
 ర్థస్యప్రబోధవంద్రోదయే యావాత్పాత్రీకట్యాతశయో సతావాత్
 ర్థోఽపదేశపర్యవసాయిషు భాష్యాదిగ్రంథేషు । బ్రహ్మజ్ఞానసాధనా
 వస్తువిచారాదీని నిదిధ్యాసనాంతాని బహుశః ప్రత్యేకం చిరకాలాను
 స్థీయాని శాస్త్రోపపలభ్యంతే । నహితేషాం ప్రసిద్ధక్షప్రయోగప్రవర్త
 నాత్మకమభినయమంతరేణ వైశద్యం భవతుమహతి । యథాయాజ్ఞా
 కోధితకల్పనూతోపి యజ్ఞవాతేషు ప్రసిద్ధప్రయోగదర్శనాదేవ ప్ర
 యోగకాశలంబభతే, యథాచయోగీగురుః పదిష్ట యోగశాస్త్రోపి స్వ
 ప్రకాద్యాసనబంధాత్ గురుణాప్రత్యక్షం ప్రదర్శయమా సాధ్యస్తేవ
 తత్రప్రవీణోభవతి, యథావా తారీకాదయోధీతాన్యపి శాస్త్రోపి స
 భాను ప్రత్యక్షం ప్రవర్తమానావాదజల్పవితండాబహుశోఽప్రాప్యతేప
 వ తత్రప్రపండాభవంతి, తత్రైవాధీతవేదాంతోపి ముముక్షుః ప్రస్తానిష్ఠై
 రభినయమానం వస్తువిచారాదీని బహుశః పత్నక్షీక్యవైష్ణవైతాన్యధా
 సమధోభవతీత్యేతద్ధర్మః ప్రబోధవంద్రోదయః । నచాధునకేషు బ్రహ్మ
 నిష్ఠేషు వ్యభిచారః - ఆత్మంతవిరళానాం తేషాంవాదదేవాదివజ్జన్మాం
 తరసిద్ధత్వకల్పనయా బహుశోజన్మాంతరేషు నాట్యదర్శనానామన్నే
 యత్వాత్ । యద్యత్తేషాం మహానుభావానాం మహాత్మరప్రజ్ఞామేధాతి
 శయశాలినాం పరిపూర్ణకవరశేష్యమనుగ్రహణం నాట్యసానాసపీ
 తుత్వేపి మందాధికారిణాం యాజ్ఞికాదివత్ ప్రసిద్ధప్రయోగదర్శనా
 పేక్షత్యేన తదనుగ్రహణం ప్రబోధవంద్రోదయః కించాన్యత్ ప్రయో
 జనమతోపలభ్యతే । మానుషానం ప్రభృత్యుత్తరోత్తరశతగుణితనిరతిశ
 యానందరూపస్య బ్రహ్మోనిదిధ్యాసనేయావదానందభూయస్త్యంత్ర

వ్యాఖ్యానపీఠికా.

ధమత ఏవనబుద్ధ్యానాభంభవతి| అతోయంకంచిత సజాతీయమానంద
మవలంబ్య క్రమేణతమ త్రోత్రరాతిశయసంపన్నమమసందధానస్యావి
రేణాఖ్యాసపాటవాత్ బ్రహ్మనందః కా త్రేన్యనబుద్ధ్యానాభంభవతి|
సజాతీయానందశ్చనాటకేభివ్యజ్యమానోరసఏవ * రసోవై సత్తితి శ్రుతేః
రసస్యబ్రహ్మనందతుల్యత్వేనబ్రహ్మనందాభిన్నత్వేనవమతభేదేనాలం
కారితైరభిహితత్వాచ్చతథాచధ్యానావలంబనీభూతరసాభివ్యంజకత్వేన
కావశ్యకః ప్రబోధచంద్రోదయః | నచ నాటకాంతరస్థితోరసో ధ్యానావ
లంబనమస్తుకిమనేనేతివాచ్యం, నాటకాంతరస్యకృంగారాదిరసవగ్రధాన
స్యశాంతైకరసముముక్షూపాదేయత్వాయోగాత్, చిత్తశుద్ధివిరోధి
నోనాటకాంతరస్యముముక్షోరత్యంతమనర్థకరత్వాచ్చ | ఏవమనధ్యాన
కాలయేపాదికమపివీయోజనాంతరమూహనీయం!.....*

అథతత్రభవావరమకారుణికః శ్రీకృష్ణమిశ్రఃబహుశోధ్యాపితవే
దాంతసిద్ధాంతస్యాపితవబోధవరాజ్ఞుఖస్యస్వాంతేవాసినో నాటకాది
రసికస్యనాటకముఖేనైవవేదాంతతత్త్వాథాన్యబోధోభవతు మమాత్మతి
శ్చిత్త తద్వ్యాజేనసమస్తవేదాంతాథానంగ్రహకం ప్రబోధచంద్రో
దయం నామనాటకం జగదుపకారాథామూరీపుస్తదాదానాట్యస్యనిర్వి
ఘ్నవరిసమాప్తయేతుశీలవై స్సూత్రధారేణవాతీతవ్యస్యపూర్వరంగస్య
ముఖ్యాంగభూతాంనాందీమాచరతి|మధ్యాహ్నత్వాది || నాంద్యాఃము
ఖ్యాంగత్వంచ*యద్యవ్యంగానిభూయాంపిపూర్వరంగస్యనాటకే| తథా
వ్యవశ్యంకతావ్యానాందీవిఘ్నప్రశాంతయత్కలితమవచనేనావగమ్యతే|
నాందీస్వరూపంతల్లక్షణంచయథా || నందంతికావ్యానికవీంద్రీవగ్తాఃకుశీ
లవాఃపారిషదాశ్చసంతః | యస్మాదియంసజ్జనపాధుహంసీతస్మాదియం
సాకథితేతినాందీ || ఆశీర్వాదుసీక్రియాహవఃశ్లోకః కావ్యార్థసూచకః |
నాందీతిగద్యగదితవదైద్వైదశభిస్తథేతి | నాందీస్వరూపలక్షణలక్షితమా
ద్యవద్యద్యయం * తత్రాద్యేవద్యేవరణప్రయేణబ్రహ్మణః* యతోవాత్తి
మానీత్యాదిశ్రుతిసిద్ధంజగజ్జ్వాదికారణస్యం నామతటస్థలక్షణందర్శితంచ
తుర్థవరతేన * సత్యంజ్ఞానమనంతరబ్రహ్మేతి శ్రుతిసిద్ధంనచ్చిదానందాత్మక
త్వంనామ స్వరూపలక్షణందర్శితమితివివేకః||

శ్రీమద్భగవద్గీతాసారము

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాచనము.

ప్రబోధచంద్రోదయనాటక ప్రారంభః.

మూ॥ మధ్యాహ్నం మరీచి కాస్వివ పయఃపూర్వోయక
జ్ఞానతఃఖం వాయుర్ద్వలనోజలంక్షితితితైర్లోక్యమున్మీలతి॥
యత్తత్త్వం విదుషాంఘోషమతిపునస్సగ్భిగ్భి భోగోపనంసాం
ద్రానందముపాస్త్రహేతదమలంస్వాత్మవబోధంమహః॥౧

వ్యా॥ నత్వాపరాత్మానమశేషదేహీనా మాత్మానమస్యైవమఖిప్ర
బోధనం॥ కర్తుంప్రబోధాఖ్యనిబంధనేమయా ప్రకాశనామ్మీక్రియతేహి
టీకా॥ ౧॥ వినాయకస్యతనయోదీక్షితస్యాకరోదిమాం॥ రామదాసోతిన
రథాంటికాంసంతోషకారిణీం॥ ౨॥ మధ్యాహ్నతి॥ అహ్నానాభ్యో
మధ్యాహ్నస్తస్మిన్నరగ్నూనర్యస్తస్యమరీచికాసూకిరణేషు-పయఃపూరః-
పయసాంజలానాం పూరఃప్రవాహాభవ - మధ్యాహ్నాహిసూర్యకిరణా
యదాభూమా సమాయాంపతిత్వోచ్చలంతి తదాతేషుజలభ్రమోభవతి
తంమృగజలమివదంతిలోకాః - మృగాణామేవసయథామోహానకోన
శుమనుష్యాదీనాంకిరణాజ్ఞాననిబంధనోహిసభ్రమః నతుకిరణజ్ఞానవతాం
ఏవంయస్యభగవతోజ్ఞానతోజ్ఞానేనవిమాకాశంవాయుఃపవనోద్వలనోఽ
గ్నిర్జలముదకంక్షితిఃవృద్ధిః - ఇతితైర్లోక్యం ఏతత్కార్యభూతంతైర్
లోక్యముపిక్షిప్తలతివికసితంభవత్యజ్ఞానినాం॥ తత్రయథాసూర్యకిరణేషు
సద్రూపోపిజలపూరస్సత్యవద్భూతి- ఏవమసద్రూపోప్యాకాశాదిప్రపం
చోఽధిష్ఠానసత్తయాసద్వద్భూతీత్యర్థః॥ యత్తత్త్వంతు - యస్యప్రపం
చస్యతత్త్వంస్వరూపంతువిదుషామధిష్ఠానజ్ఞానినాంప్రగ్భిగ్భిభోగోపనం
ప్రజిమాలాయామధ్యస్తోభోగీ సర్వస్తస్యభోగశ్శరీరంతస్తుభ్యంమిథ్యా
త్వేనేత్యర్థః॥ ఘోషమతిరోహితంభవతి - తక్షణస్వప్నసిద్ధంసాంద్రా

నందమఖండనందరూపం - అమలంకాకాశాదిప్రపంచమలసంబంధరపి
తంస్వాత్మావబోధం ఆత్మానందానుభవ రూపం మహాస్తేజః ఉపాస్మహే
తాదాత్మ్యేనభజామః॥ మృగత్వస్థామరీచికేతిభోగస్సఖాస్త్రిదిభృత
వహేశ్వభణకాయయోరితిచామరః । ఆత్మజ్ఞానవిలసితో యంసర్వోః
ప్రపంచ స్తస్యైవజ్ఞానాన్తాలజ్ఞానవిలసితసర్వ ఇవమాలజ్ఞానాత్తిర
హితోభవతి, ప్రపంచతిరోధానేహితదధిస్తానభూతమఖండానుభవరూః
మాత్మ్యాఖ్యంవస్తుస్వతస్సిద్ధమేవేతిభావః । ఏతేనాధికారివిషయసంబంధ
ప్రయోజనాన్యవ్యస్యగ్రంథస్యసూచితానిభవంతి । యథా, జ్ఞానేచ్ఛవో
ధికారిణః, ఆత్మ్యాఖ్యంవస్తువిషయః, ప్రతిపాద్యప్రతిపాదకత్వం సంబం
ధః, ప్రముఖవృత్తిఃప్రయోజన మిత్యలమతివిస్తరేణ॥ ... ౧

మూ॥ అపిచ॥ప॥అంతర్వాచీనియమితమరుల్లంఘితబ్రహ్మ
రంధ్రంస్వాంతేశాంతిప్రణయినసముద్బలదానందసాంధ్రం ।
ప్రత్యక్ష్యోజ్జ్వలయతి యమినస్సప్తలాలాటనేత్రవ్యాజవ్యక్తీ
కృతమివజగద్వ్యాపిచంద్రాగ్రహారేః॥ ...

వ్యా॥ అపిచేతి॥ ప్రాక్తనమంగళసముద్భయాధోపిచశబ్దః॥అంతరితి॥
చంద్రాగ్రహారేశ్చంద్రశేఖరస్యప్రత్యక్ష్యోతిః-జడాశ్చ తాహంకారాది
భ్యఃప్రాతీకూర్త్యహసస్యజ్ఞానానందాది రూపత్వేనాంతతిప్రకాశతేతత్ప్ర
త్యేక-తచ్ఛగజ్యోతిశ్చప్రకాశరూపంజయతి-జయస్సర్వోత్తమైవవత్తనం-
అన్యనిరపేక్షయేత్యర్థః-కీదృశంప్రత్యక్ష్యోతిః, అంతర్వాచ్యంసుమమా
యాంనియమితః సన్నిరుద్ధశ్చసామరుచ్ఛ తేనలంఘితముల్లంఘితంబ్ర
హ్మరంధ్రంయేనతతోకస్త్రిసరి, స్వాంతేశాంతకరణశాంతిప్రణయినఉ
పశమంగతేసతి పునఃకీదృశంజ్యోతిః, సముద్బలప్రకటిభవన్నానందస్స
ఖంతేనసాంధ్రమభిన్నంస్వప్రకాశసుఖాభిన్నమిత్యర్థః, కీదృశస్య, చంద్రా
గ్రహారేయమినః-యమోస్యాస్త్రీయమితస్య-యోగాసక్తస్యేత్యర్థః-
ఉత్పేద్మ్యతేకీర్తనమివజ్యోతిః, స్పష్టంప్రకటంబలాలసంబంధిలాలాటం
నేత్రంస్ఫులియంచయూతద్వ్యాజేనతన్నిపేణఅవ్యక్తంవ్యక్తంసంపన్నంత
భాగూతంవ్యక్తీకృతంప్రకటికృతమివపునఃకీదృశం, జగద్వ్యాపిజగద్వ్యా
పీతివిషయాకరోతితత్ ప్రేమార్థగవచ్ఛరణపిఉత్పేద్యాతీవసమీచీనేతి

కృదయం || అనేనాద్యవద్యద్వయేన వేదాంతసిద్ధాంతరహస్యం ప్రకట
యతామిశ్రేణాభిధేయంఽరణ్యం ||

మూ॥ నాంద్యంతేనూప్రధారః॥౧॥అలమతివిస్తరేణ,అదిష్టోస్తి
సకలసామంతచక్రచూడామణిహరీవినుం జరీరీరాజితచగణ
కమలేనబలపదరివహవక్షస్తటకపాటపాటనప్రకటితనరసిం
హరూపేణప్రబలతరసరపతికులప్రళయమహాగ్ధవ మగ్నమేది
సీసముద్ధరణమహావిరాహేణనిజిలదిగ్విలాసికీకన్ధపూరికన్ధా
త్తిలతాపల్లవేనసమస్తానాస్తంబేరమకన్ధిగాలాస్ఫులనబహు
శతరవవనసంపాతనర్తితప్రతాపానలేనశ్రీసుతాగోపాలేన॥
యథాశిల్పస్యహజమహ్యదోరాజ్ఞఃకీర్తివర్తదేవస్యద్వి
జయవ్యాపారాంతరితబ్రహ్మానందరసైరస్తాభిన్నమస్తీలినిబ
విభవిషయరసస్పృహషి తాళవారివాహితాదివసాః॥ ఇం

సీంతుకృతకృత్యాసయం॥

వ్యా॥ నాన్యగినియేనకీధాంప్రస్తానయః॥ నాన్యంతేనూప్రధార
ఇతి॥నాందీనాటకాంపద్యైరిహపానూప్రధారోనాటకావ్యాఃపత్తి
లిశేషః,అలమి॥నాందీనం రీతైవిసంకయోనసేన,ఇలభావం॥ అభ్యుత్ప
లి॥ అభ్యుత్పన్నోపాలేనైవ్యయట, కీర్తివేనగోపాలేన, శ్రీసుతాగోప
తా-లక్ష్మీవగిఆజ్ఞాలపశ్యం, ఛేయైలభావం, పునఃకృత్యైవగోపాలేన, సక
లాస్పర్శయేనానంతామండరీశ్వరాస్తేషాం చక్రంమూహాశస్యచూ
డామణయోముకుట మణయస్త్రైషాం షరీరిమండ్యకీరణపరి పరాస్తా
భిర్నిరాజితంశరణకమలంయన్యతాద్యుతేన । పునఃకృత్యైవగోపాలేన
బలవంతోయో అరిపుంజాశ్మస్రసమాజాస్త్రైషాం పటస్తటమేవకపాటం
తస్య పాటసేవిదారణేప్రకటితం సుసంహరూపయేన । పునఃకీర్తివ
నే? ప్రబలతరాణియానిరపతికులం, లేహంప్రళయోవినాశః, నవవమ
హాగ్ధవస్తస్మిన్న గ్నాయామేదినితస్యాస్పముద్ధివణే విరాహాశ్చవిరాహం
స్త్రైసాపునఃకీర్త్యుతేన, నిజిలాస్పమస్తాదికూరిపాటిలానిన్యోవాగంగానాస్తా
సాంతకర్ణపూరకర్ణపూరస్సంపన్నకర్ణపూరికృతః, పరాంకారికృతః
కీర్తిలతాపల్లవోయేనవతేనదిగంతాత్రాత్తిర్తిశ్వం, తలపునఃకీర్తివ

సమస్తాయే ఆశాస్త్రంబేరమాదిగజాస్తేషాం కర్ణతాలాస్ఫులనేనబహ
 శతరోయఃపవనసంచారస్తేన సర్వతఃప్రతాపకూపోఽనలాయస్యతాః
 శేన-అనేనదిశంతవిశ్రాంతప్రతాపకృతిధ్వజతః ఆజ్ఞప్తోస్త్యుక్తం, త
 మాజ్ఞామేవదర్శయతి॥ యథే॥ ॥ ఖలుప్రసిద్ధో - అస్యసహజసుహృదఃస
 భావకోమలస్యశ్రీకీర్తివర్షదేవనామ్నోరాజ్ఞః-కీర్తిరేవకవవంయస్య
 ఏవదేవస్తస్యయోదిగ్విజయస్తద్వ్యాపారేశాంతరితోవిలంబితః పరశ్చ
 వత్సేనందరసోయేషాం తాదృశైరస్తాభిస్సన్యగుస్తీలితా సన్యగ్గనుభూ
 తావిః ధా అనేకాకారాఃవిషయాః సృగాదయస్తేషాం రసస్వగ్దేనఆన
 దానుభవేనమాషితాభవ - విషయసుఖస్యహేయత్వాత్ - దివసాలః
 వాహితాంతికాంతాః॥ ... ..

యతః॥ప॥ నీతాఃక్షయంక్షితిభుజోన్యవతేర్విపతూరతూవతీక్షి
 తిరభూత్ ప్రథితైరమాత్రైః॥ సామాజ్యమస్యవిహితంక్షితి
 పాలమాళిమాలార్చితంభుజపయోనిధిమేఖలాయామ్॥ 3

వ్యా॥ కృతకృత్యతాందర్శయతి॥ యతఇతి॥ నీతాఇతి॥ నృపతేర్విప
 తూదైరిణఃక్షితిభుజోభూమిపాలాః క్షయంనీతాఃప్రాపితాః - ప్రథితైః
 భూతైరమాత్రైర్వృత్తంప్రీతిఃక్షితిః రతూవతీ - అభూత్ - అన్యన్యవతేర్భువి
 సామాజ్యం విహితంకృతం - కీన్యశంసామాజ్యం,క్షితి పాలానాంమాళి
 మాలామకుటశ్రేణయస్తాభిరర్చితంపూజితం - కీన్యశ్యాంభువి, పయోని
 ధయఃసాగరా ఏవ మేఖలాపరిభాయస్యాంతస్యాం॥ ... 3

X ॥ తద్వయంశాంతరసప్రాయప్రయోగాభినయనాత్మా
 నంపినోదయతుమిచ్ఛానః, తద్భర్తృర్వం తత్రభవన్భిఃకృ
 స్తమిశ్రేఃప్రబోధవంవోదయంనామనాటకంనిర్ణయభవ
 తస్సమర్చితమాసీత్ తద్వర్తరాజ్ఞఃశ్రీకీర్తివర్షణః పురస్తాదభి
 నేతవ్యంభవతా, అస్తిచాస్య భూవలేస్సపరిపదోఽవలో
 కనకుతూహలమితి తద్భవతు,గృహంXత్వాగృహిణీం సమా
 హూయసంగీతకర్తానుతిష్ఠామి॥పరిశ్రవ్యనేపథ్యాభిముఖమ
 వలోక్యఆర్యేశతస్తేవత్॥ 3

వ్యా॥ కృతకృత్యతాప్రయోజనమాహ॥ తద్వయమిత్యాది॥ శాంతర

ప్రథమాంకః.

పాశ్చాత్యశాంతరసప్రధానోయఃప్రయోగాభినయోవాట్యానుకారస్తే
త్యధః॥ ఆత్మవివోదోపాయమాహ॥తద్యదితి॥ తత్రభవద్భిఃపూజ్యైః.
త్రభవత్తత్రభవచ్ఛబ్దోపూజ్యార్థం - పరిక్రమ్యేత్యతఃసుగమం- నే
కం పటిబంధః ॥ ... ..

ప్రవిశ్యనటి ॥ ఏసామ్మి ఆణవేమ అల్లఉత్తోకోణిఓలలు
చిట్టలమత్తి॥ ... ..

వ్యా॥ ప్రవిశ్యనటిని- వదతీత శేషః॥ ఛా॥ ఏసామ్మి అజ్ఞాపయత్వార్వపు
కోనియోగో నుష్ఠీయతామితి॥ ... ..

సూత్రధారః ॥ ఆర్యేవివతమేవభవత్యా ॥ ప ॥ అస్తిప్రత్యగ్ని
పృథ్వీపతివిపుల బలారణ్యమూర్ఛత్పత్రితాపజ్యోతిర్జ్వాలావలీ
ధత్రిభువనవివరోవిశ్వవిభాగ్రితకీర్తిః । గోపాలోభూమిపా
లాప్రసభమసిల తామిత్రమాత్రేణ జితాస్వామాశ్రయే
త్తివత్సానరపతిలిలకోయేనభూయోభ్యషేచి॥ ... ౪

వ్యా॥ కథంవివతమిత్యాహ॥ అస్తితి॥ గోపాలో స్త్రీనియోజనా ॥ కీన్య
గోపాలఃప్రత్యగ్నినోరివవోయే పృథ్వీపతయః తేషాంవిపులంబహుళం
బలంసైన్యంతదేవారణ్యంతస్త్రిమూర్ఛత్పత్రితాపజ్యోతిర్జ్వాలావలీ
ధత్రిభువనవివరోవిశ్వవిభాగ్రితాభ్యాశాకీర్తిగ్రస్య, సకః, యేన
త్తివత్సానరపతిలిలకోభూయస్సామాశ్రయే అభ్యషేచితభిషక్తః కింకృ
త్వా, అసిలతైవభిష్టవశ్యేవమిత్రంసహాయస్తత్వాత్రేణ భూపాలాప్ర
భంహతేనజిత్వా - భిష్టవివతస్య సహాయోనార్యశత్యధః ॥ ౪

అపిచ ॥ ప ॥ అద్యాపున్యస్తవయాతుధానతరణీవంచతరా
స్ఫాలనవ్యావల్గన్నైకపాలతాలరణితైర్మృత్యుత్పితాచాంక
నాః । ఉగ్రాయంతియశాంసియస్యవితైర్నాదైఃప్రచండా
నిలప్రక్షుభ్యతరీకుంభ కూటకుహరవ్యక్తైరణ్యోణయః॥౫

వ్యా॥ తస్యోర్త్యంతరిమప్యాహ ॥ అపిచేతి ॥ అద్యాపీతిరణ్యోణ
యఃసంగ్రామభూమయః - వితతైర్విస్తీజైర్నాదై శ్శబ్దైరద్యాపీదానీ
సపియస్యయశాంసిఉగ్రాయతి । కీన్యతైర్నాదైః, ప్రచండానిరసమ

ప్రబోధచంద్రోదయః - సవ్యాఖ్యానే.

హావాయునా ప్రతుభ్యంతోయేకరిణస్తైషాం కుంభాగంజస్థలానితేషు
 కూటంసమూహస్తస్య కుహరాణిబిలానితేషువ్యక్తైఃప్రకటైః । వాయ
 పూర్ణానిహస్తీకుంభ స్థలానిశుమాగణి, ధ్వనంతీతిభావః । పునఃకీర్త్య
 రాక్షసైఃఉన్నదా ఉత్కృష్టమదయుక్తాయాయాతుధానతరుణ్యో
 త్సునస్త్రియస్తాసాంచంచంతోదీప్తిమంతోయేకరాస్తైషా మాస్ఫాలనం
 రస్పరామారకరతాళికారూపః తేన వ్యావల్లలిచపలానియానిన్నకష
 లానితాన్యేవలాలాఃవాద్యపితేషాస్తైషాంరిణితానిశద్విరాణ్యేషు । కీ
 శ్యోరణతొయః, నృత్యంత్యఃపితాచాంగనాయాసు తాభినిగానవిశేష
 ధ్వజైః, తలంపీణాదికంవాద్యమార్ధంమరజాదికం, చంశాదికంతునుః
 రంకాంస్యంగాలాదికంఘనమిత్యనరః॥ ...

సూ॥ తేనచశాంతవక్తప్రస్థితేనాత్మవినోదార్థంప్రబోధచంద్రో
 దయాభిధానంచాటవభినేకుమాదిప్రోక్తదాదిశ్యతాంభర
 తాన్తి కాపగ్రహణాయ॥ ...

న్యాయ తావగంకింస్యాత్త్రైహా॥ లేనచే॥ అభినేతులభినయే
 నప్రసాదయుతులభినయప్రదర్శన మపేక్ష్యతేతదాహ॥ తదాదిశ్యత
 యే॥ భరతానటాఃవన్తి కాపగ్రహణాయనటవేషవిగ్రహాయ॥

నా॥ నటవిషయం॥ ౧॥ అలాడైతలచ్చరిలంలచ్చరిలంజే
 లతపరిణితిభులబలపక్తిమెక్కి విక్సిగనలలరాఅనడలేణ
 లక్షణైర్మక్తిరిణిసోలండడంబహులచెరసంతసరణికరజ్జరికిద
 తిలతతరింగమాలం గిరింతర న్డడత్తి, విక్సిత్తసచ్చ సహ
 స్సపిక్కిఉత్తంగమాతిగమహావ హీహరసహస్సం భవంత
 భులివడవడమంగగాభిమూచిఘుచ్చంతసలలవత్తినలిలసంఘా
 రుక్తజ్జనెన్ద్రసాలరంణిమ్మహితిమహుమహణేణపిక్షీరసము
 ద్గంతసాదిదానమరివిలలల్చీ తస్ససంపదంసలలముణితిని
 లాహిణిజ్జిపీరవరిరస్స హంపరిసోడవసమోసంతతో *

చా ఆర్యపుత్రాశ్చిర్యనాశ్చిర్యంయేనతథానిజభుజబలవిక్రమైకనిర్భ
 త్త్వితసకలరాజమండలేన ఆన్ద్రాకృష్ణకరినకోదండదండ బహుశవర్షచ్చ
 నికరజగ్గ్రీకృతతురంగణం గమాలంగిరం తరనివతస్తీక్షణిక్షిప్తశస్త్రస

సప్రవృత్తస్తోత్రంగమాతంగ మహామహీధరసహస్రం భ్రమిమచ్ఛజదండ
 ండమందరాభిఘాతఘూర్ణ తస్యకలపత్తిసలిలసంఘాతంకర్ణనైస్యసాగరం
 త్కర్ణ్య మధుమథనేనేవ క్షీరసముద్రమాసాదితా సమరవిజయలక్ష్మీః,
 తస్యసాంప్రతం సకలమునిజనశ్లాఘనీయ వీరచరితస్యకథ మీదృశకథపత
 తస్యంవృత్తిః॥ ... ..

వ్యా ॥ నటిప్రాకృతం ॥ అయ్యెలి॥ ఆశ్వుత్రఆశ్వుర్యమాశ్వు
 - యేనసమరవిజయలక్ష్మీః ఆసాదిరాప్రాప్తేత్యన్వయః॥ కింశ్చ
 కర్ణనైస్యసాగరంవిత్కర్ణ్యకేనకమిన,మధుమధనేనేశ్రీకర్ణ్యక్షేనక్షీరస
 ముద్రమివ - యథాక్షీరసాగరంనిర్మల్యశ్రీకర్ణ్యక్షేనక్షీరసా విసం తేనరా
 త్యగః॥ కింఘాతేన,యేనమధుమథనేనచతిథాతేనో క్తిప్రకారేణాభ
 లవిప్రమైరేణార్థస్థితంసంసంరాజవండుంయేన॥ కింశ్చశింసన్తస్య
 సాగరం, అకర్ణ్యాకర్ణ్యకేరినోయఃకొదండదండప్రసాద్యవ్యర్థయశ్శరస
 బాణసముహస్తైనజగ్ధగీకృగాస్తురంగాద్భవివతిరంగమాలాయస్త్వి
 నఃకీకృశంసరంతరంనిపంతంలీల్యోగవిద్యస్తానిభిత్తతఃపతిలాశస్తా
 కాంసహస్రాగ్నిం లపరిమితాని శస్త్రాగ్నిం ప్రేమ్యైతాడైతంగా యేనూం
 గాకరిణఃతవివ హామహీధరాః పర్వరాస్త్రేహసహస్రంయస్త్వి॥ పునః
 దృశం, భ్రమి కయోభుజదండఃసవివచంగమందగస్త్రభి మా సేషయా
 తంతఃసకలా యేవర్ణయః తవివసలిలసంఘాతోజల సమూహాయ
 తస్యేన్యైర్వైపుష్టం॥ ... ..

సూత్రధారః॥ ఆశ్వునగ్గ సావ్యమేన గ్రాహ్యంజ్యోతిష
 తోపితారణాత్ ప్రాప్తేకారవ పిపునస్స్వభావమేవాపతి
 స్థలే॥ యతస్సకలఘాపాకలప్రళయకాలాగ్నిరుద్యోతేది
 పతినాసమున్నూలితం చంద్రాస్వయపాధివానాం పృథివ్యా
 మాభివశ్యంస్థిరీక ర్తృమయమస్యసంకభః॥ ...

వ్యా॥ సన్గసౌవ్యంస్వభావసౌమ్యం॥ సకలేతి॥ సకలాయోభూపాలా
 హంకులంత్రప్రళయ కాలాగ్నివిరుద్ధహృఃతేనచేదతశాభిపతి
 రాజ్ఞాశు పాలేనసమన్నూలితంసమున్నూటకసోహ॥ సావ్యసాంరా
 ంకీర్తివర్ణప్రభృతీనాంగీత్రయామాభివశ్యంస్థిరీక ర్తృమయమ స్యసం
 భఃకోరిధఃనైమిత్తకోనస్వాభావికః॥ ... ..

మూ॥ పశ్యతథా॥ ప॥ కల్పంతవాతసంక్షోభలంఘితాశేష
భూభృతః॥ శ్లైర్యప్రసాదమర్యాదాప్తవివహిమహేమాదధేః॥

వ్యా॥ అముమద్ధంప్రకారంతరేణాహ॥ కల్పంతేతి॥ కల్పంతేయే
వాతస్యైసంక్షోభఉచ్ఛలనంతేనలంఘితాఅశేషభూభృతఃపర్యతాదే
తస్యమహేమాదధేస్సముర్రస్యతాపవప్రకృతిభూతావపశ్లైర్య
సాదమర్యాదాః శ్లైర్యంనిచ్ఛలతాప్రసాదఃస్వచ్ఛతామర్యాదావే
సుల్లఘనం॥ ... ..

మూ॥ అపిచ॥౧॥భగవన్నారాయణాంశసంభూతాభూతహి
రాయతథాపథాఃపారుషభూషణాః పురుషాఃక్షీతిమవతీర్య
నిస్పృథితకృత్యాఃపునశ్శాంతిమేవప్రపద్యంతే॥ యథాపరశు
రామమేవాకలయతుభవతీరావత్॥ ... ..

వ్యా॥ తథావిధాస్తాదృశఃపురుషాః పునశ్శాంతిమేవప్రపద్యంతేపా
పునవం॥ కింకృత్యాఃక్షీతింప్రత్యవతీర్య॥ కిమద్ధంభూతహితాయపా
ణినాంహిరాయ-పారుషమేవపురుషాన్ప్రపదభూషణంయేహంతే॥

ప॥ యేనమ్రస్సప్తకృత్స్వగృహబహుళవసామాంసమస్తీమ్ర-
పంకపూర్ణిగ్భారేకారిభూరిఛ్యుతగుధిరసరిచ్ఛారిపూరేభిషే
కః॥ యస్యస్త్రీజాలప్యథావనిధినవికౌన్దియోవిశ్రుతోసారా
నివ్యోచ్ఛాంసహిట్రద్రవపటురటన్తోరథాఃకుతారః॥ ౧

ప॥ సోపిస్సవీర్యాగవరార్యాభారంభూమేస్సముఖాయకులం
నృపాణాం॥ ప్రశాంతకోపజ్వలనస్తపోభిఃశ్రీమాన్సునిశ్శాన్యతి
జామరగ్నైః॥ యక్షం॥ ... ..

వ్యా॥ యేనేతి, సోపిస్సవీర్యాదితి, యక్షం॥ సోపిశ్రీమాజామ
గ్నోమునితపోభిఃప్రశాంతకోపజ్వలనస్సశాన్యతిశాంతింగచ్ఛత
కింకృత్యాః, నృపాణాంకులంసముఖాయసముత్పట్యభూమేర్భారంస్వ
ర్యాత్స్వసామధ్యాత్ అవతార్యచేతియోజనాద్వితీయశ్లోకస్యఅ
నకృతకృత్యతాదర్శితా॥ సకః, యేనమ్రస్సప్తవారమిలిమ్రస్సప్తకృత్స్వ
ఏకవింశతివారంభూరిఛ్యుతంయద్రుధిరంతస్యయాసరిస్తస్యాఃవారిపూ
రేభిఃపేకఃస్నానంతస్సాంవ - అకారికగ్నం॥ కీకృతేనారిపూరే, పుపా

సంరాజ్ఞాంబహుళోభూయాన్వసాశుద్ధమాంసస్నేహశ్చమాంసం
 నిస్తిమకపంకఃలలాటాంతర్గతోధాతుశ్చఏతానిపాగ్భారేతీరేయస్య
 కాదృశేపునస్సకః,యస్యాసౌఖ్యతారఃపరశుః స్త్రియశ్చబాలాశ్చపుష్ప
 తాన్యేవావనిస్తదవధియన్నిధనంమారణం తద్విధౌతస్త్రికార్తవ్యేర్ద
 యఃఅతికఠినఃపశుతోవిఖ్యాతః,కీదృశఃకుతారః,రాజన్యానాముచ్చాయే
 విసాస్సగంధాన్దైహంహుటంసముదాయఃతస్యక్రథనేవి నాశేపట్వీకుశ
 రటంతీశబ్దాయమానాఘోరాభయానకాధారాయస్య॥ *

మూ॥ తథాయమపీకృతకర్తవ్యస్సంప్రతిపరమాముపశమ

నిష్ఠాంప్రాప్తః॥ ... *

వ్యా॥ దాష్టాంతికమాహ॥ తథాయమితి॥ ... *

మూ॥ యేనచ॥ప॥వివేకేనేవనిర్జిత్యకర్ణంమోహమివోర్జితం ।

శ్రీకీర్తివమన్మపతేహ్యధస్యేవోదయఃకృతః ॥ ౧౦॥

వ్యా॥ వివేకమోహయోర్జయపరాజయాభినయేననాట్యంరచయితుం
 సంగతిమారచయతి॥ యేనచేతి॥వివేకేనేతి॥ యేనఉర్జితంబలవంతంకర్ణం
 నిర్జిత్యశ్రీకీర్తివమన్మపతేహ్యధస్యేవోదయఃకృతః- తత్ప్రదృష్టాంతోవివే
 కేనేవఅత్తయాధాత్మ్యజ్ఞానేనేవమోహం సంసారమూలకారణ మివనిర్జ
 యబోధస్యేవఅత్తసాక్షాత్కారస్యేవఉదయఃకృతః॥ ... ౧౦

మూ॥ నేవశ్యే॥గ॥ఆపాపతైలూషాధమకథన స్మృతుబీవత్స
 స్వామినోమహామోహాస్యపివేకసకాశాత్పరాజయముదాహ
 రసి॥నూత్రధారః॥ ససంభ్రమంపిలోక్య॥ అయేవ॥ఉత్తుం
 గపీవరికుచద్వయ పీడితాంగమాలింగితః పులికితేనభుజేనర
 త్యా । శ్రీమాన్జగతిమదయన్నయనాభిరామఃకామోయ
 మేతిమదఘూణితనేత్రపద్మః॥౧౦॥ గ॥మద్వచనాచ్చాయము
 పజాతకొగ్ధశ్రవోపలక్యతే తదపసనణమేవాస్తాకమితశ్చే
 యశ్చితినిషాగ్రింతా॥శ్చిప్రస్తావనా॥ ... *

వ్యా॥ నేవశ్యే॥ ఆపాపేతి॥తైలూషాధమనటాధమ॥ ఉత్తుంగేతి॥ల
 యంకామః ఏతిసమాయాతి॥ కీదృశఃకామః పులికితేనరోమాంచితేనభుజే
 రత్యా ఉత్తుంగమత్యుచ్ఛంపీవరంమాంసంలయతు- చద్వయంతేన పీడి

తమంగం యథాభవతి తథా ఆలింగితః పునః కీదృశః? శ్రీమాన్ శోభావాన్
జగంతినచేతనాని మదయన్ మత్తాని కుర్వన్ తథానయనయోరభిరామః-
తథామదేనఘాస్తి తేనేత్రకమలేయస్య సఃఖ్యాంతనేత్రః ॥ ౧౦ ॥ ప్ర
స్తావనాకథాసంగతిః ॥ ... ..

మూ॥ తతః ప్రవిశతి యథానిర్దిష్టః కామోనతిశ్చ ॥ కామస్స
కోధం ॥ ఆఃపాపేతి పరిత్యాననురేభరతాధమ ॥ ౪ ॥ ప్రభవ
నిమనసి వివేకో విమమమపిశాస్త్ర సంభవస్తావత్ ॥ నిపతంతి దృ
దృష్టి విశిఖాయావన్నేందీవరాక్షీణాం ॥ ... ౧౨

వ్యా॥ యథానిర్దిష్టాశ్చ ॥ పూర్వస్థోకితశ్చేషః ॥ ఆఃపావశ్చైలూపాధ
మే ॥ పూర్వస్థోకామిం శేషః ॥ తాధమనటాధమేత్యర్థః ॥ ప్రభవతీతి
విమమమపిపంశితానామపిశాస్త్రసంభవోవివేకస్తావత్ ప్రభవతి
సముత్పన్నతే, యాః స్వగ్యంతంబిందీవరాక్షీణాంగృష్టివిశిఖాః పూర్వరూ
పాః పాశాన్, ఎతన్ ॥ తాసాం కటూతప్రత్యైరంభితమివ సుచేతనం
భవతీతి భావం ॥ ౧౨

మూ॥ రమ్యః హృద్యశలనవాస్సగయనాగుంబర్విరే ఛా
లగాః ప్రోక్తౌలన్నవపన్ది కాసురభయోవాగాస్సపంద్రాః ॥
క్షపాః ॥ యద్యేగానిజయింహంశపితృశ్చస్త్రాణ్యమోఘాని
శేషదోష్టకృష్ణసౌమివేకపిభవః ॥ క్షృప్రోభోధోదయః ॥ ౧౧ ॥

వ్యా॥ రమ్యమితి ॥ ఏతాని మేనమలమోమనిసంభలాని శస్త్రాణిపని
భోజయంతి యది సరోవరే ప్రస్తానియవీవర్తంతే తత్తదానంతైలూపా
ధమనాశితోవివేకస్త్రవిభవస్సామగ్ధ్యోదయోక్తాభప్రబోధోదయశ్చ
క్షిప్రకన్వయసంపిన్నసంభవతీతి భావః ॥ ఏతాని కానిరాన్యాహ ॥ రమ్యమితి ॥
రమ్యగ్యగృహస్యతలంఘామినినానూతనా, సునయనాస్సలంపనా,
గుంజంతిశ్చ కుంభం తోద్విరే ఛాధగ్రాహకాయాసుకాద్యశోలతాః ప్రోక్తా
లంత్యోక్తి సనశీలాః ననాః మన్ది కామాలభ్యః సురభయోవాతాస్సగంధా
వాయవః సపంద్రాశ్చాః పితాని మమశస్త్రాణి ॥ ... ౧౩

మూ॥ ౧౧ః ॥ ౧౧ ॥ అర్చితైర్గురుభిర్భావసాం కా ఆవసానోమోహ

స్సపిన్దోష్టోవివేకేత్యేతన్ ॥

...

*

వ్యా॥ రతిరితి ॥ వదతీతిశేషః ॥ ఛా॥ ఆర్యపుత్రగురుఃఖిలుమహారాజః
మహామోహస్యప్రతిపత్తోవివేకభిరతర్కయామి॥

మూ॥ కావః ॥ గ॥ ప్రియేకుతస్తవేదంస్త్రీస్వభావసులభం
వివేకాద్భయమున్ననృపశ్యేషశ్య॥ప॥అపియదివిశిఖాశ్శరాస
సంవాకుసుమమయంససురాసురంతథాపి॥ మమజగదఖిలంప
రోరునాజ్ఞామిదమతిలంఘ్యధృతింనుహూర్తమేతి॥ ౧౪

వ్యా॥ కావఃఇతి॥త్వంస్త్రీస్వభావసులభంభయంమాకురు, అహమతి
సమర్థోస్త్రీర్యాహ॥అపియదీతి ॥ యద్యపి-పిశిఖాశ్శరాః శరాససంధనుః
ఏతద్భయం కుసుమమయంసర్తతే తథాపి ససురాసురం సురాసురైర్గై
వదైర్యైస్సహవర్తతే శిష్యురాసుర-అఖిలంసర్వమిదంజగత్ - భోవరో
రు మమాజ్ఞామిదంఘ్యడ్భంఘృధృతింధైర్యంముహూర్తంతఃకామపినై
తినప్రాప్తో॥ ౧౪

మూ॥తథాహి॥ప॥అహాల్యాయాజారస్సురపతిరిభూదాత్తత
నయాంప్రజానాథోయాసీద్భజంసరోరంచురదలం । ఇతి
ప్రాయఃకోవానపదవ పతెకార్యతనయాశ్రమోమనాబ్జణా
నారత్యవభవనోన్మాత్తపిశిఖా॥ ౧౫

వ్యా॥ ఉత్తరస్థ ప్రకటయతి॥ తథాహి॥ అహాల్యాయా ౧౮॥సురప
తిరింగ్రఃఅహాల్యాయాఃసెంతమపత్నాభిః జాతృపతిరిభూత్ । ప్రజా
నాంనాథోబ్రహ్మతత్తనయాంశరసూపాంతయాసీత్సమగ్రీప్రగ
తిః మిశ్రసభాపంప్రాప్త్యైశ్యధిః । ఇంచుశ్శకౌతకఃసరోర్బ్రహ్మసేరిబ
లాంస్త్రీయంతభవతిసీ సేవే॥ఇచ్చేపంప్రకారేణప్రాయః అంతయెనను
యాకోనాపుమాపురుషః అపదేఅహాశేవదంధానంనాక్యాశింతుస
ర్వోపికారిరపవేళ్యధిః । కింధికంనాచ్యం భవనానామున్మాఃఉన్మాదస్త
ద్విధిమతతర్కస్తన్యగాను వాదీయాయాబాణానైషాంబ్రహ్మః కింభవనాపి
త్యధి॥ ... .. ౧౫॥

మూ॥ రిరితి॥గ॥అత్తత్త్వనిర్వంపశంతహవికాశాఃహాలసం
పజ్ఞోసరిపివ్యుత్తరాదైహోస్థిజమణిఅనుష్ఠమహాలసం న్నా
మహావలాహణీ॥ ౧౬

సహజాదరాణాంగోశ్రజానాంవికామిషప్రభవమేవవైరంసముజ్జ్వలం
భలేప్రకటభవతీజగతిప్రసిద్ధం || అత్రదృష్టాంతమాహ|| హినిశ్చితం-కు
రుపాండవానాంపృథ్వీనిమిత్తంయథాస్యాత్తథాతీవ్రోదారుణఃతథాప్ర
సిద్ధఃభవనక్షయకృత్భవననాశకోవిరోధోఽభవత్ || ౧౯ ||

మూ||X||సర్వమేవైతజగదప్యప్నితోపాజ్జితం, తచ్చాస్మా
భిప్రావద్వజ్జభతయాసర్వమేవాక్రాంతం, తేహంతువిరళః
ప్రచారః, తేనైతేపాపాస్సాంత్రతం పితరమస్మాంశ్చోన్నతా
యముద్యతాః|| ... ..

వ్యా|| ఏకామిషప్రభవత్వందగ్ధయతి|| సర్వమేవేతి||

మూ||౨౦||X||సంతంపావంసంతంపావం, అత్రఉత్తకింపదం
పావంవిద్యేసమేత్తకేణతేహింతరగ్ధం అహవాఅర్థిఉవాఙ్కో
విష్టమందిదో|| ... ..

వ్యా|| రతిరి||ఛా||శాంతంపాపంశాంతంపావం, అర్యపుత్రకిమదంపా
పం విద్యేనణ మాతేజైసైవైతారబ్ధం అథవా అస్తుప్తపాయః కోస్య|
త్రసుంప్రీతిః|| ... ..

మూ|| కామః|| అస్తుప్రసిందిన్నిగూఢంబీజం||

వ్యా|| నిగూఢఃస్థుం - బీజంకారణం|| ... ..

మూ|| ౨౧|| అత్రఉత్తతాగ్గణిఉగ్ధీఅది||ఛా||అర్యపుత్రత
రింనోద్ధాత్యతే|| కామః|| స్త్రీస్వభావాగ్ధవతీభీరురితనత
దారుణ సేవీయసాముదాక్రాయతే || రతిః సభయం|| అ
త్రఉత్తకేరిసంతంఛా|| అర్యపుత్రవృత్తంతత్ || ...

మూ|| కామఃప్రియేనభేతవ్యంనభేతవ్యం|| హతాశానామా
శామాశ్రమేతత్, అస్తికేలైషాకింపదంతీ, అత్రాస్మాకంకులే
కాళరాత్రికల్పవిద్యానామరాక్షసీసముత్పన్నస్యతఇతి||

వ్యా|| హతాశానాంనష్టాశానాం - కింపదంతీజనశ్శ్రీతిః - లోకప్రసి
ద్ధిఃసమనిశ్చయఃవిద్యాఆత్మతత్వసాక్షాత్కారః-కూరికర్మకరణాద్రా
క్షసీత్యుక్తిః||

మూ|| రతిఃసభయం|| హద్దిహద్ది,కహమన్మాణంయదేగ్ధసీతి

ప్రథమోంకః

వేదదిమేలలం

...

...

...

ఛా || హోధిక్ హోధిక్, కథమస్తాకంకులే రాక్షసేతి వేపలే మేహృదయః ||

మూ|| కామః|| ప్రయేనభేతవ్యంనభేతవ్యంకి. వదంతీమాత్ర మేతత్ ||

వ్యా|| కింవదంతీమాత్ర మేతదితిపునరాశ్వాసనం || ... ..

మూ || రతిః || అహతాపర్కసేపకింకాదవ్యం ||

ఛా|| అథతయా రాక్షస్యాకింక ద్తవ్యం || ... ..

మూ || కామః|| ప్రయేతి స్తికిలత త్ర పాశ్రజావత్యాసరస్వతీ

వ || పుంసస్సంగనముఖ్యశశ్యశృహిణీ మాయేతి తేనావ్యసా

వస్పృష్టాపి న సప్ర సూయతన మంలా కాననూశక్ర మా ౩ |

తస్తాదేవజనివ్యతేన రసా ఏద్యేక న్యాయమాతా శస్త్రవ

సహూదరాశ్వజనో సర్వం చభక్త్యుక్తమ్ || ౨౦ ||

వ్యా || కామ ఇతి || ప్రాజావత్యాహిరణ్యగర్భసంబంధి సగ స్యోవా

ణీ || పుంస ఇతి || పుంసః పరమేశ్వరస్య-గృహీణీస్త్ర-సంహారావం తనముం

పుత్రం ప్రసూయతు త్వాన్య, లో కాణాభూర్గుణరావీణ, హుంతుక్రమే

ణ- అనూతజనయామాస | కీర్త్యశస్య పుంసః సలగేన సంబంధేన సముఖ్యత

స్య రహితస్య - కీర్త్యశీమాయా, తేన పుంసా అస్పృష్టాపి తసంబధాపి - అ

సంబధాజనయతీత్యయ్యక్తమితి నాశంకియం , చుంబక పామాణేనా సంబ

ధాలోహశలా కాచుంబకయూతమనుయాచీ స్పృష్టలో కేతద్వదిత్యన్తి-

అఘటితఘటీనాపలయస్యామిదం సర్వమపసంధాన్యత ఇత్యహ || మాయే

శ్యనేన విశేషణేన పునశ్చ బలంత గ్యాధిః- అనరసంతరం అనావద్యే ప్ర

సిద్ధకన్యాతస్తాదేవమనసపపసకాశాత్ జనివ్యతే ఉస్పృశ్యతే- అహికా,

యయా రాతిః పితా తే సహూదరాః బంధుశ్చైవ సమితా శర్వం సంబం

ధులాంతః పాతత్వే దాత్వాపి భక్షణం ఇతి నిర్వరం మైత్రభక్తిన్తి || ౨౦ ||

మూ|| రతిః || సత్రాసోత్రం సం || అత్తం త్తి పరిత్రావాపత్తి పీతభ

త్తరమాలింగతి ||

...

...

...

ఛా || ఆశ్వపుత్రపరిరాశ్రహిపరిగాహానిభత్తరమాలింగతి ||

మూ|| కామః|| స్పర్శమశ్రిమశ్రియ స్సగతం || వస్తురంగియా

ద్భేదస్తరళ తత్రా గామల గృహీణియోక్తిం పోస్తుగాత్సర

యుగభరాసంగసుభగః | అధీరాత్యైగుజన్మణివలయదోర్వ
 నిరచితః పరీరంభోమోదంజనయతిచ స మ్మోహయతిచ || ౨౧ ||

వ్యా || కామః || స్పృశుఖమభీనీయ-స్వగతం మనశ్శేవ || స్ఫురదితి || ఆ
 ధీరాత్యైః చపలాత్యైః పరీరంభ ఆలింగనం మోహమానందం జనయతిఉ
 త్పాదియతి స మ్మోహయతిచ - స మ్మోహం విషయాంతరవిస్తరణం
 తత్కారోపిత్యథః | కీదృశః పరీరంభః, స్ఫురత్కారో మోహ్యేదః రోమాం వోగ
 మోయేనసః | పునఃకీదృశః, భయేన ఉత్కటః కంపోయయోస్తాచతావ
 త్తుంకొడచొప్పనాచతయోర్యగంయుక్తంతస్యభరస్తదాసంకేనసంబం
 ధవిరోషేణసుభగోమనోహరః | పునఃకీదృశః, గుంజచ్ఛబ్దాయమానం మన
 వలయంయస్యాం గాతృశీదోర్వల్లిర్బాహులరా తయారచితః సంపా
 తః | కీదృశ్యా అధీరాత్యైః, గరభతరా అపచపలాతా రా అట్టః కనీసికాః
 యాతసులా వ్యాకులాన్విగ్రహస్యాః || ౨౧ ||

మూ || స్రుకాశః దృఢంపరిష్వజ్యప్రియేనభేతస్యంనభేతవ్యం
 లస్తాసుజీవత్సుకుతోఽవ్యోష్పత్తిః || రః || అధకింతావీరక్ష్మసేవ
 ఉష్పత్తిశుక్లాణంపరిష్వజ్యంసప్తరా ||

భా || అధకింతస్యారాసస్యాఉష్పత్తిశుక్లాంప్రతిపత్తాణాంసన్ముతా
 మూ || కామః || బాధం, సాఖి అనివోహోపనివల్లే వ్యాంప్ర
 బోధవంశే శ్రీభాగ్రాసహంజనయతి వ్యాతిత్ర సర్వవితేక
 మదమాంయః ప్రసన్నోద్వోగః |

వ్యా || బాధమపి అపశ్యంసన్ముతేరంపః || సాఖిన్విలి || సావిద్యా
 అనావృతప్రహ్లాకారాంతఃకరణవృత్తిః | అనావృతప్రహ్లాకారాంతఃక
 రణవృత్తిప్రహేతం వైశిష్ట్యంప్రబోధచంద్రః ||

మూ || రః || అట్ట ఉత్కటహంపదేహింలప్సవోవిశ్వాసకారిణీ

ఏవిజ్ఞావిఉష్పత్తిరేహింయవ్విణీదేహింసలాహిజ్ఞది ||

భా || అర్యపుక్రీకీకమేవైరాన్నవోవివాశకారిణ్యావిద్యాయాఉష్పత్తి
 ద్విన్విసీతైశ్శృంగ్యుతే || ఏద్యాయాఉష్పత్తిః కథంశ్లాఘ్యతత్త్వయోజనా

మూ || కావ || ప్రసిద్ధుపలక్షయప్రప్యతానాంపాపకారిణాం
 కుతఃప్రశ్యవాయగణనా, శత్యం || హంసహజనులినవక్రభావభా

ప్రళయోగః.

జాంభవతిభవః ప్రభవాన్మనాశహతుః । అథరవదపీషవా

ప్యధూమో జ్వలనవి నాశమనుప్రయాలినాశం ॥౨౨॥ ...

వ్యా ॥ సహజేతి॥మలినదృష్టంతవపవక్రంభావవిత్తాభిప్రాయం
భజంతిసమలేయేచేయంభవఉత్పత్తిః-ప్రభవస్యోష్ణోష్ణోనస్య అస్యన
శ్చనాశహేతుర్భవతి ॥ ఉత్తే ధేఽథంతరినాః ॥ ౨౨భవేత గూమ
జలసరపదపిషవాప్యమేఘమార్ధివగ్గంతం గత్వాస్వోష్ణగ్నిప్రాసం వహ్ని
స్తన్నాశమనునాశఃప్రస్వయంనాశంప్రయాతి । ధూమోపిషలినోపక్ర
శ్చేతిభావః ॥ ౨౨ ॥ ...

నేపథ్యే ॥ ఆపాపదురాత్మకాభిషక్తినేపంకరింతాన్
క్షిపన్తనురే ॥౨౩॥ గురోష్ఠ్యవలిప్తస్యకాగ్ర్యం ద్విమజాం
ణః । ఉత్పదంప్రతిపన్నస్యవరిత్యగోష్ఠ్యుతే ॥ ౨౩ ॥ ఇతి
పౌరాణికం గాథాప్రకాశంకదాహూయే, అనేన గాథా
కంజన కనాహంకారం వర్తినాన్ గత్యైః స్తవైషవ రక్షణః
మోహోదభిశ్చ సవంబుల దృఢవాదైః ॥ ...

వ్యా ॥ నేపథ్యే అనేన యాం ॥ గురోతి ॥ అనిత్యైః । గర్భైః
ఉష్ణకప్రతిపన్నస్యోష్ణాగ్రగమినః శేషంబుగమ ॥ ౨౩ ॥ గాథా
దసంపిర్భూపాం ॥ అనేనీ ॥ సవంబునా అహంకారాం ప్రకాశ
హమాకారాధ్యాయుస్తానాశ్చోష్ణవర్తంబుమేష్వేషవ ॥ ...

కావః ॥ విలోక్య ప్రేయేలయమస్తాకిం కులేద్యామూజీ
వ్యానుత్యానహవివేకితపవాభివర్తతే । యవం ॥ ౨౪ ॥ గా
గాదిభిస్సర్వసచారభిరాంతికంతర్నిభృతస్యమాన ఇవ
మానధసఃపృశాంగః । మత్యానితాంకలుష్మితయాశాం
ణికాంత్యేషాం గ్రహహినాం రివోపిభావ ॥ ౨౪ ॥ తన్నయ
క్తమిహోస్తాకినువద్ధామిహోష్ణాగ్రే ॥ ౨౪ ॥ అహంకారి ॥ ...

వ్యా ॥ యవంః పూర్వోక్తపదేకః ॥ ర గాదిభిరతి ॥ మత్యానిత్యా
భిభాతి । కథంభూతయామర్య, గా గాదిభిర్నితాతవతితయేక కలుష్
కృతయా । కీదృశై రాగాదిభిః స్వరసచారభిః అవిద్యస్వేచ్ఛాప్రశృ
త్తిః అవిశ్లేసమోహదయా మైరాత్రాకాంకైః । ఉత్పేక్ష్యతి

నిర్భర్తృమానభవప్రతిక్రియమాణభవ - మానవధనంయస్య-కృతా
 స్యంగానియస్య । కయాకభవ, కాంత్యాకశాంక భవఃకీర్త్యశ శ్శశాంకః,
 సాంద్రోనివిదేనతుహి నేనహి మేనలంతరితలచ్చాదితః॥ తన్నయుక్తమి
 త్యనేనకామరత్యైః స్పృభావత్సంవివేకాదయమాత్రేణేతిప్రదర్శితం॥
 ఏషగంభీరభిరాప్త ననటసంయేవ॥ ఉత్కృష్టపాత్రప్రవేశః॥ ...

మూ॥ రః ప్రవిశతి రాజామతిశ్చ॥ రాజా, విచింత్య॥ ప్రియే
 శుక్రితంత్యయాన్యదుర్విసీతస్యవటోర్ద్వద విస్ఫూర్జితంవచః, య
 దస్మానేవపాపకారిణభర్యాషీవతి ॥ ... ..

వ్యా॥ రాజావివేశః॥ ... ..

మూ॥ మతిః॥ అబ్జఉత్తకిమచ్చానోదోసంలంఘివలినాది॥ ...

భా॥ అర్చపుత్రకిమాత్మనోహోపంఠాకొవిజానాతి ॥ ...

రాజా ॥ ప్రియేశశ్య ॥ ప॥ అసావహంకారపరైస్తురాత్మభిర్నిబ
 ధ్యతైః సాశతైర్నదాదిభిః । చిరంచిదానందమయోనిరంజనో
 జగన్ప్రభుర్దీనదశాన నియత ॥౨౫॥ ... ..

వ్యా॥ అసావహంకారైః ప్రసిద్ధైర్నదాదిభిరసౌజగత్ప్రభుఃపరమాత్మా
 చిరంచిరకాలండినాయాదశః । ఆనందశూన్యాదశః తాంత్రీయశప్రాపి
 తః । కీర్త్యైర్నదాదిభిః, అహంకారఃపరఃప్రశమాయేషాంతైః । పునఃకీర్త్య
 తైః, దురాత్మభిర్దుష్ప్రస్థభావైః । కింకృత్వా, సాశతైః పాశాః వా
 సునాః సంసారాః తద్రూపైః నిబధ్యనియవ్య । కీర్త్యోజగన్ప్రభుః, చి
 దానందమయః జ్ఞానస్వరూపః । పునఃకీర్త్యశః, నిరంజనః నిరంతరింజనం
 మోహవరణంయస్మాత్ ॥౨౫॥ ... ..

మూ॥ తపతేపుణ్యకారిణోవయంతస్తుక్తయేప్రవృత్తైః పాప
 కారిణభిజితందురాత్మభిః॥ ... ..

మతిః॥ అబ్జఉత్తజహోసోసహజాణందసుందర సహాఘ్నిన్య
 ప్పతిసోవిష్ణురంతసలలిహులనిప్పతిరోషరమేనరోసుణిలదితా
 కసంపదేహిం దుష్విణీదేహింబంధిలి వహమోహ సాలరేణి
 పీతో॥ ... ..

భా॥ అర్చపుత్రయతోసాసహజాణందసుందరస్వభావోనిత్యప్ర

కాశః విష్ణురత్నకలత్రిభువనప్రచారః పరమేశ్వరశుక్రియతే కశః త
పీతైర్ద్వర్విన్దైర్ద్వద్వామహామోహసాగరేషిప్తః॥ ...

మూ॥ రాజా ॥ ప్రియే॥ ప॥ సతతధృతః పుష్పైశ్చాంతోఽప్య
వాస్తవహృదయోఽప్యధిగతః యోఽప్యంశః స్వర్గోఽప్యధిగతః
రపిత్యజతిసహజంధైర్యంస్త్రీభిః ప్రతారితమానసః స్వప్నవియద
యంమాయాసంగాత్పమానిహవిస్తృతః॥ ౨౬॥ ...

వ్యా॥ సతతేతి॥ పుమాన్ సహజంస్వాభావకమపిదైర్ఘ్యంశ్యః, యే
పాధికంత్యజత్యక్రకించిత్రం॥ దైర్ఘ్యత్యాగేహతుమాహ ॥ స్త్రీభిరితి ॥
స్త్రీభిః ప్రతారితః పంచితమానసంశ్యంశః । ఉచ్చైర్విశిష్టః
బంధనీయం । కీర్త్యోపి, సతతంధైర్యంధృతిః దైర్ఘ్యంశ్యతా, అపి
శాంతోపిజితేంద్రియోపి, అవాస్తవహృదయవిశ్లేషణంయేన కాశ్య
తోపి, అధిగతః స్థాతః నయోనీనిర్వేన తాద్యోపి అంతస్సప్తసోపి అప్య
క్రాంతఃకరణోపిఉదీరితాసహయోచితాబుద్ధిర్యస్య తాడ్విశిష్టః
న్నేవేదంసర్వమవలోక్యతామిత్యాహ ॥ స్వప్నవీతి॥ యాస్యైర్ధృ
మాయాసంగాత్ అవిద్యాసంబంధాత్ పుమాన్ పరమాత్మ స్వప్నం
త్వానమపిభహాదానీంపిస్తృతం, అపిస్తృతంధైర్యంధృతి ॥ ౨౬ ॥

మూ॥ మతిః॥ ఆజ్ఞాత్వజ్ఞానాంతర్యంతరేహోపనహస్సగ్నః సర్వో
రోజంమాతపితహోఽప్యంతమపిపాససంభర్తవీతిహిహా ॥

భా॥ ఆర్యపుత్రనఖిల్వంశకారగోపియానహస్సగ్నః సర్వో
యన్తాయయాతిధావద్భుగ్విహస్ర, కాశసాగ్రస్యరోపనః ॥

మూ॥ రాజా ॥ ప్రియే॥ అపిచారనర్థేయం, అపిచారనర్థేయం
యాంతోపిభావానుపక్రమ్యంతేపాపపురుషం, అపిచారనర్థేయం
పశ్య ॥ ప॥ స్ఫటికమణివక్యాన్వితేః ప్రగాఢమహామూల
కృతిమనయానీతః కామప్యసంగతః క్రియః । సర్వకర్మసాధ
స్యవ్యవైతిరుదిర్తనాక్ ప్రభవతితిధావ్యేతదాధానాం
తామ్ ॥ ౨౭ ॥

వ్యా॥ మాయాకార్యః ప్రకటయః, అపిచారగోపి, అపిచారనర్థేయం
సర్వయాసక్తిస్తాన్సర్వైర్ధైర్యం, విద్యానామహావిద్యా, చాంతర్యం

వేశ్యే. అసతో భావా అపిద్యమా నాక త్యక్త్యా భౌక్తృత్వాదీకా ఉ
 పజన్యమంతీ సతీకం నయతి॥ యది న ప్రశ్నయ సేత హి పశ్యేత్యాహ॥ పశ్య
 వశ్యే॥ కిం పశ్యేత్యత అహ॥ ఛటికే॥ అనయా మాయయా అనార్యయా
 అశ్రేష్ఠయా అనర్థ కారిణ్యాభాస్వాకాస్వయం ప్రకాశో దేవః పరమాత్మా
 ప్రగాఢమతిశయేన కామపి అనర్థ చిన్మయా వికృతం వికారం నీతః ప్రాపితః
 తహి సాక్షాత్తై కావనా తేత్యత అహ॥ తమపల్లెషా దితి॥ తమపల్లెషాత్త
 శ్చం స గాత అస్మాత్తహో న నాగీపదపిరుద్ధిస్వస్వరూప ప్రకాశః నఖ
 లున్యపైతిగచ్ఛతి॥ క్రమే హితుః అసంగతా అసంభాతా విక్రియా వికారో
 యత్ర గత్రవృష్టాంశః-స్ఫటిక మణివత్-యథాస్ఫటికః జపామమసన్ని
 ధానాన్త్రైసిస్వాభావకం శ్వేత్యం నజహతి తథోపాసి సన్నిధానా ద్వికృ
 తోపిన్యరూపాన్మహీయత ఇత్యక్షణః । యన్యప్యేవంతథాపి బాధమతిశ
 యేన ఏదామాయా అగ్గీరతాం విధాతుం స్వరూపాత్ ప్రచ్యావయతుం
 ప్రధం॥... .. ౨౭.

మూ॥ మః॥ కిం ఉకారణం జేన సాతహ ఉదార చరితం దుష్టి
 అస్మాదలం॥ ... .. *

భా॥ కిం ప్రకారణం దేన సాతథో దార చరితం దుర్విద్యా ప్రతారయతి
 రాజా॥ నఖలు ప్రయోజనం కారణం వాః లోక్యమాయా ప్ర
 పతాతే॥ స్వభావః క్షయం స్త్రీ సితా దీనాం॥ పశ్య॥ ప॥ స మ్నో
 హయం లోక మయం తిషానయం తిషార్థత్వయంతి మదయం తివిడం
 బయం వితాః ప్రపిశ్య సజయం హృదయం నరాణాం కిం నామ వా
 కనయ నాన సమాచరంతి॥ ౨౮

వ్యా॥ నఖల్పితి॥ ప్రయోజనం కార్యం॥ స మ్నో హయంతీతి॥ వామనయ
 నాకపటకృప్తయః సదయం యథాస్వాత్తథానరాణాం హృదయం ప్రవిశ్య
 కిం నామ ననమాచరంతి॥ విడం బయంతి అనుకుర్వంతీత్యర్థః॥ శేనం సుగమం

మూ॥ అస్త్రీ చాపరం కారణం॥ మః॥ అజ్ఞ ఉత్తతం కిం॥ భా॥ అర్థపు
 త్రిగణం॥ రాజా॥ ఏవ సానయాదురాచారయా బింతితం, అహం
 తాన్యతయా వనావస్థీయసీ, అయంచపు రాణః పురః పః స్వభావాదే
 పపదయగనః మఖః, తతస్సృగనయ మేవ పారమేశ్వరేవ దేనివే

శయామీతి । తమేవచమాతురభిప్రాయమాసాద్య నితాంతప్ర
 త్యాసన్నతయాతద్రూప మివాపన్నేననునసా నవద్వారాణిపు
 రాణినిమాణయః॥ప॥ ఏకోపిభూధాతేషుపిచ్ఛిద్యేవనివేళితః॥స్వ
 షేష్టితమథోతస్మిన్విదధాతిమణావివ॥ ... ౨౯

వ్యా॥ ఏవమనియేతి॥ స్వతనయం మనోరూపం పారమేశ్వరపదేతి
 త్వత్వవ్యవహారవిషయైస్థానే వేశయామిథాపయామి నితాంతప్రత్యాస
 న్నతయా అభేదసంబంధేన నవద్వారాణిపురాణిశరీరాణి॥ ఏకైకం తేషు
 శరీరేషు ఏకాపివకవపరమాత్మాపిచ్ఛిద్యేవపునఃకర్తృత్వవయాధా అనే
 కప్రకారేణ నివేశితత్వప్రవేశితత్వ వింబప్రతిబింబస్వాయేన ప్రవేశత్వ
 త్యర్థః । అథో అనంతరం తస్మిన్ స్వశేష్టితం త్వత్వభోక్తృత్వసంభర్తృ
 దుఃఖత్వాదిధర్మం విదధాతి ప్రక్షిపతి । తత్తత్ప్రప్టంతః- మణావివ, య
 థాజపాదిరుపాధిః స్వధర్మరక్తత్వాది-మణౌ ప్రక్షిపతీతద్వద్విధః॥ ౨౯

మూ॥ మతిః॥ పిచింత్య ॥ అజ్ఞాత్తజాడసీనాదాపున్తకౌవి
 తాదిసోఎవ్వజావో॥

ఛా॥ ఆర్యపుత్రయాద్యశీమాతా పుత్రోపితాద్యరపమాత్మః॥
 రాజా ॥ తతోఽసావహంకారేణ చిత్తస్య జ్యేష్ఠపుత్రైః సప్తాభి
 రిష్వత్తః॥ తతశ్చాసాపీశ్వరః॥ ... *
 వ్యా॥ అవస్థాంతరమప్యహ॥ తతోఽసాపితి ॥ అసావరమాత్మా అ
 హంకారేణ సప్తాభి చిత్తస్య జ్యేష్ఠపుత్రైః సప్తాభి రిష్వత్తః అహమితి వ్యవహారి
 కయః కృతత్వతయోజనా॥ తతశ్చాసాపీశ్వరత్వేన గ్రీవాన్మోకావసాగ్రకం.

మూ॥ ప॥ జాతోఽహంబనకోమమైషజననీత్యేత్రంకశత్రుకలం
 పుత్రామిత్రనురాతయోవసుబలంపిద్యామహృద్వాంధవాః । చి
 త్రస్పందితకల్పనామనుపతస్విద్వానపిద్యామయాంఽత్రామేణ్యవి
 ఘూర్ణితోబహువిధాన్స్వప్నానిమాణావశ్యతి॥ ౩౦

వ్యా॥ తతః కింస్యాదతతమా॥ జాతోఽహమితి పిద్యామశ్శ్వరః
 పిద్యామయాం అపిద్యాప్రధానాంఽత్రాంపత్యత్రాప్య బహువిధాననేకా
 కారానిమాణ స్వప్నాపశ్యతీకీృతశోపిద్యా, విఘూణితావిద్యుత
 స్వరూపః॥ పునఃకీృతః, చిత్తస్య మనసః స్పందితంచేష్టితం తస్య కల్పనాం

రచనానువతన్ననుగచ్ఛన్ భూకాకా, జాతోహంజనకౌమమైవశ్చ
త్యాదికా - సుగమన న్యత్ ॥ 3౦

రాజా॥ మః॥ అజ్ఞాత స్తవన్వందీహదీహతరణీద్వావిద్వావిలప్తు
బోహ, రమేసరేకహంసబోధోష్వత్తీభవస్సది॥ *

ధా॥ ఆర్యపుత్రవందీర్ఘదీర్ఘతర నిద్రావిద్రావితప్రభోధే పరమేశ్వరేశ
థంప్రబోధోత్పత్తిగ్భవప్యతి॥

రాజా॥ సలజ్జనాథోముఖ స్తిస్థతి॥ మః॥ అజ్ఞాత స్తక్రిందిగురుతరలజ్జా
భరణమిదనేతరోతుష్టింభూదోసే॥

ధా॥ ఆర్యపుత్రక్రిందిగురుతరలజ్జాభరణమితశేఖరమృణ్మీంభూతోసే
రాజా॥ ప్రియోన్వయంప్రాయోణయోపితాంభవతిహృదయం
తేనసాపరాధమివాత్మానంశంకే॥ మః॥ అజ్ఞాత స్తలజ్జాతాభి
అపిజాసరసపుత్రస్స ధమ్మస్థవాపారపథిల సుభత్తునోహితి
అభిలంబిహంబతి॥

ధా॥ ఆర్యపుత్రలన్యాస్తాః (స్త్రీ)యః యాస్సర్వరసప్రవృత్తస్య ధర్మా
వ్యాపారప్రస్థితస్యథాప్రహృదియేషిరంఘ్నంతి ॥ ...

రాజా॥ ప్రయే॥ ప॥ మానిన్యా శీర్షరప్రయోజనితాసూయా
కులాయాథ వేద్యాం గ్యాదేరనుకులనామపనిష దైవ్యామయా
సంపదాన్యాస్థీంధేవ్యమయానపాస్యభవతీత్యైస్త్వమూర్తంత
తోజాస్మిన్మత్తసుమస్తీధామవిహితాప్రబోధోదయః॥ 3

వ్యా॥ మాన్యాభి॥ యదిఉపాపదైవ్యాః మారాసహసంగమస్సాన్య
త్తదాప్రబోధోదయః ప్రియోన్వయః । శీర్షశ్యా ఉపాపదైవ్యాః
మాన్యాః (స్త్రీ) కుమీన్యాకృతః కోపోమాన ఇత్యభిధీయత'ఇతి లక్ష
ణాత్ ఈన్యాకృతకోపన్యాః- చిరంవిప్రయోగోవియోగస్తేనజనితా
యాఅసూయాఈన్యా- తయా ఆకులాయాః వ్యాకులాయాః సంగమే
హేతుః కాన్యాదేరనుకులనాదితి । హేత్వంతరిమానాభవతీతి॥ భవతీ
విషయానపాస్యముపాధ్యంతూస్థీంధేవ్యేతే తదాజాగ్రత్సప్తమ
నుష్టిధామవిరహాత్ ॥ ధామశబ్దోన్రస్థేనవాచకి । తథాచాయమభిపా
యః, జాగ్రద్భావభిమానోనాగ్ధావాచ్ఛాంత్యాదిమతో విచారప్రవృ

ప్రథమోఽంకః

శ్రీశ్యబుద్ధేర్వ్యాసంగాభావాత్ ప్రబోధోన్మతిరితి ॥ ౩౦ ॥

మతిః ॥ అజ్ఞాతైర్జగత్సంకులప్వహుణాం దిగ్భగంధి నిబద్ధస్సు
విబంధ మోక్షో హిమదితదోతాపణిచ్ఛాణుబంధో జెవ్వ అజ్ఞాతైర్
భోదు త్రిసుష్టు మేపితి ॥ ... ..

౩౦ ॥ ఆర్యపుత్రయద్వేవంకులప్రభోః కృతగ్రంథి నిబద్ధస్యాపి బంధమో
భోవతతదాతయానిత్యానుబంధపవార్యపుత్రో భవత్వితి సుష్టుమేప్రి
తుం ॥ ... ..

వ్యా॥మతిః॥ ఆర్యపుత్రద్వయగ్రంథిరహంకారః తస్మిన్విబద్ధస్యతదభి
మానినోపియదిబంధమో తుఃసంసారనివృత్తిః-తదాతయాఉపనిషజ్జేవ్యా
త్యానుబంధపవార్యసంగతిరేవభవత్వితిపాశ్చతాన్వయః ॥ ...

రాజా॥యద్వేవంప్రసన్నాసిద్ధాస్తహిమిరమస్తాకం మనో
రథాః॥తథాహి ॥ప॥ బద్ధైర్వోబహుధావిభజ్యజగతా మాదిప్ర
భుశ్శాశ్వతఃక్షిప్తాయైఃపురుషఃపురేషుపామంమృత్యోఃపదంప్రా
పితః॥తేహంబ్రహ్మభిధాంవిధాయః॥ధివత్ ప్రాణాంతరంద్య
యాపాత్రయశ్చిత్తమిదం మయాపునరసాబ్రహ్మైకతాంసీయతే ॥
౩౧॥తద్భవతుప్రస్తుతః॥ధానాయప్రబోధోత్పత్తయే శమాదీ
యోజయామశ్చతినిమాగ్రింతో ॥ ఇతిశ్రీకృష్ణమిత్రవిరచితేప్రబో
ధవంద్రోదయనామ్ననాటకేప్రమోఽంకః ॥ ...

వ్యా॥బద్ధైర్వైకభిః॥మయాలసావాత్సాబ్రహ్మైకతాం చిదానందప్రాప్తౌ
భావంసీయతే ॥ కింకృత్వా, తేహంపూర్వోక్తానాం బ్రహ్మభిదాంబ్ర
హ్మభేదకానాంవిద్యయాబ్రహ్మైకైర్వైకసాక్షాత్కారేణప్రాణాంతికందె
హంతంప్రాయశ్చిత్తమిదంప్రసిద్ధంవిధాయకృత్వా ॥ తేహంశత్రుతేకే,
మైర్జగతామాదిప్రభుః స్వతంత్ర శ్శాశ్వతోఽవినాశీవంభూతోపిపురు
షఃపరమేశ్వరఃపురేషునరకాయాదిషుపకపవబహుధావిభజ్యబ్రహ్మ
క్షిప్తప్రవేశ్యమృత్యోఃపదంజననమరణస్థానంప్రాపితః ॥ ౩౨ ॥ప్రస్తుతవి
దానాయ పూర్వోక్తాక్షాంసిద్ధయేప్రబోధోత్పత్తయే అద్వితీయాత్మ సా
క్షాత్కారోత్పత్తయే ॥ ... ..

ఇతిశ్రీప్రబోధ చంద్రోదయ వ్యాఖ్యానేప్రకాశాఖ్యప్రథమోఽంకః.

శ్రీమద్భగవద్గీతా ప్రథమోఽధ్యాయః

శ్రీరస్తు.

శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదః.

ప్రబోధనం ప్రోదయే ద్విజయోంకః.

ప్రథమోఽధ్యాయః శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదః ఆత్మార్థాత్మజ్ఞానావళి
సాన్నిరస్య ఇతి ప్రతిపాద్యం వేదోద్యోగమువశాత్త్య ఇదాసీంద్వితీయేం
మహామోక్షమూపిత తద్ధర్మానుస్థానవైకల్యాదు దంభాదీన్ ప్రేషయ
తతోక్తం దంభం విచారయః క్రియ తేన ధర్మ ఇత్యాది । సామాన్యేన
మాత్రామంత్రిణః తత్సహితేన అవహితై రవధానయైః- సావధానై

నూ॥ తతః ప్రవిశతి దంభః॥ దంభః॥ ఆదిష్టాస్మి మహారాజమ
హామోక్షమూపితానాం నన్నంభ ప్రతిజ్ఞానం సామాన్యేన వివేకేన
ప్రబోధనం ప్రయోజనం సేష తాత్పర్యే తేషు తేషు తేషు తేషు తేషు తేషు
దయః సహాయః సత్త్వముపస్థితైః సులక్షణైః భావద్భిరవహితైః
ప్రతికర్తవ్యః తత్ప్రతిపత్తిన్యాంపకముక్తైః శ్రం వారాణానీ
నానునగరీ తద్భవాంస్త్రైశ్చ తత్త్వా చతుర్ణామప్యాశ్రమాణాం
నిశ్చేయినవిహూర్థం ప్రయతతామితి । తదిదాసీంవశీకృతభూ
యిస్థామయా వారాణానీ సంపాదతశ్చ స్వామినోమయా యథా
నిర్దిష్టా దేశః తథాహి మదధిష్ఠితైరిదానీం॥ ప॥ వేశ్యా వేశ్యనుశీ

త్యక్షః॥ ప్రతికర్తవ్యః మారీకత్యక్షః॥ నిశ్చేయిన విహూర్థం మోక్ష
ప్రతిబంధాధానం ప్రయత తాం అతిశయితో యత్క్షేక్రియతాం అబ్బయతే
ననభవతీతి భావః । యథానిర్దిష్టయథాత్వయోక్తః ఆదేశః ఆజ్ఞా । మ
ధిష్ఠితై రితి ॥ మయా సంభవన అధిష్ఠితై ర్దాభితై రిన్యక్షః॥ వేశ్యేతి

గార్హస్థ్యం వత్తేః, దివా దీపవజగత్ సరవారీ సముదాయాత్మకమిత్యనేక
 కా రేణ సర్వజ్ఞ త్వా దివ్యవదేశేన వంచ్యతే ప్రతా ర్యతే। కింకృత్వా, వే
 యో వేత్తసు వారవిలాసినీ మందిరేషు కుపారా త్రిగ్ని త్వా పరికల్ప్యః కీదృ
 ష్టుః కుపాః, ఉన్నిర్దుఃప్రకాశయ్యుక్తః ప్రకటశ్చంద్రోయాసుతాః, కీదృశై
 గార్హస్థైః, శీఘ్రమగ్న్యం తద్గంధోయత్ర తాదృశం లలనావక్త్రం కామినీ ము
 ంతత్ర ఆసవో మాడుక్రవ్యవిశేషః మదిరావా తయా మోదితైస్సంతు
 ప్తః। పునః కీదృశైః స్ఫురః అతిశయితో మన్మథోత్సవేసుర తేరసః ప్రీతిర్యే
 యంతైః॥౧॥ యతై పృథక్పృథక్ తైరాన్వయః। జ్వలన్నితి॥ పూర్వాద్దండుగమం
 ధుగంధిలనావక్త్రం సవా మోదితైర్నిత్యసర్గురమన్మథోత్సవ
 సైరున్నిద్రవందాగ్నికుపాః। సర్వజ్ఞా ఇతి దీప్తి తా ఇతి విరపా
 ప్రాగ్ని హూత్రా ఇతి బ్రహ్మజ్ఞా ఇతి తాపసా ఇతి దివా ధూతైర్జ
 గద్వంచ్యతే॥౧॥ విలోక్య, కొప్పయంచంధో ధాగీరభీముత్తీ ర్య
 సాంప్రతమితపవాభివతతే। యతై పః॥ప॥ జ్వలన్నివాభి మా
 నేన గ్రసన్నివ జగత్త్రియమ్। భర్త స్యన్నివవాజ్ఞాతైః ప్రజ్ఞ
 యోపహసన్నివ॥౨॥ తథా తర్కయామి। నూనమయం దక్షిణరా
 ధా ప్రదేశాదాగతో భవిష్యతి తదే తస్మాదార్యా హంకారస్యవృ
 త్తాంతమనుసరిష్యామితి॥ తతః ప్రవిశత్యహంకారో యథాగ్నిష్టః॥
 అహంకారః॥ అహేమా మూఖబహుళం జగత్॥ తథాహి॥ప॥
 నై వాత్రా విగురోర్న తంసవిదితంతౌ తాతితం దర్శనంతత్వంజ్ఞాతమ
 హేమానశాలిగిరాం వాచస్పతేః కాకథా। సూక్తం నాపి మ

వాగ్దాతైర్జగత్త్రియంభర్తృయగ్నివేత్యనుపంగః ఉపహసన్నుపహాసం
 దిర్వన్నివేత్యత్ర అనుపంగో జగత్త్రియమిత్యస్య॥౨॥ వ్యాఖ్యంతం సమాచా
 రంతమనుసరిష్యామిజ్ఞాస్యామి॥ నై వేతిన్యపహుళం మనుష్యరూపైః శుభిః గు
 రోః ప్రభాకరస్యమతం నై వాత్రాపి నై వశ్రుతం, తాతాతితందర్శనంకామారి
 యశాస్త్రంసవిదితం నై వజ్ఞాతమిత్యేవకారానుపంగస్సర్వత్ర। అహేమా
 త్యాశ్చర్యే। శాలిగిరాం ప్రభాకరమతావలంబివాచాంతత్వంలనా
 గోపితరూపంస్వరూపం నై వజ్ఞాతం వాచస్పతేః వ్యాయథాప్యవ్యాఖ్యాతు
 ధ్వికాకథా-నకాపి వాతైత్యర్థః। మహేమాదధేన్నూక్తం శేషప్రణీతభాష్య

స్వసూక్ష్మావృత్తమపినాధిగతంచురుక్తంతుసుతరాంసమహావ్రతం పాశు
పవ్రతంశత్రుంబంధిసీమాపరిత్రేపాశునానాప్రసంహతిః నేక్షితానదృ
ష్టావప్రసంహతానూత్యైవప్రబౌధనకదఃబ్రహ్మతద్విచారణాసూక్ష్మా
దుర్విజ్ఞేయైశ్యథః । ఏవంసతిస్సన్ధైఃపండితానామస్తాకంసకేచిద్వివే
చనీయసుప్రీతిస్సప్రవిత్తైఃకథంఘ్రియతే ॥ ౩ ॥ విలోక్య శుద్ధవైదికాతిశేషః
అథాచధారణవిధురాఃకర్ష్యయరవాతాః । పునరన్యతోగత్వా - విలో
క్యేతిశేషః ॥ ౪ ॥ తేనాత్రేతిభిత్తమాత్మార్థంగృహీతంయతివ్రతంయైస్తే
భిత్తమాత్మప్రయోజనంసముక్తిః - గృహీతంయతివ్రతాః సతుయతయ

హూనధేరధిగతంవాహవ్రతేనేక్షితాసూక్ష్మావప్రవిచారణా
స్వపరధిస్సన్ధైఃకథంఘ్రియతే ॥ ౩ ॥ విలోక్య ॥ ఏతేతావదథావ
ధారణవిధుః । స్వాధ్యామాధ్యయనమాత్మరతావేద విష్ణావ
కావస ॥ పునరన్యతోగత్వా ఏతేచిత్తమాత్మగృహీతంయతివ్ర
తాః మండితమండాఃపండితంవ్యావేదాంతశాస్త్రంవ్యాకుల
యతి । వివాద్య ॥ ౪ ॥ ప్రత్యక్షోదిప్రమాసిద్ధిరుద్ధాధిధా
యినః । వేదాంతాశ్చిత్తాస్త్రాశిబ్దాద్భేదమపరాధ్యతే ॥ ౪ ॥ త
దేతైర్వాఙ్మీశ్రమసిగురుశరవఃరితోదయాయ । పునరన్యతోగ
త్వాఏతేవతై విపాశుపతాదయోమరభ్యస్తాక్షపాదమతాః పశ
వఃపాపండావిపలమిహంసంభాషణాదపిన సరకం ప్రయంతి
తదేతేవద్భవపథాన్తానంసరిహాణీయాః । పునరన్యతోగత్వా ।
ఏతేవ ॥ ౫ ॥ గంగాతీరతరంగసీతలగీలావిన్యస్తభాస్వచ్ఛస్రీసం

భాగ్యరః । మండితంమండంయైస్తే సతుమండితమనసభ్యాంభః । ఆత్మసం
పండితంమన్యంతేతేపండితంమన్యాఃసతుపండితాశ్చిత్తాః ॥ ప్రత్యక్షోది
తి ॥ ప్రత్యక్షోదిప్రమాసిద్ధియోఽర్థస్థద్విరుద్ధోయోఽర్థః స్వగాఢ
రూపఃకమభిదధతి శ్యేవంశీలాః । వేదాంతాయదిశాస్త్రాశి తహిబాద్భే
దమపరాధ్యతేనకింపీశ్యర్థః ॥ ౪ ॥ తదేతై రితి ॥ వాఙ్మీరణంవాచాంమిత్ర
ణంసంభాషణమిహంసంభాషణంపత్ । మరితోదయాయ పాపోగ్నిస్తయేదుఃఖ
నాభ్యస్తలక్షపాదమతంకాదశాస్త్రంయైస్తే ॥ గంగాతీరం ॥ అహూ
త్యత్యత్పశ్యే ॥ దాంభికాఃదంభప్రధానాఃధనాంబితానహరంతి । కీడ్వ

శాదాంభికాః, గంగాతీరతరంతైః శీతలా యాశ్శిలాః తామసః స్యస్తాః స్రు-
ష్టిస్తాః యాభాస్వద్భ్రస్యః బుష్పీణామాననాని తేషు సంపిప్తాః । పునః
కీదృశాః, మశముష్టి నాముండితః శోభితో మహావందో బృహద్భుజః । యో-
మేమాం శేపునః కీర్తితాః, కరండైః ధానవనాన్ధావనం శపాతైః కుభ్య-
జ్జ్వాళాః శోభమానాః । పునః కీర్తితాః పర్యాయేణా వృత్త్యై గ్రథితం యః క్ష-
మాత్రవలయం మణిమాలారూపంత్య ప్రత్యేకం బీజం హేమగోమహద్యే-
గ్రాశ్చ పంచలాః । అగ్రాంశుశయోయమాం తే తథా ॥౫॥ పతేచేత్ప్రీతిః ।
డివ్యపదేశేన ప్రదండితః తేన జీవో దైవతాదైవశమానః । పరిభ్రష్టాః భట్ట-
భాసూరమతావలంబనాదుభయప్రష్టా ఇతి భావః ॥ అహంకారోపచారయ

విప్తాః కుశముష్టి ముండిత మహానః ధాః కరందోద్భవలాః । పర్యా-
యగ్రథితాక్షమాత్రవలయప్రత్యేక బీజగ్రహస్య గ్రాగ్రాంశు-
శయోహరంతిధనినాంపిత్తస్య యోదాంభికాః ॥ ౫ ॥ పునరన్య-
తోగత్వా ఏతేవ త్రిదండివపదేశ జీవో దైవతాదైవశమాన్త-
పరిభ్రష్టాః । పునరన్యతోగత్వా విలోక్య । అయేకస్యేకం ద్వారో-
పాంతనిఖాతాః పాశ్రాంశువంశకాండతాండవిశ్కౌతంతమాత్మ్యం
బరసహస్రమితైతోన్యస్తే చ్యుష్టాజినవృనదుపలవహునః తహ-
లోలూఖలముసలక సవరతహుణాభ్యగంధధూమశ్యే ముచీకృత-
గగనమండలమనునరితో నాతహుతోన్యభూత్యాశ్రయవంశ ।
నూనమదః కస్యాపి కృహమేధివోగృహంభావపృతి ॥ భవతుయ

౩ ॥ అయేకస్యేకమితి ॥ అయే ఇహ సంబోధనమహుణా ఇత్యర్థః । ఇహం
పరిదృశ్యమానం అమరసరితోదేవగంగాయాః నాతహారత్యైకటపవశస్యా
శ్రమవదం విభాతీశోభతే । కీదృశమాశ్రమవహుద్వారోపాంతే ద్వారకల-
ఖామానిఖాతమారోపితం అతిపాశ్రాంశుత్వచ్ఛంద్యం శకాండంతస్త్రిం-
స్తాండవితం వృత్త్యత్ కౌతంప్రత్యుచితం సితం శ్వేతం సూక్ష్మంచ బహుమూ-
ల్యం అంబరసహస్రం యస్మిన్ కతతే । పునః ఇతస్తతో విన్యస్తాని స్థాపితాని
చ్యుష్టాజినమారభ్యముసలాంతాన్యజ్ఞపాత్రాణీయస్మిన్ కతతే । పునః అనవ-
రతం నిరంతరం హుతస్యాభ్యశ్యగంధోయస్మిన్నేతాదృశోయోధూమః । తే-
న శ్యామలీకృతం శ్యామీకృతం గగనమండలం యస్మిన్ ॥ నూనమితి । అకంఠ

దంగృహమేభినోగృహస్థస్య॥దంభమజానన్నాహమ్మృద్భిందురితి॥ ఏషో
దంభః మూర్తాభవమూర్తిమానివస్సురతిహమప్రతిభాతి । కీవృశః, మృ
ద్భిందుభిఃమృద్భిమితవతులతిలకైఃలాంభితానివిహ్నితాని లలాటాదీ
నిజాన్వంతానియస్యసః, పునః చూడాగ్రంశిఖాగ్రంకణకటి పాణిషు
విరాజమానాదర్భాంకురాయస్యసః ॥౬॥ భవతుఉపసర్వామ్యేనమిత్యా
రగ్యయత్ర త్రోత్రియానన్యంతం సుగమమ్ ॥ అతిథీనాగతపూర్వా
తతాగ్రీమోత్రియాగృహిణో గృహస్థాఃనోపతిష్ఠంతి ససమ్ముఖమా

క్షమస్తాకమతిపవిత్రమేతద్విత్రిదివసనివాసాయస్తానం । ఇతి
ప్రవేశంనాటయతి ॥ విలోక్య॥ అయే ॥౪॥ మృద్భిందు లాంభిత
లలాటభుజోదరోరఃకంఠోష్ఠపృష్ఠ చిబుకోరు కపోలజానుః । చూ
డాగ్రంకణకటిపాణివిరాజమానదర్భాంకురఃస్ఫురతిమూర్త్యై
షదంభః ॥౬॥ భవతుఉపసర్వామ్యేనం ॥ ఉపసృత్యకల్యాణం భ
వతాం॥ దంభః॥ హుంకారేదైవై నంవారయతి॥ప్రవిశ్యవటుఃస
సంభ్రమం॥ బ్రహ్మకూరతపవస్థీయతాం॥యతఃపాదౌప్రత్యౌ
ర్యైతదాశ్రమవచంప్రవేప్తవ్యమ్॥ అహంకారః, సక్రోధమ్॥ఆః
పాదతురుష్కదేశం పూర్తిఃస్త్రీ యత్రత్రోత్రియానతిథీనాసన
పాద్యాచభిరపిగృహిణోనోపతిష్ఠంతి ॥ దంభః॥హస్తసంజ్ఞయా
సమాశ్వాసయతి ॥ వటుః ॥ ఏవమారాధ్యపాదాఽజ్ఞాపయంతి
కూరదేశాదాగతస్యార్యస్యకులశీలాదికంససమ్యగస్మాకంవిదితం॥
అహంకారః॥అంకభవస్తాకమపి కలశీలాదికమిదానీం పరీక్షిత
వ్యం॥ శూక్రియతాం ॥౪॥ గోడంరాష్ట్రమనుత్తమంధిరుపమా త
త్రాపిరాధాపురీభూశ్రేష్ఠికనామధామపరమంశత్రోత్తమోనః

యాంశి॥ నటుద్దంభశిష్యః- పదతీతశేషః॥గోడమితి॥గోడంరాష్ట్రందేశః
అనుష్ఠిమంసవిద్యతేఉత్తమంయస్తాత్తదనుత్తమం - తతాగ్రీపరాధాన
గరీణుపమా తత్త్రీరాధాపుర్యాం భూరి శ్రేష్ఠికశ్చితి నామ యస్యతస్య
పరమంధావఉత్కృష్టంగృహమస్తీతశేషః। తస్మిన్నస్మాకంపితా ఉత్త
మఃఉత్కృష్టః-ఉత్తమనామకోవా-అస్తీతశేషః తత్పుత్రాగ్రహకులా
శ్చౌద్రబగతఃస్యనానితాఃఅపితుసర్వవైవవిదితాభివ్యర్థః-తేషాంపుత్రా

శాసనపితౄణాం- ప్రజ్ఞాబుద్ధిః లంఘ్యభావః పవేకః పాండిత్యం దైర్యం
 సగతావినయోనమ్రతా ఆచారశ్చ పత్యైర్గుణైరుత్తమః సర్వోత్తమైశ్చ శ్రద్ధః
 ౧॥ దంభశత్యారభ్యతథాహీన్యం సంపదవ్యాఖ్యాతం॥ అహూత్య
 మానోక్తిః॥ అపూర్వమిదం బ్రాహ్మణ్యం॥ అస్మృష్టేతి॥ హింశ్యసంభూ
 రా లారాజానాం అస్య దంభస్య పాదపీతస్య అంతే అవసానే నికటే భూతలే
 మాదానాణీన రీచిభిః మకుటమాణిక్యరత్నభిః సీరాజయంతి ఆతికక్రియ
 మోపచరంతి॥ కీర్తితా భూపాలాః, అస్మృష్టచరణాః సస్మృష్టాచరణోయై
 స్తీచరణస్మృతహితాశ్చ శ్రద్ధః॥ పతేన గాజపూజాబలధనమేవ బ్రాహ్మ
 ణ్యం న విద్యాతపోవృత్తైర్ద్వాంభికానామితి భావః॥ ౧౨॥ అహంకారశత్యార

పితా॥ తన్నుత్రాశ్చ మహాకులానవిదితాః కిన్యాత్ర తేషామపి ప్ర
 జ్ఞాశీలవివేకీ దైర్యవినయాచాగైరహంభోత్తమః॥ ౧॥ దంభః వ
 టుంపశ్యతి॥ వటుః॥ తామ్రఘటీస్త్రిన త్నాభిగతా పాదశౌచం
 విధీయతాం॥ అహంకారః స్వగతం భవతు కోపిరోధమపంక్తి
 యతేతథాకృత్వోపస్మృతి॥ దంభః॥ దంభాపీడయిత్వా మా
 రేతావత్ స్థీయతాం నాగాహతాః ప్రస్వేదితాః కాన్యాసరంభం॥
 అహంకారః॥ అహూత్య అస్య మిదం బ్రాహ్మణ్యం॥ వటః॥
 బ్రహ్మకవచమేతత్, తథాహి॥ ౧॥ అస్మృష్టచరణావ్యాప్తమాదా
 మణిమరీచిభిః సీరాజయంతి భూపాలాః పాదపీతాంతభూతలంకా
 దంభః॥ బ్రహ్మకయ్యోప్యేవంతథాప్యస్తాకమవిగతవృత్తాంతో

శ్రవణరేమూర్ఖశ్చ తం సభోగం॥ సుబోధమప్యే పరేషామాసనోప
 శీతనేలహంకారోన్యనాచారీనైవ మాగాధ్యపాదానామిన్యనేన ధ్వని
 తం॥ నాస్తాకమితి॥ అస్తాకం జననమాతాని భాండజ్వలకులాండం బ్రహ్మకు
 లానామయాపునస్సమీచీనశ్రోత్రియాణాం కన్యాన్యథాపాణితాతేన కా
 శేన అహంతాతాదీః పితృభిః ఉత్తమైరుత్తమైర్నిత్యం సంబంధానాచ
 మృగభగితస్తరణాత్ సంబంధకృతముత్తమస్య॥ ఆచారాతిశయం దృశ్య
 తి॥ అస్తాకం స్యాలకః అస్తత్సాలకః తస్య మిత్రంతస్య మాతులః మా
 తృభ్యోతా తస్య సుతాకన్యా సాయతోహతోః మిత్రాభిశ్చామిత్రా
 శాసయంతాతిస్సంపరం వశాత్ పరంపరాసంబంధాత్ మయాప్రేయస్య

పిప్రేమాస్పదమపి స్సకృహణీప్రోక్ష్య తాత్పర్యం ॥ ౯ ॥ సదనమితి ॥ అహం
 పూర్వమంభోజయోనేహారణ్యగర్భస్యసదసంగృహంప్రత్యుపగతః ॥
 హ్మణాగోమయాంభఃపరిమృజితజోర్గాగోమయయుక్తనలంభసాకలేన
 పరిససంశాతృజిహ్వోధిశియోనిశస్వీయడోమః ॥ కఃశస్త్రికసశ
 పథంయథాస్యాథాకనునీయమానయిత్యాడవవేశితః ॥ కేమసత్సుఉ
 మ్నైరతితయేనమునిభిస్సపదితైర్జనవలసనేమాఙ్గితేమశ్యతేమసత్సు
 ఏతేనహిరణ్యగర్భస్యాపివయంమాన్యాకేంపునవానుమ్యాణామితివ్యభి
 తే ॥ ౧౦ ॥ మత్తపోవిజృంభితమదమిత్యాహంహంకారః ॥ అరేణ్యతి ॥ అరేణ్యతిచస
 మ్బోధనేవాసవఃశతక్రతుఃకథనకౌపీత్యర్థః ॥ అహల్యాగామిత్యాదితిధ్య

భవా ॥ తథాహి ॥ ప ॥ సదనముపగతోహంపూర్వమంభోజయో
 నేస్సపమునిభిరుమైరాసనేమాఙ్గితేమసశపథమనునీయబ్ర
 హ్మణాగోమయాంభఃపరిమృజితజోర్గావాశుసంవేశితోస్త్రి ॥ ౧౦
 అహంకారః, స్వగతం ॥ అహంబాదాంభికబ్రాహ్మణస్యాత్మ్య
 క్తిః ॥ విచింత్య ॥ అథవాదంభయైవ ॥ భవత్వేవంతావత్ ॥ సక్రోధంత్ర
 కాశం ॥ అఃకిమేవంగర్వాయసే ॥ ప ॥ అరేకథనవాసవశతంకథయకౌత్ర
 పద్ద్యవోవదప్రభవభూమయోజగతికాయుషీణామపి ॥ అవే
 హితవసోబలంమమపురందరాణాంశతంశతంచపరమేష్ఠినాం పత
 తువామునీనాంశతం ॥ ౧౧ ॥ దంభఃవిలోక్య సానందం ॥ అయే ఆ
 ర్యఃపితామహాస్యాకవహంకారః ॥ ఆర్యదంభోలోభాత్తజో
 హంభోఃఅభివాదయే ॥ అహంకారః ॥ వత్సలియుష్మాభవబాలః

నితం ॥ అత్రజగతిపద్ద్యవోబ్రహ్మకథితకథయ- స్వకన్యాగామిత్యాది
 తాత్పర్యం ॥ జగతియిషీణామపిమంత్రర్తప్రణామపిప్రభవభూమ
 యిడత్పత్తిభూమయఃకాకథయ ॥ నీవరకన్యాశోవ్యాసః కుంభసంభవ
 గస్త్యుహరిణ్యాశ్శృంగీపవమాదీన్యత్పత్తిస్థానానీతిధ్వజం ॥ ఈదృశ
 మమతవససామధ్యమస్తీత్యాహ ॥ అవేహితి ॥ మమతవసోబలంఅవేపి
 జానీహికింతత్తదాహ ॥ పురందరాణామింద్రాణాంపరమేష్ఠినాంబ్రహ్
 ణాంమునీనాంమనశీలానాంప్రత్యేకంశతంపతతు- మత్తపస్సామధ్యా
 త్వంతహంకారికమితిభావః ॥ ౧౧ ॥ అహంకారఇతి-వదతీతిశేషః ॥ చిరః

విప్రకర్షాద్భవముకాలవశంబాల్ నసమ్యక్ ప్రత్యభిజానామినపరిచిన్
అథేత్యాదిప్రసాదఃకృతతత్వంతోగ్రంథఃస్వప్రార్థఃవత్సవయేతిఅత్యా
కాతంఅత్యఃప్రతిఅసమంతాత్ అహితంఅత్యాహితమిశ్యార్థఃతద్వ
త్తంతంహహామోహసమాచారంప్రత్యేతుఃజ్ఞాతుంస్వాగతమేవమప్యే
త్వాగతం-రాజధానీరాజానోధీయంతేవసంప్రసామిరాజధానీ రాజవ
శీతిః నిరూపితావచారితా తత్రైస్థానవ్యమితిభావఃవివేకస్యఉపరోధః
శీతిఃఘాతస్తావశ్యకోయతస్తస్యానిరంతరంనివాసమచ్ఛతివారాణస్యా

ఖల్వసి మయాద్వాపరాంతేదృష్టః సంప్రతివిరకాలవిప్రకర్షా
ద్వాధ్యక్షగ్రస్తతయాచ నసమ్యక్ ప్రత్యభిజానామి అభ్యంత్ర
మూరస్యాత్యతస్యకుశలం॥ దంభః॥ అభకింసోవ్యత్రైవహహామో
హస్యాజ్ఞయావర్తతే నహితేనవినామహూర్తన స్యహం జీవా
మి॥అహంకారః॥ అభతవమాతాపితరౌశృష్టాలోభావపికుశలౌ ॥
దంభః॥ తావన్యత్రైవవర్తతే, తయోర్వి నాతుణమపినస్థామి ।
అగ్రమిశ్రైఃపునరత్రకేనప్రయోజనేనప్రసాదఃకృతః॥అహంకా॥
వత్సమయామహామోహస్యవివేకసకాశాదత్యాహితంతుతం । తే
నతద్వృత్తాంతంప్రత్యేతుమాగతౌష్టి॥ దంభః॥ తహిస్వాగత
మేవార్యస్యయతోమహారాజస్యాపిఞంప్రలోకాదాగమనంశ్రూ
యతే । అస్తవకింవదంతీయద్దేవేనవారాణసీనా మనగిరిరాజధా
నీనిరూపితేతి॥ అహంకారః॥కింపునఃకారణంవారాణస్యాంసర్వా
త్సనామహామోహస్యావస్థానే॥ దంభః॥ ఆగ్రసనువివేకాపరోధ
వీవ॥శధాహి॥వ॥బద్ధాప్రబోధాదయజన్మభూమిర్వారాణసీ బ్ర
హ్మపురీనిరత్యయా । అతఃకులోచ్ఛేదవిధింవిధిత్సుర్నవస్తు మత్రే

॥త్యాహ॥తథాహితి॥వారాణసీవానయోగ్యోవివేకపవేత్యాహ॥పద్యే
॥సమవేకఃఅతాహితోఃఅత్రవారాణస్యాంధిశ్యమేవనిర్వచైవనిస్తుం
తరాంవాసంకర్తుమిచ్ఛతికీదృశోవివేకఃకులోచ్ఛేదవిధింకులోచ్ఛేదక
॥శ్యతాంవిధిత్సుశ్చీక్షిః॥ అతఃకుతఃయతః దురస్యయాఅవినాశాబ్రహ్మ
నీనిరూపితౌబ్రహ్మశబ్దశ్చివవచనః - ఉక్తంచ 'బ్రహ్మజ్ఞానంప్రధానంచ
॥త్రజ్ఞోంకారబుద్ధయః॥మోక్షోహిరణ్యగర్భశ్చమంత్రోవేదశ్చివస్తథేతి

వారాణసీవిద్యాప్రబోధోదయజన్మభూమిఃవిద్యాచక్రప్రబోధశ్చరయోరుః
యఃతస్యజన్మభూమిః-విద్యాబ్రహ్మకారాంతః కరణవృత్తిః తద్వృత్తుః
హితం చైతన్యం ప్రబోధః తయోర్జన్మభూమిరిత్యర్థః॥

యద్యేవమితం॥ యద్యేవంపవంధావారాణసీతేషః-తహి అయమథో
శక్యప్రతీకారఇతియోజనా॥ అశక్యప్రతీకారత్వేకారణమాహ॥ యతః
రమమితం॥ ఇహ వారాణస్యాంపురవిజయీశ్రీమహాదేవః భగవాన్ వడ్మనై
శ్వర్యసంపన్నః సరాణాంజీవానాం అంతకాలేప్రాణోత్క్రమణ సమయే
భవః సంసారః తస్మాద్భయం లేనకాతరాభీతాః తాతరయతీతి తారకః
తం ప్రబోధం బ్రహ్మైకత్వలక్షణం ధయతి ప్రకాశయతి కథం భూతానాం
సరాణాం, పరమంపదం ధ్యేయస్థానం అవిదుషాం యద్వాపరమం బ్రహ్మ వశ్య

చ్యుతినిశ్యమేవసః॥ ౧౨॥ అహంకారః సభయం॥ యద్యప్యేవమ
శక్యప్రతీకారపవాయచుర్థః॥ యతః॥ ప॥ పరమమవిదుషాంపదంస
రాణాంపురవిజయీకరుణావిధేయచేతాః కథయతి భగవాన్ హం
తకాలేభవభయకాతరతారకప్రబోధం॥ ౧౩॥ దంభః॥ సత్యమే
తత్॥ తథాపినైతతాగ్రహక్రొధాశ్చభిభూతానాం సంభావ్యతే॥ త
థాహ్యదాహరంతి తైర్ధికాః ॥ ప ॥ యస్యహస్తోపాదౌ
చమనశ్చైవనుసంయతం । విద్యాశవశ్చకీర్తిశ్చ సతీర్థాఫలమ
శ్నుతే ॥ ౧౪॥ నేపథ్యే ॥ భోభోజనావిషకలుసంప్రాప్తోదేవో
మహామోహః॥ తేన॥ ప॥ నిష్క్రంభైశ్చందనానాం స్పృటికమణిశిలా

తేప్రాప్యతేతన్నదంప్రాప్తిస్థానం అవిదుషాం అజానతాం । కీదృశోమ
హాదేవః, కరుణయా విధేయంప్రవర్తనీయం చేతో యస్యసః ॥ ౧౩॥
సత్యమేతదితి॥ యద్యపిశంకరః సచ్చిదానందవాక్యార్థరూపంబ్రహ్మ వారా
ణస్యాం ప్రకాశయతీతి సత్యం॥ తథాపీత్యగ్రత నేనయోజనీయం॥ తైర్ధికాః వై
దికాః కిమదాహరంతి తదాహ॥ యస్యేతి ॥ యస్యహస్తోపాదౌనుసంయ
తౌపారమేశ్వరమేవకార్యంకుర్వాణౌనశుబ్రాహ్మణతాడనాది, మనశ్చను
సంయతమేవకామనాసక్తమేవ॥ విద్యాశవశ్చకీర్థమాహాశ్చ్యక్షానంత
వశ్చంబ్రాయణాదికీర్తిదౌనాదినా॥ పవంయః కరోతి సతీర్థ ఫలమశ్నుతే
ప్రాప్నోతి ॥ ౧౪॥ రాజ్ఞామాగమనేయాన్యపేక్షితాలోకేతాన్యాహ॥

కవ్యం దైరితి | చందనానాం నివృత్తం దై స్స కైః - స్ఫటికాశ్చ మణయశ్చ తపః
శిలాయానుతాదృశ్యో వేదికాః స్ఫటికరత్నైర్నితాని చ త్వరాణి సంస్కృ-
యంతాం వరిష్కృయంతాం | యంత్రమాగాః జలయంత్రద్వారాణి
క్రీడాధమావశేషురదితాని మోచ్యంతాం ఉన్మత్త్యంతాం - అనేనావణ్యం
గారోధ్వన్యతే | వారిధారాజలధారాః కృహేషు పరిత్యజ్య సప్తతః ప్రసర-
తు-నగరాలంకారోఽనేన సూచితః | స్ఫురంతోఽపి ప్రియంతః ఉరవః స్థూలాః
మణయోయానుతాదృశ్యస్తోరణానాం శ్రేణయః పజ్జయః సమం
తావచ్చమర్దితూ ఉచ్చీయంతాం ఉన్మత్త్యంతాం అనేన రాజకృహాణా-
మలంకరణం సూచితం | సౌధమూర్ధస్వప్రాసాదమస్తకేషు అమరాణాం
దేవానాం వతిరిన్ద్రః తస్య ధనుషాధామస్వరూపం తద్వచ్చిత్రాని నానాహ-

వేదికాస్సంస్కృయంతాం మోచ్యంతాం యంత్రమాగాః
ప్రసరతుపరితో వారిధారాకృహేషు ఉచ్చీయంతాం సమం
తాత్ స్ఫురదురుమణయః | శ్రేణయస్తోరణానాం ధూయంతాం
సౌధమూర్ధస్వమరపతిధనుర్ధామచిత్రాః పతాకాః || ౧౫ || దం-
భః || ఆర్యప్రత్యాసన్నో మహారాజః తస్మిన్మృగ్యమనేన సం-
భావ్యతామార్జ్యేణ | అహంకారః | ఏవంభవత్త్విత్తేషాం || ౧౬ ||
ప్రవేశకః || తతః ప్రవిశతి మహామోహావిభవతశ్చ పరివారః ||
మహామోహః విహస్య || అహూనిరంతుశాజడధియః || తథా
హి || ప || ఆత్మాస్తి దేహో ద్వ్యతిరిక్తమూర్తి ర్భృతా సలోకాం త

కాః పతాకాః ధూయంతాం కంఠ్యంతాం - అనేన నగరద్వారపరిమారోధ్వ-
నితః | పతత్సర్వం మహామోహప్రవృత్తిజనకమితి సూచితం | ప్రత్యాస-
న్నః అతిసమీపమాగతః || ౧౫ || తస్మిన్మృగ్యమనేన తి || యన్మత్తా-
రణాదతినికటవతీతత్తస్మాత్కారణాత్ ప్రత్యుగ్ధమనేన సమ్మఖగమనేనే-
త్యర్థః || తతః || ౧౬ || విభవతః స్వసామర్థ్యేన మహామోహః ప్రవిశతీత్యన్వ-
యః | చకారోఽభిన్నత్రయః | పరివారశ్చ సేవకవర్తశ్చ - ప్రవిశతీత్యస్యాను-
పంగః | నిరంతుశాజడధియః నిర్మర్యాదామూఢాః || నిరంతుశత్వం ప్రకట-
యతి లోకాయతి కమతేన || ఆత్మేతి || దేహో ద్వ్యతిరిక్తమూర్తి రాత్మాస్తి,
స ఆత్మాలోకాంతరితః స్వర్గలోకంగతః ఫలానాం స్వర్గాదీనాం భౌతైరి-

యత్ ఇయంత కాశతరోఽకాశవృక్షస్య ప్రసూనాత్ పుష్పాత్ స్వాదు
 ఫలస్య మధురఫలస్య ప్రసూతౌ ఊత్పత్తౌ ప్రథీయసీమహత్యా శేత్యర్థః ॥
 ౧౬॥ ఉత్తేజైః పవతి మాహాఽగ్నిః ॥ ఇదంచేతి ॥ స్వకల్పనయా - నతు పరమార్థ
 విచారణయోగ్యః ॥ అవప్తంభేన అంగీకారేణ దుర్విదగ్ధైర్దుర్బుధిభిః ॥ య
 నేతి ॥ బహుభిర్వాచితైః కొలాహలరసితైః ఆస్తికై రైవదికైః శాస్తి
 కావేదబాహ్యైః సత్యవచసంపదాని ద్యాః కృతాః ॥ కీదృశై రాస్తికైః, య
 ద్వస్తుశరీరాద్భిన్నమాత్మస్వరూపంతన్నాస్యైవ-ప్రత్యక్షేణానుపలంభా
 త్ తద్వస్తుస్త్వీతి మృషా జల్పద్విః యేవయం సత్యప్రమాణవాదినస్తే శాస్తి
 కాః కృతాః స్వయమప్రమాణం వదంతః ॥ కథమాస్తి కా ఇతి న విద్య ఇతి తాత్ప

రితః ఫలానాం ॥ ఆశేయమాకాశతరోఽప్రసూనాత్ ప్రథీయ
 సీస్వాదుఫల ప్రసూతౌ ॥ ౧౬॥ ఇదంచ స్వకపోలకల్పనా వినిర్మిత
 తపదార్థావప్తంభేన జగదేతైర్దుర్విదగ్ధైర్దుర్బుధిభిః ॥ తథాహి ॥
 ప॥ యన్నాస్యైవ తదస్తి వ స్త్వీతి మృషా జల్పద్విరేవాస్తికై
 ర్వాచితైర్బహుభిస్తు సత్యవచసాని ద్యాః కృతా శాస్తికాః ॥
 హం హివాచశ్యత తత్వతో యది పున శ్చిన్నాదతో వక్ష్యాణో
 దృష్టేః కేవలిణామరూపిత వితిగ్జీవః పృథక్ కైరపి ॥ ౧౭॥ అపిచన
 కేవలం జగదాత్మైవ తావదమీభిర్వంచ్యతే ॥ తథాహి ప॥ తుల్య
 త్వేవ పుషాం ముఖాద్యవయవైర్వర్ణక్రమః కీదృశః ప్రేచేయం వ
 మనాపరస్య యదముంభేదం నః ద్భవయమ్ ॥ హింసా యామథ

గ్యం ॥ యత్త్రింశ్య మతేదర్థయతి ॥ హం హివాచితి అశ్చ ర్భేవ్యయం ॥ చిన్నా
 ఛేదితాత్ అతోన్నాదవక్ష్యాణః శరీరాత్ పృథక్ భిన్నోజీవః కైరపి దృష్ట
 యది తహింసా పునః వారం వారంత త్యతః సహ్యక్తయా పశ్యత విచారయః
 తతః కంఠైః తస్యంతత్రాహ ॥ పరిణామేన రూపాంతరాపత్త్యా రూపితాః
 త్వాదితాదితిః చైతన్యం యస్య సఃక్రముకాదీనాం మీలితానాం రాగ జనః
 త్వవత్ మీలితానాం ధూతానాం చైతన్యోత్పాదకత్వమితి భావః ॥ ౧౮
 నోకేవలమితి ॥ వివశబ్దోగ్యర్థః ॥ అమీభిరాస్తికైః సకేవలం స్వాత్మావంచ్య
 అపి తుజగదపీత్యర్థః ॥ తుల్యత్వేవ పుషామితి ॥ ముఖాద్యవయవైః హస్తప
 దాద్యవయవైః పుషాం తుల్యత్వేపి శరీరాణాం సామ్యేపి వర్ణక్రమః బ్రాహ

అక్షయత్రయవైశ్యశూద్రాః వగ్ధాః తేషాం క్రమః ధర్మకానిరూపణరూపః కీర్త్య
శః-గయంతీ సహజత్యర్థః । కించ-ఇయం పరస్య స్త్రీపరస్య వాధనం యద్య
స్తాద్ధేతోరయం భేదః తమముం భేదం వయం న విద్యః న జానీమః । అ స్త్రీకకర్మిత
భేదవ్యవహారో-నర్థకజ్ఞత్యాహ ॥ హింసాయాం వై దిక్ హింసాయాం అథ
వా అథ వ స్త్రీణాం య భేష్టగమనేయ భేష్టం స్వపర స్త్రీణాం పర్వ కాలా
దావపి సురతాభ్యా సేవరస్వ గ్రహపరధన గ్రహణే కా ర్యా కార్యక థాః క
ర్తవ్యా కర్తవ్య విచారాః-యద్యపి వపుషాం సావ్యం స్త్రీపుంభిదానతథాపి
నిష్పృరుషాః పురుషార్థహీనాః కుర్వతే-అర్థకామా వేవ పరమపురుషార్థా నద
మో-నాపి మోక్షతత్ర మా నా భావాదితి భావః ॥ ౧౦ ॥ సక్లౌఘం సగర్వం ।

వాయ భేష్టగమనే స్త్రీణాం పరస్వగ్రహే కా ర్యా కార్యక థా
స్తథాపి యదమీనిష్పృరుషాః కుర్వతే ॥ ౧౦ ॥ విషం త్య సక్లౌఘం
సగర్వథా లోకాయత మేవ శాస్త్రం యత్ర ప్రవృత్తు మేవ ప్ర
మాణం ॥ పృథివ్య పైజో వాయవ ప్రత్యాని అర్థకామా పురుషార్థా
భూతా న్యేవ చేతయం తే నా స్తి పరలోకః వృత్త్య రేవావవగ-ఇ
తి తదేతదస్త్యదభిప్రా యానురోధినా వాచస్పతినా ప్రణీయ
చార్వాకాయ సమర్పిణి మాసీత్ తేన చ శిష్యోవ శిష్యద్వారే
ణాస్త్రి-లోకే బహుళీకృతం తంత్రం । తతః ప్రవిశతి చార్వాక
శిష్యశ్చ ॥ చార్వాకః ॥ వత్సజానాసి దండనీతి రేవ విద్యా-తైత్తిరీ
వార్తాంతర్భవతి ధూర్జ-ప్రలాపస్త్రయి ॥ వశ్యః ॥ స్వర్గః
శ్యక్రియాత్ర వ్యవినా శేయదియజ్జనాంతతోదావాగ్నిద

లోకాయత మేవ శాస్త్రం చార్వాకశాస్త్ర మేవేత్యర్థః । తత్త్వాని సపరమా
ద్ధాని భూతా న్యేవ శరీరాకారపరిణతాని చేతయం తేజాన జనకాని పరలోకః
స్వగ్ధాదిః అవవగోమాక్షః । అస్త్యదభిప్రాయానురోధినా అస్త్యదీయతాత్మ
ర్యానుసారేణ-దండనీతిః రాజనీతిః-అతైత్తిరీవ రాజనీత్యా మేవ వార్తాంతర్భవ
తి రాజసేవా ప్రతిపాదకానీతి రంతర్భవతి ॥ త్రయీ వేదస్త్రయీ ధూర్జప్ర
లాపః వందకానర్థకవచనం వేదవచసామప్రామాణ్యేన ధూర్జప్రలపిత
త్వం సమర్థయతి ॥ స్వర్గ ఇతి ॥ కర్తారశ్చ ఋత్విజః క్రియాశ్చ హోమా
దిరూపాః క్రవ్యం చ పురోడాశాదిః పితృద్వి నా శేయజ్జనాం యజమానా నా

యదిస్వగఃతతః తద్ద్విదావాగ్నిదద్ధానాంభూరుహంవృతాణాం ఫల
భూరిబహుస్యాత్ | అకారణాత్కార్యోన్మత్తైరుభయత్రాపితుల్యత్వాది
భావః || ౧౯ || తత్రైవయుక్త్యంతరమాహ || మృతానామితి || నిర్వాణస,
విసప్తస్య స్నేహః తైలాదిః | అతిరోహితార్థమస్యత్ || ౨౦ || ౨౧ || శిష్యశ్చ తా,
దిప్రాకృతం || గూఢైతి || వంచకప్రణీతశాస్త్రప్రతారితానాం ఆశామే
దక్షమనసపరిధృతమోదకైరిత్యర్థః || క్వాలింగనమితి || ఆయతాత్యైః

ద్ధానాంఫలంస్యాంభూరిభూరుహమ్ || ౧౯ || అపిచప్రసహతస్య
పశోర్యజ్ఞేస్వగఃప్రాప్తిర్యదీప్యతే | స్వపితాయజమానేనకిం
సతస్సేన్నహస్యతే || ౨౦ || ౨౧ || మృతానామపిజంతూనాన్ | శ్రాద్ధం
చేద్యప్తికారణం | నిర్వాణస్యప్రదీపస్య స్నేహస్సంవర్ధయే
చ్ఛిఖామ్ || ౨౦ || శిష్యః || ఆచారిలజ్జపసోదేవ్య పలమచ్చపులి
సస్సజంభజ్జపపిజ్జపతాకింతివిదేహింతివిహింసంసాలసోక్తంప
లిహాలితి అపౌఘేలఘోలదలేహింపాలాలసాంతలనసట్టఆ
లపహుదిహింమ రక్షేహింభవిజ్జది || ఛా || ఆచార్యయద్యేపవవవర
మాధ్యఃపురుషస్యయథాద్యలేపీయతేతతిమిత్తేతే సైర్భిక్తైః
సంసారసుఖంపరిహృత్య ఆత్మాఘోరఘోరతరైఃసారాక
సాంతపనపన్యకాలప్రభృతిభిర్దుఃఖైఃభేద్యతే || చార్వాకః || గూ
ర్తప్రణీతాగమప్రతారితానామశామోదకైరియం తృప్తి
మూఃఖాణాం || పశ్య || ౨౨ || క్వాలింగనంభుజసిపీడితబాహు
మూలభగోన్నతిస్తనమనోహరమాయతాత్యైః | భిక్షోవ
వాసనియమార్గమరీదిదాహై దైవబాపశోషణవిధిఃకుశి

స్తృతలూపనాయాః | అలింగనంక్వ అలింగనజన్యంసుఖంక్వ, కుశియాంవర
లోకసుఖేష్టానామేష సకలలోకప్రసిద్ధదేహేబాపశోషణవిధిః | శరీరశోష
ణకతావ్యలాక్ష్వ - పరలోకేప్రమాణాభావాదితిభావః | కీదృశమాలింగ
నం, భుజాభ్యాంసిపీడితంయద్బాహ్వామూలం తేనభగ్నాక్షగ్నతిర్య
యోస్తౌచతాస్తనోదతాభ్యాం వనోహరం - దేహశోషణవిధిః కైస్సాధ
నైఃభిక్షోవ ఉపవాసపకాదశ్యాదిశ్చ నియమశ్చాన్ద్రాయణాదిశ్చ అ
ర్హమరీదిభిస్సూర్యకీరణైః సూర్యసమ్ముఖావలోకనేనతత్కారణై ర్యోదా

సః సంతాపః వితాన్యేవసాధనానితైరిత్యర్థః॥ ౨౨॥ త్యాజ్యంసుఖమితి॥
 యః ఖేనఉపస్మప్తంమిశ్రితంయః ఖసంవలితం విషయసంగమాత్ వనితాది
 సంబంధాత్ జన్మయస్య తాన్యశంసుఖంత్యాజ్యంత్యేషాపుంసాంమూర్ఖ
 విచారణా॥ మూఖవిచారమేవదృష్టంతేనప్రకటయతి॥ భోశ్శిష్యకఃపు
 మాకహితార్థీహితంభిష్టంఅర్థః ప్రయోజన మస్యాస్తీతిహితార్థీ, సతా
 శ్శ్యేతాఃఅతఏవఉత్తమాస్తండులాఃతైరధ్యాపూర్ణాః ప్రీహితాశా

యాంక్వచైషః॥౨౨॥శిష్యః॥అచాలిఅవ్వఃఖుతిథీత ఆలవం
 దిజంమఃఖమిస్సిదంసంసాలసుఖంపలిహలణీలంతి॥భా॥ అచా
 ర్యపవంఖలుతైర్ధికాఆలపంతియద్వఃఖమిశ్రితంసంసారసుఖంప
 రిహరణీయమితి॥చార్వాకః, ఉపస్య॥ఆ దుర్బుధ్విలసితం స
 రపశూనాం॥ ప॥త్యాజ్యంసుఖంవిషయసంగమ జన్మపుంసాం
 మఃఖోపస్మప్తమితిమూఖవిచారణైషా॥ ప్రీహితజహాసతిసి
 తోత్త మతండులాధ్యాక కోనామభోస్తుపకణోపహితాక
 హితార్థి॥౨౩॥మహామోహః॥అయేచిరేణఖలుప్రమాణవం
 తివచనానికణానుఖముపజనయంతి॥విలోక్య, సానందం॥హం
 తప్రియసుహృన్మైచార్వాకః॥చార్వాకః॥విలోక్యపపహారా
 జమహామోహః, ఉపస్మత్యజయతుజయతుమహారాజవిషచా
 ర్వాకఃప్రణమతే॥మహామోహః॥చార్వాక స్వాగతం భోఇ
 షామాపవిత్యతాం॥చార్వాకఃఉపవిత్యప్రపకలేసాన్ద్రాంగప్ర
 ణామః॥ మహామోహః॥అథకలేర్థ్యప్రమవ్యాహతం॥చార్వా
 కః॥దేవస్యప్రసాదాత్ సర్వత్రభాగం॥ సర్వతోతకతావ్య
 శేషశ్చదేవపాదమూలంప్రస్తుమిచ్ఛతి॥యతః॥ప॥అజ్ఞానువా

లీకతుపకణోపహితాతుపకణయ్యై- నామేలినిశ్చయేనజిహాసలి
 హాతుమిచ్ఛతి-సకౌపీత్యర్థః॥ యదిస్యత్కృతిరదాసమూఖాభివ్యర్థః॥ ౨౩॥
 మహామోహః॥ ఉపజనయంతిప్రాపయంతి॥ విలోక్యేత్యాదిప్రణామఇ
 త్యంతమతిరోహితార్థం॥అథకలేర్థి॥ భాగ్యచుశలమవ్యాహతం.. నోపద్రు
 తమిత్యర్థః॥ సర్వతోతేతి॥ సర్వర్థితకృతఃకతావ్యస్యకార్యజాతస్యశే
 షోయేనసఃకృతకార్యస్సేవకస్త్యతేవప్రభూణాంప్రియఇతిభావః॥ సంత

పాదితకార్యస్యభృత్యస్య ప్రభుదర్శనం మహాతేగుణాయేత్యాహ॥ ఆజ్ఞావి
తి॥ యశ్చ శ్చాహారః సత్యత్యపి - యః ప్రభూణాం పాదాంబురుహం పా
దాంబుజం సమస్యతి సధన్యః॥ కీదృశస్సృజ, ఉచైచ్చరితయేన ప్రమోదంప్ర
కృష్టానందం యథాస్వాత్తథా అనుమోదితం సంతోషాస్పదీకృతం దర్శనం
యస్య తాదృశస్సృజ॥ కింకృత్వా, ప్రభూణాం మహతీం సానందామాజ్ఞా
మనాప్యద్విషతాం రిపూణాం నిపాతే వి నాశేకృతే సతి తామాజ్ఞాం నిర్వ
క్త్య సంపాద్య సపదితస్త్రిన్నేక్షమణిలబ్ధస్సుఖప్రసాదో యస్య తాదృశస్స
నిత్యపి యోజ్యం॥ ౨౪॥ కియన్మంపన్నమితి ప్రశ్నో ఉత్తరమాహ॥ వ్యతీలే
తి॥ మహాజనోధర్మజరోలోకౌ బ్రాహ్మణాదిః యథేష్టచేష్టాం అవిహితః

వ్యమహతీం వ్యవతాం నిపాతే నిర్వర్త్యతాం సపదిలబ్ధస్సుఖ
ప్రసాదః॥ ఉచైచ్చరితయేన సమోదితదర్శనస్సృజాధన్యోన
మస్యతి పదాంబురుహం ప్రభూణాం॥ ౨౪॥ మహామోహః॥ ఆ
ధతస్త్రికాలోకియత్సంపన్నం॥ చార్వాకః॥ దేవ॥ ప॥ వ్యతీతవేదా
ర్థపథః ప్రథీయసీం యథేష్టచేష్టాం గమితో మహాజనః॥ తదత్ర హ
తుర్నకలిర్నచాప్యహం ప్రభుః ప్రసాదో హితనోతి పారుషం ॥
౨౫॥ తతోత్తరపథికాం పాశ్చత్యాశ్చ త్రయీమేవ త్యాజ
తాః శమదమాదీనాం కైవలకథా, అగ్రత్రాపి ప్రాయశోజీవికా
మాశ్రయతే వత్రయీ॥ యథాహం చార్వకః॥ ప॥ అగ్ని హేమాత్రిం
త్రయోవేదాస్త్రీదండం భక్ష్యగుంతనం॥ ప్రజ్ఞాపారుషహీనా
నాం జీవితేతి బృహస్పతిః॥ ౨౬॥ తెనకురుతే త్రాదిషు తావత్

ప్రేంపరస్త్రీగమనమద్యపానాదిరూపాంగమితః ప్రాపితః॥ కీదృశో మహా
జనః, వ్యతీతః వేదార్థపంథాః సంధ్యాగ్నిహృత్తాదియస్తాత్మః॥ కీన్
శీం చేష్టాం, ప్రథీయసీం ప్రచురాం॥ మహామోహవివతత్ర హేతురిత్యాహ॥
తదతీతి॥ హినిశ్చితం అత్ర ధర్మత్యాగేలహం చార్వాకః కలిర్వానహే
తుః యతః తత్తస్మాత్కారణాత్ ప్రభుప్రసాదః పురుషస్య కర్మపారుషం
తనోతి విస్తారయతీత్యర్థః॥ ౨౫॥ త్రయీమేవేతి॥ వేదత్రయ్యుక్తధర్మాని
త్యర్థః॥ ఆచార్యో బృహస్పతిః॥ అగ్ని హేమాత్రిమితి॥ త్రిదండం త్రయోదం
దాయస్త్రిక కర్మణీతతే త్రిదండం సన్నాత్య సత్యత్యర్థః సర్వాంగేభస్తే

క్షాళనంభస్తగుంతనంజీవికాజీవనేహతుః॥౨౬॥ తేనేతి॥ తేనకారణైసకురు
తే॥ త్రాదిషుఅదివదసంగ్రాహ్యమాయాపురికేదారబదరికాశ్రమేషుదే
వేనమహారాజేనమోహనేత్యర్థః॥ విద్యాచప్రబోధశ్చతయోరుదయః-త
దనుగృహీతాన్వయమితి-తయావిష్ణుభక్త్యాఅనుగృహీతఅన్వయోవంశో
యస్యతంతరిలోకయితుంసప్రభవామఃకిముతసాత్రాద్విష్ణుభక్తం-అవధా
తవ్యంసావధానేనభవితవ్యం । ఆత్మగతంస్వమనస్యేవవదతి నబహిరిత్య

దేవేనస్వప్నేపివిద్యాప్రబోధోదయోనాశంకనీయః ॥ మహా
మోహః॥సాధుసంపాదితం॥ మహాజ్ఞలుత తీర్థంవ్యర్థీకృతం ॥
చార్వాకః॥దేవాన్యవృజ్ఞాన్యమస్తే॥మహామోహః॥కింతతే ॥
చార్వాకః ॥ అస్తేవిష్ణుభక్తీర్నామమహానుభావాయోగినీసా
తుకలినాయద్యపి విరళప్రచారాకృతా తథాపి తదనుగృహీ
తాన్వయమాలోకయితుమపినప్రభవావః । తదత్రదేవేనావ
ధాతవ్యమితి॥మహామోహః॥సభయమాత్మగతం॥ఆప్రసిద్ధమ
హాప్రభావాసాయోగినీ స్వభావాద్విద్యేషణీచాస్తాకం దు
రుచ్ఛేద్య॥భవతు ప్రకాశం, భద్రలబమనయాశంకయాకా
మక్రొధాదిప్రతిపక్షేషుకుత్రేయముదేవ్యతి॥చార్వాకః॥తథా
పిలఘ్నియస్యపిరిపానానవహితేనజిగీషుణాభవితవ్యం॥యతః॥
ప॥ విపాకదారుణోరాజ్ఞాంరిపురలోపవ్యరుంతుదః । ఉద్వేజ
యతిసూక్ష్మోపిచరణంకంటకాంకురః॥ ౨౭॥మహామోహః, నే
పథ్యాభిముఖంవిలోక్య, కఃకౌత్రభాః॥ప్రపిత్యదౌవారికః॥దౌ
వారికః॥ ఆజ్ఞాపయతుదేవః॥మహామోహః॥ భౌఅసత్సంగఆ
దిశ్యంతాం కామకోఽధిలోభమదమానమాత్సర్యాదయః,య
థాయోగీవిష్ణుభక్తిర్భవద్భిరేవావహితై ర్విహంతవ్యేతి॥

ర్థః॥ ఆపీడాయాం॥ప్రతిపక్షేషుశత్రుషుఅనవహితేనలసావధానేన॥ వి
పాకేతి॥ రాజ్ఞామలోపిరిపుఃవిపాకదారుణఃదుఃఖదః॥ అరుమణమణ్ణా
నంతుదతీత్యరుంతుదః॥ ఉక్తమర్థంప్రథయతి ॥ ఉద్వేజయతీతి-ఉద్వేగం
జనయతి॥ శేషంసుగమం॥ ౨౮॥ కఃకౌత్రేత్యాదిమహామోహాభిర్యంతం
స్పృష్టం ॥ అసత్సంగేతిదౌవారికసంబోధనం ॥ సాక్షి॥తేనాగైతత్తేజః

స్త్రీదఃప్రథమైకవచనం॥ నిరూప్యమాణం దీయమానం॥ మహామోహాభితా
దివక్రం వాచయతీత్యంతం సుగమం ॥ పరమశ్చైసావీశ్వరశ్చనీతాద్యశ్చ

దౌవారికః॥ యదాజ్ఞాపయతి దేవభినిషాగ్రితః॥ తతః ప్రవి
తిపత్రహస్తః పురుషః॥ హగ్నేః కర్కశలదే సా దోలగదోష్టి అర్థితథ
సాలలతీలసంజ్ఞి వే సేపులిసోత్తమసంపిలం దేవదాలదణంతస్సిం
హదమాణోహింభట్టకేహింహహారాజసలసంపేసిదోష్టి॥ ఛా॥
అహముత్కలదే శౌదాగతోష్టి అస్తితస్ర సాగరతీరసన్నివేశే
పురుషోత్తమసంజ్ఞితం దేవాయతనం, శస్త్రికమద మానాభ్యాం
భట్టారకాభ్యాం మహారాజసకాశం ప్రేషితోష్టి॥ విలోక్య॥ ఏ
సానారాణసీవదరాజకులంజావప్ససామి॥ ప్రవిశ్య॥ ఏ సేభ
ట్టకేదవ్యాకేణసంధికింవిమంతలంతీర్థది తాడుపసపామిణం
ఛా॥ ఏషానారాణసీభదరాజకులంజావత్ ప్రవిశామి॥ ఏష
భట్టారకశ్చైర్వాకేణసాగ్ధం కినుపిమంత్రయం స్తిథతి తమప
ర్వామ్యేనం॥ ఉపసృత్య॥ జేమజేమభట్టకే ఏదంపద్దం నిలుపు
మాణం పేక్షేమభట్టకేహిం॥ ఛా॥ జయతుజయతుభట్టారకః, ఇదం
పత్రిం నిరూప్యమాణం పేక్ష్యతాంభట్టారకైః ॥ మహామో
హాః॥ పత్రంగృహీత్వామతోభవాన్॥ పురుషః॥ హగ్నేః పులిసోత్త
మాదోలగదోష్టి॥ ఛా॥ అహంపురుషోత్తమాదాగతోష్టి॥ మహా
మోహాః॥ స్వగతం॥ కార్యమత్యాహితంభవిష్యతి॥ ప్రకాశం॥
చార్వాకగచ్ఛకర్తవ్యేష్వపహితేన భవతాభవితవ్యం ॥ చా
ర్వాకః॥ యదాజ్ఞాపయతి దేవభినిషాగ్రితః॥ మహామోహాః
పత్రం వాచయతి॥ స్వస్తిగ్రీవారాణస్యాం మహారాజాధిరాజపర
మేశ్వరమహామోహపాదాన్ పురుషోత్తమాయతనాన్నద
మానాసాష్టాంగపాతం ప్రణవ్య విజ్ఞాపయతః । యథా భద్ర
మవ్యాహతం॥ అన్యచ్ఛదేవీశాంతిమాన్తా శ్రద్ధయాసహ
వివేకస్యదౌత్యమాపన్నావివేకసంగమాయ దేవీముపనిపద ను

యోమహామోహాః ॥ యథేతి॥ భద్రమవ్యాహతం కల్యాణం నిర్విఘ్నం ॥
దేవీత్యాదిసక్రీధమత్యంతం సుబోధం॥ తదేతత్ జ్ఞాత్వా దేవోపదత్తితి శే

౪: || అతిముద్గాః అతిశయోనమూఢాః - శాంతేః ఇంద్రియోపశమాత్ -
 అస్యాశాంతేః || ఇంద్రియోపశమాభావం ప్రకటయతి | తథాహి, ధాతేతి ||
 నాతాబ్రహ్మవిశ్వస్యవిశిష్టాయాః సృష్టిః తస్మాత్ప్రేరితః తత్పరః - దత్తాధ్వ
 (ధ్వంసనోదక్షయజ్ఞవిశాశకోదేవోపి త్రినేత్రోపి గౌరీభుజాభ్యామాశ్లేష
 శింగనం తేనజనితోయః ఆనందస్సుఖం తేనవిశేషేణసూర్ణమానాని నయ
 నానియస్యసః - ఏతేనకామక్రోధానక్తోమహాదేవ ఇతిసమసూచి | దై
 త్యారివిష్ణుః కమలాంబులత్ప్యైః కపోలంగండస్థలంబుత్ప్యైః మకరీ లేఖామ

హర్షితం ప్రబోధయతి || అపిచ || కామసహచరోపిధమోఽ
 వై రాగ్యాదిభిరుపజస్తత్తవలత్ప్యతే - యతః - కామాద్విబిధ్య
 క్వచిన్నగూఢః ప్రచరతి - తదేతదుక్తాథంజ్ఞాత్వాదేవః ప్ర
 మాణమితి || మహామోహః పత్రం వాచయత్వా సక్రొధం || ఆః
 కిమేవమతిముద్గాః శాంతేరపివిభ్యతి - కుతోస్యాస్సంభవః || త
 థాహి || ప || ధాతాః శ్వః సృష్టిమాత్ర నిరతోదేవోపి గౌరీభు
 జాశ్లేషానందపిఘూర్ణమాననయనోదత్తాధ్వరధ్వంసనః || దై
 త్యారిః కమలాకపోలమకరీ లేఖాంకితోంస్థులః శేతేదభ్రావిత
 రేషుజన్తుషుపునః కానామశాంతేః కథా || ౨౦ || పురుషం ప్రతి ||
 జాల్మగచ్ఛకామంసత్వరముపేత్వాదేశమస్తాకంప్రతిపాదయ,
 యతోదురాశయోధనః శక్యస్తాభిరవగతం | తదప్రీతిము
 చ్చూతామపినవిశ్వసితవ్యం వృథంబద్ధాధారయితవ్య ఇతి పు
 రుషః || జందేవోఆణవేది, ఇనిష్టాగ్రింతః || ఛాయద్వైవఆజ్ఞాపయ
 తీతినిపాగ్రింతః || మహామోహః || స్వగతం, వివింత్య, శాంతేః
 కోఽభ్యుపాయః, అథవా అలముపాయాంతరేణ, క్రొధలో

తాస్యకృతిః పత్ర లేఖాతయా లంఛితం చిహ్నితం ఉరస్థలం యస్యసః - ఏతే
 నాయమపి కామాసక్త ఇత్యభాణి, అట్టోక్షీనము ద్రైవేతేస్వపితిపతాద్యశే
 షుసద్దేశాంత్యభావే ఇతి రేషుపాశేషుశాంతేః కానామకథా - సకాపీగ్య
 థః || ౨౦ || కామమాతస్యనామజాల్మ ఇతి - అసమీత్యకారిత్యాత్ , జా
 ల్మీసమీత్యకారీస్యాదిత్యమరః - ఆదేశమాజ్ఞాంప్రతిపాదయకథయ ||
 దురాశయోదుర్వృద్ధయః || మహామోహ ఇతి || కోఽభ్యుపాయ ఇతి - శాం

తే:- రాకరణాయేతశేషః || కొద్దితతి || మహారాజేనప్రతిపక్షభావంశతు
త్వం | అన్యథాపేక్షితంస్వాత్మపేక్షారహితం స్వజీవనహితం || అంధీ
రోమితీ || భువనంభూమండలంఅంధీకరోమి అనంధమంధంసంపాదయావి
తథాకరోమిత్యంధీకరోమి - బధీరీకరోమి శ్రోత్రేంద్రియహీనంకరోమి.
ధీరంనైర్వయంతి - అధీరతామితశేషః - సచేతనంసప్తదయంఅచేతన
తాంహృదయభూన్యతాంనయామిపాశ్రయయామి | అంధీకరణాదేప్రయో
జనమామా || యేనకృత్యం కతావ్యం నపశ్యతి యేనహితం నశ్యతోతి కీ
మాణాబుద్ధిమాణయేనఅధీతంపరితం ధర్మశాస్త్రావి నప్రతిసందధాతి న
బ్ధిరతీత్యర్థః || ౨౯ || మహానృసింహాలోభవంతఃసానోభిలాషరూపా

భావేవతావప్రపర్యాప్తే || ప్రకాశంకళికాప్రభోః || ప్రపిన్ద
దోవాచికః || దోవా || అజ్ఞాపయతుదేవః || మహామోహః || తావదా
నానాయతాంకొక్తోలోభశ్చపునః || యదాదశతదేవభితిని
పాశ్రీంతశ్చనన్యప్రబళతీకొక్తోలోభశ్చ || కొద్దితతి || శ్రుతంమ
యా, యథా శాంతిరథాన్యభక్తయో మహానాజేన ప్రతి
పక్షభావమాచరితీతి || అహూయాయుజీవితీకథనా సామాన్య
సంపేక్షితంచేష్టితం || తథాసి || ప || అంధీకరోమిభువనంబధీరీక
రోమిధీరంసచేతనమచేతనతాంనయామిశృత్వంనపశ్యతి నయే
నహితంనశ్యతోతి ధీమానధీతమపినప్రతిసందధాతి || ౩౦ || లో
భః || అతేన మహానృసింహానోరథనరీపరంపరామేవతాంన
తరిష్యంతి, తీంసనశ్శృంత్వాదీంహీంతయిష్యంతి || పశ్యసథే || ప ||
సంత్యేలేనుమదంతినోమదజలప్రక్షాళగండధలా వాతవ్యా
యితపాలినశ్చతురగాభాయోపిలప్సేషరా || పతల్లభిమ

యానదీపరంపరా రామేవేత్యర్థః || సంత్యేతతి || ఎతేమమదంతినో
గజాగ్నంతి | కీదృశాదంతినః, మదజలేనమదోదతేన ప్రక్షాళనా గండధ
లానియమాంతే | పతే మమతురంగాగ్నంతి | కీదృశాస్తురంగాః, వాతవ
తే వాయువతే వ్యాయితంపితేపేణవిప్లవతయథాస్యాత్తథాపతంతిగ
చ్ఛంబీతతీచ్ఛిలాః | భూయోపిపునరపిపరానన్యాకలప్సేషప్రాప్సేషిమి |
కింన, విద్యభింపాశ్రీంతి ఇదంపునలకళే పాశ్రీంమి ఇదం లభాదధికం

క్థాయతాంచితయతాన్యతాంచితయాజర్జరశిథిలంచేతోయేషాంతే
తాదృశానాప్రాణీనాం- బలేతిశ్చయే- శాంతేశ్శాంతిమాక్షాన్యకాక
థాకావార్తా, అపితునకాపీశ్యథః ॥ ౩౦ ॥ క్రోధః ॥ మన్మథావఃమ
మక్రోధస్యప్రభావఃసామన్యకం ॥ త్వాష్ట్రమితి ॥ సురపతిరింత్రత్యా
ష్ట్రీంత్యష్టరవశ్యంవృత్తాసురంతపాతయత్ అమారయత్ । చంద్రా
ధాచూడఃచంద్రశేఖరోదేవఃబ్రహ్మణశ్శిరఅద్భిసత్ చేదయానాసః । కా
శికొవిశ్వామిత్రఃపసిష్ఠతనయాన్ ఆసమంతాత్పర్వాసిశ్యథః అమూత
యదమారయత్ । క్రోధాక్రాంతానామేతాని వరిప్రాణీభావః । స్వీ
యంసాక్షాత్పౌరుషమాహ ॥ అపిచ, విద్యేతి ॥ అహమీశ్వశాన్యపి కులా

దంలభేపునరిదంలభ్యాధికంథాయతాంచితాజర్జరచేతసాంబ
తన్యతాంచితానామశాంతేశ్శాంతిమాక్షాన్యకం ॥ ౩౦ ॥ క్రోధః ॥ తాపచిత్తస్త్వ
యామన్మథావః ॥ ౩౧ ॥ త్వాష్ట్రమింత్రమహాశియత్సురపతి
శ్చంద్రాధాచూడఃచంద్రశేఖరోదేవఃబ్రహ్మణశ్శిరపసిష్ఠతనయానాఘా
తయతోశికః । అపిచ । విద్యావంశ్యపికిరీటమంశ్యపిసహచా
రావదాతాన్యపిప్రోవైష్టః పౌరుషభూషణాన్యపికులాన్యధ
ర్తుమీశఃక్షణాత్ ॥ ౩౦ ॥ లోభః ॥ తృష్ణేషాస్తావత్ । ప్రశస్య
తృష్ణా ॥ తృష్ణా ॥ కింతనవేదితజ్ఞుః ॥ ధా ॥ కింజల్కవయత్యాశ్య
పుత్రః ॥ లోభః ॥ ప్రియే శూరీయతాం ॥ ప ॥ యోగ్రాహవనాని
పత్రనపురద్వీపక్షమావంజలప్రత్యాశానున సూత్రబద్ధనన
సాంలభ్యాధికంథాయతాంచితాన్యతాంచితాన్యపికిరీటమంశ్యపిసహచా

నిక్షణాత్ శీఘ్రమేవఉద్ధతుండతుండేణమాతుం నాశయితుమీశస్సు
మర్థఃకీదృశానికులాని, విద్యావంశజ్ఞానవంశ్యపికిరీటమంతియశస్వీన్యపిస
హచారేణవేదవిహితాచారేణఅపదాతానిమలాన్యపిప్రోవైష్టః పౌరు
షభూషణాన్యపిఅతిశయేనపురుషార్థభూషణాని, ఏవం యదయత్తాని నాశ
యితుంసమర్థఃకింపునరన్యాన్యశాంతిభావః ॥ ౩౦ ॥ తేత్రగ్రామేతి ॥ తే
త్రాదిమండలాంతానియానితేషాం- యాప్రత్యాశాప్రతివస్తు అధికపా
ప్రీచ్ఛాతదేవ ఘనందృఢం సూత్రంతేనబద్ధం మనోయేషాంతే । లభ్యాత్
ప్రాప్తాదధికంథాయతాంచితయతాంచితాప్రాణభృతాంజీవానాంభోతృష్ణే

యదిప్రసీదసిప్రసన్నాభవసలంగానితుంగాభుష్టానిచేత్తనోపితగ్రదా
బ్రహ్మాండలక్ష్యైరపిపాప్రైఃశమకథాశమవార్తాకుతః-సకుతోపీత్యథః-అ
ధికాశాపిచ్ఛేదాభావాదితిభావః ॥౩౨॥ క్రొధితి ॥ సహధర్మచారిణ్యా
మద్వచనకారిణ్యా- ఈషత-రపవసుకరవేత్యథః॥ క్రొధస్యస్వరూపం
దర్శయతి ॥ కేయంమాతేతి ॥ బంధువర్గ ఇత్యతంసుగమాన్వయం । కుటి
లావక్రాశ్చతేవిటాఃజాకాశ్చతద్వద్యశ్చహృచ్ఛేష్టితంసాహృదఃశేష్టితం
యోషాంతాద్యశాఃఅపీజ్ఞాతయః-కే-సకేపీత్యథః-పితాదీనామపుష్పా

గానితుంగానిచేత్తద్యోఃపాగ్రాభృతాంకుశశ్చనుకథాబ్రహ్మ
ద్బలక్ష్యైరపి ॥౩౨॥ తృష్టా ॥ అజ్ఞుత్తసలంజేవ్వదావలహంప
దస్సింఅథైనిష్ఠంఅహిజుత్తానంపదంఅజ్ఞుత్తస్సఅజ్ఞాపబన్ధం
డకోడిహిరవిణమేడుదరంపూరతిస్సదిశా॥ అర్యపుత్రస్వయ
మేవతావదహంపతస్సన్నథే నిత్యమభియుక్తా । సాంప్రతం
అర్యపుత్రస్యఅజ్ఞయాబ్రహ్మాండకోటిభిరపినమేడుదరం పూ
రయిష్యతే॥క్రొధః॥ హింసేతితతగమ్యతాం॥ ప్రవిశ్యహింసా॥
హింపసమ్మిఆణవేదుఅజ్ఞుత్తో॥భావిమాస్తిఅజ్ఞావయత్వార్య
పుత్రః॥క్రొధః॥ప్రియైత్వయాసహధర్మచారిణ్యా మాతృపీ
తృవధోపినుమేషతగ్రపవ॥తథాహి॥ప॥ కేయంమాతాపిశాచీ
రతివహిజనకౌభాతరఃకేత్రకీటావధ్యోయంబంధువర్గఃకుటి
లవిటసుహృచ్ఛేష్టితాజ్ఞాతయోమీ । హస్తానిష్పీద్యతాగర్భం
యావదేషాంకులమిదమఖిలం నైవనిశ్శేషయామి స్ఫూజం
తఃక్రొధవహేర్నదధతివిరతింతావదంగేస్ఫులింగాః ॥౩౩॥
విలోక్య॥ఎవస్వామీ, తదుపసర్పానుః ॥సర్వేడువస్పత్య॥జయ
తుజయతుదేవః ॥ మహామోహః॥శ్రద్ధాయాస్తనయాశాంతిర

లంభేఅన్యేషాముపాలంభేనైవకథేత్యభిప్రాయః । ఆగభామితి । క్రొధ
వహ్నోస్ఫులింగాఃఅంగేశరీరేవిరతింవిరామంనదధతిసోరీకుర్వంతి । కుతశ
త్యాహ॥యావదేషాంబంధ్వాదీనాంఅఖిలంసనుస్తంకులంఆగభాంగర్భా
వధినైవనిశ్శేషయామితావత్స్ఫులింగానపిరతాభవంతీత్యథః । కీదృశా
స్ఫులింగాఃస్ఫూజంతఃదేవీప్రమానాఃమారణాదినైవక్రొధశ్చమ్యతే
తిహృదయం ॥౩౩॥ శ్రద్ధాయాస్తనయైతి॥ఉపత్తేషణ ఉపక్రమేణహృద

సంప్రత్యాగతం ఉపాయాంతరమాహ || తథాహి || పరతంత్రాశ్రద్ధాభి

ప్రద్యైపిణీసాభవద్భిర్నిగ్రాహ్యైతి || సర్వేయదాదిశః దేవతా
నిహం || తాః || మహామోహః || శ్రద్ధాయా ప్రసయేత్సువత్సే
ఉపాయాంతరమపిహ్యదయమారూఢం || తథాహి || శాంతే
త్వాతాశ్రద్ధాసావపరతంత్రాత తేనాప్యపాయేనోవనవత్స
కాశాత్తావచ్ఛ్రద్ధాపకషణంకతావ్యం || తతోమాత్యవియో
గదుఃఖావతిస్యదుశతయాశాంతి రుపరతాభవిష్యతీవసీదంతీ
సశిష్యతి || శ్రద్ధాంవ్యాకృష్టుంమిథ్యాదృష్టిరేవలీసనీపరంప్ర
గల్భేతి || గదస్త్రికవిషయేనైవయోజ్యతాం || పార్శ్వతావిలో
క్య || విభ్రమావతి సత్వరమాహూయతాం మిథ్యాదృష్టిః || విభ్ర
మావతీ || జండేవోఅణవేది || ఛాయద్వైవలజ్ఞాపయతి || ఇతినిగ్రా
మ్యమిథ్యాదృష్ట్యసహప్రవేశతి || మిథ్యాదృష్టిః || సహచిరద్వితీ
మహారాఅస్యకహంముహంపేక్షీస్సంగఖుమహారాట ఉవాల
హిస్సది || ఛా || సఖిరదృష్టస్యమహారాజస్యకథంముఖంప్రేక్షీ
ప్యేనఖిలుమహారాజఉపాలప్యతి || విభ్రమావతీ || సహితువ
ముహదస్సణేణ అస్మాణంజైవ్యవహారాటణవేత్తి స్సదికుదో
ఉవాలహిస్సది || ఛా || సఖితవముఖదగ్ధనేనఅత్తానమేవమహా
రాజోనవేత్స్యతేకుతఉపాలప్యతి || మిథ్యాదృష్టిః || సహికిం
మేలీలంసోహగ్గంసంభావిఅవిలంబేసి || ఛా || సఖికింహమాతీ
కంసాభాగ్యంసంభావ్యః ఉంబయసి || విభ్రమావతీ || సహిసంప
దంజైవ్యపేక్షీస్సంఅలిఅత్తణంసోహగ్గస్సల్లజ్జుణిద్వాఘుమ్మా
ఉలంపిఅసహిపలోఅణంపేక్షామి తాకింఖుపిఅసహిపలోఅ
ణస్సవిణిద్దదాఎకాలణం || ఛా || సఖిసాంప్రతమేవప్రేక్షీప్యేఅ
లీకత్వంసాభాగ్యస్యఅన్యచ్ఛనిద్రాఘూర్త్యాకులంప్రియస
ఖ్యాలోవనంప్రేక్షామితతిగంఖిలుప్రియసఖ్యాలోవనస్యవిని
ద్రతాయాఃకారణం || మిథ్యాదృష్టిః || సహిపకవల్లిహవిజాఇన్ది
ఆహూది తావవిణిద్దాదుల్లహకిండణఅన్వూణంసలలలోఅవ

నా || శ్రద్ధాంవ్యాకృష్టుంతిరస్కతుం || మహారాజః-అరణ్యపరితదనంతరం

అష్టికకులత్తి ॥ హృదయనిహితయామయావినేతియోజనా ॥ సఖిస

ల్లహః॥॥ఛా॥ సఖివక్తవల్లభాపియాస్త్రీభవతితస్యాతిపినిద్రా
 ముల్కభాకింపునరస్సాకంసకలలోకవల్లభానాం॥విభ్రమావతి॥
 కాకేడణపితిసహీఎవల్లహః॥ఛా॥కేకేపునః ప్రియసఖ్యావల్ల
 భాః॥మిథ్యాదృష్టిః॥మహారాటఅదోడవరికామోకోమో
 లోమోఅహంఆరోత్తితిహవాతిలంపినేనేణ, ఏత్థకులేజో
 జాదోణమపవిణాబాలోత్థరోజువావాహిదతి సహిదప ర
 ద్దింతిహాత్తింతిపిరమది॥ఛా॥న హారాజఃఅతడవరికామఃక్రొధో
 లోభోఽహంకారత్తి, అథవాతిలంపినేనేణ, అష్టిక కులేయో
 జాతోసమయావినాబాలస్థవిరోయువావాహృదయనిహిత
 యారాత్రిందినానితిభిరనుతే॥విభ్రమావతి॥ ఇంపథకామస్సర
 దీకొహస్సహింసాలోహస్సతీష్ణావరగష్టి ఆసనీతిదితాసంక
 హంజంపితిదమేణిచ్చంరమందీతస్సాంజణేసే ॥ ఛా ॥ ననుత్తి
 హకామస్సరతిఃకోగ్రీధస్యహింసాలోభస్యతృష్ణావరమప్రియా
 శ్రూయతేతాసాంకథంయత్ప్రియతమేనిత్యంరమంతీక్షువ్యాం
 నజనయసి ॥ మిథ్యాదృష్టిః ॥ సహితస్నేహింభణీతిదితా
 తివిమపవిణాముహూర్తంపిచిత్తంది॥ఛా॥సఖికుష్ట్యేతికింభ
 ణ్యతేసతాతిపిమయావినాముహూర్తమపితిష్టంతి॥విభ్రమావ
 తి॥సహితదోజేవ్వభణామితువసదిసేసుహగాత్తితి పుహిపీప
 ణ్ణి జాఎసోహగ్గమహద్ధివిహురిదహిదతిసపత్తిటపసాదంపడి
 చ్చంతి॥సహితణ్ణచ్చభణామిఎవ్వంణేద్దాడలహితితిసంతుల
 స్థులచ్చరణణేడరర్థుంకాలముహలాపగదీవిమహారాతిం సం
 హవతిందీసంకిదహితతింకరిస్సదిపితిసహిత్తితకేమి ॥ఛా॥
 సఖి ఆతపవభణామితవసృశీసుభగాస్త్రీ పృథివ్యాంనాస్తీ
 యస్యాస్సాభాగ్యమహర్థిఎఘరితహృదియాస్సపత్న్యఃప్ర
 సాదంప్రతీచ్ఛంతి, సఖిఅన్యచ్చభణామి, వివంధ్రాకులహృద
 యావిసంతులస్థులచ్చరణ మూపురర్థుంకారముఖరయాగత్యా

చ్ఛేతి॥ విసంతులంస్వస్థానాద్భృంజం-మూపురస్యర్థుంకారశృంఖలః తేనముఖ

రయాసశబ్దయా ॥ యైషేతి ॥ శ్రోణీభారేతి ॥ యాపమానగణితగుణగ్రామా
దోలాయాతందోళసంచాలనంతద్వ్యులేపం వలేయకంకణకరభూషణైః
యోర్యోరణతాగ్రశబ్దః స ఉత్తరోగ్రవతీయత్రయస్యాంక్రీయాయాం
యథాస్యాత్తథాసగృహితాగ్రచృత్రికీదృశీ, శ్రోణ్యాభారః సతంబభారః తస్య
భరః అతిశయః తేన అలసాపునః కీదృశీ, అదరేణ ప్రయశ్చేన ఆథావిధిల
సమ్మిల్లాత్ గళంతి వతాని మాల్వాని చ తేషాం యాడపవృత్తిస్సంవరణంతస్య
ఫలం మివంత స్తానీలయాడ్యుత్పాభుజౌయయాసాపునః కీదృశీ, ఉపవర్తితౌ

మహారాజం సంభావయంతీశఽకితహృదయంకరిష్యతి త్రియసభీ
తితరగ్రయామి ॥ మిథ్యాదృష్టిః ॥ కింవిశ్లేసంకించవ్యం గంఠాగ్రం
మహారాజిన్ ఉత్తరం జెవ్వపసోపగఢ, అపిల, సహిదస్యణమ
త్తవసన్తాగంపురిసాణంకేరిసంభలం ॥ ఛాకిమత్రశంకితస్య, న
స్వస్యాకం మహారాజనియైతానామైవై యోవనయః, అపిచసభ, ద
ర్శనమాత్రప్రసన్నానాంపురుషాణాం కీదృశంభయం ॥ మహా
మోహః ॥ పిలోక్య ॥ ఆయెసంప్రాప్తైవపియామిథ్యాదృష్టిః ॥
యైషా ॥ ప ॥ శ్రోణీభారభరాలసాదరగళస్యాల్వపవృత్తివిధిల
నీలోత్పిత్తభుజోపవర్తితకుచోత్పిలగృహంకావళిః, నీలేంధివర
దామదీర్ఘతరయాదృష్ట్యధయంతీ మనోదోలాం దూలనలోలం
కణయైః త్రారోత్తరం సర్పతి ॥ ౩౪ ॥ విభ్రమావతీ ॥ పసోమహారా
జుడపసప్పదుపిలసహి ॥ ఛాపిషమహారాజుడపసర్పతుపియ
సభీ ॥ మిథ్యాదృష్టిః ॥ ఉపస్మత్య ॥ జలదుజలదుమహారాజు ॥ ఛా
జయతుజయతు మహారాజః ॥ మహామోహః ॥ ప్రియే ॥ పదతికు
చనఖాంకమంకసాళీరదయమమాంకముపేక్ష్యపీవరోరుఅను

యాకుచాస్తనాతత్రీడుస్థిలంతీప్రకాశంతీనఖాంకానాంనఖతుతానామావ
నిఃపత్తిర్యస్యాస్యా ॥ పునః కీదృశీ, నీలానియానింధివరాణి నీలోత్పలాని
తేషాం దామమాల్వతద్వద్విఘ్నతరయాదృష్ట్యమనఃధయంతీ ప్రణయంతీ ॥
౩౪ ॥ దధితేతి ॥ భాపీవరోరుమాంసలేడూయస్యాస్తత్సంబోధనే భాపీవ
రోరుప్రియే, దధితాః ప్రకటాః పువయోర్మఖాంకాః సఖితుతానియస్యాం
క్రీయాయాం యథాస్యాత్తథా. అంకపాణీం అలంకరించయ ॥ కీదృత్వా

మహాంకముపేత్యభూహరిణాక్షీశంకరాంకశంకరోరాస్థితాచాసాహివ
 శైలసుతాచహిహవత్సవపుత్రీతస్యావిలాసః తస్యలక్ష్మీంశోభాంతన
 హరతిసుకుయ-పతేనోమామహేశ్వరావినిర్భాగమావాభ్యాం స్థాతవ్య
 మతిధ్వనితం || ౩౫ || సస్త్రితంసహసంతథాకరోతిఆలింగనసుఖమనుభవతీ
 త్యక్షణః|| పరిష్కంఘాత్ ఆలింగనాత్ పరావృత్తంవ్యతీయపునరాగతం|| యః
 ప్రాగాసీదితి|| సకాపిచింత్యసామర్థ్యః మాన్యభోమాన్యధాజ్ఞాతః వికా
 రః పరిణామః మేషమతింతర్వృత్తీమాణససృష్టిః తిరయతి తిరస్కారోతి
 సః, యః అభినవం వతద్వయశ్చనూతనంవయః తస్యవిభ్రామోవిలాసః త

హాగహరిణాక్షీశంకరాంకస్థితహిమశైలసుతాపిలాసలక్ష్మీం||
 ౩౫|| మిథ్యాదృష్టిః, సస్త్రితంతథాకరోతి|| మహామోహః|| ఆలిం
 గనసుఖమభినియతి హేమాప్రియాయాః పరిష్కంఘాత్ పరా
 వృత్తంనవయావనం|| తథాహి|| ప|| యః ప్రాగాసీదభినవవయో
 విభ్రామావాప్తజన్మాచిత్తన్మాధీ విగతవిషయోపస్థవానంద
 సాన్త్ర్యః|| వృత్తిరంతస్తిరయతి తవాశ్లేషజన్మాసకాపిపాధిప్రే
 మానవశ్చవపునర్వాన్యభోమేవికారః || ౩౬ || మిథ్యాదృష్టిః|| మ
 హారతి అహంవి సంపదం గవజోవ్వణావతి సంపుత్రా
 గఖుభావాణుబద్ధం వస్తు కాలేణవి పిలిచి ఆణవేదు మహా
 రాహికిణిమిత్రం భట్టారకేణ సుమరిదమ్ని|| ఛామహారాజతి
 హమపిసాంప్రతంనవయావనేన సంపుత్రా నఖలుభావానుబ
 ద్ధంప్రేమకాలేనాపివీలీయతే|| ఆజ్ఞాపయతుమహారాజః కింమి
 త్రంభట్టారకేణస్తారితాస్మి|| మహామోహః|| ప్రియే|| ప|| స్మర్యతే

స్తాదవాప్తంజన్మయేనతాదృశః ప్రాగాసీత్ పూర్వంబభూవ|| మాన్యభోవి
 కారఃకీదృశః, చిత్తంమనఃఉత్పన్నాతిఉత్పన్నాయుక్తంకరోతీతితచ్ఛీలః|| పు
 నఃకీదృశః, పితౄవివిధఃవిషయోపస్థవోవిషయసంబంధోయస్మిన్- పతా
 దృశోయతినంః తేనసాంద్రోఘనః|| పునఃకీదృశః తవఆశ్లేషఆలింగనంతస్మా
 జ్జన్మయస్యసః|| పునఃకీదృశః, పాధింప్రేమఉత్కృష్టాప్రీతిర్యస్మిన్సః|| పు
 నఃవివరీ|| నవశ్చవ-నవాతోనజనివ్యతేతాదృశశ్చవేత్యక్షణః|| ౩౬|| స్మర్యత
 ఇతి|| హేవామోరుసుందరోరుహ్యునయాద్విత్తద్భూయోభవేత్ వతే

యేతి । శ్రద్ధాత్రివిధా - సాత్త్వికీరాజసీతామసీచ-తత్రసాత్త్వికీవైదికేష
వతఃతే, రాజసీతామసీపాపందేషు తత్తద్వర్ణనాత్సద్ధుషావశ్య
భావస్త్వియాత్త్రికావతఃతే- తత్రసాత్త్వికమోనాస్తిమోక్షభితి పాప
హోపకరేష సాత్త్వికతారూపమిథ్యావృత్తైరుత్తేషేనసైవైదికేషువిద్యమా
నాసాత్త్వికీశ్రద్ధాధర్మమోక్షోనుగుణంసాత్త్వికత్వంపాత్యజ్యగాజసత్త్వ
చావలంబ్యపాపందేశశ్రద్ధాభాససాయావ్యం ప్రాప్నోతి, తతోవైదిక

పందేషునియోజయః ॥ ౩౮ ॥ విధ్యావృత్తిః ॥ ఏదాపిమేత్ర
ఏవి విసేవ ఆశం భట్టితో అహిణివేసేణ, వలణ సుత్రేణ
ఎవ్వ భట్టితో దాసీ సద్ధా అజ్ఞం కరిస్సుసి, సాఖి మ
ఏ మిచ్చాధమ్నో మిచ్చామైత్తో మిచ్చావేలమగ్నో మి
చ్చాసుహవిష్టుకిరాతిం సాధ్యపరిపదాతిం మిచ్చాసగ్గళు
విజ్ఞేత్తి భణిజ్జమాణా ర్పుత్తి వేలమగ్గంఎవ్వ వలిహలిస్సుసి
కింఉణ ఉపసిగదం ॥ ఛా ॥ ఏతావన్నాత్ర కేపివిషయేఅభింభన్తు
రభిణివేసేన, వచనచాత్రేణైవభన్తుదాసీశ్రద్ధాఆజ్ఞాంకరివ్య
తి, సాఖిమయామిథ్యాధర్మోమిథ్యామోక్షోమిథ్యావే
దమాగోమిథ్యాసుఖింనుకరాణి శాస్త్రప్రసవితాని మి
థ్యాస్త్వగ్గళుపిశ్యేతిభగ్యమానా ర్పుడితి వేదమార్గమేవపరి
పరివ్యతి కింపువరుకనదనం ॥ అపితి ॥ విశ్లేషంపరిమితే-
మైత్తో దోహిణం దంశితోవి ఉపసిగదో వి వికత్తా క

అపిపాపందేశంలేదనివశంతి । ఇకమేవవైదికశ్రద్ధాయాః పాపందేశకత శ్ర
ద్ధాభాససాయావ్యసంపాదనం పాపందేషున వేదసమిశ్చయ్యవసీయతే । కలి
యుగేషుప్రేషదేవప్రకారితానామమాగణమర్పితాంతరేషుప్రవృత్తిఃఆధి
త్యేనగుంతుకపాపందేశప్రచారశ్వభట్టాచార్యభగవత్పాదావతరిణాలోపూ
ర్వమాసీదిత్యుద్ధిః - సవీరచవృత్తాంతోనిబద్ధభితిగుంతవ్యం - తదవతారా
నంతరభావీపాపందేశమతోత్సాద శ్వభుద్ధాంత కథాశేషత్వేనపంచమాం
కవిమగంభేదరచగ్గయివ్యతే ॥ ౩౮ ॥ ప్ర ॥ విధ్యావృత్తిరితివచనమాత్రేణై

వాసీశ్రద్ధాదాస్యజ్ఞాంకరిష్యతి-కిమర్థంకేశాకషణమితిభావః - అతి
హితార్థమస్యత్ ॥ మహామోహాఞ్చ ॥ వాసాగారంనివాసగృహం॥

రిస్సది అదిగా వప శ్రద్ధాఞ్చా ॥ అపిచక్షుషయానందవిము
క్తైమోయేదోహాకాద్యయంత్యాటపనివదోపవిరక్తాకరిష్యతే
అదిరాత్మయాశ్రద్ధా ॥ మహామోహః ॥ యద్యేవంసుప్తుమే
ప్రియంసంపాదితంప్రియయేలి పురాలింశ్యచుంటి ॥ మి
థ్యాదృష్టిః॥ హంతవలసేవి ఎవ్వం పరేత్రై భట్టిణాకట్టే
మి॥ ఛా ॥ హంతప్రకాశేష్యేవం ప్రశ్నతైనిభర్తాంజ్ఞామి॥
మహామోహః॥ తిద్భవతు వాసాగారమేవప్రవిశావః ॥ ఇతి
నిమాగ్రింతా స్మరేత్ ॥.....*

ఇతిశ్రీకృష్ణమిశ్రవిరచితే శాంతినివాసాశే

ప్రబోధదండోదయనామ్నినాటకేద్వితీయోంకః

౧౨॥ ఇదంచమిథ్యాదృష్టిః మహామోహాభ్యాంమంత్రితంశ్రద్ధాకషణము
రాంకవస్తుహేతుత్వాత్ బిందుః ॥ .....*

ఇతిశ్రీభట్టవినాయకాద్వైజ దీక్షితరామదాసవిరచితే

ప్రబోధదండోదయనామ్నినాటకేప్రకాశాభ్య

మహామోహ-విలాసోనామ

ద్వితీయోంకః

త్రీరస్తు.

శ్రీ హయగ్రీ వాయనవః.

ప్రబోధచంద్రోదయ తృతీయోఽంకః.

ప్రబోధపతాళః॥ ఆధేహనీకుంకాంతరమారభతే॥ రచితః॥ పూర్వ
 స్త్రీనన్నంలేనానుంకోపదేశేనాస్త్రీతాదూపమిథ్యాగృహ్యసాన్నికీమాన్త్రీ
 కలరూపాః ప్రోక్షాంబలోపయతుం హామోహనాధ్యపసితః, అస్త్రీన్న
 లేనలేనక్రద్ధాపనాధాంబుధ్యాగృహ్యైరువైహయజగద్వంచయతుః
 మిథ్యావిదోమిథ్యాభిమతిత్యాదినిజమహిద్ధాంతానానసుంతాదుల్ల
 ముంబుధిఃకర్మక్రమాపందాన్సంబంధితః॥ తగ్రయేహంచరితక్షయోన
 స్త్రీతేనశ్చేహమందై॥ రాంబానాస్త్రీకానాతాస్త్రీహంచరమేశ్వరభ
 క్తేమనఃకేంద్రాబాంబిరాంబసంకాకస్యపరమేశ్వరానుగ్రహస్యాభా
 నాన్తే॥ తేనమహిదాచాచాచోదీమంబుచరివిరళామహాత్మానః॥ తేహం

గమస్త్రీననీకంబిరళాంబా॥ శాంతిః॥ సాశ్రీగమః॥
 గమస్త్రీననీకంబిరళాంబా॥ భక్తిచిత్రేచమహిమాన్నాపాపందైః॥ ప్రతా
 లుంబుధిఃకర్మక్రమాపందాన్సంబంధితః॥ తగ్రయేహంచరితక్షయోన
 స్త్రీతేనశ్చేహమందై॥ రాంబానాస్త్రీకానాతాస్త్రీహంచరమేశ్వరభ
 క్తేమనఃకేంద్రాబాంబిరాంబసంకాకస్యపరమేశ్వరానుగ్రహస్యాభా
 నాన్తే॥ తేనమహిదాచాచాచోదీమంబుచరివిరళామహాత్మానః॥ తేహం
 గమస్త్రీననీకంబిరళాంబా॥ శాంతిః॥ సాశ్రీగమః॥
 గమస్త్రీననీకంబిరళాంబా॥ భక్తిచిత్రేచమహిమాన్నాపాపందైః॥ ప్రతా
 లుంబుధిఃకర్మక్రమాపందాన్సంబంధితః॥ తగ్రయేహంచరితక్షయోన
 స్త్రీతేనశ్చేహమందై॥ రాంబానాస్త్రీకానాతాస్త్రీహంచరమేశ్వరభ
 క్తేమనఃకేంద్రాబాంబిరాంబసంకాకస్యపరమేశ్వరానుగ్రహస్యాభా
 నాన్తే॥ తేనమహిదాచాచాచోదీమంబుచరివిరళామహాత్మానః॥ తేహం

అనునా॥ ప్రాశస్త్యతస్య భాయా, బాగ్యభాగ్యయామిన ప్రప్రవాళి.

కథాభవాపాపండాదంబరః ॥ శాంతిరితి ॥ సాస్రంభశ్చిస్సహితం ॥
ప్రియదశశంప్రియమిష్టందర్శనం ॥ ముక్తతంకేతి ॥ అత్రభవతీప్రాజ్ఞా
పాపండాహస్తంగతా వేదబాహ్యకరాశ్చింతా. కథంజీవతి- నకథమపీ
త్యథః ॥ సాకా, యస్యాఅమీషువత్సవమాణేషు - ప్రీతరస్తీయధ్యాహ
రిః ॥ అమీకే, తానాహ ॥ ముక్తతంకేతి- ముక్తతంకౌభయం మైసైతా
ద్యశాయేకురంగామృగాస్తేయాసుతాదృశ్యః కాననభవోవనస్థల్యః - స్ర
ంతివారీణిజలానియేభ్యస్తేతాదృశాః శైలాః - తథాపుణ్యానవవిశ్రాంతి
నియతనానిదేవతాగృహాణి సంతతమనవరతం తపోస్థాః తపోనరతా
వైఖానసావానప్రస్థాః ॥ కథంజీవతీత్యుక్తం, కత్రన్మప్తౌతమాహ ॥ చం
దాలస్యవేత్సకుంధిరం తస్యఉదరంమధ్యంప్రాప్తాకపిలాగౌరివ - య
నాకపిలాగౌర్హస్తంహృదయంకృపామధ్యంప్రాప్తాకపిలజీవతి తథాభ

క్వాసిదేహిమేప్రియదర్శనం ॥ తతః ॥ ప ॥ ముక్తతంకౌకురంగ
కాననభవశ్చైలాః ప్రవద్వారయఃపుణ్యాన్యానితనానిసంత
తపోనిస్థాశ్చవైఖానసాః ॥ యస్యాఃప్రీతరమీషుసాగ్రభవతీవం
చాలవేత్సకురంప్రాప్తా గౌరిః కపిలేవ జీవతిః కథం పాపండా
హస్తంగతాః ॥ అథవాఅమీషువత్సవమాణేషు ॥ యః ॥

ప ॥ మామనాలోక్యనస్మాదీనభుక్తేనసంభవ్యమి ॥ నమయా

తీపాపండాహస్తంగతాకథమపినజీవతీత్యర్థః ॥ కపిలేశ్వనేన గవాంమ
న్యేకపిలాయతోత్తమా ఏవంబ్రథా శాంత్యాదీనాంమధ్యేఉత్తమేతిభా
వః ॥ ౧ ॥ ప్రాథవ్రకాశః ॥ మామనాలోక్యేతి ॥ మనసోఽపయవ్యాకృత్తి
కవశాంతేరభావే విషయభోగాభిరతౌప్రాప్తాయాంబ్రహ్మనిస్థాపాదక
బ్రహ్మాంగతః సత్వాశయఃపరీక్షితాభిశ్చను మేయంవిషయప్రవృత్త్యై పయికం
జోగుణసాంకర్యజన్యం మాలిన్యంచ బ్రజాయతే- అత శ్శాంతిసలిలా
గ్యాసేనమనసోవిషయప్రవృత్తకరజోమాలిన్యం ప్రత్యుశసీయం- ఇవ మేవ
గౌరమిత్యధ్యపసీయతే ॥ అనంతరభావన్యావేదాంతవృత్తిబ్రథాయాల
బ్రహ్మస్త్రీముక్తిరీత్యేవంకూపాయావిషయదాధ్యక్షంసంపాదనద్వారా
రిపోషణంకర్తవ్యం - అన్యథాతద్విషయసద్భావేప్రమాణాభావేనసర్వి

మయా శ్రద్ధా లుప్యేత- ఇదంచ శ్రద్ధా పరిపోషణ హేతుభూతం శాంతిమూ
లక వేదాంతవిచారేణ విషయసవర్పణం జేహపుష్టి సాధనకూహా గదా;
మిత్యధ్యవసీయతే- విషయ దాఢ్యానంతరించ శ్రద్ధాయా శృంపించల్యాభా
వేన బ్రహ్మణి పవయే స్థైర్యాపక నామ్నీపరానస్తాసు ప్రితిత్యుచ్యతే - తదే
త్సంశంశాంత్యనీనత్వా తదభావే న సంఘటతే- క్రమేన శ్రద్ధాయా స్స
యావన్యేవ విలోపోభవతి సవస్వరూపవిలోపామరణ మిత్యధ్యవసీయతే

రహితా శ్రద్ధా ముహూర్తం సజీవతి || ౨ || తద్వి నా శ్రద్ధయా
ముహూర్తమపి శాంతేర్జీవనం విడంబనమేవ | తస్మిన్ భిరుణే ను
దధణం చి తా మారచయ యావదవిరమేవ హుతా శన స్రవే
శేన తస్య స్సహచరీభవామి || కరుణా || సాస్మి || సహి ఎవ్యం
విసహజశణ జాలాటలకణ్ణో టుచు స్సహోకం అప్త రాత్రిం జ
ప్తుంతీ సవ్వహా పి తు న్న జీవదంపం కరేసి, తా జనీ
దమ ముహూర్తం జీవదం ధారేమం పి అసహీ, జావ ఇ
దోగదో పుణ్ణేమ అస్స మేమ ముణి అణ సమాడి లేమ భా
తురహీ తే లేవ నిడంబం గూ వేవ్వి అహ వామహా మోహభీదా
కహింది ఎచ్చణ్ణో గోవ సదిః ఛా సభివవం వివహజ్జులన ద్వా
లాకులకణ్ణో కిటుచు స్సహాన్యతు రాణి జల్పుంతీ సర్వ ధామి
ప్రజీవితాంచూంకరోషి, తత్ప్రసీదతు ముహూర్తం జీవరం
ధారయితుంప్రియ సభి, యావదత స్తస్యః పుణ్యే హ్వశ్రేమేషు
ముజన సమాకు లేషు భాగీరథీత లేషు సేపుణం నిరూపయా
మి | అభవామహా మోహభీతా కుత్రాపి వ్రచ్చన్నానివ సతి ||

శ్రద్ధా జన్యాయా శృంపేతేః పటస్య తు జన్యాయాం ప్రరోహాణామివ శారః
దాఢ్యాం పాదక త్వంబోధ్యం || ప్రకాశే || మామనాలోక్య అదృష్ట్యా సా
నభౌజం జలపానానాం కురుతే | అతవివ హేతోర్మయా రహితా శ్రద్ధా తు
మపి సజీవతీతశాంతేరుక్తిః - అనైశ శ్రద్ధా శాంత్యో గ్వాప్రీద్ధిర్నితా || ౩
కరుణా సాస్మి || సహితి || విషమా అత్యుగ్గా జ్జులన స్యాగ్నేః జ్వాల
ప్రాసాంకులం సమాహాంతద్వల్ కర్ణకటూక అతవివ మస్సహానీత్యేతతతు

విశేషణమితి ప్రాకృతయోజనాన్వితీనా రేతి హి సఖ మయా-కృదిదపి
కుతాపి-అహూత్యాత్మకైశ్చైతద్ధాన్యావాతాపినాకణితాఖలుని
కృయేనసమృతాకృత్యయాఽన్వేషితేన్యపేక్షాయామాహ నీవారేతి॥

వారాంతేనైకతానీనానైరరణ్యశాలిభిః అంతేతానివిహితాని నైక
తాఃపులినానియేషాంతాః తథా - వైఖానసైవానప్రస్థైఃకాగ్రితాని
సరితాంసదీనాంకూలానితీరాణితానిఅన్వేషితాః పునః, యజ్ఞనాంయా
గ్నికానాంకృహః ప్రత్యేకం సమిధశ్చ చతులోయూపకటకః చమసాః

శాంతిః॥ సఖికిమన్వివృతే ॥ ప ॥ నీవారాంతేనైకతానిసరి

తాంకూలానివైఖానసై కాగ్రితాని సరివృషాల చమస

వ్యాప్తాకృహాయజ్ఞనామ్ ॥ ప్రత్యేకం చ నిరూపితాః ప్రతిప

దం చత్వారపచాత్రహః క్రథాయాః కృదిదప్యహూవి

లుమయావాతాపినాకణితా ॥ ౩౬ ॥ సహిఎవ్వం

భణామి, ఇతి సాఎవ్వసర్వత్ర సద్దా తదా తావ గపరిసం

దుగ్ధదిం సంభావేమి, ఇథు తారసేప పుణ్యమశ్రుతి పరి

సిం అనింభావనిర్జ్ఞం విపద్ధిం అనిహవంది ॥ ఛా ॥ సఖి

వంభణామి, యంనైవసాత్వికీక్రధాతదాతప్యః నేన్యశీందు

గళిం సంభావయామి సఖలు తాదృశ్యః పుణ్యకయ్యః

ఏతాదృశీయసంభావనీయాంవిపద్ధిమనుభవంతి ॥ శాంతిః ॥

సఖికిముప్రతికూలేవిధాతరినసంభావ్యతే ॥ ప ॥ శ్రీవైష్ణవకా

త్వజా దశమఖస్యసేన్యవౌహిషసోనీతానైవ ॥ సాతలంభగ

ప్రపశేహంతై గ్వాప్తానిరూపితాఃకృష్ణాత్మకాఃవివకారోప్యభే-

త్వారోప్యాశ్రమాఃప్రతిషదంప్రతిష్ఠానంకూపితాఃవిలోకితాః॥ ౩౭॥

ప్రజనుకులం నాస్తీత్యాహ॥ శాంతిః॥ సఖితి॥ ప్రతికూలేవిధాతరి సర్వ

పిసంభావ్యనివేత్యాహ॥ శ్రీరితి॥ హంతేతదుఃఖః విధేరైవస్య వృత్త

నిఃఆవరితరూపాఃవానాంవకాగ్రిఃపమాఃసకలలోకవిలక్షణాః॥ దేవీదే

తారూపా- శ్రీసాక్షాల్లక్ష్యః- జనకస్యతత్సాక్షాతా-రవతంకన్యాపి

క్షసోదశశ్రీవస్యగృహాసీత్॥ భగవతీసర్వానుస్థానమూలభూతా వేద

శ్రయ్యోపదానవైదైకత్వైరిసాతలంపాతాశంసితాప్రాపితా | చేత్యుః
రంభగంధర్వస్య-మదాలసాంతనయాంకన్యాం-దైత్యేంద్రఃపాతాశకేత
సంజ్ఞః-ధూతమితాత్ అపజహారస్వనికటంసీతవా - ఎవంశ్రీధాయా
పాపంధూస్తామనేదైవంమూలమితభావః॥౪॥ సహిపెట్టెతి | గళన్తలప

వశీపూర్వంత్రయూదానవైః | గంధర్వస్య మదాలసాంతన
యాం పాతాశకేతుశ్చలూత్ దైత్యేంద్రోప జహారహంతవిష
మావావాపిదేవైస్తైః ॥౪॥ గంధర్వపాపంధాలయేష్వై
వతావతను సరావః ॥ కరుణా ॥ సహిఎవ్వంశాయాదు ॥ ఛా
సఖివివంభనతు ॥ ఇతిపరికాగితః ॥ కరుణా ॥ సత్రాసంస
హిరక్షసో ॥ ఛా ॥ సఖిరాక్షసః ॥ శాంతిః ॥ కోసారాక్ష
సః ॥ కరుణా ॥ సహి పెట్టెతి, దోవినో గళంతపశ సంకపిచ్చి
శ వీహచ్చ దుష్పెట్ట దేహచ్చవీ ఉల్లుంధి చిడలముః-
నసఖిమద్దంసఖో సహిపాండపంధి అహత్తో ఇదో ఎవ్వ
అహిపట్టెతి ॥ ఛా ॥ సఖిపేక్షస్వతి, యవపగళన్తలపంక పిచ్చి
లవీభగ్ని దుఃపేక్షదేహచ్చవిః ఉల్లుంధి చికుముక్తవసన
దునికళణః శిఖిశిఖండపంధి కాహస్త ఇతవవాభివతతలే ॥
శాంతిః ॥ సఖినాయం గాక్షసః సర్వీర్యః ఖల్వయం ॥ కరు
ణా ॥ తా కో వినో భవస్సది ॥ ఛా ॥ రద్ధికిపక్షభవివృతి ॥
శాంతిః ॥ సఖిపిశాంతితి తే ॥ కరుణా ॥ సహిపపురంతమ
హిమదోహమాలుబ్ధావత భువంతగా లే జళప పండమ
త్తండ మండలే కహం వినాతం అవతినో ॥ ఛా ॥ సఖివ
స్ఫురన్తహామయాఖమాలోద్భూతభువనాంత గా లే జ్వలతి
ప్రదండ మాద్రండ మండలే కథం పిశాచావామవకాశః ॥

కఃస్రీవకాన్తికర్తాః తేనవిచ్చిలామస్థానావీభత్సభయానకాదుఃపే
త్రాన్త్రస్తుమశక్యాదేహస్యచ్చివిఃకాంతిర్యస్యఉల్లుంధితాఃఉత్పాటితా
కేశాయేన - ముక్తవసనో దిగంబరః ॥ ప్రస్ఫుగంతః దీప్యమానా
యేమయాఖాగేరితాన్తైహంమాలాభిఃపరంవరాభిః ఉద్భూతం ప్రకా

తం భువనాంతరాళం భువనమధ్యప్రదేశః యస్యతస్మిన్ మూలం
 డమండలేమూర్యమండలే- జ్వలతిప్రకాశమానే॥ శాంతిః ॥ శర్వ- అనం
 తరమేవ ఇదానీమేవేశ్యథాః- నిరకవివగాన్నరకమందాత్ ఉత్తీర్ణోన్మర్గ
 తః । మహామోహప్రవర్తితోమహామోహప్రేషితః ॥ యథానిద్రాప్తః
 యపష్యత్యాదినాపూర్వముక్తః దిగంబరః ॥ ఛా ॥ సమోన్మద్భ్యం
 సమోన్మద్భ్యం ॥ అస్య భాషామాగధీ । భిక్షుక్షపశకరాక్షసాంతః

శాంతిః॥తస్మాన్సంతరమేవనరకవివరాదుస్త్రీణాఃకోపసారశీ
 భావమృతి॥విలీక్య, విచింత్య, అజ్ఞాతంమహామోహప్రవర్తి
 తోయందిగంబరసిద్ధాంతః తస్మిన్భాషారే పరిహరణీయమ
 న్యదశానమితిపరాజ్ఞుభీతిస్థతి ॥ కరుణా ॥ సహి ముహుర్త
 లం చిత్త జావ ఎథ సద్ధం జ్ఞానానిః॥ఛా॥సమిమహూత
 కంతివయావదత్రత్రధాన స్వేష్యమిడభేతథాస్థితేతతః ప్ర
 విశతి యథానిద్రాప్తోదిగంబరసిద్ధాంతః ॥ దిగంబరః॥ గమో
 అశిమాంతాంతి ॥ ఛా ॥ సమోన్మద్భ్యంసమోన్మద్భ్యం॥
 *నివదువాశఘనజ్యే అప్పాదీవె వ్వ వజ్జశిథిపశేజిణివశ
 భాశివవశమృతే మొక్తశోకం దేహూతా భాసనద్యారగ్యహ
 మధ్యేతత్తాదీపశవప్రజ్వలతి । ఏవజినవరభాషితః పరమా
 భోమోక్షసాంధ్యోభవతి॥పరిక్రామతి॥అకాశే॥లేలేశావ
 కాశుణాథం॥ ఛా ॥రే శ్రీవకాః శృణుతం॥ శశమలపు
 గ్గళపించే శలశజలెహించి కేలిశీ శుద్ధి । అప్పా విమళ శ

పురదాసేచేటకాదీసాంచాగధీత్యుక్తనన్యత్ర॥గవేతాతయమభిప్రాయః
 ఆత్మాదీపశవేత్యుక్తం, శత్రాయమాత్మావర్చిన్నపరిమాణః, గృహమ
 ధ్య ఇత్యుక్తత్వాత్, యథాదీపోఘటగృహప్రాసాదోదరప్రకాశఃపరి
 మితప్రకాశత్వాత్, ఏవమయమాత్మా శరీరాంతఃప్రకాశత్వాత్తతోప
 స్పృష్టపరిమాణాశ్చతి । ఉక్తంచజినైః- స్పృష్టాస్పృష్టపరిమాణాశ్చతి॥
 ౫॥రేత్యతినంబుద్ధిః॥ శ్రీవకాఃశిష్యాః॥ మళమయేతి- పుద్గలంశరీరం-పుద్గ

నివదువాశఘనజ్యే అప్పాదీవెవ్వ మంతవ్యే ॥ ఛా ॥ సవద్యార పురమధ్య
 గతాత్మాదీపశవ మంతవ్యః॥ఇతిపాతాంతరం

లంపపురాన్తనభిధరణిః తస్యైష్టమూతాద్రిపూణాత్వా తా-భయః
 నశుద్ధిరితిభావః | పరిచరణైః సేవనైః || ప్రాప్తపుర్వశబ్దేన దేహఉచ్యతే
 గళితీతి పుర్వశబ్దవైదికానాం పున్సృజ్యైః - అవభ్రంశావపపుర్వలాదిః
 బ్రాభితివైదికాః | అత్రైదం దిగంబరమతం | యథా ఫ
 టోదరేణీష్టస్య దీవస్య ప్రభాఘటతుల్య పరిమాణాఘటాకార
 కారితాఘటోదరమపి యథా సయంతీ దేదీప్యమానా విరాజతే
 తథాదేహాంతర్వతీ-దేహతుల్యపరిమాణోదేహాకారాకారిణః దేహాను
 భాసయన్నాత్మా దేదీప్యమానోరాజతే- సచానంతానయవః - లేచా
 వయవాః స్తంబాదదేహానుకసంతియథాకరః డోదరేణీష్టస్యదీవస్యా

హాఽభివృద్ధిచళణేనా బాణవ్యైః ఛానులనుయ పుర్వలపిండే
 సకలజలైరపి కీర్తనీపద్ధిః | అన్యవిమలస్వభావః ఋషిప
 రిచరణైః జ్ఞాతవ్యః || ౬ || కింభంజా తేలిశే ఇతివలి
 చళణైర్తి తాఘటాధ || ఛా కింభంజ, కీర్తన, ఋషిపరిచర
 ణమితి, తచ్చృణుత || ౭ || రూఢే చళణ పణామి కీవశ
 కాశం చ భూతణే మిశ్రే | ఈశావశం ణకజం ఇతిణం
 దాశం శమత్తాణం || ఛానురేదరణప్రణామః కృత సత్కా
 రంవిభోజనంపుష్టం | ఈహ్యమలంసత్కార్యం ఋషీణాం
 దారాకరమమాణానాం || ౮ || సేవక్యాభిముఖమవలోక్య

వయవాస్సంకువంతి, ఘటకుమాలాదిమువికసంతి తస్యైష్టమూతాద్రిపూ
 తోత్పశనం స్వాభావికోధర్మః- సచకనుభిర్బద్ధా సంసారసాగరేమజ్జి
 తస్యజీవస్యముక్తైః పూర్వప్రతిబద్ధతే-ముక్తస్త జీవంకమబంధ శై
 ణిత్యేనతి వేగామశ్నగతియథాలాబూఫలం కరాభ్యాం ధృత్వాజలం
 తర్జుణితం కరబంధశై ణిత్యే యుతిశ్చ్యుతతితద్వత్ - తచ్ఛోత్పశనంశా
 శ్వతం నకదాపిపశంస్యతి స్వాభావికత్వాత్ - తదేవమోక్షఇతిశ్లోకతా
 త్పర్యం | నిర్మలస్వభావోజీవః నశుద్ధిమపేక్షతేదేహస్థునితాంతమలినస్వ
 భావో నశుద్ధియోగ్యఇతి గురుపరిచర్య యాజ్ఞాతవ్యఇతి || ౬ || అకాత్యాంస్వ
 యమేవోక్తాస్యాహ | కింభంజాతి || ౭ || ఉభేకాంతికరుణేప్రొదిగంబరస

ధ్రాంతస్య సహామోహంతరంగత్వాత్ రాజకులమితివ్యవహారః - కులశ
భేన కుటుంబము వ్యతి - సజాతీయ సమూహవ్యవస్థకులశబ్దస్యభృగ్యగ్యేర్ధేర
క్షణాశ్రయణాత్ || దిగంబరః || శ్రావకాణాం కులం ముహూర్తా
మేరమపి మా పరిహరిష్యతి - భవతీతి శేషః || కీర్తిశ్యేహ || దురాచా
రేతి || దుఃఖదః ఆచారో యస్యాస్మా | కీర్తిశీ మంబాం, సకల

సద్ధే ఇదో దావలః || శ్రద్ధే ఇతిస్తావత్ || ఉభేనభయమా
లోకయితి || సకలః ప్రశంతి తదనుకూల వేషాశ్రద్ధా || శ్రద్ధాకింత
ణవేదీ లాలఉ శే || ఛాకిమాజ్ఞాపయతి రాజకులః || శాంతిః || మూ
ర్ఖితావతేతి || దిగంబరః || శ్రావకాణాం కులం ముహూర్త మేరమపి
మాపరిహరిష్యతి || శ్రద్ధాశం ఆణవేదీ లాలఉ శే || ఛాకిమా
జ్ఞాపయతి రాజకులం || ఇతి సమాప్తం || తాత్పర్యం || సహస్రసమ
పిత సహా | ఇన్ద్రియాదు మేర్తవీణవి పిత సహా ప భవన్యం, జ
దో నుదం మపి ఆహంసాసాసాదో జం అస్థిపాసంతా
ణం వి తనసస్సునా సద్ధేతి తా పసా తామసీ సద్ధా
హవిస్సునా ఛా | సమాశ్చ సమప్రియ సభా | నమలునామమా
తేనాపి ప్రయోగభ్యాభేదవ్యం, యద్యపి శ్రుతం మయా అహిం
సా సకాశాత్ యదస్తి హమండా నామ పితమసస్సుతా శ్రద్ధేతి
తస్మాదేహ తామసీ శ్రద్ధాభవిష్యతి || శాంతిః || సమాశ్చ స్య | స
ఖివ మేతత్ || తథాహి || దురాచారాసదాచారాం దర్శయాత్రి
యదర్శనం | అంబామనుకరోత్యేహ దురాశానకథంచ || ౮ || త
ద్భవతు తావత్ సౌగతేష్వసావస్యవ్యతాం | ఇతి శాంతికరు

చారో యస్యాస్తాం | పునః కథంభూతా, దుఃఖదః వశో దశకనం యస్యా
స్మా | ప్రియే ఆత్మనదర్శనం యస్యాస్తామిన్ద్రియబావిశేషణం | అంబేవాం
బామా లేవహితకారణీ తాం శ్రద్ధాం - ఏషామరాశా - కథంచనకథ
కుపి నానుకరోతి - అతివిలక్షణవిశేషవేష త్యాదితిభావః || ౮ || సౌగతేషు
పౌర్ణవశేషేషు || బుద్ధాగమః బుద్ధశాస్త్రాభిమానిదేవతారూపః | ఉపాస

కాఁగాస్త్రీకదశశాసనచారనిరతాః ॥ సాతౌదితి॥ నైవ ధీసంతతిః విజ్ఞాన
సంతతిః - అధునాశ్చదాసేం - నిగతః విషయోపరాగో విషయానురా
గోయస్యాస్స - నీలవీతాద్యనేకవిధవిషయానుకారోపస్థ వశూన్యా స్ఫు
రతి అనుపమాతాప్రకాశతే । అతపవాహం సర్వజ్ఞాస్తీతిమంతవ్యం । క
స్తాత్, విగళితాఖిలవాసనత్వాత్ - విశేషణగళితాసమృత్తిభిలాస్సస
ప్తావాసనాస్సంపాదాయేషంతేషంభావస్తత్త్వం తస్మాత్ । సంసార
కారణీభూతవాసనోచ్ఛేదాద్విజ్ఞానసంతతిస్సముల్లసతీత్యర్థః । సా కా? య
శ్రయస్యాంధీసంతతౌఅర్పితాః సంపాదితాః భావాఃఘటాదయో విష
యాః బుద్ధాకర్మితత్వాదంతర్వర్తివోపి బహిఃబాహ్యేభవ ప్రతిభాంతి ।
అభిజ్ఞాయంతే భాగీంతేత్యర్థః । సాతౌనిష్ఠస్సందిగ్ధం తుణతుయిణః స్వే
తరకాంనాశినః నకేవలంతుణిశాః- నిరాస్తకాశ్చ - నిరస్తాత్తాస్థితీర్వే

జేపరికాగ్నిమతః॥ తథఃప్రవిశతిభియురూపంపుస్తకమాస్తా బుద్ధా
గమః ॥ భియుః, పండిత్య, భౌభోఉపాసకాః॥ ప ॥ సాతౌ
త్ తుణతుయిణవినిరాస్తకాశ్చ యత్రాగ్నితా బహిరివప్ర
తిభాంతిభావాః । నైవాధునావిగళితాఖిలవాసనత్వాద్ధీసం

పాంతే, ఇదం విశేషణద్వయం భావానామేవ । అయమేవ పాగ్నిమాణి
కోమాగోభవద్భిరవ్యవసర్తవ్యైతితాస్త్వం॥ ప్రా ॥ సాతౌదితి॥య
శ్రవిజ్ఞాన సంతతౌ అగ్నితాః కర్మితాః తుణతుయిణ ఏవతుజేన తుయిణః
వినిశిన ఏవనతుతుణపరిణామినః- ఏవ కారణసాంఖ్యాగ్యభిమతం తుణవ
రిణామిత్వం వ్యావర్త్యతే. నిరాస్తకాశ్చస్త్వరూపాశ్చ మిథ్యాభూ
తాశ్చితియావత్ - భావాఃఘటాదయః పదార్థాః బహిరివ బాహ్యేభవ
సాతౌత్పక్యేతాఃప్రతిభాంతి- ఏవకారేణబాహ్యత్వస్యా వాస్తవత్వము
వ్యతే । వస్తుతస్తుఘటాదయః అంతర చిత్త విత్తత్వాత్ అంతరావినన
బాహ్యేభితిభావః । వేదాంతిమతేవిజ్ఞానస్య పరిపూణత్వేనాంతరత్వా
భావాత్ తత్రకర్మితప్రపంచస్యా నాభ్యంతరత్వం- నైవయాపూర్వమజ్ఞాన
దశాయామనాదివిక్రవాసనావశాత్ కర్మితఘటాద్యపరాగేజైవ స్ఫుర
ణమన్వభూత్ నైవధీసంతతిః విజ్ఞానసంతతిః అధునా జ్ఞానదశాయాం

అగ్రతాఖిలవాసనత్వాత్ అవగతఘటాద్యవభాస కారణభూతవిచిత్ర
వాసనత్వాత్ - నిర్విషయోపరాగా ఘటాదివిషయోపరాగరహితాకే
వలైవస్ఫురతి | అత్రేవంసోఽతమతం - తుణికంవిజ్ఞానం- తద్వాభ్యంత
రం ఽభ్యంత్యానభ్యవగమాత్ - పూర్వపూర్వవిజ్ఞానేనడ త్రోత్తరాణివి
జ్ఞానానిసాంతత్యేనోద్వ్యంజితే - తేషాంప్రతిస్వీకరణ్యత్వేపితత్వభానో
రగ్యఃతత్రచభాగ్గిరిపరికల్పితాఘటాఃయోవిషభాభావాబాహ్యభవప్ర
తిభాంతి - వస్తుతస్త్వాంతరవిజ్ఞానపరికల్పితత్వాదాంతరావపయథాస్య
స్వీకార్యంతరవప్రపంచోబాహ్యభవప్రతిభాంతి సహిస్యపైషుబాహ్యః
సదాభోక్తృతద్వత్తత్రచభాగ్గిరివభాసేవాసనాకారణం సాచానాదిః
సదిత్రాదపూర్వపూర్వవానినావశేన విజ్ఞానసంతానెవివిధవిషయాది
ఘటాభావః పూర్వపూర్వవిషయావభాసజనితాచ వాసనేతి వీజాంకు
రాదివత్ అసవస్థానాదనాదిత్వం విషయఘటాదిభావ విషయత్వాత్ వి

శతస్ఫురతి నిర్విషయోపరాగా || ౯ || పరిక్రమ్య || పునస్స
త్వేఘం | అపహసాభురయం సోగతోధవః, యత్ర సో
భ్యంచమోక్షశ్చ! నిధాహి || ౧ || ఆవాసోఽయనంనునోహర

సత్ర్యంవ - సత్రానాదిర్వం ప్రవాహరూపేదైవ - ప్రాంతిస్యఃరూపే
తుణికత్వాత్ - సచవాసనాసంతానో బహుగుణితవిస్త్రచ్ఛేదేషు క
ర్తారికాగంధభవపూర్వపూర్వవిజ్ఞానాదు త్రోత్తరవిజ్ఞానేషునంకాక్రమ
విజ్ఞానాత్మగత్వజ్ఞానదశాయాంకు వాసనాయాంత్రీణాయాంవిషయా
భాసః కారణాభాసాద్విగమతి తతశ్చ కేవలావిజ్ఞానసంతతస్ఫురతీతి |
|యంచజీవన్ముక్తిరేవ - ఆస్యాంచవేదాంతిమతిభవ సంధానదశాయాం
సాప్తాయాంధగ్ధపటన్యాయేనత్రోళితలశనభాండన్యాయేన కిందిశ్శింది
ర్వయాయావభాసో వాసనాలేశానువృత్త్యా వర్తతే, సమాధిదశాయాం
కేవలవిజ్ఞానపరిస్ఫురణం విదేహముక్తాశునిరన్వయనస్థాయాం వాసనా
యాం విషయావభాసో లేకతోపినిభవతి || ౯ || సాభురితి | వైది
నాంభాగాసక్తామోక్షవిఘాతఃముముక్షోయాంచభాగవైముఖ్యమితి
దీయధమఃస్యాసాభుత్వమితితాత్పర్యం!యత్రయస్త్రి సోగతధమే ||

అవాసకృతిః॥ వానోహరం అతిమందరం లయనంకృతం అవాసోనివాసస్థా
 నం- అస్త్రీత్యధ్యాహరః- నతు క్లౌశావహాగృహః॥ అభిప్రాయానురూపాః
 అభిలషిత కవభూషానురూపాః వజ్రజ్వార్యోవారవిలాసోన్యస్సృతి - నతు
 శవభావవివాహితాః॥ వాచితకాలం అభిలషిత సవాయం- ఇష్టచాశనం
 భోజనమస్తి- నతు దినాంతకాలవిషాదాదుఃప్రస్తరాః కోమలాస్తరణయ
 క్తాశ్చయ్యాస్సరిః, సరంభాది విలసత్ప్రకాశమానా జ్యోత్సావచంద్ర
 ప్రభా తయోజ్యులార్యోభమానాః రాత్రయః క్లేప్తః పునః అంగరంగిళం
 గేమంతుమచందనాదిలేఖోన్మీళ, విభావ్యోయదస్మిన్ కామమహిమ
 త్సవః సురజాదయాః సైవత్రీదాతాస్యతనశభారః సుభాసమూహః వై
 ర్వజ్రజ్వల సుభాసచంద్రోభకళాః॥ కృష్ణశ్యోక శ్రయః, యువతఃభిః తరు
 నీభిః శ్రద్ధాపూర్వకం అపరపూర్వకం హాసితాః సేవితాః॥ అనేనాస్మాకం

మభిప్రాయానురూపాదిజ్వార్యో వాచితకాలమిష్ట మశ
 నం శయ్యాశ్చానుప్రస్తరాః॥ శ్రద్ధాపూర్వక మహాసేవితాయు
 వజ్రభిః క్లేప్తాంగరంగిళావ శ్రయః శభైర్వజ్రజ్వల సుభాస
 జ్యోత్సావజ్వలరాత్రయః॥ ౧౧॥ తరుణాః॥ సహికోవి

భుక్తిముక్తివిభాసాశ్చ అన్యేషామర్థైః సాశ్వత్యోభాః॥ ప్రో॥ అవాసకృతిః॥
 తీయంతేస్సన్నిధిలయసు గహవాః త్యాగోభీతిం కవలకాగర్భాగారస్థం
 లితమితయావత్-కాన్యక్తృతా మహానాభవా నన్యదం-సేవ్యమితశేషః-
 వైదికానాంతుమమితాహూన్యక్షమాంబరా వాసకృతవృత్తేః॥ అభి
 ప్రాయానురూపాదిజ్వార్యోభమానాః శయ్యాశ్చానుప్రస్తరాః- వైదికానాంతుకామనీ
 భోగాభ్యుపగమోమక్తిరోధోభవ్యతీతేః॥ వాచితకాలం ఇష్టంచాశనం
 సేవ్యమి- నతు కాలనయమోభోజ్యాభ్యాభ్యుపగేష్య- వైదికానాంతునై
 వమితవృత్తేః॥ దృష్టచంద్రస్తరాః శయ్యాపర్యాస్తరణీయ పటాయా
 సాంతాః శయ్యాస్సేవ్యాః- వైదికానాంతుః కథాభూతలాదయకృతి వ్య
 తిరేకః॥ శ్రద్ధాపూర్వకం శ్రద్ధాపూర్వకం॥ ౧౦॥ సహిత॥ తరుణః
 ప్రగల్భాశ్చ సా తాలతరుశ్చతద్వత్ ప్రలంఘిఉచ్చః లంబత్ లంబమా
 నంకమయేణ విశంఖంరక్తం చీవరం వస్త్రయస్యసః॥ ముండితః సమా

జః సఖిభః ముండోపరూపః పిండోఽప్యసః ॥ ప్రా ॥ ముండంశిరః
పిండశ్చ వేద్యమమిత సమాసః ॥ ఉపాసకాఃభియులింగవినిర్ముక్తాఉపాసనా
మాన్త్రసరతాః॥దివ్యేనవతుమావశ్యమి-వతువైదికశాస్త్రేణ జానామీతి

సో తగుణతాళ తరుష్పలంబో లంబంశికసాల పిసం-చీచో
ముండివసమాడముండపిండోశ్చదోఎవ్వలలిచ్చది ॥ ఛాః సఖి
కపవతరుణతాళతరుష్పలంబో లంబంశికసాల పిశంశచీవరో
ముండిత సమాడముండపిండశ్చవివాగచ్ఛతి ॥ శాంకి ॥ సఖి
బుద్ధాగనవిషః॥ భిక్షుః అకాలేః భోజోఉపాసకా భిక్షవ
శ్చక్రామితాంభావనామృగసప్తవాశ్యాశ్చ ॥ పుష్టకం
వాచయతి॥వశ్యాశ్చలంబివ్యేనవతుమాలోకానాంసుగతిం
దుగతింశ సంతోషియంతేవిజితా స్సత్వేసంసారాః ॥ నా
ప్ర్యత్నాస్థాయిలా శస్త్రేభ్యశుమహానానాన్తమన్త సేవిత
వ్యం చిత్తవలంబంశివ్యదీప్యకనామ॥ నేవభ్యాభిమతమ
వలోక్యప్రద్యోస్తావత్॥ ప్రవిశ్యక్తా ॥ అంశేప లాలఉ
శే॥ ఛా॥ అక్షావయనంశాలం॥ భిక్షుః ఉపాసకా భి
క్షూంశ్చ చిరసాలిం శ్చేయతాశ్రద్ధాః జలంశిరేభాలఉ
శే॥ ఛా॥ యదాక్షావయనంశాలం॥ ఇతిమా ॥ శా॥ శాం
కిః సఖిమనుసలామసేత్రిధా ॥ కడనా ॥ ఎవ్వలలిచ్చం॥ విన
మేతత్ ॥ ఉపనా ॥ భిక్షుమాలోక్య ఉద్వేష్యతం ॥ అరే
రే భిక్షుల ఇకో గాన, కింపుచ్చిచ్చ ॥ ఛా॥ అరేరేభిషు
కఇనస్తావత్, కింపిచ్చచ్ఛామి॥ భిక్షుః, సకోగ్రహం॥ అపాప
పిశాచ్యాతే కిమేవంబ్రంపన॥ ఉపనా ॥ అలేమంశకోహం
శ్చగదంపుచ్ఛామి ॥ ఛా ॥ అలేమంశకోగ్రహ, శాస్త్రగతం
ప్రచ్ఛామి॥ భిక్షుః॥ అలేమంశకో శాస్త్రధామపివేత్తి భ

వ్యతిరేకః సంతోషియంతేవిజయూక్తి ఉంతేసంసారాః - భావాభివ్య
క్తః॥ స్థాయీపరలోకభోక్తా॥ నేర్షిశ్యామితి- సర్వస్యకులకత్వా ద్వైషే
న్ద్యయోః పరస్పరాసంసగాదితిభావః॥ ఉపనాకః దిగంబరసిద్ధాంతః

భణతావత్ తుణవి నాశినాత్వయాకస్యకృతేవ్రతం ధార్యతే - ఫలకాలే
త్వదీయస్థితేరసత్త్వాన్మదాప్రమాస ఇతిభావః | అస్తత్సంతతావతి | అస్త
త్సంతతే అస్తద్విజ్ఞానవరంవరా యాంవతితః ప్రవిష్టః కచ్చిద్విజ్ఞానతుణః ప్ర

వతుప్రతీమస్తావత్ || ఉపస్యన్య || కింపుచ్యసి || తువణకః || భణ
దావ, ఖణవిణాసణా తువి కస్యకీదే వదం ధారీతి || ఛా ||
భణతావత్, తుణవి నాశినాత్వయాకస్యకృతేవ్రతం ధార్యతే |
భియుః || అరేశూయితాం || అస్తత్సంతతావతితః కచ్చిద్విజ్ఞాన
తుణః సముచ్చిన్నవాసనోమోక్ష్యతే || తువణకః || అలైము
క్ష జగి కస్యిచి మణ్ణంథాలై కోవి ముకో భవిస్సది త
దో దే సంవదం పణ్ణస్సి కీదే కేళిసం ఉపలభం కలి
స్సది || ఛా || అరేమూర్ఖ, యదికన్యస్సపిషన్వంతరే కోపిము
క్తోభవివ్యతి సోస్తేసాంప్రతంప్రణప్తస్యకృతేకీన్యశమువకారం
కరివ్యతి || అణ్ణచ్చ పుచ్చాణి, కేణ శుశీధమ్మే ఉపదిత్తే ||
ఛా || అన్యస్సప్పచ్చాణి, కేనేన్యశోధణా ఉపదిప్తః || భియుః || స
ర్వజ్ఞైవభగవతాబుద్ధైవోక్తాయమేవధణః || తువణకః || అలై
శవ్యజ్ఞే బుద్ధైర్జ్ఞే కహం తువీణాదం || ఛా || అరేసర్వజ్ఞో
బుద్ధిత్వితకథంత్వియాజ్ఞాతం || భియుః || సమరేతదాగమాదేవ
ప్రసిద్ధోబుద్ధస్సిర్వజ్ఞ ఇహ || తువణకః || అలై ఉచ్యణ్ణబుద్ధి జ
గి తస్య భాశీదేణ శవ్యజ్ఞైర్జ్ఞం వదివజ్జేశి, తా అహంవి
శవ్యం జాణామి తుమం మే పిమపిదాహహవృహుదిహిం
తిశ్చ ద్దపులికేహిం దాశైర్జ్ఞి || ఛా || అరేఉస్సన్నబుద్ధయదితస్య
భాషితేససర్వజ్ఞత్వంప్రతివన్యసే తదాహమపి సర్వంజానామి
త్వం మేపిశృపితామహప్రభృతిప్రీస్తుప్తరుప్తేస్సుహదాస
ఇతి || భియుః || సక్రోధం || ఆఃపాపపశోచములపంకధరతవాహం
దాసఃకిం || తువణకః || అలై విహళదాసీభుతింగ దుట్టవృన్వజ

వృత్తివిజ్ఞానసంతానాంకః పాతీసంసారిమోక్ష్యతేముక్తోభవివ్యతి || ప్రాః
జ్ఞానతుణః - విజ్ఞానతుణః తుణావచ్చిన్నఅత్తా సముచ్చిన్నవాసనస్సక

మోక్ష్యతే ॥ అరేవిహారదాసీభుజంగేతి ॥ విహారదాసీభుజంగో వేశ్యాభ
క్తా ॥ ప్రావిహారదాసీవేశ్యా - విహారదాసీపరివారదాసీశిష్యవిధాదాసీ ॥
విస్మయింపవిశ్వాసం ॥ స్వారాజ్యమతికోనామనందితస్స - లోతైరితి
శేషః ప్రాజ్యం ప్రకృష్టం ధాతుమూలవంతాలాభబుద్ధిపరమార్థచంద్రసూ
ర్యగ్రహణసంవాదభోగాది నాదశవిద్యేన సర్వజ్ఞత్వం ప్రకర్షః ॥ స్వారా

ద దిట్టంచే నప ఏశేదశ్చిదే, తా పి అం దేవిశ్చంద్రభణామి ॥
ఛా ॥ అరేవిహారదాసీభుజంగ దుష్టప్రవ్రజిత దృష్టాంశపను
యాదశితః, తస్మాత్ ప్రియం తేః స్రబ్ధం భణామి ॥ బుద్ధాణుశా
శణం పరిహరితి అభిహంతాణుశాశణం అణుశళంతే దిట
బలవద్దండవ్యధాశేషభవం ॥ ఛా ॥ బుద్ధానుశాసనం పరిహృ
త్యల్పర్షణమశాసనమనుసరణ దిగంబరప్రతమేవ ధారయశు
భవా ॥ భియుకః ॥ అః ఛాపస్వయం నష్టః పరానపినాశయి
తుమిచ్ఛసి ॥ స్వారాజ్యం ప్రాజ్యము స్పృహ్య లోకాం ద్యా
మనిందితః ॥ అభివాంఛతికోనామభవానివపితా తామ్ ॥ ౧౦ ॥
అపిచ ॥ అర్హతమపి గమనేనంకశ్చ స్థితైశ్చ శణిః ॥ గహ
ణశ్చ త్రవాలవందశ్చ లోపతా అశుక్త శామలవశమన్తజ్ఞాణసం
వాద దంశణేణ నిరూపితం భావదో శన్వన్తైశ్చణం అభి
హంతశ్చ ॥ ఛా ॥ గ్రహసత్తవారవంద్రమార్యోపరాగ శుక్ర
రామలవరమార్థజ్ఞానసంవాద దర్శనేన రూపితం భగవతస్స
ర్వజ్ఞత్వమర్హతః ॥ భియుః విహస్య ॥ అరే అనాదిప్రవృత్త్యై
తిహతీంద్రియ జ్ఞాన ప్రతారితేన భవతేన మతికష్టం ప్రతమా

జ్యంస్వాతంత్ర్యం - ఉస్పృహ్యశ్చిత్వై - భవానివ - లోకాం ద్యాంశాస్త్ర
విరుద్ధాం పితౄచతాంపితౄచత్వ మభివాంఛతి అభిలషతి ॥ నకోపీత్యర్థః ॥
౧౧ ॥ అర్హతమతమనుపాదేయమిత్యాహ ॥ అర్హతమపీతి ॥ అర్హతమపిధ
మనవేదనం ధర్మజ్ఞానం కఃత్రధత్తైకస్వీకరోతి - నకోపీత్యర్థః ॥ అరే అనాది
॥ తి ॥ అనాదిప్రవృత్తేన అనాదినిధేన జ్యోతిషేణ జ్యోతిశ్చాస్త్రేణ గ్రహసత్తవ
వారవంద్రసూర్యోపరాగశాస్త్రేణ అతీంద్రియం తీంద్రియాగోచరం య

తజ్ఞానం తత్ప్రతిభాతేనభవతాంతకష్టం అనిదుఃఖావహం ప్రతం ఆశ్రితం
అంగీకృతమిదమథః॥ దేహపరిమితస్వమాత్మనో ససర్వజ్ఞస్వ మిత్యాహ
తథాహి శ్యాది నా॥ జ్ఞాతుమితి॥ వపుఃపరిమితః వపుఃపరిసమంతా వ్విని
శరీరమాగ్రపరిమాణో విజ్ఞానరూపో జీవః త్రిలోక్తీం జ్ఞాతుం కథంక్షమత్యతి
కథయ - సకథసుపి సమభోకభవతీత్యథః॥ త్రిలోక్తీం జ్ఞానే హేతుమా
హ॥ సంగతిమంతరేణేతి - సంబంధం వినేత్యథః॥ ఉక్తమథాంత్యప్రాంతేన
ప్రథయతి॥ సుశిఖోపేతి॥ అశబ్దాశ్చ సేషహిమిషంభనహితం కుంభాం
తః ప్రక్షిప్తోదీపో గృహస్యోపరేనుభ్యేపిద్యమానా భావావదాధానా

శ్రితం : తథాహి॥ *॥ ప॥ జ్ఞాతుం వపుః పరిమితః త్మనశ్చేత్రి
లోక్తీ జీవః కథంకథమసంగతి మంతరేణేతి సేషహిమి
తస్సుశిఖోపదీపో భావావదాధానా శ్చయితు మపునరేత్యహం॥
౧౨॥ తస్మాద్లోకద్వయవిరుద్ధాదాత్మనమతాద్వయం సుగతద
ర్శనమేవ సాక్షాత్సుభావమామకగ్రహణేయం విశ్వానుః॥ శాంతిః॥
సఖిఅన్యతోగచ్ఛాపః॥ కరుణా కన్వంజురూపం॥ ఏవం
భవతు॥ ఇతివిక్రమాదః॥ శాంతిః॥ పునోవలోక్య॥ ఏషపు
రస్తాత్సోమసిద్ధాంతః॥ భవత్వతాప్రితావదను సరావః॥ తతః
ప్రవిశతి కాపాలిః దూపభారీ సోమసిద్ధాంతః॥ పరిక్రమ్య॥ ప॥
న రాష్ఠిమా లాక్ష్మణభూరిభూపణః శ్చ తానవాసీన్మకపాలభూజ

ప్రకాశయితుం సశక్తోతియథాతథాస్వయం ప్రకాశోప్యాత్మాశరీరసుఖ్యే
వతమానః పరిచ్ఛిన్నోభవసాంతర్వర్తినోబహిష్ఠాన్ సూర్యాక్షిణై
వప్రకాశయేదిత్యథః॥ ఏవంవిరుద్ధముపపాదయతా భవంతో వందతా ఇతి
భావః॥ ౧౨॥ ఆత్మనానదిరూపణముపసంహరితి॥ తస్మాదితి॥ లోకద్వ
యవిరుద్ధాదిహలోకపరలోకయోగ్విరుద్ధాత్ దుఃఖాత్ ఇహలోక సుఖ
రూపక్షోడశవహః॥ స్త్రీయశ్చంసంసుమనసాం మా లా అయమేవ స్వర్గః॥
ఇహలోక ఏవ సరకరూపాః ఆధయో వ్యాధయగ్న-ఏతద్భిన్న లోకే ప్రమా
ణాభావాదితి భావః॥ సాక్షాత్సుభావహం ధర్మనిరపేక్షతయా సుఖజన
కం॥ న రాష్ఠిమాలేతి॥ అహంజగత్పశ్యామి కీన్యశంజగత్॥ మహోన్యోన్యం

న్నంపునరీశ్వరాదభిన్నం - యథామూర్తికాకంకణాదేః పరస్పరభేదేపి
సువణాదభిన్నతాతభేద్యర్థః కీన్యశోహంసరాస్థినాలయామహాశంఖ
కాలయాక్ష్మతం సంపాదితం భూరిభూషణం యేనసః శ్రవణే కాశ్యాంవస
తితచ్ఛీలః స్వకపాలేభోజనంయశ్యసః । యోగివవాంజనం తేనశుద్ధం
గ్రామందశానంజ్ఞానంయశ్యసః । ఏతేనస్వీయద్రవధానం దశితం ॥
సాన్తరాస్థిమాలాభిరాకులనిసంసలానాబిడాబహుసంఖ్యాభూషణా
యశ్యసః కింభోక్తః - పక్షుః పక్షిణానిబంధశిరిః - తాదిషు సర్వత్రసరాస్థిమా
గావిభూషణత్వేనపేష్టితాత్మ్యర్థః - యోగాంబనేన శుద్ధంసత్యవిప
ర్యాసదోపరహితంవిశ్వతః - జ్ఞానంయశ్యేచ్ఛిన్తః - పూర్వార్థోపాత్తా

నః । పశ్యమియోగాంబనేన శుద్ధశ్చోజాత్మ్యభోభిన్నాభిన్న
మీశ్వరాత్ ॥ ౧౩ ॥ తుదితః ॥ అథేవశేపులిశే కావాలిత
వ్యతం ధారేషి, తానివి పుష్పిస్సంఘా అరేషిపపురు
షః కాపాలికప్రాంతావవాళి, తదితః పిష్టచ్ఛాభిః ఉపస్మ
త్య ॥ అథేవే కావాలిత చర్మాఢిముదభావత శేలిశే తుష్ట
ధమ్నే శేలిశేతుష్టమైశ్చే ॥ ధాతలేతే కాపాలికనరాస్థిముండ
ధారకీన్యశస్త్రవిధానః శ్వేతస్త్రంమోహం కాపాలికః ॥ అ
రేతుషాకధర్మంతావస్తాకమవధారయః ॥ పిష్టపూర్వ
వసాభిఘాతః ॥ పాపాంసాహుర్జిర్జున్వాతాంపహ్నోబ్రహ్మ

ని సరాస్థిమాలాదీని కాపాలికప్రాంతలింగానాం గాంజాంతు జ్ఞానస్వసాధ
నం ప్రపంచభేదాభేదేనపరమేష్వేదిజ్ఞానఫలశ్చేద్యోగాంబనేనజ్ఞానేజన
స్థియేతదీయసావక్యోపద్యోగనేతత్ప్రతిబంధనిసంసద్రవతమారాదువ
కారకంబోధ్యం ॥ ఉపస్మత్యసమీపగత్వా ॥ పాన్తి అథేరేకతః ముండశ
జ్ఞేనశిరిఃపాలముచ్యతే ॥ ధాతంతావదిత ॥ మోక్షశ్రస్థస్యాముక్తత్వా
ధమంతావదాదావవధారయశ్చినుహీన్యర్థః ॥ మస్తేషేగతః ॥ సలస్తా
తంత్రవత్కపాలేకవిత్తామరామద్యంతస్యాపానం తేనపారణాపుష్టిఃభ
వతీత్యధ్యాహరః ॥ కీర్తనానాంసః ॥ పహ్నోనగ్నోనుష్టిషుకపాలాం
తర్వతికరసేనలక్ష్మమలితాయాంసాతయాలభిఘాతానిమహామాంసా

ని మనుష్యమాంసాని లేమా మా హుతీజాహ్వాతాం హుమామంకుర్వతాం |
 కించాన్యకపి నోఽస్తాకం భైరవోదేవోర్వ్యః పూజ్యః | కైఃసాధనైస్తాన్యా
 మా || పురుషావపడవహారాః ఉపాయనానిబలయోబలిదాన రూపాఃతైః |
 కథంభూతైఃపురుషోపహారఃలిభిః | సద్యస్తత్త్వణమేవకృతశ్చిన్నః | రోరో
 న్మృగః కంఠస్తస్మాద్విశేషేణగళత్రీలాలం రక్తంఠిస్యథా రాభిః ఉజ్జ్వ
 లాశ్శోభమా నాస్తైః | అథవా - నోఽస్తాకం భైరవఉమాకాంతోఽర్వ్యః -
 దేవింస్సప్రకాశః | కైః | పురిశేషతఃపురుషోంతరాత్పాతదగ్ధముపహారాః | స
 మగ్నశాత పవబలయఃతైః | కీవృతైః | సద్యః | తత్త్వణమేవకృతః | రోర కం
 తావపివిశదమృతిధా గాభిః | శోభమానైః | మస్తకేభవంమస్తవరం ప
 యః | తేన లక్ష్మ కాంతివతీ యావసాస్మైహః | తేన అభిఘాతాః | సక్తాః
 మహాంత్యోబివయేషుప్రవృత్తాబుద్ధివృత్తయః | తావపమాంసాని లేమామా
 హుతీః | అగ్నోశిమూర్తౌజహ్వాతాం - శివాగ్నణంకుర్వతామిగ్యర్థః | కిం

కపాలకల్పితసు గామానేనవఃపారణా | సన్యఃకృత్యకంఠంకం
 తవిగళత్రీలాలధారోజ్వలైరర్వ్యవఃపురుషోపహారబలిభిదై
 వోపహాభైరవః || ౧౮ || భియుః | ర్దౌపిధావ | అహూదా

చ | నోఽస్తాకం - ప్రవృత్తం శ్రోవణక్షిణః కపాలాబ్రహ్మకపాలః తత్రక
 ల్పితాపద్యమానాను గాచాంద్రీకలాతస్యాః పానేనపారణాశ్చప్తిః | అగప
 వాయుఉపాయాసహిణఃసోమస్తస్యసిద్ధాః తః || ప్రా || మస్తకేషుతి | మ
 స్తకేషు - శాక్తాః వసయా అభిఘాతాశ్చయోమహామాంసాహుతయస్తాః
 జహ్వాతామిగ్యన్వయః | కీలాలధారోజ్వలైరర్వ్యధారాభిరాయస్థైరుపహ్రీ
 యంతేసమీపేనీ మంత్రతత్త్వవిహారానైవేద్యాని బలయస్తునైవేద్యానంత
 రంతామేవదేవతాంతదీయకణాంశ్చోద్దిశ్య దియువికీర్యమాణాః మాంస
 ఖండాః | అగ్రమహాభైరవమంత్రోపాసకీపునశ్చగ్యా సన్యామంత్రజ
 పాహ్నూర్వముపోష్య జపత్వాతదంగహుమామం పూర్వోక్తవిశేషణ వి
 శిష్టమాంసైర్నిర్వృత్యనైవేద్యస్థానే సరబలింకృత్వా తదావరణ దేవతా
 భ్యోపిబలింపత్వా తదంతేబ్రహ్మకపాల నిహితసురయా వరణంకుర్యాది

కాపాలికానాంవిధిః || ౧౮ || ఆలిహంతేతి || విప్రలభో గమాద్యంవి
 : పాపండావశద పాపండాధను. కేశానా ముల్లుంభక ఉత్పాటక ||
 గరిహరేతి || అహం-హరిః : స్వ-హరోమహాదేవః-సురజ్యేష్ఠో బ్రహ్మ-త
 వశ్రేష్ఠః ప్రముఖాయేషాం తా సుతా ఇంద్రాదిదేవా ఆహరే
 నయ - వియతి ఆకాశే చరతాం గచ్ఛతాం నక్షత్రాణాం గతీరపి

రుణా ధనుశ్చర్యా || తుపనకః || ఆలిహంతేతి, ఘోరపాప
 కాలికాకేణవివిష్ణుశ్చోపశాఠే || ఛా || అర్చితః, ఘోరపా
 పకాలికాకేనాపివిప్రలభోవరాకః || కాపాలికః || సరోధం ||
 ఆః పాప పాపండావశదముండితముండ చండావశేషకేశో
 ల్లుంభక, అరేపప్రలంభకః కిల చతురశశ్చభువనోష్ఠత్తిస్థితప్ర
 శయప్రవతకోవేదాంతసిద్ధాంత ప్రసిద్ధవిభవో భగవాన్ భ
 వానీవతిః || దశయామస్తహికథనా స్యాస్య కుహిమానః ||
 వాహరిహరసురజ్యేష్ఠ శ్రేష్ఠాకాసుకానహమాహరేషయశివహ
 తాం నక్షత్రాణాం గుణర్చితీరపి | సనగనగతామంభఃపూ
 రాకాంధాయమహీమహాంకలశశక బైర్భూయస్తోయం తుణే
 నపిబామితే || ౧౫ || తుపనకః || అలెకావాలితి ఆదోవిష్వ
 భణామి కేణవి ఇందకాలికా మాతం దంశితి విష్వకధ్ధే
 త్తి || ఛా || అరేకాపాలిక, అతనివభణామి కేనాపీంద్రకాలినా
 మాయాంకర్యుత్పాదప్రలభోసేతిః కాపాలికః : ఆపాపపు
 నరపివరమేశ్వరమేంద్రకాలిక మిత్యాక్షిపసి | తన్నమక్షణే
 యమస్యదౌరాత్మ్యం | ఖడ్గమాకృవ్య తదమామస్య || వానిత
 తగరాశకరవాలనికృత్తకంఠనాళోచ్చలద్భూతఫెనిలబుద్ధు

గుణర్చివారయే - కించ - నగాఃచర్వతాః నగరాణిపస్తనానితైః సహి
 తామహాంకుహీంపృథ్వీం అంభర్షిపూర్ణాం ఉదకపూరాకాం విభాయకృ
 త్వాతత్తోయం జలంకలశశకతైః తుణేనశీఘ్రమేవపిబామి | బైరవోపా
 నకానామస్తాకం సోమసిద్ధాంతినామీదృశః ప్రభావతతిభావః || ౧౫ || ఆ
 క్షిపసినిదసి || ఖడ్గమాకృవ్యకోశాన్నిస్సార్క | వీరదితి || అహంభగవాన్

గృహిణీం మహాభై రవీం దేవీం దమన్నితి శబ్దోయ స్తంకుర్వకయోడమరు
వాద్యవిశేషః తస్య డాంకృతిః డాంకరణశబ్దః తేన సహితః ఆహూతా
యోభూతవగళః పికాచక మూహః తేన సాధకం సహరుధితైః ధి
మిప్రీణయామి తీన్యతై రుధితైః ఏషః యః కరాళో భయానహః కరనా
లః శబ్దః తేన నికృతైః ఛిన్నం యతః తనాశం తస్మాదుచ్ఛ్వలంత ఉద్గతం
తో బహులాః ఫెనిలాః సఫెనాః బుద్ధ్యచాఘాః యేషాంతైః ॥ ౧౬ ॥ ప్రతిసం

దౌష్టైః । సాధకం దమన్తమరుడా కృణోమూతభూతవగళాణ భ
గళా గృహిణీం రుధితైః ధి నోమి ॥ ౧౬ ॥ ఇతి ఖడ్గముద్యచ్ఛతీత
వగళః ॥ సభయః ॥ మహాభూత అహింశాపరి వేధమేష్ఠిభా
అహింసాపర మోధమోధస్త్రీ ॥ ఇతి ధియోరంకం ప్రవిశతి ॥ ధి
యుః ॥ కాపాలికం వాయుకా భోభో మహాభూత కాటుక ప్ర
యుక్తై నవాకరాల హోనాయుక్త మేతస్మిం ప్రవస్వితి ప్రహర్తుం
కాపాలికః ॥ శబ్దః ప్రతిసంహతిః ॥ తువగళః ॥ సమాశ్చస్య
మహాభూత ఇతి శబ్దమాలిదమోశలో శాపేశే శంభుతైతదో
అహం రీంవి పుష్పిదు మిచ్ఛామ ॥ ఛా ॥ మహాభూత
యపి సంహృతా రహోనా వేగస్సంస్పృతః, తతో హంకి గుప్త
ప్రమిచ్ఛామి ॥ కాపాలికః ॥ వృద్ధుః ॥ తువగళః ॥ శుదేమన్తానంప
శ మేధమై అహం శోశే మొత్తే ॥ ఛా ॥ శుతో యస్మాకం పరి మోధ
నూకా, అధికీన్యరో మోతుః ॥ కాపాలికః ॥ శ్మయ ॥ దృష్టంక్వా
పిసుఖం చినానం పయైరానం బోధోద్ధృతా జీవస్యస్థితిరేవయ
క్తిరువలాపస్థాకం పార్థ్యతే । పార్వత్యాః ప్రతిరూపయా

హరతి - పునఃకోశే ప్రతిక్షిప్తితి । దృష్టంక్వాపీతి ॥ మృదస్య పత్నీమృడానీ
ఉమాతస్య పతిః ఉమాపతిః సోమః-ఇత్యుక్తా చేపదతిప్త-ఇతి తికిం - చంద్ర
చూడం చంద్ర శేఖరం పుర్యస్య తాదృశస్సకాసానందం యథాస్యాత్తథా
పార్వత్యాః ప్రతిరూపయా సదృశయా దముతయా కాంతయా ఆలింగి
తోయః సముక్తః క్రీడతి - సోమేశ్వరోపాసకానాం సయాపాముక్తి రితి
తాత్పర్యాద్యర్థకాస్సోమసిద్ధాంత ఇతి భావః । కథమీదృశం సుఖం మోక్షభ

శ్రీమదైశ్వర్యము | ఏమయ్యెఁ నశ్రీకృష్ణుండునాదిభిర్విదా నుమంశ్వాపిసదృశ్యం అదా
పీమభేదానాభావాదిభావః | ననుతర్హి కుఃఖివృత్తిరేవవై శేషికాదిస
ప్రతాముక్తిరస్త్విశ్యతతమా || అనందేతి || అనందః సుఖతస్య బోధో
మభవస్తేనో యో తారహితాజీవస్యజంతోః స్థితీరేవముక్తి రుపలావస్థాక
ళం ప్రాకృత్యతే కథమఖిలవ్యత - ఉపలావస్థాయా అచేతనత్వేనాపురు
షార్థత్యాదిభావః | జ్ఞానస్వంపరిశ్యజ్య కామోపనవీ ప్రాకృతమత్యా

దయితయా సానందమానింగితోముక్త్యేదతిచంద్రమాదంపు
రిత్యాచేమృడావతిః || ౧౭ || శాంతః || శాంతంపావంతి, క
థమస్యాపిదర్శనస్యభగవాన్ భవానీచతిః కర్తృ లతావాజి
తంకురాన్నభిః | భిక్షుః | మహాభాగ అశ్రద్ధేయ మేతదవీతరా
గస్యముక్తిరితి | తువలకః | అలౌకికావాలిజగదగుష్పశి రిదో
భావాది, శరీరీనధాగీముక్తే - తివేదః శుద్ధం || శాంతిరేకాపాలి
|| యదికమవ్యవహితో భావాది, శరీరీనధాగీముక్త్యుచేదమిద్దం ||
కాపాలిః || స్వతః || అయే అశ్రద్ధాక్షిప్తమనయోరంతః || రిదం
భవత్వేవంతావత్ || ప్రకాశం || సేవధ్యాభిముఖమహాస్యశ్రద్ధే
తతస్తావత్ || తతః ప్రవేశతి కాపాలిః సావధానినీకృద్ధా || కరు
ణా || సహిష్ణుత్వం, అనిష్టంసంసర్గం, జావీసా || వజ్రవిజ్ఞానోపపత్త
శోభలో అకానశాబ్ధిమాతాకించాచుభూసహా || జలంబహిష్ట
ణభావంసంభ్రామహావిప్రున్ద్రేందుమహిష్టానీ || శా || సప్రపే
క్షస్య, రిదసప్తతాంశ్రద్ధాంయైష || ఇతి ప్రసక్తిలోన్మిల
లాలలో వసాని బద్ధమాల్పాత్మితచారుభూషణానిరంబవీనస్త

శ్రీకృష్ణంవైదికత్యాభిమానినాం || ౧౭ || భిక్షురితి || అశ్రద్ధయం అనాదర
నేయం అశ్రద్ధయా అక్షిప్తం వ్యాక్షిప్తం || సభిప్రేక్షస్వ త్యారభ్యరందాశ
క్యంతం సుప్రోక్షః || రజసస్సుతేతి || భిక్షుక్షమణి యోగాత్మావబ్ధిన్నః || ఆ
వరగస్యభావాదశ్రద్ధా తతస్తామసీ || సోమసిద్ధాంతిస్యాభిలాషప్రధాన
త్వాద్రాజసీ || ప్రారజసస్సుతా యాశ్రద్ధాప్రైషుడ్రత్వాతిశయేనకా
మనాభూయస్త్యేనవరజోధమేకణలింగేన కాపాలికస్య రాజసత్వాత్త

దీయశ్రద్ధాయాశ్చ రాజసత్వంబోధ్యం | ౧౮ | జనాంతికం లోక సమక్షం |
రండాశ్చతి | మయా చండానురాగాత్ ఉత్కృష్టప్రీతివశాత్ - గాథం లః
శయేన భుజయోద్వఘం ద్వేనాపీడితో ముడితోయః | పీఠయోమాఘం
లయోః స్తనయోర్భరః భారః సయస్యాంక్రియామాయథాస్యా త్రథాపీ
నవయోధరాః సీనోమాంసలౌఽయోధరా స్తనోమాసాం తాః-రండాఃఽభ
త్యహీనాః నిరంతరసురతహీనాశ్చత్యర్థః | ఏలేనమఖవిశేషాధ్వనితః |
కతికతిపయ సంఖ్యాకాః నోఽలింగి తాః- కింతు బహ్వ్యాలింగి తాపిః || తావ

నభారసుంధరావిభాతిపూణేఽందుముఖిః లాసిని | ౧౮ | శ్ర
ద్ధాః పరిక్రమ్య || ఏ సన్ని ఆనవేదుసామీ || థా | ఏష స్త్రి ఆజ్ఞా
వయతుస్వామీ || కాపాలికః || ఏయే ఏనందురభిమానినం భిక్షుం
తావద్దృహణ || శ్రద్ధాభియుమాలింగతి || భిక్షుః || జనాంతికం ||
సానందం పరివృజ్యోరూంచచుభిసీయ || ఆహూసుఖస్వర్మా
కాపాలిని || తథాహీ || రండాః పీనవయోధరాః కతిమయాచండా
నురాగాదుభజన్యం ద్వాపీడితపీఠర స్తనభరం నో గాథమాలింగి
తాః | బుద్ధేభ్యశ్శపే శశ్యపే ముదిపునః కుత్రాపి కాపాలినిపీనో
త్తుంగకుచోపగూహనభవః ప్రాప్తః ప్రమోదోదయః || ౧౯ || ఆ
హూపుణ్యం కాపాలిక చరితం | ఆహూక్తోఽభ్యసోమసిద్ధాం
తః | ఆశ్చర్యోయంధమః | భోమహాభాగ సర్వథాస్సాభిర్న్య
ద్ధానుశో సనముత్సృష్టం ప్రవిష్టాస్త్రిః పారమేశ్వరం సిద్ధాం
తం | తదాచార్యస్త్యం శిష్యోహ ప్రవేశయమాం పారమేశ్వ

తాకింతత్రాహ || శతశః శతవారం - బుద్ధేభ్యశ్శపేనురుశవధం కరోమి-
కుత్రాపి కన్య నిదపి కాపాలిన్యాః పీనామాంసలౌ ఉత్తుంగం ఉచ్చౌకుచౌత
యోరుపగూహనం ఆలింగనంతస్సాన్భవఉత్పన్నః ప్రమోదోదయః ప్రకృ
ప్తానందావిర్భావః- యదిపునః- పాప్రత్యగ్యన్వయః || పాప్రండాశ్చతిగరం
డావేశ్యాః- కాపాలినిపీనోత్తుంగకుచోపగూహనభవః ప్రమోదోదయః కు
త్రాపి ప్రాప్తాయదితదాశతశో బుద్ధేభ్యశ్శపే తస్మాన్నకుత్రాపి పాప్ర
త్యగ్యర్థః || ౧౯ || ప్రవేశయదేహి- పారమేశ్వరీం పరమేశ్వరసంబంధిని ||

అ: పాపేతిపరిరంభఅలింగనంసంసవగుహుగృహం: అంకపాలిమాలింగనం
ఇంద్రియవికారోనామోపస్థేంద్రియవికార: తద్గణకంతు ప్రధానావయవ
స్వోచ్ఛాసత్వంతద్వపింఛికయావ్యాధయితుంశక్యమితిభావ: | పింఛికా
మయూరసింఛనిమిరంపింఛగుచ్ఛం: అయీతి|| కురంగోన్మృగ: - భావకీత్ర

రీందీత్యం || తుపణక: || అరేభిష్టుఅకావాలిసేఫలిశ దూశిదె తు
మంతాదూశం ఓశశ|| ఛా|| అరేభియుక కాపాలిసీ స్పృగ్మనూ
షిత స్త్వంతస్తా దూరమవసర|| భీతు: || అ: పావపంచితోస్త్రి
కాపాలిన్యా: పరిరంభమహూగ్నవేస|| కాపాలిక: || ప్రియే
తుపణకంగృహణ|| కాపాలిక్తుపణకమాలింగతి || తుపణక: || స
రోమాంచం || అహూఅలిహంతం, అహూకావాలిసేఫలిశ
శుహం, శుందలిదేహి దావపునోవి అంకపాలిం || ఛా|| అ
హూఅర్హంతం, అహూకాపాలిసీస్పృగ్మనుఖం, సుందరిదే
హితావత్సునరప్యంకపాలిం || స్పృ|| అలెమహంశేష్టఇంద్రియ
లైఉవ్యదే, తాఅగ్నికోవిఉవాఓ, కింవద్ధజాతం హూదాపింఛ
అపథగ్నస్సం || ఛా|| అరేసహాకావిన్వింద్రియ వికారఉవస్థిత:
తదస్త్రీకోఘృపాయ:, కిముద్రయుక్తం భవతుపింఛికయాస్థ
గయిష్యమి|| తథాకృత్వా|| అకపీణఘనస్థగోహణేపలిసంతస్థ
కుళంకలోఅణే | జగ్గళమలిశ కావాలిసీ భావకతాకికలిశ్మని
శావకీ || ఛా|| అయీసనునస్తనశోభనేపాసంక్రస్తకురంగలా
చనే | యదిరమయసేకాపాలినిభావకీ తిత్కిరివ్యస శా
వకీ || ౨౦ || అహూకావాలిఅదంశణం ఎకగంవప్య శోక్ష్మమొ
క్షశాహణం | భోఅచాలిల - అహంతుజ్ఞుకింకలైశంవదం శం
పుత్రై, మంవినుహాభేవవాణశాశణేదిష్టేసీ|| ఛా|| అహూకా

ధావతి-శ్రావకీతుపణకగోష్ఠీ-అస్యాథణ:-హాకాపాలినిత్వంక్రధావతీసతీ
యదిరమయసే-తదాశ్రావకీతుపణకసముదాయ: కింకరివ్యతీతి|| పా|| భా
వకీరసికాసతీయదిరమయసే తత: శ్రావకీమద్యాక్యంశృణ్వతీ దాసీభూ
తాదిగంబరమతవిషయాతామసీక్రధాకింకరివ్యతీత్యర్థ: || ౨౦ || కింకరోదా

సః భావనంను గాపానపాత్రం॥ అర్చితేమంత్రంవరతి ॥ ఇవమితి ॥ భవస్య సంసారస్యవృత్తైభేదజం ఇనంతైరవేదోదితంపోక్తం వశూనాం జీవానాంపాశఃసంసారఃతద్భరితాయావాసునాస్తాసాంసముచ్ఛేదే నాశేకారణం॥ ఇతరత్సుగమం॥ ౨౦॥ కింవిమృశసికింపిచారయసి॥ పశుత్వంమూ

పాలికవక్తనమేవమేవసౌఖ్యమోక్షసాధనం । భూతచార్యుల హంతువరింకరస్సౌప్రతంసంప్రతః । మామపిమహాభైరవాను శాసనేపిక్షయః॥ కాపాలికః॥ ఉపంశ్యతాం॥ ఉభౌతథాకురుతః॥ కాపాలికః॥ భావనమాదాయభ్యాసంనాటయతి॥ శ్రద్ధా॥ భువంస్పూరితంనుభౌపిథాలి॥ ఛా॥ భగవత్పూరితంసురయా భావనం॥ కాపాలికః॥ అలోక్యపీత్వా శేషంభిక్షుక్షుః॥ యోగిస్త్వయతి॥ ప॥ ఇనంచవిశ్రమిష్యతంపీయతాంభవభేదశం॥ పశుపాశసమచ్ఛేదకారణం॥ తైరవేదతం ॥ ౨౦॥ ఉభౌవిమృశతః॥ తుమశః॥ అన్తః॥ అశేషం॥ తానుశాశనేమథాపాణం॥ ఇతి ॥ ఛా॥ అస్త్యైకబుద్ధిగమశాసనే సుగాపానంనాస్తి॥ భిక్షుః॥ నిత్యంకాపాలికోన్మహానురాంపాస్మామి ॥ కాపాలికః॥ విమృశ్యతాం॥ కింపిమృశసి ॥ శ్రద్ధైవశుశ్యమనయోర్వాద్యావృత్తీమలేతేవాప్తస్యగన సంసారదోషాదవచిత్రాంసుగావేరౌవశ్యేతే । అస్థివతీ స్థవిత్తాగ్రేవ పూతాంస్యద్యుతమోగుణవ మతుయతస్తైఃఫిణాలసివరంతి (స్త్రీ) ముఖంసుసవాశుపీతి॥ శ్రద్ధా॥ జంభలపంజరవేద ॥ ఛా॥ యద్భగవానాజ్ఞాపయతి ॥ ఇతిపానపాత్రం స్వహీత్వా పీతశేషముపనయతి॥ ఫిరయి ॥ మహాప్రసాదఇవమగ్నహీత్వాపి బలి॥ అహంహంసురాయాస్సోరభ్యం॥ ప॥ సీతావేశ్యాభిస్సుహనంతివారాణానువదనాముఖోన్మహాస్తాభిర్వికచవకుళా

ఖగత్వం-అపసీయతేమూర్తియతే॥ స్వవక్త్రైఃసవంమద్యంలేనపూతాం పవిత్రాంకృత్యాఉపనయతుఉపసమిపేనయతుపాపయతు ॥ శ్రేణి-కాః స్త్రీతా॥ చక్షకంపానపాత్రం॥ సీతేతి॥ అస్త్యైభిః-వేశ్యాభిస్సుహకతిక

వివారావాసకా - సురేత్యధ్యాహరః - సకపీతా - విహుధాసపీతై పే
త్యథాః | కీర్త్యేసు - సువదనానాం సుముఖీనాం ముఖై రుద్భిష్టాపీతశే
సాపునఃకీర్త్యేసురా - విగచంవికసితంయద్వ్యవశంతస్యామోదేనపరిమలై
న మధురాన్మృష్టా తనోకింతానాం సురకణః దేవగణః వితాంసు గామ
లద్భూతిపాశ్చస్యపథామైతస్యతాయస్సహయః తద్భూతిజానీమఃకీర్త్య

మోదవధుగా | కపాలిన్యావత్త్రాసర సుభిషేతాంతు మది
రానులద్భూతానీనః స్పృహయతిసుధామైసురగణః || ౨౦ ||
తువణకః || అరేభిష్టత మాశవ్వంసవ, కావాలినీ వతిశోద్భి
ష్టంవదిశంమహాపదాంతః శ్వాఅరేభిష్టక మాసర్వంసవ, కా
పాలినీవదవోద్భిష్టంసది - యదాపి గావముభిగముః || తువణ
కా మదమః మదమఃయతః || తువణకః || పీత్యా || అహూతాశు
భావనుమహాశ్రద్ధిం అహూతాశు అహూతాగఃఖో అ
హూతాశుశమిర్జ్జ్జంవిశంధం అహూతాశుశాశనోపశిదేవంది
వద్ధి చుళిశేనరుభాశశేన అరేభిష్టతాగణంవిషే అంగళ
తా భువిశ్యం || శ్వాఅ హూతాశురామూ వధుగర్వం అహూ
త్వానః అహూతాంధ్రః అహూతాశుగర్వంవిశంధం అగ్న
దమతాసనేతితోపందితోన్మృత్యుశేసమ - రిశేవ | అరేభి
తేనుక సురాణంవిషేంగాకతస్వప్నామభిముః || పరంకు
ర్వ || ఉభౌతధాతురుతః || కాపాలిః || క్రియోమామూల్యక్రీతం
దాసద్వయంబద్ధంతన్నత్యావస్తావత్ ఉభౌత్యత్యకః || తువ
ణకః || అరేభిష్ట అపశేకానాలివిఅహవాఅచాలివి కావాలినీప
శద్దంశోహణంజచ్చేర, తావదేవశసాఅస్థైవిణచ్చప్తః శ్వాఅరే
భియుక, విషకాపాలికఃఅకవాలిచార్యః కాపాలిన్యాసాన్ధ్యో

శీంసురాం | కపాలిన్యావత్త్రాసరవేసతనమద్యేనసుభింసుకంధి || ౨౧ ||
వదనసరసాంవదవోద్భిష్టం - ముఖరసయుత్రానిత్యథాః | విషకంపాన
పాత్రం || అహూతాశు త్యశ్చర్యే - రసాంతరాసద్వత్యవిత్యథాః || పాశ్చీ
స్యాదో నామపరికరసంసా - రణనితః శ్చవరసనై విద్రవితేషః - సురభిత్వం

సుగంధిద్రవ్యవాసనాదిసంభవః పరిమళః ॥ మదస్థలితం మదేనస్థలనం పా-
త్రం యథాస్యాస్తథానృత్యతః ॥ అశ్వీణఘనాభ్యంతే ప్రారోక్ష్యాం గాథామి-
త్యథః ॥ యత్రేతి ॥ అక్షతం చాంక్రాయణాదితవసావినా అభిసుతా అభిలషి-
తాః అర్థసిద్ధయః ప్రయోజనసిద్ధయశ్చ త్యథః ॥ అశ్వర్యమేవాహ ॥ అత్రా-
నుష్ఠితేతి ॥ అత్రాస్తన్నతే అనుష్ఠితః అత్యంతః వాంఛితాభీషణ ఇష్టార్థే-
షు విషయాణాం చతురా దీంద్రియాణామాసంగః సంబంధః తస్మిన్
సత్యపితౄషు హాసిద్ధయః అనిమాద్యాః సిద్ధ్యంతి-ప్రాకృతాశ్చ సిద్ధయః
సిద్ధ్యంతి ప్రాప్యంతే పరంతు విదుషాం జ్ఞానినాం యోగాంతరాయాః యోగ-
విఘ్నానా తాభవంతీత్యథావారః కీర్త్యతానాం విదుషాం అత్యాసన్నేతి ని-
కటశ్చ సామూహాదయశ్చ మోక్షస్తస్మిన్ ప్రణయః ప్రీతి ర్యేషాం శిష్యునా

భనం నృత్యతి, తదేతేన సహావాసుపనృత్యావః ॥ భిక్షుః ॥ ఏ-
వంశ్చ ॥ మదస్థలితం నృత్యతః ॥ కవణః ॥ అశ్వీణఘనాభ్యంతే త్యా-
దిగాయతి ॥ భిక్షుః ॥ అచార్యమహాశ్వర్యమేతిర్దర్శనం ॥ యత్రా-
క్షతమభిమతాథాసిద్ధయః సంపద్యంతే ॥ కాపాలికః ॥ కీయదేత-
దాశ్వర్యం వశ్య ॥ ప ॥ అత్రానుష్ఠితాం వాంఛితాథావిషయాసం-
గేపిసిద్ధ్యంత్యమూరత్యాసన్నమూహాదయ ప్రణయినా మ-
స్తౄణహాసిద్ధయః ॥ వశ్యాకవణ విమోహనప్రమథన ప్రయోభ-
నోచ్ఛాటన ప్రాయః ॥ ప్రాకృతసిద్ధయస్తవిదుషాం యోగాం

స్తేషాం కీర్త్యతే ॥ ప్రాకృతసిద్ధయః ॥ వశ్యం వశీకరణం అకవణం అకవణం మో-
హనం భ్రాంత్యుత్పాదనం ॥ ప్రశమనం సకలజ్ఞానభ్రాంతిః ॥ ప్రయోభణం ప్ర-
యోభః ఉచ్ఛాటనం స్థానభ్రాంతిః ॥ తత్ప్రాయాస్తగ్ధృఢానాశ్చ త్యథః ॥
ప్రా ॥ అత్రేతి ॥ అనుష్ఠితః ॥ అపరిత్యక్తః వాంఛితాభీషణయస్మిన్ తస్మిన్-వి-
షయాసంగేపి ప్రత్యాసన్నమూహాదయేన సన్నిహితమోక్షేణ ప్రణయి-
నాం ముక్తానామితి యవత్- అస్తౄణహాసిద్ధయః అనిమాదయః సిద్ధ్యంతి
భోగేపి ముక్తిర్భవతి- సావశిషసాయావ్యం-తస్మిన్ సతిశివధర్మా అనిమా-
దయోపి భవంతి- కాపాలికానాం మతే- వశ్యం వశీకరణం-అకవణం దూ-
రస్థితానాం సమీపానయనం- మోహనం మూర్ఛాది వన్నిస్సంజ్ఞతా సు-

పాదనం- ప్రమథనం మారణం- ప్రత్యోభగం చ త్తవిత్తేషసంపాదనం- ఉ
 వ్వాటనం సన్నికృష్టానాం విప్రకృష్టాపాదనం - వివమాదయః ప్రాకృతసి
 క్షయః విదుషాం యోగాంతరాటూపవ - యోగవిరుద్ధేష్వ సతా-ర్యే
 షు వ్యాసంగా పాదకత్వా దితభావః ॥ ౨౩ ॥ విమృశ్య విచార్య ॥
 ౨యమితి ॥ సాతిశయవీరయా మదిరయా అయ మనభ్యాస ప్రపస్య
 హరం ఉన్నతీకృత ఇతియోజనా - ఉన్నతీకృతః అతిభాగ్గిరిః సంపాదిత

తరాయావరం ॥ ౨౩ ॥ తువణకః ॥ అధేకానాలిల, విమృశ్య
 అధేకానాలిల, అహనా, లౌలఉశ ॥ ఛా ॥ అరేకాపాలిక (విమృ
 శ్య) అరేకచార్య, అథవారాజగుల ఇతివరిక్రమితి ॥ భిక్షుః ॥
 అయమనభ్యాససాతిశయవీరయా మదిరయా హరమున్నతీకృ
 తప్రపస్య, తత్క్రియతామస్యమదాపనయనం ॥ కాపాలికః ॥
 పవంభవత్వీతి స్వముఖోద్భిష్టతాంబూం తువణకాయదదా
 తి ॥ తువణకః ॥ స్వస్థీభూయ ॥ అచాలిల పవంభుచ్చామిబాదిశీ
 తువ్వాణంశులౌపితహళణశత్రీకింతాదిశీ ఇత్థితిపులిశేశుపలత్తి ॥
 ఛా ॥ అచార్యవితత్ వచ్చామియాన్మశీయుష్కంసురాయా
 మాహారణశక్తిః కింతాదృశీస్త్రీపురుషయోరవ్యస్తే ॥ కాపాలి
 కః ॥ కింవిశేషేణవృద్ధసి ॥ విశ్య ॥ వివిద్యాధరీంవాధసురాంగనాం
 వానాగాంగనాం వాప్యథయతుకన్యాం ॥ యద్యన్త మేష్టంభవ
 నత్రయేపివిద్యాబలాత్తత్తదుపాహరామి ॥ ౨౪ ॥ తువణకః ॥
 భోపదంపమగణిదేణణ్ణాదం, జంశవై అష్టై మహామోహశృకిం

త్యథాః ॥ తత్క్రియతామిత్వా వివశ్యేత్యంతం సుగమం ॥ విద్యాధరీ
 మితి ॥ విద్యాధరీం గంధర్వకన్యాం సురాంగనాం దేవవత్సం- కన్యా అ
 ప్పతవివాహ-స్వయంవరాశక్యతాసేతుం కృతవివాహదేవవత్సవ్యాసే
 షంశక్యతఇతిసురాంగనేత్యనేనోక్తం ॥ నాగాః సర్పాః క్రూరాస్తైషామప్యం
 నాంస్త్రియం- యతాస్తతోప్యతికరినాస్తేషామపికన్యాం- కింబహునా,
 సవనత్రయేపి యద్యన్త మేష్టం తత్తదుపాహరామీతియోజనా ॥ ౨౪ ॥

బటికామాదాయేతి|బటికాఅంకలేఖనసాధనం । అంబాగతంశ్రద్ధావిష
యం-హతాశానాం-హతాగతాఅశాయేషాంతేషాం - ఆలాపంసంభాష

కలైత్తి । ఛా । భోవిరన్తయాగణితేనన్తాతంయత్సర్వేవయం
మహామోహస్యకింకరాత్తి । ఉభౌ ॥ యథాజ్ఞాతమాయన్త
తా, ఏవమేతత్ ॥ తువణకః ॥ తాళాఅకజ్జంకింవిమంతీఅదు॥ ఛా॥
తస్తాద్రాజకార్యంకిమపిమంత్యతాం ॥ కాపాలికః ॥ కింతత్ ॥
తువణకః ॥ శస్త్రశుదాశద్ధామహాలాశ్మఅన్తావిలహళిఅదు
త్తి । ఛా । సత్వస్యసుతాశ్రద్ధామహారాజస్యాజ్ఞయా ఆ
ప్రాయతామితి ॥ కాపాలికః ॥ కథయత్వాసాదాస్యాఃపుత్రీ,
ఏవతామదిరేతైవవిద్యాబలాదుపాహరామి॥ తువణకః ॥ తా
హగ్లగణితదేవకృతవత్సం ॥ ఛా ॥ తదహంగణయిత్వాతేదగ్గ
యిష్యామి ॥ ఇతిఃటికామాదాయ భూమాస్థానానికృత్వాగ
ణయతి ॥ శాంతిః ॥ సఖిఅంబాగతమవమాతాశానామాలాపం
శృణోమి, తదవధానైతావదాకర్ణయావః ॥ కరుణా ॥ సహి
ఎవ్వంకరేన్దు ॥ ఛా ॥ సఖ్యవంతుర్వః ॥ ఉభేతథామరుతః ॥
తువణకః ॥ ౨ ॥ ఇత్థిజలైత్తిథిథిలైత్తిగిరితలైత్తిపాదాలే, కా
విష్ణుభక్తిసహితవసత్తిహితపమహప్పాణం॥ ఛా ॥ నాస్తీజలే
నాస్తీస్థలేనాస్తీగిరితలేనాస్తీపాతాలే, పావిష్ణుభక్తిసహితా
వసత్తిహృదయేహహస్తనాం॥ ౨౫ ॥ కరుణా॥ సానందం ॥ సహి
జిత్తిఅవధానైవిష్ణుభక్తిపదేవీప సస్సవలివత్తిసేనధేత్తి, ఛా ॥
దిష్ట్యావధానైవిష్ణుభక్త్యాదేవ్యాః పార్శ్వవరివతిఃసేత్రధేత్తి॥
శాంతిః ॥ సహవఃనాటయతి॥ భిక్షుః॥ అథధర్మశ్శకామా
దవకాంతస్యకుర్యన్త్యైః ॥ తువణకః ॥ పునగణయిత్వా ॥
ఇత్థిజలైత్తిజివతతి॥ కాపాలికః ॥ సవిషాదం ॥ అహహ

ణం॥ ఇత్థిత్తిశ్శోకఃస్పష్టార్థం॥ ౨౫॥ దిష్ట్యాభాగ్యేనేత్యర్థః॥ సహవఃనాటయ
హవఃనాటయంనాట్యంప్రకాశయతి॥ ఇత్థిజలైత్తి- పూర్వోదాహృతాం

సాధావతతిః మూలమితి విష్ణుభక్తిర్దేవీ- సిద్ధయేబోధాత్మ సత్యమూలం
సాధనకారణం । సత్వకన్యాశ్రద్ధాసాత్వికీశ్రద్ధాసాచవిష్ణుభక్తిం అను
గ్రహితానుగతా- తత్రతయోస్సమీపే కామాన్తుక్తః కామరహితోధర్మో
వ్యభూచ్ఛేత్ తదా-తద్వచేకస్యకృత్యంకార్యంసిద్ధం మన్యేజాతమిత్యవమ
గ్నిత్యర్థః । నిమగ్నమంకమాననుతిష్ఠతాంసాత్వికశ్రద్ధావతాంవిష్ణుభ
క్త్యంతఃకరణశుద్ధిద్వారావివేకేనవిద్యోత్పద్యతఇతిభావః॥ ౨౬॥ అనువ్య
వసాపిపాశ్రీనాశేనాపివ్యవసాయంఉద్యోగం । ప్రాజ్ఞహబైరవీమితి॥
అకేహిదుష్టమంశ్రవయోగేణసాధూనాంసద్బుద్ధిర్నశ్యతిదుర్బుద్ధిశో

మహతగ్రష్టమావతతంమహారాజస్య॥ తథాహి॥ మూలం
దేవీసిద్ధయే విష్ణుభక్తి స్తావశక్రిధానువ్రతాసత్వకన్యా । కా
మాన్తుక్తస్తత్రధమోకవ్యభూచ్ఛే త్సిద్ధంమన్యేతద్వివేకస్య
కృత్యం॥ ౨౬॥ తథాపితావదనువ్యయేనాపిస్వామిఃప్రయో
జనమనుష్ఠేయం॥ తన్వహబైరవీంవిద్యాంధమగ్రేధయోరా
హరణాయప్రస్తావయానుభితిమాగ్రంతాః॥ శాంతిః ॥ సఖ
ఆవామప్యేవంహతాశానాంవ్యవసాయందేవైవిష్ణుభక్త్యని
వేదయావభితిమాగ్రంతే॥ ... *

ఇతిశ్రీకృష్ణమిత్రవిరచితే శాంతరసాసారేప్రబోధవంద్యో
దయనామ్నినాటకే పాపండవిడంబనోనామ

తృతీయోంకః.

జాయతఇత్యాగమః - అత్ర కాపాలికేనవివేకహితస్యవిఘటనాన్నిరోధ
ం॥ ఆవామప్యేవంహతాశానాంవ్యవసాయంప్రయత్నవిశేషందేవైవి
ష్ణుభక్త్యనివేదయావః విజ్ఞాపయావః॥

ఇతి శ్రీమద్భట్టవినాయకాత్మజ దీక్షితరామదాసవిరచిత

ప్రబోధవంద్యోదయవ్యాఖ్యానే

ప్రకాశాప్య పాపండమతనిరూపణంనామ

తృతీయోంకఃసమాప్తః.

శ్రీరస్తు!

ప్రబోధ చంద్రోదయ సన్యాభ్యాసే చతుర్థోంకః.

తృతీయేంకేపాపండురస్కృతింవిధాయేదానీంచతుర్థేంకేపాపండు
 పేరిరమహాభైరవీతః సావధానయావిష్ణుభక్త్యైశ్రద్ధాధర్మాఃరక్షితావి
 తిసంసూచయన్నాహ||తతఃప్రవిశతిమైత్రీతి||పా|| అథేదానీమంకాంత
 రమారవ్యమాణఃకవిస్తదాదౌకథాసంఘటనాథంమిశ్రీవిమలంభమా
 రభతే|| తతః|| మైత్రీనామచిత్రప్రసాదినీనాంచతస్మాకాంభావనానా
 మేకా - తదుక్తంయోగశాస్త్రే - మైత్రీకరుణాముదితోపేతాకాంసుః

తతఃప్రవిశతిమైత్రీ || మైత్రీ || సుదంమపముదితాసలసాదో,
 జహనుహాభైరవీగ్రసణసంభమాదోభలవదీపవిష్ణుభక్త్యైవ పరి
 త్తాదాధమ్మసహిదాపిఅసహీగధైతి,తా ఉక్తంతిదేణ హిత
 విణపితసహింహింపెక్ష్మిస్సం|| ఛా || శుశ్రీశంమయాముదితా
 సకాశాత్,యథా,మహాభైరవీగ్రసణసంభ్రమాద్భగవత్పావి
 ష్ణుభక్త్యాః పరిత్రాతా ధర్మాసహితా ప్రియసఖశ్రీధైతి, త
 స్మాదుత్కంఠితేహృదయేనప్రియసఖం మత్రీపేక్షిష్యే|| ఇ
 తిపరిక్రావతి || తతఃప్రవిశతిశ్రీధా|| శ్రీధా|| చతుర్దిశమా
 లోక్యసభయోత్కంఠంపంచతతి|| ప|| ఘోరాంనారకపాలకుండ
 లవతీంవిద్యుచ్ఛటాంధృష్టిభిర్ముంచంతీంవికరాళమూర్తీమన

దుఃఖపుణ్యాపుణ్యవివరణామితి|| చిత్తప్రసాదనమితితత్ప్రపంచనమగ్రే
 కరిష్యామః|| ప్ర|| గ్ర|| సణసంభ్రమాత్గీశనభయాత్|| ఉత్ఉత్కంఠఃకంపో
 యస్యాం శ్రీయాయాం యథాస్వాత్తథా || ఘోరామితి || అహూ
 ఇత్యాశ్చర్యే-మేమనః అద్యాపికడలికేవవేపలేకంపలేకధంభూతాయాఇ
 వమే,మహాభైరవీంపశ్యంత్యాఇవ అలోకయంత్యాఇవ|| కీదృశీంమహాభై
 రవీం, ఘోరాంమహాభయావహంపునఃకీదృశీం, నుః ఇమేనారే నారేచక
 కపాలేచతే పవకుండలేయస్యాస్తాంపునఃకీదృశీం, దృష్టిభిఃవిద్యుచ్ఛటాం

ద్యున్మాలాంముంచంతే॥ దృష్టిభిరితిబహువచనంప్రీనేత్రత్వేన । పునఃకీ
 ధ్యశీం, కచైః విశేషేణక రాళామూర్తికార్యస్యాస్తాం । కచైఃకింభూతైః,
 గలగ్నిః తజ్జ్వాలావత్ప్రళంఘాః పింగళాఃతైః । పునఃకీదృశీం? దంష్ట్రా
 వచంద్రకళాంకురాఃతదంతరేతన్నభ్యేలలంతీభలంతీజిహ్వాయస్యాస్తాం॥
 ౧౧॥ ఘోరామితి॥ కచైరుపలక్షితామితిశేషః - దంష్ట్రేచంద్రకళాంకు
 రావివేత్త్యపమితనమాసః-అంకురశబ్దేనచంద్రకలాయానూతనత్వమువ్య
 తే-తతశ్చచక్రత్వంప్రతీయతే ॥౧॥ శత్రుదశనాజ్ఞనితస్పితస్యఋషిరివి

లక్ష్యాలాపితంకైఃకచైః । దంష్ట్రేచంద్రకలంకురాంతరలల
 జ్జిహ్వంమహాభైరవీం వశ్యంత్యాభవమేమనఃకదలికేవాద్యా
 వ్యఘోషావేవతే॥ ౧॥ మైత్రీస్వగతం॥ అపసామేపిఅసహీస
 ధ్ధాభిసంభముఖ్యంతిహిఅలవనాడిభిఅ కలభీకండ తర శే
 హింఅంగేహింకింవిమంతలంతీసంముహగదంవి మంజశక్తేది,
 తా అభవిస్సందావ॥ ఛా॥అయేపసామేపియసభిశ్రద్ధా భయ
 సంభ్రామోద్భాగ్రితన్మదయా పవనాకులితకదలికాండతర
 లైరంగైః కిమపిమంత్రీయంతీసమ్మఖాగతామపి మాంసలక్ష
 యతి,తస్మాదాలపిష్యామితావత్॥ప్రకాశం॥పిఅసహిసభ్యేకిం
 తుమండత్రావిదహిఅల మంవిణవిలోపస॥ఛా॥పియసభిశ్రద్ధ
 కింశ్చముత్తాపితహృదయామామపినవిలోకయస॥త్రద్ధావిలో
 క్యసోచ్ఛ్వాస్సం॥అయమేపియసభిమైత్రి॥వ॥ కాళరాత్రికరా
 లాస్యదంతాంతగతయామయా ॥ దృష్టాససభివైవత్వంపు

కింకరాతావస్థాపాదకో వికారవిశేషో భయం - ప్రిసక్తానిష్ట పరిహారో
 పాయగవేషణవ్యక్రితయాఅభిమతకార్యవ్యక్రితయావా చిత్తస్యత్వరా
 విశేషస్సంభ్రమః - యద్యపితయోఃకారణమవగతం-తథాపికులాల చక్ర
 న్యాయేసంభయసంభ్రమాకించిత్కాలంచి త్తమనువతేతే॥నీర్ధాస్వదుః
 ఖంధివేదయతి॥ కాళరాత్రితి॥కాళరాత్రిరివకరాళంభయావహంతస్యం
 ముఖంతస్మిన్నభయోదంతాః తదంతగతయాదంతాంతః ప్రవిష్టయామ
 యా. హేపఃపయాత్వంపూర్వదృష్టానైవత్వమత్రైవజన్మని పునర్మౌఘా

సీ॥ ౨॥ మైత్రీ॥ తథాకృత్యా- పరివృజ్యేత్యథాః॥ ఘోరామిత్యాదితి-
 పూర్వోక్తంవద్యమితిశేషః॥ మైత్రీ॥ శ్యేనావపాతమితి॥ పాతైరివీశ్యేన
 వత్ అవతిపాతఃపతనం యస్యాం క్రియాయాం యథాభవతితథా
 శ్యేనావపాతం - అవత్యలన్నదుపరివతిత్యాపదద్వయేమాంబదాయచర
 ణయోర్నాంధృత్వాఅవరేణవా మెనక రేణధమణమదాయవేగేనశీఘ్రం
 గగనం ఉత్పతితాఉడ్డీయగతా॥ కేవ, గ్రీధా॥ కీదృశీగృధ్రీ, సఖానామ

సరత్రైవజన్మం॥ ౨॥ తదేహిపరివృజస్వమాం॥ మైత్రీ॥ త
 థాకృత్యా॥ సహితహవిష్టుభ త్రిణిబ్బద్ధిదవ్వహావావి మహా
 భైరవీపకీసదేలజ్జవివేపందిలంగా॥ ఛా॥ సఖితథావిష్టుభ
 క్తిర్భూత్వితప్రభాదాయమహాభైరవ్యాఃకస్త్రైతైలద్యాపి
 వేపంతేలంగా॥ శ్రీధా॥ ఘోరామిత్యాదివతతి॥ మైత్రీ॥ స
 త్రాసం॥ అపూహదాసామోలదంసణాఅహ తాప ఆ
 గదావీకింకిదం॥ ఛా॥ అపూహతాశాఘోరదశనా॥ ఆ
 థాగతయాతయాకింకృతం॥ శ్రీధా॥ శృణు॥ ప॥ శ్యేనావపా
 తమవవత్యపదద్వయేమామాదాయధమణమపరేణక రేణఘో
 రా॥ వేగేనసాగగనముత్పతితాసఖాగ్రోటిస్ఫురత్ప్రశింపిండు
 యుగేవగృధ్రీ॥ ౩॥ మైత్రీ॥ హద్ధిహద్ధి॥ ఛా॥ హద్ధిక్ హద్ధిక్॥
 ఇతిమూర్ఛితా వతతి॥ శ్రీధా॥ సఖసమాశ్వసిహి॥ మైత్రీ
 సమాశ్వస్య॥ తదోతదో॥ తత స్తతః॥ శ్రీధా॥ తతఃపరమన్నదీ
 యాతనాదోవజాతదయాద్రుహృదయయా దేవ్యావిష్టుభ
 క్త్యా॥ ప॥ భూభంగభీమపరిపాటలదృష్టిపాత ముద్ధాథకోవ

గ్రాణితేహంకోటయోగ్రభాగాః తేషుస్ఫురత్ ప్రకాశమానం పిశితస్య
 మాంసస్యపిండయుగం పిండద్వయంయస్యాః॥ ౩॥ తతఃపరమితి॥ అన్న
 దీయః ఆతనాదంపీడాధ్వనః - తస్మాదుపజాతా యాదయాతయా ఆ
 ద్ద్రీయాకోమలయాదేవ్యా॥ భూభంగేతి॥ తయా దేవ్యా విష్టుభక్త్యా-
 బ్రువోభంగంవక్రతాతయాభీమఃభయానకః సక్రోధోవా - పరిసమం
 తాత్పటలః శ్వేతరక్తః దృష్టిపాతోయత్రయస్యాంక్రియాయాంయథా

హ్యస్తథా ఉద్దాహోతిదృఢః యః కోవస్తైసమటిలం యథాస్యాస్తథా-త
 ప్రకారేణవ్యలోకితవలోకితం తథాకథం, యథాయేనప్రకారేణపాతైర
 ఏభూమావిశేషేణాసమంతా త్ భగ్నంజడకరంవిశీణం శిరోస్థిశిరఃక
 పాలం యస్యాంక్రియాయాం యథాస్యాస్తథాపపాతాకేవ, వజ్రావపాతే
 వలశనిపాతేనమాతాపాతితా శైలస్యపర్వతస్యశిలేవ ప్రాఖ్యాభంగేతి॥
 సూక్తిభంగభీమవరిపాటలదృష్టిపాతమితిక్రియావిశేషణద్వయం ఉద్దాహో
 తిమాత్రఃవ్యాకీర్ణానిపంజరాకారతయా సమష్టిరూపేణ ప్రాగవస్థితాని
 పతనసమయేదృఢాభిమానేనవృష్టిరూపేణవిశకలితాః యుయురతరాణి
 చప్రత్యేకంకంభూతానిచాస్థినియస్తికాకమణితక్రియావిశేషణం ॥ ౪॥

మటిలంవతథావ్యలోకి । పావజ్రిపాత హతశైలశిలేవ భూ
 మావ్యాభుగ్నజడకరశిరోస్థియథావపాతా ॥ మైత్రీ॥ దిట్టి
 ఆమిధావ సద్దూశముహాదో విబ్బట్టాదేవ్వేణ సంజీవిదాపి
 అసహీ॥ ఛా॥ దిష్ట్యన్యగీవశాదూలముఖాద్విభ్రాదైవేన
 సంజీవితాప్రియసఖీ॥ రదోరదో ॥ తతస్తతః॥ శ్రద్ధాతతోదే
 వ్యాసమువజాతాభినివేశముక్తమేవం॥ అస్యదురాత్మనోమ
 హామోహహతకస్యమామవ్యవజ్ఞాయవతమానస్యసముల
 మున్నూలనంకరిష్యామీతి॥ ఆదిష్టాచాహంచేవ్యా॥ యథా, గచ్ఛ
 శ్రద్ధాబ్రూహివివేకం, కామక్రోధాదీనాంజడయామోద్యో
 గఃకీరియతాం, తతో వై రాగ్యంప్రాదుగ్భవవ్యతి, అహంచయ

మైత్రీ॥ దిష్ట్యాభాగధేయేన- శాదూలముఖాల్ వ్యాఘ్రముఖాల్ శా
 దూలద్వీపినో వ్యాఘ్రాభిశ్యమరః ॥ దేవ్యావిష్ణుభక్త్యాసమువజాతః ఉత్ప
 న్నః అభినివేశః అభిమానో యస్యాంక్రియాయాం యథాస్యాస్తథా- ఏవ
 ముక్తం॥ ఏవంకథంతత్రాహ॥ అస్యదురాత్మగత్యాది॥ దురాత్మనఃపాపి
 ష్ఠస్యమహామోహహతకస్యమామవ్యవజ్ఞప్రేతస్య- అవజ్ఞాయ తిరస్కృ
 త్య-ఉన్నూలనం ఉత్పాటనం॥ ఆదిష్టేతి - ఆజ్ఞప్తేత్యర్థః- దేవ్యావిష్ణుభ
 క్త్యై॥ కింవివేకంప్రతిపక్తవ్యమిత్యాహ ॥ కామక్రోధాదీనామిత్యాది ॥
 తతస్తేషు కామాదిషు వై రాగ్యం ఉత్పన్నతే అహంచ శ్రద్ధా యథా

నమయంయథోద్దిష్టకాలంప్రాణాయామాదిభిః ఆదిశబ్దాన్నానుసంకీర్తనైః అనుప్రాణసేనయుష్మత్స్వస్యం తత్వవిచారాదిదూషంఅనుగ్రహిష్యమి॥ ఋతంసత్యంభరతివిభతీతిసా ఋతంభరాప్రజ్ఞా-వతంజలిసా పుష్కం ॥ ప్రజ్ఞా ఋతంభరేత్యాది ॥ ఋతంభరాదయశ్చ దేవ్యః శాంత్యాదిదూషేణకాశలేన సమీచిన సాధనేన భగవతఃవరమూర్త్యనః ఆనువిధాన్యంతీతి - అను అజ్ఞానజన్యావరణ నాశానంతరం విధాన్యంతికరిత్యంతి విపూర్వకోధాధాతుః క రో త్య భే వ త తే ॥ అహంక్రద్ధా-మైత్రీత్వం ॥ సంస్కృతమాశ్రిత్యేతి-మైత్రీబ్రూలేతిశేషః॥ మహాత్మ

ధానమయంప్రాణాయామాద్యనుప్రాణసేన యుష్మత్స్వస్య మనుగ్రహిష్యమి, ఋతంభరాదయశ్చ దేవ్యః శాంత్యాదికాశలేనఉపనిషద్దేవ్యాసంగతస్యభగవతః ప్రబోధోరయమనువిధాన్యంతీతి, తదహమిదానీంవివేకనన్నిధింవృప్థితా త్వంపునః కిమావరంతీ దివసానతివాహయసి॥ మైత్రీ॥ అష్టేవి విష్ణుభ్రత్రపత్రాణావివతస్సోభకణీడు వివేలసిద్ధికాలణేణ మహప్పాణంహిఅపవసస్సు॥ ఛా ॥ వయదపివిష్ణుభక్తేరాజ్ఞయాచరప్రోభగిన్యః వివేకసిద్ధికారణేనమహాత్మనాం హృదయేవసామహే॥ సంస్కృతమాశ్రిత్య ॥ తేహి॥ ప॥ ధ్యాయంతిమాంసుఖనిమఃఖనిచానుకంపాంపుణ్యక్రియేషు ముదితాంకుమతా పుపేతౌం ॥ ఏవంప్రసాదమువయాతిహి రాగలోభద్వేషాదిదోషక

నాంహృదయేవసామహిత్వత్వక్తంతదాహ ॥ తేహి ధ్యాయంతీతి ॥ తేమహాత్మనః సుఖనిజీవేమాంమైత్రీంధ్యాయంతిచింతయంతి - దుఃఖనిచరాగద్వేషవతిఅనుకంపాంపుపాంధ్యాయంతి- పుణ్యక్రియేషు ముదితాంసంతుష్టింధ్యాయంతి- కుమతౌకుబుద్ధౌడౌపేతౌండదాసీనతాంధ్యాయంతి ॥ ఏవంసంపాదితేతేహం కింకార్యం సిద్ధకుతతహ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవంసతి అయమంతరాత్ప్రసాదంప్రసన్నత్వంఉవయాతి ॥ ననుస్వస్యనిమలస్య కీదృశీప్రసన్నతానామేత్యాశంక్యాహ ॥ రాగేతి ॥ రాగలోభద్వేషాదిదోషైరకలుషః కలుషస్సంపాదితస్తథాకృతః ఆరోపితరాగాదిదోషైః కలు

||స్వభావతస్తునిమగలభితిభావః||౫|| తదేవమిత్యాదిఅలోకయివ్యతీత్యం
 |ంనుబోధం|| రాధాభితి అభిభాసంసామయస్యతాద్యతో జనపదోదేశః-
 రిసరోనికట ప్రదేశః | మీమాంఘానుగతాభాట్టకుతానురోధిని కుతిర్బుధి
 స్తయావ్యాకులేనాంతరాత్మనాడువనివదో విరహాదితిభావః || విమగంభ
 :-విమగంభో సామపూర్వక భాసంతేషః||.....*

రాజావివేకః - ప్రతిహరీదావారికః || శాంతేభితి|| అయంజనః- నా
 స్తిమృతంమరణంయత్రతదమృతంబ్రహ్మ, తదేవసాగరాంభః సముద్రజ
 లుపోవ్యయనుంతరాత్మ||౫|| తదేవంచతస్రోవిభగిన్యోవయం
 తదభ్యుదయవ్యాపారేనైవవాసరాన్నయామః, కులేదానీం
 ప్రియసఖీకుహారాజమాలోకయివ్యతి || శ్రద్ధా || దేవ్యా వి
 ఘ్నభక్త్యైవముక్తం, అస్తిరాధాభిధానోజనపదః తత్రభాగీర
 థీ పరిసరాలంకారభూతేవక్రతీర్థేమీమాంసానుగతయా
 మిత్యాకథంబిద్ధార్యమాప్రాణోవ్యాకులేనాంతరాత్మనావి
 వేడివనివదేవ్యాస్సంగమార్థమహర్నిశంతవస్యతీతి||మైత్రీ||
 తాగచ్ఛమపిఅసహీతహంవిసకంబిగంఅనుదిట్టామి|| ఛా ||
 తస్మాద్దచ్చకుప్రియసఖి, అహమపిస్వకంనియోగ మనుతిష్ఠా
 మి | శ్రద్ధా|| పవంభవతు | భితిః||శాంతే|| విమగంభకః||శ్లో
 తతఃప్రవిశతిరాజా ప్రతిహరీదా | రాజా | ఆచావనుహా
 మోహహతక సర్వభావత స్త్వయాయంకుహాజనః | తథా
 హి|| ప|| శాంతేనంతమహిమ్ననిర్మలవిదాసందేతరంగావలీని
 ర్ముక్తైఃమృతసాగరాంభసమనాజ్ఞగోపినాచామతి | నిస్సా

బంతత్రమగ్నః అభ్రతోమనాగపిస్వల్పమపినాచామతి నపిబతి నానుభ
 వతీత్యధః - అస్యసాగరజలాపేక్షయావిశేషమాహ|| కీదృశేఅమృతసా
 గరాంభసః,శాంతేనిరుపద్రవే- అన్యత్తునక్రశింశుమారాద్యుపద్రవవతో |
 అనంతోనీస్సమోమహిమాపామభ్యుతయస్యతస్తి|| అన్యత్తుగణనీయ
 తామర్థ్యంగిమలందేహంత్రియాదివిషయకులరహితః చిన్మాత్రజ్ఞాన
 రూపః అనందఃసుఖంయస్తి|| తరంగాఃఉచ్ఛావదవికారాస్తైహమావధిః

వత్సాః తయానిముః కైరహితే-అస్యస్యసరరంగత్వాత్ | నిస్సారేనిస్సత
కార్యాసమర్థత్వాత్-త్యుగతృప్తికామరుమరీదికా, తత్రకల్పితమర్గ
జలం సాగరపానీయంత్రశ్రాంతోమూఢః | అజ్ఞః పిబతి ఆచామతి అవగా
హతే అభిరమతి మజ్జతి ఉన్నజ్జతి- మూఢః అసంభావితమపి సంభావయతి ప
వనాదికం | త్యుగతృప్తికారూపసంసారసుఖనివృత్తితో వందితత్వతిభావః || త్యు
గతృప్త్యా యామిదంజలమితి మత్వా మనసైవ పానాచ మనావగాహనాభిర
ణమజ్జనోన్నజ్జనాన్యాచరతీతి | యద్వాపి బతీత్యా దౌపానాద్యనుకూలయ
త్సవానిత్యథాః- జలభాగ్ంత్యా యుధిష్ఠిరాధిష్ఠిత సభాయాం ధుర్యోధ
స్య పానావగాహనాద్యభావేపితదనుకూలయత్సేపి నానువవత్తి రుత్త
థేః | ౬ | పూర్వఫక్తికాయాముక్తం శ్లోకేనాహ || యతః, అముష్మేతి
అమువ్యక్తదానీమువలభ్యమానస్య సంసారతరోః సంసారవృక్షస్య అబ

రేన్యుగతృప్తికాణావజలేశ్రాంత్యా విమూఢః పిబత్యాచామ
త్యవగాహతేభిరమతే మజ్జత్యుగ్తోన్నజ్జతి || ౬ || అథవా సంసారచ
క్రవాహకస్య మహామోహస్యాబోధోమూలం తస్య చ తత్త్వబో
ధాదేవనివృత్తిః | యతః || ౭ || అమువ్యసంసారతరోరబోధమూ
లస్యవోన్నతలవి నాశనాయ | విశ్వేశ్వరారాధనబీజకాతాత్
త్వావబోధాదవరోధ్యపాయః || ౭ || పాయశ్చ సుకృతినాం వ్య
వసితేర్థేదేవాయాంతిసహాయతామితి తత్త్వవిదోవ్యాహరంతి |

ధోభావరూపాజ్ఞానంతరదేవమూలంతరంభకం యస్య తాదృశస్యోన్ములన
యవి నాశనాయ సవాననాజ్ఞానవి నాశనాయ-తత్త్వావబోధాత్ తత్త్వస
త్రాత్రాత్రాత్ అపరోన్యః అభ్యుపాయః సాధనవిశేషః నైవాస్తి-య
జ్ఞానమజ్ఞానస్య సూతకమిత్యుక్తత్వాత్ | కింభూతాత్ తత్త్వసాత్రాత్రా
రాత్, విశ్వేశ్వరస్యారాధనం సేవనం శ్రవణమననాదిరూపంతరదేవబీజ
కారణంతస్మాజ్జాతప్రస్థాత్-తచ్ఛేష్వరచోదనాభివ్యక్తార్థమూదే
తికణాదమునినాభ్యభావః | ౭ || అస్మిన్నశ్లోకేదేవా అపి సహకారిబోధః
తీత్యాహ | ప్రియశ్చేతి | వ్యవసితేన్చిత్తే || (ప్రియమనుకృతినామధే
దేవాయాంతిసహాయతాం | అపంథానంతుగచ్ఛంతం సోదరోపి విము
చతీతి శ్లోకాథోక్తత్రసంగృహీతః) || తథావదేవ్యేతి | విష్ణు

క్ర్యాసందీప్తం ఆజ్ఞప్తం ఉద్యోగః ప్రయత్నః | అహమపివిష్ణుభక్తీరపీత్య
 ధామః || తమేవవస్తువిచారమేవ-నిజానాథామతి-కామస్యతిశేషః || తావ
 దాదానిజానాథామాదిశామి అజ్ఞానయామి || యావేదవతీ నైవప్రతిహ
 -వేదవిద్యాభిమానీదేవతావేదవతీ || (వేదవతీతి, ఛా) విచారాన్నిగతా
 ర్విచారః విచారశూన్యోయస్సాందర్యాభిమానః తేనవధిష్టునావృద్ధిశీలే
 సకామహతకేసకామప్రేతేనజగత్ విశ్వంనిహతంభ్రంశితమిత్యథాః || అ
 ధవేతి || అతికుత్సితసాందర్యబుద్ధిమహామోహసాధ్యేతితాత్పర్యం || కాం

తథావదేవ్యావిష్ణుభక్త్యాసందీప్త ముద్యోగః కామాదివిజయ
 క్రియతామతి | అహమపిభవదధ్యేక్యహీతవత్తేతి | తత్రకామ
 స్తావత్ ప్రథమోవీరోవస్తువిచారేణైవజీయతే | తద్భవతు, త
 మేవతావత్తన్నిర్జయార్థమాదిశామి | వేదవతి ఆహూయ
 తాంవస్తువిచారః || ప్రతిహతీ || జందేవోఆణవేది || ఛా | య
 దేవఅజ్ఞానయతి || ఇతిమగ్నీవస్తువిచారేణసహప్రవిశతి ||
 వస్తువిచారః || అహూర్విచారసాందర్యాభిమానవధిష్టు
 నాకామహతకేసనిహతంజగత్ | అథనాదురాత్మనామహామో
 హేనైవ | తథాహి || ప || కాంతేత్యుత్పలలోచనేతివిపులశ్రో
 తీభరేత్యున్నమత్పీనోస్తుంగపయోధరేతిసుముఖంభోజేతిసు
 భూరితి || దృష్ట్యామాద్యతిమోదతేభిరమతేప్రస్తాతివిద్వానపి
 ప్రత్యక్షాశుచిభస్త్రికాంస్త్రియమహూమోహస్యదుశ్చే

తేతి || అహూఆశ్చర్యే - మోహస్యదుశ్చేష్టితమేతత్ | వితతిః, విద్వానపి
 సందీతోపి ప్రత్యక్షం అశుచిలపి త్రంమాంసాది, తస్యయాభస్త్రికాతాం
 దృష్ట్యాస్త్రియమితిసంభావ్య-ఇతి కాంతేత్యాదివిశేషణైః స్తాతి || ఇతికిం ||
 కాంతేత్యాది || కాంతామనోహరాఉత్పలలోచనాశుచిలసయనా కమ
 లనయనాదవిపులఃస్థూలః శ్రోతీభరోనితంభరాయస్యాస్సా-ఉన్నమం
 -ఉన్నతంయథాస్యాత్తథావర్థమానాపీనామాంసలొఉత్తంగం ఉచ్చా
 నయోధరాస్తనాయస్యాస్సా - సుష్టుముఖం అంభోజమివయస్యాస్సా-సు

శ్చాభ్రుకాయస్యాస్మాన్ నకేవలంప్రస్తాతి కింతుమాద్యతిమత్తోభవతి-మో
దకేసంకుద్యతి- అభిరమతేక్రిడతి॥ ౮॥ యథేతి॥ వస్తుస్వరూపంయథా
స్తితథావిచారయతాంఅమందమతీనాం- తీక్ష్ణబుద్ధీనాం- పిశితంమాంసం
తస్యవంకేన కదఃమేనపినద్ధః సంబద్ధోఽసాస్థివంజరః తన్నయాతత్ప్రభా
నాస్వభావేనదుగంధిఃబీభత్సఃకుత్సితః వేషోయస్యాస్మాన్- నారీతినా స్తివి
రతిః వైరాగ్యం॥అన్యగుణారోపాత్తత్రగుణబుద్ధిరత్యాహ॥ తదతేతి॥ఆ
త్రీనార్యాంశ్చతరగుణాభ్యాసః అన్యగుణారోపః॥ఆరోపహేతుండశయ
తి॥ తథాహి, ముక్తాహారేతి॥ అహూతభిమహావిదోదే అబ్బుకుతిభిఃస్వ
బ్బుబుద్ధిభిః ఏతన్నార్యాంశ్చత్విరమితిసంబంధః॥ ఏతతికంఠదాహ॥ ముక్త
నాంహారావివలతాఃరణంత్యఃశబ్దంకుర్వంత్యః మణికుయాః రత్నవ్రభా

ష్టితం॥ ౮॥ అపిచ॥ యథావస్తువిచారయతామమందమతీనా
మపి పిశితవంకావనద్ధాస్థివంజరమయా స్వభావతో దుగం
ధివీభత్సవేషానారీతినా స్తివిరతిః॥ తదత్రవిస్ఫుప్తవేతరగు
భ్యాసః॥ తథాహి॥ ౯॥ ముక్తాహారలతారణన్నణికుయాహై
మాస్తులాకోటయోరాగఃకుంకుమసంభవస్సరభయఃపాష్ప
విచిత్రాఃస్రజః॥ చాసస్త్విత్రదుకూలమల్పమతిభిర్నార్యామ
హూతాత్పితం బాహ్యోంతః పరివశ్యతాంతు నిరయోనారీతి
నామ్నాత్పితం॥ ౯॥ ఆకాశే॥ఆః పాపకామచాండానికి మేవమ

హా॥ హేమాస్సస్వల్లేననిమిత్తా స్తులాకోటయః చరణభూదణాని కుం
కుమసంభవః కుంకుమోత్పన్నోరాగః అంగరాగః - సురభయః పరికుళ
మలః పాష్పః పుష్పైఃవిరచితాః విచిత్రాఃనానావణాఃవ్రజోమ
లానాసః వస్త్రంబిత్రంనానావణం దుకూలంపట్టవస్త్రం ఏతదీయ
సాందర్యంనార్యామారోపితమిత్యథః॥విశేషాదర్శినామ యమారోపో
విశేషంవశ్యతామిత్యాహ॥ బాహ్యభితి॥ బాహ్యబహిఃఅంతః అభ్యంత
రేనిరయంపరివశ్యతాంసమంతాదవలోకయతాంపురుషాణాం నారీత్స
మ్నాత్పితంఅలమిత్యథః (నామ్నాత్పితభిపాతాంతరం)॥౯॥ ఆఃపా
కామేత్యాది॥ అనాలంబనమేవనిరాధారమేవఆవిర్భవతావ్రకటిభవత

గమావేశవకాదతివ్యాకులభవతీత్యాహ॥ తథాహితి॥ అయంకామాది
ః ఏవమభిమన్యతే॥ ఏవంకథంకచాహ॥ చాలేతి॥ ఇయంబాలామామి
న్భుతి ఇయంఇందువదనా చంద్రీవదనా సానందం యథాస్యాత్తథాఉ
రీతిధ్వంపీక్షతే అవలోకయతి ఇయంసీలేందీవరలోచనానీలకమలన
యనా - మాంపృథుకుచోత్పీడం - పృథుభ్యాంకుచాభ్యాం ఉత్పీడా ఉత్పర్ణ
ం యస్యాంక్రియాయాం యథాస్యాత్తథాపరీరప్యతే అలింగితుమిచ్ఛ
తి॥ తంకామాదిష్టంతిరసఃరొతి॥ అరేమూఢేతి॥ అరేమూఢపశో కాత్వా

నాలంబనమేవా విర్భవతాభవతావ్యాకులీక్రియతేజసః॥ తథా
హి॥ అయమేవమభిమన్యతే॥ వ॥ బాలామామియ మిచ్ఛతీం
దువదనాసానందముద్వీక్షతే సీలేందీవర లోచనా పృథుకుచో
త్పీడంపరీరప్యతే॥ అరేమూఢ ॥ కాత్వామిచ్ఛతికావవశ్యతి
వశోమాంసాస్థిభిర్నిమిత్తానారీవేదనకించదత్తసపునః వశ్య
త్యమూర్తాఃపుమా॥ ౧౦॥ ప్రతిహారీ॥ ఇహోపదు మహాభా
ఓ॥ ఛా॥ ఇతపీతుమహాభాగః॥ ఉభాపరికృతుః॥ ప్రతిహా
రీ॥ ఏసోమహారాఓఉవవిట్టోవిట్టతి, తాఉవసప్పదుభవం॥ ఛా॥
ఏవమహారాజఉవవిష్టస్తివృత్తి, తదువసర్పకుభవా॥ వస్తువి
చారః॥ ఉవసృత్య॥ జయతుజయతుదేవః॥ ఏవవస్తువిచారఃప్ర
ణమతి॥ రాజా॥ ఇహేవాపవశ్యతాం॥ వస్తువిచారః॥ ఉవవిశ్య॥
దేవ, ఏవతేకింకరస్సంప్రాప్తః, ఆజ్ఞయానుగృహ్యతాం॥
రాజా॥ మహామోహేనసహస్త్వంసంప్రవృత్తస్సంగ్రాహః

మిచ్ఛతి కావవశ్యతి- సకాపీత్యధః॥ అత్రకారణమాహ॥ యతోమాంసా
స్థిభిర్నిమిత్తానారీవేదనకించద్యేద- జడత్వాత్॥ తపింకథం చైతన్యోప
లంభిత్యాశంక్యాహ॥ అత్రఅస్యాంనార్యాంప్రసిద్ధః అమూర్తాఃమూర్తి
రహితః పుమాసాక్షీవశ్యతి - ఇచ్ఛతిచేత్యపియోజనీయంఇచ్ఛతివశ్యతి
త్వితేచాధదశనయోర్దృష్టధర్మకత్వాత్ నారీఅవ్రయోజితేతి తాత్ప
ర్యం॥ (యద్యపిసాక్షీణాశుకుణాత్తస్యాత్తైపుతన్యాదకం సర్వమపిసంఖా
(వ్యతీతతాత్పర్యమితిపుస్తకాంతరే) ౧౦॥ సంప్రవృత్తఃఉవకాంతః॥ ప్ర

తీవీరతయాప్రతిస్పర్ధివీరతయానిరూపితః కునస్యానీత ఇత్యథాః ॥ ఆః ఇ
త్యాశ్చర్యే॥వంచకర ఇతివీప్సాడుపహసాధాః అరవిందాదిపుష్పరూపాః
మందై వళరాః బాణాయస్యసః॥ సమోహనాస్త్రకుంతితాః వంచాపిక
రాస్సకలవిజయాయాలమిత్యాశంక్యాహ॥ కుసుమేతి ॥ కుసుమంధమర్క
స్యతాద్యశస్యవిజయేకయాశస్త్రవిద్యయేతి విశేషశ్చర్య మితిభావః॥
కామవిజయోపాయమాహ॥ దృఢతరమితి॥ అహం కథంచితామము
మ్మలయిష్యామిమూలశూన్యంకరిష్యామీతియోజనా ॥ కింకృత్వా, ద్వా
రంజనస్యవిజయానుధ్యానమాగ౯౦- జీవోన్ముగయత్యనేనేతిమాగ౯౦ స్తం
మాగ౯౦మంతఃకరణమితియావత్ ఆరాత్ విజయానుధ్యానాత్పూర్వం క

తదత్రకామస్తస్యప్రథమోవీరః, తస్యచ ప్రతివీరతయాఽస్తా
భిభావాన్నిరూపితః ॥ వస్తువిచారః ॥ ధన్యోష్టియేనస్వాది
నాహమేవంసంభావితః ॥ రాజా ॥ అథకయాశస్త్రవిద్యయా
భిభావాకామంజేతవ్యతి ॥ వస్తువిచారః ॥ ఆఃవంచకరః ౨, కుసు
మధన్వా కామోజేతవ్య ఇత్యతాపిశస్త్రగ్రహణాపేక్షా ॥
వశ్య ॥ ప ॥ దృఢతరమపిధాయద్వారమారాతగ్రంధంచితస్తగ
ణవివరివృత్తైదగ్గ నేయోషితాంవా ॥ పరిణిజిరసత్వందేహ
వీభత్సతాంవా ప్రతిముహు రనుచింత్యోన్ములయిష్యామి కా
మమ్ ॥ ౧౧ ॥ రాజా ॥ సాధుసాధు॥ వస్తువిచారః ॥ అపిచ॥ ౨ ॥ విపుల
పులినాః కల్లోలిన్యో నితాంతవిప్లవీ మసృణితశిలా శ్చైలా

ధంచితకేనాపిపహితమా ర్జేణేత్యత్రాపియోజనీయం-దృఢతరంపునఃపునః
ప్రవృత్త్యనిమిత్తంయథాస్యాత్తథాఅపిధాయనిరుధ్యపునఃకింకృత్వాచ,
యోషితాంస్త్రీణాంప్రరణమేవవివరివృత్తిః స్వభావవరావృత్తిఃతస్యాం
సత్యాం-అథవాదర్శనేశ్చంద్రియజన్యజ్ఞానేనవివరిణతౌపరిణామేవరసత్వం
వాదేహస్యశరీరస్య వీభత్సతాంకుత్సితతాంవాప్రతిముహుః ప్రతిక్షణం
అనుచింత్యఅనుధ్యాయ- ఏవంకామజయః సుకరఇత్యథాః ॥ ౧౧ ॥ ఏవం
కామజయోపాయమాంతరముత్పాద్యామాహ॥ అపిచ, విపులేత్యాది॥
ఇదంసర్వంయదినతాలెతదానార్యః క్వచతదధీనోమన్తఃకఃకందర్పః॥

ఇదంకింతదాహః॥ విపులేతి॥ విపులపులినాః విపులానిబృహంతిపులినాని సై
 తానియాసాంతాదృశ్యఃకల్లోలిన్యఃసద్యః- నితాంతఽతిశయేనపతంత్యో
 ఘోర్నిర్ఘోరాఃతాభిఃసుస్థితాఃచిక్చితాఃశిలాయేమాంతే శైలాశ్చ
 సాంద్రాఃఖివిదాఃద్రుమాఃతరవోయాసుతాదృశ్యోవసరాజయః॥(౧౨)
 ఖామయపతాః॥ ఏతాసుఉపవిశ్యవైయాసికోవ్యాసప్రణీతాః శమగి
 రః శాంతిప్రతిపాదికావాచఃబుధైఃజ్ఞాతృభిః- జ్ఞాతృచాంద్రిసురాబుధా
 ఇతికోశః- సమాగమఃసంగతిశ్చ-యత్రేథంసర్వంవతతే తత్రకాంతా
 చింతిమపినప్రభవతీత్యథః॥ కీదృశ్యోనార్యః,పిశివపామయ్యఃమాంస
 వసాప్రధానాః॥ ౧౨॥ భంగంవరాజయం॥ వృధానాథావేసహాయవైశ

స్సాంద్రీద్రుమావసరాజయః॥ యదిశమగిరోవైయాసికో
 బుధైశ్చసమాగమః శ్వపిశివపామయ్యోనార్యస్తథాశ్వవ
 మవృథః॥(౧౨) నారీతినామప్రధానమస్త్రంకామస్య,తేనత
 స్యాంజితాయాంతస్సహాయాశ్చవపిఫలారంభాభంగమా
 సాదయిష్యంతి॥తథాహి॥ ప॥ చంద్రశ్చందనమిందుధామధ
 వళాగుంజద్విరేఫావళిర్ఘంకారోస్తుభితాః॥లాసవివోపాం
 తావసంతోదయాః॥ మంద్రీధ్వానఘవోదయాశ్చదివసానం
 దాఃకదంబానిలాః శృంగారప్రముఖాశ్చకామసుహృదోనా
 ర్యాంజితాయాంజితాః॥౧౩॥ తదలమతివిలంబేన॥అచిశతు

బృందర్యయతి॥ చంద్రీతి॥ చంద్రః - చందనం - ఇందుధామ్నాచంద్రీ
 కాంత్యాధవళాఃరాత్రయః- గుంజంతీశబ్దాయమానాయాద్విరేఫావళిః
 త్పదపక్షిఃతస్యాఃఘంకారోజ్జేనముఖరాః సశబ్దాఃపిలాసఃపినవ్యక్తి
 తోవససోపాంతాః ప్రాంతప్రదేశాః- వసంతోదయాః వసంతపాక్షి
 భావాః- మంద్రీధ్వానాః గంభీరశబ్దాయేషునామేషునైషముదయో
 యేషుతాదృశాదివసాః- వమాకాలీనదివసాఇత్యథః- మందాఃకదంబ
 శంబంధినోఽనిలాఃవాయవః - శృంగారః ప్రముఖోముఖ్యోయేమాంతే
 ఆసనపానభోజనాదయః కామస్యకందర్పస్యసుహృదఃసహాయాః - నా
 ర్యాంజితాయాం ఏతేసర్వేజితాః॥ ౧౩॥ సోహమితి॥ సోహంవృథమం

ప్రతిజ్ఞాతకామజయః- ప్రకీణైర్విస్తృతైరనేకయామైః - పరితః- శరై
రివచికారైః పరేషాంమోహజ్ఞప్తమిథ్యాదృష్టిప్రశీతశాస్త్రానురోధేనప్ర
వృత్తానాంశత్రూణాంబలం సైన్యమున్నత్యనిరాకృత్యకామమభిలాషంః
హన్ద్రిశిశ్చయేననాశయామి - తత్రదృష్టాంతః - యథా, గాండివధన్వాల
ర్జునః- శరైఃకురుణాం సైన్యమున్నత్యవిద్రావ్యసంధురాజంజయద్రోహం
స్మివా తథేత్యథః ॥ ౧౮ ॥ సప్రసాదమిత్యాదితమేత్యంతంసుగమం
ప్రదేతి॥ ధీరాః వివేకినః - పరస్య అస్యస్యపరివాదగిరః నిందావదనా
నిసహంతతిత్యన్వయః । కీదృశాధీరాః, నిమగ్నపోనిశ్చలౌనిమగ్నః పః

స్వామీ ॥ప॥ సోహంత్రకీర్తైఃపరితోచికారైశ్శరైరివోన్నత్య
బలంపరేషాం సైన్యంకురుణామివసంధురాజం గాండివధన్వ
పనిహన్ద్రికామం ॥౧౮॥ రాజా ॥ సప్రసాదం ॥ తత్సజ్జీభవతు
భవాత్కత్తువిజయాయ ॥వస్తువిచారః ॥యదాదిశతిదేవత్యతి
ప్రణమ్యునిష్కాంతః ॥ రాజా ॥ వేదవతిక్రోధస్యః జయాయ
క్షమైవాహవాయతాం ॥ప్రతిహారీ ॥జందేవోఆనవేది ॥ థా
యదేవతజ్ఞానయతి ॥ఇతినిష్కామ్యక్షమయాసహప్రవిశతి ॥
క్షమా ॥ ప ॥ క్రోధాంధకార వికటభ్రుకుటితరంగభీమస్య
సాంధ్యకిరణారుణస్ఫూరదృష్టేః । నిమగ్నపనిమగ్నవయోధి
గభీరవీరాధీరాః పరస్యపరివాదగిరస్సహంతే ॥ ౧౯ ॥ సక్లా
మమాత్మానంనిర్వణ్య ॥ ప ॥ క్ల మోనవాచాంశిరసోనశూలం

శుద్ధత్వాసౌవయోధిశ్చ తద్వద్గంభీరా అనవగాహనీయమనసః ఏతాదృ
శాః వీరాభివధీరాః । కీదృశస్యపరస్య, క్రోధయాపోయాంధకారః తేనవి
కటాడిచ్చావచాయాభ్రుకుటిఃక్రోధాహితభూచేష్ట సైవతరంగస్తేనభీమ
స్యభయానఃస్య । పునఃకీదృశస్య, సంద్యాయాంభవాః సాంధ్యామే
కిరణాః సూర్యరత్నయః తద్వదరుణారక్తాఘోరా భయావహా దృష్టిర్య
స్యతాదృశస్యేత్యథః ॥ ౧౯ ॥ సక్లామంత్రశంసాసహితం ॥ క్ల మోనవాచా
మితి ॥ వాచాంక్లమోనవాచోన- శిరసఃశూలంపీడాన-చ త్తస్యమనసస్త
వః సంతాపాన - తవోఃశరీరస్యవిమదః పరస్పరగాత్ర సమమౌగ్ధన -

హింసాదిః ప్రాణిమారణాదిరసథాయోగోనథప్రాప్తిరపిగ || అతోఽ
హమై కాక్రోధజయేశ్లాఘ్యాప్రశస్యా || ౧౬ || ఉపస్మత్యేత్యాదిదేవ
స్యానుగ్రహేతిత్యంతంనుబోధం || దేవస్యానుగ్రహేతి || పర్యాప్తాసమథా
తనాశరీరేవరతీతితనుచరఃశరీరాంతర్యతేననుస్వల్పప్రయత్నసాధ్యతి
త్యథః (తదనుచరమాత్రమితిబహుపుస్తకపాఠః) || సంపావ కారిణమితే
అహంతంసావకారిణంకోక్రిధం-విశేషేణనిపాతయామి | కీదృశంకోక్రిధం
స్వాభ్యాయః వేదాభ్యాయనందేవయజ్ఞపిశ్యయజ్ఞస్వదేవిశ్యయజ్ఞః జ్యో
తిష్టుమశాక్రిధాదిరూపః తపాంసించాంద్రాయణాదీని క్రియానత్యనైమిత్తి

ననిత్తతాపీనతనోర్విచక్ష్య | ననాపిహింసాదిరసథాయోగఃశ్లా
ఘ్యాప్రశంక్రోధజయేహమే || ౧౬ || ఉత్తేపరికామితః || ప్రతి ||
ఏసోదేవో, తాఉపసన్నదుపిలసహీభా|| ఏవదేవ, లిదువిసర్ప
తుప్రియసఖి|| తుమా || ఉపస్మత్యేత్యంతందేవః || ఏసోదేవస్య
దాసీతుమాసాష్టాంగపాతంప్రణమంతి || దా|| తు మేఅత్రోపమశ్య
తాం || తు మా || ఉపవిశ్య || ఆజ్ఞాపయతుదేవః, కీదుర్ధమాహమాతో
దాసీదమ || దా|| తు మేఅప్యేకాంగ్రామే ముగాః || ద్విక్రోధప్రస్
యాజేఽన్యః || తు మా || దేవస్యానుగ్రహేత్తేహమోహమపిజే
తుంపశ్యాత్ప్రాప్తి, కీంపునఃక్రోధంతనుచరమాత్రిం, తదహను
దిరాదేవప్ర || సంపావ కారిణమ కారిణబాధితారంస్వాభ్యాయ
దేవస్మయజ్ఞతపఃక్రియాణాం క్రోధంస్ఫలిం మవశ్యద్విభిరు
ద్వమంతంకాత్యాయినీవమహిషంవినిపాతయామి || ౧౭ || రా

కాతాసాం అకారిణబాధితారం కారిణంప్రయోజనం వినాబాధితారం
విఘటితారంసహితారం || పునఃకీదృశం, దృష్టిభిఃదృష్టివ్యాపారైఃస్ఫు
లింగమగ్నికణముద్వమంతమవస్థితం || కా,గమిని, కార్యాయనీదుగాఢమ
హిషమివమహిషాసురమివ || కీదృశంమహిషం, పావకారిణం || పునఃకీదృశం
స్వాభ్యాయదేవపత్నయజ్ఞతపః క్రియాణాం కారిణబాధితారం- తుల్యో
క్తిః || పునఃకీదృశం, దృష్టిభిఃస్ఫులిం మవక్రోధముద్వమంత మిత్యపియోజ
నానుసాధా || ౧౭ || కుక్రిధేస్మైరముఖేతి || ఇతిఅనేనప్రకారేణ ఉయైవసః

సంఖలం జాతావేకవచనం- బిల్వబదరాది- అభేదంయథాస్యాస్తథాను
భిన్నస్యేచ్ఛాల్పభ్యంత్రాచ్ఛాల్పచూరప్రాప్యమిన్యథాఃస్థానేస్థానేప్రతిస్థానం
శిశిమధురైశ్చిలకైశ్చలంచలతామధురం స్వాదుచశిశిరమధురం-పుణ్యః
వివ్రాగంగాయమునాదయ్యంతితోనః తాసాఃసయః పానీయంస్వే
చ్ఛాల్పభ్యమితియోజ్యతీయం॥ మృదుఃకోపలః స్పర్శోయస్యాస్తాద్యశీ-నుల
లితాఃసుందరాశ్చతాలతాశ్చ తాసాంజల్లివాస్తప్తమీచరా వల్లవమయీ
శయాదస్వేచ్ఛాల్పభ్యా అభవశాల్లింగస్యవ్యత్యాసః । ఏవంయద్యపి
వదాత్థప్రాప్తిసౌలభ్యమస్తి, తదపిరిథాపి కృతాదీనాఃభనినాంద్వారిసం
తాపందుఃఖింసహంతేఅనుభవంతీనహదాశ్చర్యం । అముమర్థంత్రీభాగ
వతేశుకమహర్షిరావిశ్చకారః శ్లో ॥ చీరాణికింపభినసంతిదశంతిభిత్వాంవై
వాంఘ్రిపాఃపరభృతస్సరితోవ్యశుక్యకాగ్రుద్ధాగుహః... కస్త్యాగ్భజంతిక

రంపుణ్యసరితాం॥ మృదుస్పర్శాశయాసులలితలతావల్లవమ
యీసహంతేసంతాపంతదపిభనినాంద్వారికృపణాః॥ ౧౯ ఆ
కాశే॥అరేమూఖాల్పభురుచ్చేదఃఖల్వయంభవతోవ్యామో
హః॥ తథాహి॥ పసమాంభాభగ్నాఃకతికతినవారాంస్తవవ
శోపపాసోస్తుచ్చేన్ద్రికాన్ద్రవిణ్మృగతృష్ణాణాంవజలేతథాపిత్ర
త్యాశావినమతినతేద్యాపితథాసనీణాంయచ్చేతోనియతను

వయోధనివోమదాంధాఃతి ॥ ౧౯ ॥ పునరపిబుద్ధంతిరసగారోతి॥అరేమూ
క్షేతి॥భవతోలోభాసత్తస్య ॥సమాంభాభతి ॥హీపశోవివేఃవిధుర-తవ
కటికియత్సంఖ్యాకాః సమాంభాణవక్రమాఃకతివాగ్నభగ్నాఃసనస్టాః
అపితుభగ్నావవ ॥పశుత్వమేవవిశదయతి । కీచృశస్యోవ,అస్త్రికాతుచ్చేతి
తియుచేద్రవిణరూపంధనరూపంయత్ మృగతృష్ణామరుమరీచికా-తదేవార్ణ
వజలంసాగరజలంతస్త్రికతాద్యశేసంవాదలేశశూన్యేపిజలే పిపాసోః పా
తుమిచ్ఛోఃకింజ, హేమూఢ తథాపి సమాంభా వినాశేపి-తేతవక్రత్యా
కాన్ద్రచురతరేచ్ఛా- అద్యాపినవిరమతేనోవరమతే॥ ఇతివినుర్వేక్రియమా
నే ఏవంప్రతిభాతీత్యాహ । యత్రైచేతః అంతఃకరణం అద్యాపితథాన
విశీణాంసశకలీభూతంతత్ చేతఃనియతం నిశ్చయేనఅశనిగానిభిఃవజ్రోప

లైః ఘటితం నిమిత్తమితి ప్రతిభాతి॥ ౨౦॥ చమతాగ్రరమాశ్చర్యం ॥ ౪
 మతాగ్రరమేవ ప్రకటయతి॥ లభ్యమితి॥ లుబ్ధస్థుకాలనారతం సర్వదైవ
 లభ్యం లబ్ధింశక్యంయత్ తల్లబ్ధం ప్రాప్తం - ఇదంచ అధికం లభ్యం
 లబ్ధం శక్యం - తస్మాదేవ మూలభనానిభ్యం ప్రాప్తవ్యంకాలవృద్ధిరూ
 పం- తతోవృద్ధిరూపధనాత్ అవరంకాలవృద్ధ్యాభ్యంలబ్ధంప్రాప్తంత్యేవం
 వ్రకారోఽపసంధనమితి ధ్యాయసిద్ధింతయసి - పరంతుత్వమేతన్నవేత్సి -
 యద్భవంతమేవేయ మాశాపిశాపీ బలాత్ హతాశ్చర్యగ్రాసం యథా
 స్యాత్తథాపిరాత్ ర్ముతిత్యేవగ్రసివ్యతిగితివ్యతీతి॥ కీర్త్యశంభవంతం, న
 హలోభవవాంధకారస్తేన ఆన్యగంవ్యాప్తం॥ ౨౧॥ ధనాజ్ఞానమతిక్షేపసా

శనిగ్రాహఘటితం॥ ౨౦॥ ఇదంతేలోభాంధకారహతస్యతేష్టి
 తంచేతసిచమతాగ్రరమాతనోతి॥ యతః ॥ ౪ ॥ లభ్యంలబ్ధమి
 దంచలభ్యమధికంతన్నాల్లభ్యం తతోలభ్యంచాపరమిశ్యనార
 తమమూలబ్ధంధనంధ్యాయసి॥ నైతద్యేష్టిపునర్భవంతమితి
 రాదాశాపిశాపీబలాత్ సర్వగ్రాహియంప్రసివ్యతిమహా
 లోభాంధకారవృతం॥ ౨౧॥ అపిచ॥ ౪॥ ధనంతావల్లబ్ధంకథ
 మపితథావ్యస్యనియతం వినాశేనాశేవా తవసతి వియోగో
 ప్యుభయథా॥ అనుత్పాదశ్చేయాకముకథయావధ్యోధవిల
 యోవినాశోల్లభ్యవ్యధయతితరాంనత్వమదయః॥ ౨౨॥ ౬౦౪॥

ధ్యమిత్తునపాద్యతత్రక్షణమవ్యతీవదుపగ్రహిత్యాహ ॥ అపిచ, ధనంతా
 వదితి॥ ౪॥ ధమపి నమతాకస్యేనతావత్ప్రధమతః ధనంలబ్ధం ప్రాప్తం, త
 థాపి అస్యధనస్యవిశేషణనాశేయిగపతేక్షయేసతినాశేవా క్రిమేణఅవ
 గమేపతి (తవనాశేవా) ఉభయథాపినియతం నియమేనతవవియోగఃవిర
 త్తానాస్తి॥ తతఃకింతత్రాహ ॥ అనుత్పాదఇతి॥ కిముప్రశ్నే, అనుత్పాదః
 శ్రేయా అనుత్పాదఃశ్రేయఃకరీ-అథలథవా విలయోవినిశఃవధ్యఃశ్రే
 యస్కరఃపతతకథయబ్రూహ॥ విచారకరణేవమస్తీత్యాహ॥ లుబ్ధస్థు
 ప్రాప్తస్యవినాశః వ్యధయతితరాం అతిశయేనపీడయతిత్యథాః-సత్వనుద
 యఃసత్వనుత్పాదఃఉత్పత్త్యథావేలోకస్యసతకూపదేత్యథాః॥ ౨౩॥ ధనా

స్వరక్తస్యకథంసుఖమిత్యాశంక్యాహ | కించ, మృత్యురితి || మృత్యుః శ
స్మిరంతరంమూర్ధ్నినుస్తకేశిరస్యేవస్థిత్యామాద్యతిహృద్యతి-ఘోరా
యావహికరావాధకాంతరూప్యిణీడరగీసర్పిణీవిహితస్యసద్ధాత్వాం
గ్రీసతేగితతి సకేవలంత్యామేవగ్రీసతే అపిశువఃప్రహః (స్త్రీ)పుత్రాద
మస్తన్నయోగ్యతైః మాంసభక్షతైః పక్షిభిర్జగద్విశ్వం ద్రస్యతే | ఏ
సంసతి కింవిధేయంత త్రాహ బోధజలైః జ్ఞానజలైః బోధేనాజ్ఞానేనబ
హుళం బహులత్యాహ్వోత్తం లోభేనాన్యజః ధూత్యావృత్యాశ్య సం

ప || మృత్యుమాద్యతిమూర్ధ్నిశక్త్యనుగీఘోరావాధరాహపిణీ
త్వామేవాగ్రీసతే పరిగ్రహానయోగ్యతైర్జగద్ద్రస్యతే |
ధూత్యాబోధజలైరబోధభవచరంతన్లోభాన్యజఃసంతాపా
న్మృతసాగరాంభసేనాజ్ఞాగ్నమృతాన్యజః || ౨౩ || ప్రతిహా
రీ || ఏసోసామీ, తాడవ సన్నిధున హాభాటే ఛా ఏవస్వామీ, త
దువసర్పకున హాభాటే || సంతోషః || ధూత్యాత్వాం జమితుజ
యతుప్వామి, ఏవసంతోషఃప్రణామః || రాజా || ఇహిహావవిశ్వ
తామితస్య సన్నిధాపునదేవేయతి || సంతోషః || సవినయమువ
విశ్వంపవేప్రవృజనలజ్ఞాద్యతాం దేవేన || రాజా || వివిధప్రభావ
ఏవభవాత్, తదలకు త్రివిలంబేనలోభం దేకుంచారాణసీం ప్ర
తిప్రతిగతాం || సంతోషః || య బాజ్ఞానయతిదేవః || సోహం ||

ప || నానాముఖంవిజయినంజగతాం శ్రయాతాందేవద్విజాతివ

తోపపవామృతసాగరాంభస్తప్తికామనాకతుణమాత్రింకుగ్నః అమృతః
తేనయుక్తతతిభావః- రితః- సుఖంస్తాస్యతసుఖంజేవతీత్యథః || ౨౩ ||
ప్రతిహారీత్యాదితి హాశ్యంతంసుగమం || స్వసన్నిహౌస్వసమీపే || అనేనవస్తు
పచారతుమయోరాంతరంగస్సంతోషతతిధ్వనితం || సంతోషత్యాది సో
హమిత్యంతంస్పష్టాథాం || రాజ్ఞోనికేతేస్వసానుత్యకందర్శయతి || సోహం
నానేతి || సోహంవిఖ్యాతివిభవఃసంతోషఃతరసాబలేవప్రసహ్యవరాభూ
షునిజితత్య అవశంవ్యాపారతూన్యంవికలమితియావత్ లోభంపిసన్ని
సంచూణాయామి || కఃకమివ, దాశరథిః శ్రీజానకీవతిః- బలేనపరిజూయ

జత్వా అవశమజితేంద్రియం రక్షోధి నాశం రావణమివ || కీదృశం లోభం
 రావణంచ || లోభవత్తేనా నాబహునిముఖాన్వా రాణియస్యశం | రావ
 ణవత్తేనానా అనేకానిముఖానియస్యతన్- దిశేనవసత్వామ్ | పునఃకీదృశం
 త్రయాణాంజగితాం భజయినంబయశీలంపశుర్వయోతుల్యంప్రప్తంచ | పు
 నఃకీదృశం, తేనాశ్చద్విజాతయశ్చత్రావర్తాణాః తేషాంచధఃపారణంబం
 ధనంచ-తేనలబ్ధావృద్ధి ర్యేనతః- అన్యాయలబ్ధధనస్యచక్రీవస్యయాదృశీ
 గతిస్తాదృశీలోభస్యాపిః తిరితిభావః || ౨౪ || సంభృతానిసంపాదితానిను
 సిద్ధానివిజయార్థప్రయాణాయమంగళానకన్యానకావశదధ్యాదీనప్ర
 త్యాసన్నః నికటవర్తమాహూర్తికా వేదితః జ్యోతిర్విదాదిప్తః ప్రస్థాన
 ధబంధనలబ్ధవృద్ధిం | రక్షోధి నాశమివచాశరధిః ప్రసహ్యః జ్జిత్వ
 లోభకుమరశంతరసాపినష్టి || ౨౫ || ఇహిహుగ్రింఠః || గతః ప్ర
 విశతివిశితవేషః పురుషః || పురుషః || దేవసంభృతానివిజయప్ర
 యాణమంగళాని | ప్రత్యాసన్నశ్చమాహూర్తికా వేదితః ప్ర
 స్థానసమయః || రాజా || యద్యేవం సేనాప్రస్థానాయాదిశ్యం
 తాంసేనావరయః || పురుషః || యదాజ్ఞాపయతి దేవభిక్షిహుగ్రిం
 తః || సేవకే|| పఃసజ్జ్యంతాంగండభిత్తిచ్యుతమదమదిరామస్తభ్యం
 గాఃకరీం ద్రాయజ్యంతాంస్యందనేషుప్రసభజితకురుద్వండ
 వేగాస్తురంగాః | కుం తైర్నిలోద్వలానాంవసమివకకుభామంత

సకుయోవిజయయాత్రాసమయః || సజ్జ్యంతామితి | కరీంద్రాః హస్తీంద్రాః స
 జ్జ్యంతాంసవల్యాణాఃక్రియతాం | కీదృశాఃకరీంద్రాఃకుంభభిత్తైర్నండఫలకా
 ల్చ్యుతాస్యతాచసామదమదిరాచమదద్రవశ్చ తేనమత్తాఃభృంగాః యే
 షుతేతురంగాః అశ్వాఃస్యందనేషురథేషుయుజ్యంతాంబధ్యంతాం, కీదృ
 శాస్తురంగాః-ప్రసభమతిశయేనజితఃకురుతోనాయోశ్చండః అతిశయితిః
 వేగోయోపైపాదాతాపస్తయఃసంచరంతుగ్రేగచ్ఛంతు | కీదృశాఃపాదా
 తాః, కకుభాందిశామంతరా లేమధ్యేకుంతైః ప్రాసైరాయధవిశేషైఃస
 లోద్వలానాం వసమివస్మజంతఃకుర్వంతః అశ్వవారాఅశ్వసాదినః ప్రస
 భమతిశయేనసంచరంతుగచ్ఛంతు | కీదృశాఃఅశ్వవారాః, అసిభిఃఖడ్గైః ల

సంతఃశోభంతఃపాణయోహస్తాయేనాంతే ఇతివా గుర్యాభః॥ అథా
భ్యంతరః॥ కుంభఃకుంభ కాఖ్యపాశ్రామాయామఃసవివభిత్తిరివభిత్తిఃఇంద్రి
యాధారత్వాత్ తస్యాఃమ్యతోమడివవమదిరాతయామత్రాఃలుప్తవిషయ
స్మృతయః॥భృంగాశవభృంగాఃఇంద్రియాణివిషయరసలుబ్ధత్వాద్భృంగ
సామ్యమింద్రియాణాం-సజ్జ్యంతాంస్వాయత్సానిక్రియంతాః॥ కిరింద్రాశి
వశిరింద్రాః ప్రాణాదివాయవః సజ్జ్యంతాంతయత్రాఃక్రియంతాంపితమ
క్తంభవతి-ప్రాణాదినియమనేనదోషతయభితి-శ్చోక్తం॥దహ్యంతేభ్యా
యమానానాంధాతూనాం తుయథామలాః ॥ తేనేంద్రియాణాందహ్యం
తేదోషః ప్రాణాదినిగ్రహేదితి-తురంతీభుగ్నింఽగచ్ఛంతీతతురంగాఃశరీరాం
తర్వతికముఖ్యభవనీసంచారిణో నామవః - స్వంతేషుదేహిషువర్త
మానాఃసంయుజ్యంతాంసమాధీయంతాః- అభేష్టసంచారవిధురాఃక్రి
యంతాం ॥ కిప్యశావాయవః, ప్రసభంహతాజ్జితఃపరాభూతః అముఖ్యభ
రాశే సృజంతః పాదాతా స్సంచరంతు ప్రసభ మసీలస
త్పాణయోధాశ్వనారాః ॥౨౫॥ రాజా॥ భవతుకృతమంగ
థాఃప్రతిష్ఠామహే॥పారిపార్శ్వకంప్రతి॥పారథిరాదిశ్యతాం
సాంగ్మామికం రక్షంశజ్జీకృత్యోచనయేతి ॥ పారిపార్శ్వకః ॥

మనీసంచారిణాంమరుతాంచంజడగోత్రేగోమైస్త్రై ఏవంజితేషు వాయు
షుశరీరశుద్ధిస్థితిభావః॥ వరువనమతంతిసతతంగచ్ఛంతీతిపదాతయః
తేషాంసమూహః పాదాతాః బ్రహ్మచాసనా విశేషాఃసంత్రైఃఅవిద్యా
ప్రహరణైః నీలోన్నలానాంవనమివరకుభాంవిశాం అప్తవిశహృదయపుం
డవీకడిశానాంసుశ్లేఢితత్వంప్రకాశయంతః సంచరంతుఅభేష్టవధారణే ॥
అశ్వవారాః- అశ్వాః ప్రకాశరశ్యయః తావ వారయంతి ప్రకాశ్మై
మప్రావయంతి తే అశ్వవారాఃసమూహసంచారమాగావస్సంచరం
తునియమ్యంతాం॥ తస్మాద్వస్తాంతి॥ అసీలసత్పాణయభివ - క్షిప్తంహిసా
దృశ్యం లోకేభిర్దృశ్యస్తానియంతారోభవంతి- అనేనవిశ్లేష్టైర్వస్తుక్తం॥
ఉక్తంచనుషుమానయావకత్వనియమనంమనసఃస్థైర్యహతురితి ॥ ఏవమ
న్యత్రా పూర్వహ్యం॥ ౨౫॥పారిపార్శ్వకంపరిపార్శ్వచరంసేవకం-సాం

సం॥

ప్రబోధచంద్రోదయః-సవ్యాఖ్యానే.

గ్రామికం సంగ్రామేయోగ్యం॥ పారిపార్శ్వకృత్యాద్యాయత్సన్నిత్య
తంసుగమం॥ ఉద్ధూతేతి॥ ఏతేవాహః॥ వహంతీవాహః॥ అశ్వాః॥ గగనసీమ
అంతరిక్షప్రచేశేరథం॥ వహంతినయంతి॥ కీదృశావాహః॥ ఉద్ధూతం ఉద్ధ
లితం॥ యత్పాంసుపటలం॥ ధూళిసమూహః॥ తేనానుమితోజ్ఞాతోయః॥ ప్ర
బంధోగతిసంతానస్తేనధావతాఖిరాగ్రచయేన॥ ఖిరాగ్ర సముదాయే
చుంబితః॥ ఈషస్సిష్టః॥ భూమిభాగోమైస్తే కీదృశంరథం, నిమగ్ధమ
నోయోజలభస్మముద్రః॥ రథ్యయోధ్యనితద్వత్ ఘోరోభయావహేలు
ఘోమః॥ శబ్దోయోగ్యతేతి॥ అంతరోథాస్తు- ఏతేవాహః॥ ప్రాణాః॥ వహంతీ
యస్తీరరథమవశీరం॥ గగనసీమృతం॥ శరీరం॥ ఏతేలసేమా- ఘోరోజీవి

యదాజ్ఞాపనానిచేవత్యనిమా- గ్రం॥ ॥ రితః॥ ప్రవేశనియతోక్తం
గతమాదాయసానిధిః॥ పాంథః॥ దేవనిషాన్యవ్యతోరథః॥ తదా
రోహత్వాయత్సేవ ॥ ౧౭౭ ॥ అత్రముంగళః॥ వీగధాధిరోహ
ణం॥ నాటయతి॥ సారథిః॥ రిథదేవింసహునియతి॥ అయోధ్యకావ
శ్యవన్య॥ వా॥ ఉద్ధూతాచారం॥ తదా॥ చరతవ్యం॥ రథావస్థ
రాగ్రీవమచుందితభూమిభాగం॥ నిమగ్ధమన బలవిధ్యని
ఘోమః॥ యోగ్యతేతీరం॥ వహంతీమృతం॥ శరీరం॥ దాహః॥ ॥ ౧౭౮ ॥
ఇహంతరాంతరం॥ తే॥ సునితవహనీతా॥ త్రిభువనపావనీవా
రాణి॥ సామంతం॥ ॥ ౧౭౯ ॥ అమీభారయంత్ర స్థలితిజలయుగా

హరిత్యాదిలుప్తవసుయూత స్వం॥ విహాసీయం॥ విత్తరథయాన్నేహప్రవ
చ్యతే॥ ౧౮౦ ॥ తస్మాదపివాహంత్యేన్యప్రమాగదాగోచరా- త్త్రీభువనపా
నీతి- మర్త్యసాంస్కృత్యాం॥ పాంథాః॥ దేవానాంనాగానాంచమనుష్య
రీరగ్రహణేనేతి॥ భువన్యోగ్యతా॥ పునాతీతి॥ త్రిభువన పావనీస్వక్తం॥ దే
నాంనాగానాం॥ వశ్యస్యరీరేంధమోకాత్పావకత్వాభావాత్ ॥ వారా
సీంవనా॥ యతి॥ అమీభారేతి॥ అమీనమ్మభేవతానానాః॥ సాధశిఖరాః॥
మహావరిఖాగాః॥ భూయోపాహుర్యేనవిభావ్యం॥ తేదృశ్యం॥ తేకీదృశ
స్సాధశిఖరాః॥ భారాయంతే॥ భ్యః॥ స్థలన్నిగోచ్యధ్యజ్వలంతస్యయోర్య
తారః॥ శబ్దవిశేషః॥ తేనముఖరాః॥ సశబ్దాః॥ పునఃకీదృశాస్సాధశిఖరాః॥ శరీ

రాక్షసుష్టంతిచోరయంతి తే శశికరముదః - శశికరవల్ రుక్మీప్రేమం
 శేశికరరుచితినాపాతః - సుధాధవలితాశ్చక్రః॥ అమీకే, యత్రయే
 షుసాధశిఖరేషు ఇయం ఉపలభ్యమానా విచిత్రానానాన్ధా వతాకానా
 మావలిః పక్షిః ఉచ్చైరతిశయేన శరదలకులాలాసలాయే మేఘాస్తేషా
 మంతెను ధ్యేయిలసంతీచమతాగరమా విమూర్త్యంతీయాతటిద్విద్యుల్లాతా
 కస్యాః లేఖారేఖాశస్యాః లక్ష్మీం శోభాం విరతివిస్తారయతి సాధమేఘ
 యోస్తటిత్వతాకయోశ్చోపమానోపమేయభావః॥ ౨౭ ॥ ఏతాశ్చేతి॥
 ఏతాః సగరస్య వాతానానామ్నః పశ్యంతేషు పాగ్రితేషు ఉద్యానభూ
 మయః ఉపవనప్రదేశాః - నాతిమా రేఅతినికపే - దృశ్యంత ఇత్యధ్యాహ
 రః॥ కీదృశ్య ఉద్యానభూమయః, ముకుళం ముకుళంవ్రీత ప్రతిముకుళం

రముఖరావిభావ్యం తేభూయశ్శశికరరుచస్సాధశిఖరాః॥ విచి
 త్రాయత్రోచ్చైశ్శరదమలమేఘాంతఃపలన త్తటిల్లేఖాలక్ష్మీం
 విరతిపతాకావళిరియం॥ ౨౭ ॥ ఏతాశ్చ ప్రతిముకుళలగ్నము
 ఘపావళిరణిత ముఖరా జృంభారంభభరవిశిష్టకరంద మర్చి
 హాః కుసుమ సురభయో నాతిమా రేశ్యమాయమానఘనద్భ
 దచ్ఛాయితరవో సగరపర్యంతోద్యానభూమయః॥ యత్రేతేషు
 రుతోపిగృహీతంపాశుపతవ్రతాస్తాపసాశ్చివలత్యంతే ॥ తథా
 హి॥ పతోయా ద్రాక్షురసరితస్స తాః పరాగైరన్వంతశ్శ్చ

గ్రితికోశం లగ్నాయేమధుపాస్తేషామావలిః పక్షిస్తస్యారణితేనశబ్దేన
 బుబరాః వాచాలాః॥ జృంభోవికాసస్తస్యారంభ ఉచ్చైః ప్రస్యాః భ
 శోతిశయః అథాల్ కుసుమవికాసాతిశయః తస్మాద్విగతస్మిన్నురణయో
 నికరందః పుష్పరసస్సైనమదిశంయానుతాః కుసుమప్రవళ్యిత్యధః
 సగ్రీవకీదృశ్యః, కుసుమానాం సురభిః పరిమళోయానుతాః సవరిమళాత్త
 యధః - శ్యమాయమానాః నీలవణాః ఘనానాం నివిదానాం ధదానాం
 త్రాగ్రాంఛాయాః ఘనశదచ్ఛాయాయుక్తాస్తరవోయానుతాః - మరుతో
 గ్రాయవః గృహీతంపాశుపతవ్రతం యైస్తే సర్వదాధూళిముగ్ధాశయంతిః ప్ర
 ణదాశ్చితిభావః॥ తదేవదర్శయతి॥ తథాహి, త్రాయాద్వాగ్రితి॥ సమీరా

వాయవ్యప్రక్షయైవలూః చంచలాలతా వివళుకాఃత్రైస్పత్యంతి నృత్యం
 కర్వంతి- తావసాఃపాశువతాలపి పవన్యత్యంతితిభావఃకీదృశ వాయవ
 స్తావసాశ్చ, సురసరితోగంగాయాస్తోయేన అద్భాః కృతిజాహ్నువీమజ్జ
 నాః॥ పునఃకీదృశాః, పరాగైఃకుసుమరజోభిఃసితాఃయక్తాఃవాయవః-పి
 ఛోబంధ నేత్యన్యస్యసితాశ్చతిహావంపరాగైఃవిభూతిరజోభిఃసితాఃదవళాః
 తావసాఃచ్యుతమమైఃస్వయమేవవతిత్రైపుష్పైః ఇందుమాళింశంకరం
 అర్చంతఃపూజయంతిభవ॥ పునఃకీదృశాః, మధుపరుత్రైభ్రమంశజైః ప్రా
 ద్గీతాంఉచ్చైర్గీతయమానాంస్తతింపతంతోవాయవస్తావసాశ్చ మధుపా
 నామివనుతాఃత్రైప్రక్షయైవతాలస్సరతానాదూపేణ ఉద్గీతాంగానకృ
 మఃతీంస్తతింపతంతితిభావః॥ సనుతిహాయుషేవాయావిదంవోవవ్యత
 భరిచేత్, ఆరోపేణావృషపత్రైరితనిచాధేయం॥ సరింతిమరుతోస్యామితి

శకునుమైరేందుమాళింప్రోక్షతాంమధుపరుత్రైస్త్వతింపతం
 తోన్యత్యంతిప్రచలతాభజై స్సమీకాః॥ ౨౮॥ కాకాః సానం
 దమాలోక్య॥ ౨౯॥ సైహంతర్దధతీతమోవిఘటనాదానందమా
 త్యప్రభంచేతఃకమలాతచంద్రచూడవసతిర్విద్యేవముక్తైఃపదం॥
 భూమేకంతంబిసి కంఠేలంబమానాకుటిలాస్యముక్తావలీ జాహ్నువీ యత్ర

సరితోప్రప్తనాడీత్యాద్యధ్యాత్వమూహ్యం॥ ౨౮॥ సైహంతర్దధతీతి॥ సై
 హంత్రమాదస్యమహాదేవస్యవసతిఃకాశేచేతోమనఃకమలాతివశీకరోతీర్వ
 ర్దః॥ కీదృశీకాశీ, అంతస్తు మోవిఘటనాత్ అజ్ఞానవినిశాత్ ఆశ్చప్రభం
 స్వయంప్రకాశమానంగయదతీప్రకాశయంతీపునఃకీదృశీ,ముక్తైః-పద్యతే
 ప్రాప్యతేఅనేనేతివదంకారసమన్వితః॥ కేవ,విద్యేవ-ప్రప్త్యైకత్వజ్ఞాన
 మివ-తదపిఅజ్ఞానంవినిశయస్వప్రకాశ మానందంప్రకటయకాముక్త
 హేమరితివిద్యాదృష్టాంతః॥ సాకా, యగ్రియస్యాంకాశ్యాంతయం జాహ్ను
 వీగంగావకామైందవీంకలాం అధాచంద్రాకారాంబంద్రకలాంఘేనపట
 త్రైఃఘేనసమూహైః హసతీషేన్యత్రేత్రా॥ కథంభూలేవ, భూమేః
 కంతంబిసి కంఠేలంబమానాకుటిలాస్యభావతఃముక్తావలీప ముక్తామా
 లేవ-ముక్తావలీసామ్యంస్వచ్ఛత్రయేతి వేదితవ్యం॥ ప్రమాబ్రిహ్మనాడీ అంత

తస్మాదయకమలేచేతోవశీకరోతీత్యాభ్యంతరమూహ్యం శేషంసుగమం
 ౨౯ । సూతఃసారథిః ॥ ఇదంతదితి ॥ సురసరితోదేవనద్యాః పరిసర స్తీరం
 తస్యాలంకారభూతంఅయితనంస్థానం ॥ ఏషదేవఇతి ॥ ఏషదేవః ద్యౌతనా
 తో దేవః పరమాత్మా - పురావిద్భిఃత్రైత్రమహిషజ్ఞైః వ్యాసాదిభిః - త్రై
 త్రస్యాత్మాత్రైతాభిమానీదేవతేలిగీయతేడిచ్యతే ॥ పుణ్యమీశ్వరంభ
 జంతిసేవంతేతే పుణ్యభాజంభక్తాః - అత్రైతేదేహంసముత్పజ్య
 యంవిశంతిపరివిశంతిపాప్రుషంతీన్యథాః॥ ౩౦ ॥ ఏతఇతి ॥ అనేనవిచే
 కసన్నిధిమాత్రేణకామాదీనాంనరాభవోదర్శితః ॥ రథాదవతీర్యేత్యనేన

యంతానతవశేనపటలైర్వక్త్రాంశలామైందవీం ౨౯ ॥ సూ
 తఃపరిత్రవ్యుః ॥ అయిత్త్యుత్పత్యవశ్య ॥ ఇదంతత్సురసరిత్పురిస
 రాలంకారభూతంత్రిభువనపావనంవిశ్వేశ్వరాభిధానస్యత్రి
 లోకీగురోభాగవతోమహాదేవస్థాయనం ॥ రాజాసూరమణం
 అయో ॥ ౩॥ ఏషదేవఃపురావిద్భిఃత్రైత్రస్యాత్మైలిగీయతేఅత్ర
 దేహంసముత్పజ్యపుణ్యభాజోవిశంతియం ॥ ౩౦॥ సూరిః ॥ ఆ
 యిత్త్యుత్పత్యవశ్య ॥ ఏతేతావతామకోభిలోభాదయోఽ
 ప్తద్వనమాత్రాదితాదేశాద్దూరమవక్త్రామంతి ॥ రాజావివ
 మేతత్ ॥ తద్భవతుభవనంప్రవిశ్యస్వాభీష్టసిద్ధయైభగవంతంస
 మస్యామః ॥ రథాదవతీర్యప్రవిశ్యవలోక్యచజయజయభగవతో
 బ్రసీద ॥ ౩॥ విశుద్ధజ్ఞానదేహాయత్రివేదీవిద్యచతుషశ్చైత్యః

శరీరేంద్రయోష్యోదాసీన్యంసూదితం ॥ తద్భవత్వితి ॥ స్వాభీష్టసిద్ధయైప్రబో
 ధోత్పత్తిరూపస్వాభీష్టసిద్ధయే ॥ భగవంతంమహాదేవంస్తోతి ॥ విశుద్ధజ్ఞా
 నేతి ॥ సోమశ్చంద్రస్తస్యాధోఽయఃఖండః సప్తపదాశ్చాయ్యుతస్తైవి
 మత్తత్యసుచంగః ॥ కీదృశాయతస్తై ॥ విశుద్ధంస్ఫుటికవిన్నిమణలం జ్ఞానమే
 వదేహూయస్యతస్తై - చిత్స్వరూపత్వాత్ ॥ పునః కీదృశాయ ॥ త్ర
 యాణాంవేదానాంసమూహస్త్రివేదీనైవదివ్యాశ్రేస్తాని చతుషశ్చ
 యనానియస్యతథోక్తాయ ॥ పునఃకీదృశాయ ॥ శ్రేయఃఅన్యథం మోక్ష
 త్యథాః - శ్రేయోనిశ్చేయిసామ్యతమిత్యమరః - తస్యపాప్రే నిమిత్తా

యశాఃకాయ - తస్మిదానహేతుభూతాయైత్యథాః ఏతాదృశాయను
హదేవాయనమశ్చతిప్రాప్యేణాన్వయః॥ ౩౦॥ ప్రీతిభగవంతమాదికేశవంస్తా
తి॥ జయతుజయతుభగవాన్త్యాది నా॥ భగవాన్ వద్మనైశ్వర్యసంపన్నః॥
ఉత్పత్తించవినాశంచభూతానామాగతింగతిం॥ వేత్తివిద్యా మవిద్యాంచ
సవాచ్యోభగవానితి । జయతుసర్వోత్కలైఃపతతాం॥ అమరచయ
త్యాది॥ సర్వాణిసంబుద్ధ్యంతాని॥ అమరాణాం దేవానాంచయస్సమూ
హస్తస్యచమూచక్రింసేనామండలంతిస్యచూడామణిశ్రేణిభిః మకుటమ
ణిపత్త్యభిః పిరాజితంఉపాంతే సమీపేపారద్వయాంభోజం చరణయూ
గ్మకమలంయస్య॥ కాజంతోదీప్తిమంతోయేనభాస్తైమాంద్యోతాః పరీకాశా

పాప్రిసమిత్రాయనమస్తోమార్థధారణే॥ ౩౧॥ ఇతినమసః రోతి॥

సూతః॥ ఇదంత ప్రీతిభవనగురౌర నాదేరాదికేశవస్యవిష్టారాయ

తనం॥ రాజాతదేహీతిగత్వాభగవంతమాదికేశవంప్రదక్షిణే

కృత్వ॥ జయతుజయతుభగవాన్॥ శ్లో॥ అమరచయచమూచక్ర

చూడామణిశ్రేణిసీరాజితోపాంతపాదద్వయాంభోజ॥ రాజన్న

ఖద్యోతఖద్యోతకిమ్మిరితస్యణపీత । స్ఫురద్వైతవిభ్రాంతి

సంతానసంతప్తవందారుసంసారనిద్రాపహరైకదక్షిణమా

మండలార్థధారసంభారసంఘట్టదంష్ట్రాగ్రకోటిస్ఫురచ్ఛైల్లవ

క్ర॥ క్రమాక్రంతలోకశ్రయ॥ ప్రబలభవజలోద్భవగోవర్ధన

స్తవభద్యోతాః॥ తైకిమ్మిరితంశబలితంచిత్రవర్ణీకృతంస్వణపీతంయస్య॥

స్ఫురత్ ద్వైతం ప్రకాశమాసోయోభేదఃతస్యయావిభాగ్రితిఃతస్యాస్యం

తానేపరంపరయాసంతప్తాః॥ ఖన్నామైవందారవోపదనశీలాభక్తాః॥ తే

మాంసంసారిరూపాయాగ్రాతస్యాః॥ అపహరేవినాశేవికోముఖ్యోదక్ష

శ్చతురఃతస్యసంబోధనం నౌదక్ష॥ ఏవంసంబుద్ధ్యంతేషుసర్వత్రజ్ఞైయం॥

క్షమేతి॥ క్షమామండలస్యత్రోణీవలయస్యయఉద్ధారఉద్ధరణంతేనసంభా

రాణాంపర్వతాదీనాంసంఘట్టః॥ ఖమ్మదోకయప్రకాశదంష్ట్రాగ్రకోటోదం

ష్ట్రాగ్రభాగేస్ఫురత్ ప్రకాశమాసంతైలచక్రం వర్వతిసమూహాయ

స్య॥ క్రమేణపాదవిత్తేపేణాక్రాంతంలొకత్రయంయోనప్రకృష్టబలాభ్యాం

కాభ్యాంబలేనోద్భవం ఊర్ధ్వంధృతంయద్దోవధానరూపంధర్మం తేనని
గ్నావీతంసతరాంవారితంఆఖండలేనథంప్రేక్షద్యోజితాఃప్రేరితాఃప్రా
తాఃఆకాండేఆసమయేచందాఃప్రళయకాలీనాఅంబువాహామేధూః తే
నానుతివహం తేనత్రసద్భీతం యద్దోకులంతస్యత్రాణంరక్షణం తేనవి
హ్నిపీతం ఆశ్వర్యంప్రాపితమాశ్వర్యయుక్తమిత్యథః - తాదృశ మ
శేషంసమస్తంవిశ్వంప్రపంచోయే॥ ప్రభో అవ్యాహతైశ్వర్య విబు
నాదేవాస్తైషాంరీషనోదానివాస్తైషాంయోవధూవగః స్త్రీసమూహాః
తస్యసీమంలేషు కేశవిభాగరేఖాసుయస్సించూరంతేవసంధ్యామయూ
ఖచ్ఛటాసంధ్యాకాలీనామయూఖాఃకిరణాః తేషాంఛటాసమూహాః త
స్యోన్మాజానేప్రంభనేఉద్దామంప్రసిద్ధంయద్దామతేజఃతస్యానివఃఆత్ర

చచ్ఛత్రనిర్వారితాఖండలోద్యోజితాకాండవందాంబువాహా
దివర్షత్రస్థోకులత్రాణవిహ్నిపీతాశేషవిశ్వప్రభో విబుధరీపు
వధూవర్తసీమంతసంచూర సంధ్యామయూఖచ్ఛటోన్మార్జనో
ద్దామభామాదవ॥ తేనైవైశ్వంప్రవక్ష్యతీపాటనాకుంతభా
స్వన్నభరేణిపాణిద్వయసీద్రవిస్తారితత్తార్థవామగ్నలోకత్ర
యః । త్రిభువనరీపువైటభోద్దండఃతాస్థిపాట స్ఫుటోన్మా
జితోద్దామచక్రస్ఫురజ్జ్యోతిఃజ్లాసితోద్దామరోద్దండవోద్దం

యః తస్యసంబోధనేహిఅధిషక్రస్తోభిలాయాదైత్యేంద్రో హిరణ్యకశి
పుః తస్యవక్ష్యస్తటిఉరఃప్రదేశఃతస్యాఃపాటసేవిదారణే అకుంతాత్రప్రతి
హతాభాస్యతీదీప్తిమతీనభానాం శ్రేణిఃఉద్భి ర్యస్యతాదృశంయత్ పా
ణిద్వయంతస్మాత్ ప్రప్రంబధః పరితంవిప్రాప్రసంగశీలం యత్రక్రంత
వ్యలణావఃసాగరః తస్మిన్ఆసనమంతాత్ మగ్నంలోకత్రయంయేన॥ త్రి
భువనస్యరీపుః వైటభోదైత్యఃతస్యఉద్దండఃస్థూలోయఃకంతఃగస్యాస్థిపా
టం అస్థిసంఘస్తస్మిన్స్ఫుటంస్పష్టంఉన్మాజితాంతోధితం ఉద్దామంఖ్యా
తం యచ్ఛక్రంసదర్శనం తస్యస్ఫురజ్జీవ్యమానంయజ్జ్యోతిః తేన ఉజ్జ్లాసి
తాఉద్భిప్రాఉద్దామరాఉద్భటాఉద్దండాశ్చత్వారో దోద్దండా బాహవో

యస్యః ఖండేందుచూడస్యమహాదేవస్యప్రియ - ఖండేందుచూడః ప్రియోయస్యతివా | ప్రాథః అతిప్రబలాయోదోర్దండఃబాహుదండఃతేన విభాగితోభాగిమితోయోమంతావలక్షణందరాద్రిః తేనతుభ్యాయోమంతాబుధిఃక్షీరసముద్రఃతస్మిన్ప్రోద్ధితాప్రాచుర్భుతాయాశ్రీఃలక్ష్మీస్తస్యాయాభుజవల్లిః తస్మిన్లేషేషణాలింగనేన సంక్రాంతాపీనస్తనయోరాభాగేవిశాంతలేయావత్రావలీపత్రలేఖాయాలాంభితం చిహ్నితంఉరస్థలంయస్య | స్థూలానియానిమత్తాఫలానితేషాముదారశ్వాసౌహారశ్చ

డః ఖండేందుచూడప్రియ | ప్రాథదోర్దండవిభాగితమంతావలతుభ్యదుద్ధాబుధిప్రోద్ధితశ్రీభుజావల్లిసంశ్లేషసంత్రాంతాపీనస్తనాభోగవత్రావలీలాంభితోరస్థల | స్థూలముత్తాఫలోదారహారప్రభామండలప్రస్ఫురతగ్రంథవైకుంఠ | భక్తస్యతోకస్యసంసారమోహాచ్ఛదందేహిబోధోదయందేవతుభ్యంసమోదేవతుభ్యంసమోదేవతుభ్యంసమః || ఇతిసాష్టాంగపాఠంప్రణీవత్సనిర్గమంనాటయిత్వాపిలోక్యచ || సాధురియమేవాస్తాకం నివాసోచితోదేశః || తదత్రైవిస్సంధావారంనివేశయామఃఇతి నిమాగ్రింతో || ..... *

ఇతిశ్రీకృష్ణమిత్రవిరచితేశాంతరసాసారే ప్రబోధచంద్రోదయనామ్ననాటకేపవేకోద్యోగోనామచతుర్థోంకః.

తస్యప్రభామండలేనప్రస్ఫురతగ్రంథోయస్యవైకుంఠపరమాత్మభక్తస్యతోకస్యభక్తజనస్యయఃసంసారఃతదుపాదానంమోహాఃభావరూపః జ్ఞానంభినత్తితిభిత్తంబోధోదయంబ్రహ్మద్వైతసాక్షాత్కారోదయందేహి-దేవస్యప్రకాశతుభ్యంసమోస్తు || ❀❀ నాటయిత్వాభ్రమణవిశేషేషచర్మయిత్వేత్యర్థః | స్రంధావారంకటకం-నివేశయామఃస్థాపయామః || ఇతినిమాగ్రింతో-వివేకసారధినావితేశేషః || ..... *

ఇతిశ్రీభట్టవిశాయకాత్మజరామదాసవిరచితే ప్రబోధచంద్రోదయవ్యాఖ్యానేప్రకాశాఖ్యే వివేకోద్యోగోనామచతుర్థోంకః.

శ్రీరస్తు

ప్రబోధచంద్రోదయసవ్యాఖ్యానే-చతుర్థోంకః.

అథంచతుర్థేంకేవివేకోద్యోగముక్త్వావైరాగ్యోన్మత్తింవర్ణయితుంపం
 మేంకేశ్రద్ధాఃప్రవేశంప్రస్తాతి॥తఃప్రవిశతిశ్రద్ధేతి॥సరస్వరంప్ర
 స్ఫుర్ధినోసంగ్రామంసూచయంత్యాహ॥ప్రసిద్ధతి॥అయమిత్యనేనోక్తం
 సంభానంవిశదయతి॥యతః, ఒదహతీతి॥వైరాగ్యసంభవఉన్మత్తిర్యస్యతా
 ద్యశోయఃకౌఠ్యఃసంజ్ఞాతీనాంసంజ్ఞాతీనామశేషంసమస్తంకులంనిర్దహతి॥త
 ద్విష్టాంతః॥ఘనఃప్రచండోయఃపవనోవాయః॥లేనాహతాఅందోలితా
 మేతరువరాఃష్టూలపృథ్విః॥తేహంసంఘట్టినసంఘర్షణేనసంభవోజన్మ

తఃప్రవిశతిశ్రద్ధా॥శ్రద్ధా॥ఽంవిశ్య॥ప్రసిద్ధఃఖల్వయంపంథా॥

యతః॥ప్రసిద్ధహతికులమశేషంజ్ఞాతీనాంవైరాగ్యసంభవఃకౌఠ్యః॥ప

నమివఘనవనాహతతరువరసంఘట్టసంభవోదహః॥౧॥సా

ప్రసం॥అహియాదుర్వారోదారుణస్సోదరవ్యసజన్మాశోకాన

లోయోవివేకజలధరశైరిసేనమందీక్రియతే॥తథాహి॥ప॥ద్రు

వంధ్యంసోభావీజలనిధిమహాశైలసరితామతోమృతోశ్శీగ్యస్త్య

ణలఘుషుకాజంతుషుకథా॥తథాపృష్ఠైర్వైర్బంధువ్యసనజనః

యస్యతాద్యశోదహనోగ్నిః॥పనమివనిర్దహతీత్యథా॥ఉక్తంచభారతే

ధామాయం॥తేవ్యపేతానిసంహతానిజ్వలంతి॥ఉన్మత్తింవిభాంతిస్తజ్ఞాత

యోభరతవర్ణేతి॥౧॥సోదరాణాంబంధూనాంవ్యసంకురణంతస్తాజ్ఞ

న్తయస్యసఃశోకవివాదలోగ్నిః॥వివేకపవజలధరాఃమేఘునైహంశతాని

తైః॥ఏతదేవస్పష్టయతి॥ధృవమితి॥జలధయశ్చసముద్రాః॥నహీభూ

త్వతైలాశ్చవర్షతాఃసరితశ్చనన్యః॥తాసాంస్థిరాణామపిద్రువనిశ్చయేన

ధ్యంసోనాశోభావీభవిష్యతి॥అతోహతోః॥శీర్యత్ శ్రుతితంయస్త్రాణం

తద్వల్లఘుషుకతీతుచ్ఛేషుజంతుషుప్రాణిషుమృత్యోరుణాస్యకాకథా

కించక్తవ్యమిత్యర్థః॥తథాపిఏవంవివేకజాతేపిఉచ్చైరతిశయేనోప

నిర్వచనీయః॥విషమోఽసత్యః॥వివేకంప్రకాశణోన్మత్తాతి॥నాశయతీతి

తాదృశః ఐందూనాం వ్యసనేనిధనేజగతిః శోకవివదహనోగ్నిః హృద
యంచేతోదహతి || ౨ || కామాదివధస్యనాట్యే ప్రత్యక్షతః కర్తుమశక్య
త్వాల్ శ్రద్ధాముఖేనతంసూచయతి | యేనతథేతి | కథావార్తానైవశేషావశి
ష్టభాగః స్య భావస్తత్తాంగతేషు సాప్రేక్షుమృతేష్యిత్యర్థః || నికృంతతీవే
తి కూర్మః అసహ్యః శోకాగ్నిః ఉత్ డ్ధ్యా శ్చిభాయస్య ఉదరపూరకత్వా
మద్భిభాః మేనుమమర్తానికృంతతీవభివత్రివ- దేహం శరీరం శోషయతివ-
అంతరాత్మకం మనోదహతీవ || ౩ || కామాదివధం పూర్వసూచితం ప్రకటయ

కోపివ మోచితే ప్రోక్షాభీదహతిహృదయం శోకదహనః || ౨ ||
యేనిధాకూర్మః ప్రకృతికేష్యపిభాగ్నిషు కామకోపాదీషు
కథాశేషతాంగతేషు || పరినికృంతతీవమర్తానిదేహం శోషయ
తీవమే | దహతీవాంతరాత్మానం కూర్మశ్చోకాగ్నిరుద్భిభాః || ౩ ||
విదిష్య | అచిష్టాస్తిదేవ్యాః స్థుభక్త్యా | యథా, వత్సో శ్రద్ధావా
మస్త్ర హింసాప్రాప్తి సమరదిర్ఘనిరామృతభీతేనచా రాగసీ
ముత్సృజ్య సాలగ్రామాభిధానేభగవతః తే త్రేకం చిత్రాంలసతి
వాహయామి, త్వంతుయథావృత్తమాగత్య (వృత్తాంతం) మేనివే
దయిష్యసీతి | తదహం దేవ్యా స్స కాశంకత్వా సర్వమేతస్మిహర
వృత్తాంతమావేదయిష్యామి || పరిక్రమ్యావలోక్యత | ఇదంత
చృత్రతీర్థం, యత్రామింసంసారసాగరోత్తరతరణిర్గర్హకో
భగవాన్ హరిః స్వయం ప్రతీవసతి || ప్రణమ్య | ఇమంచమహా

తుంవిష్ణుభక్తైరాదేశంసూచయతిః | అచిష్టే త్యాది || విష్ణుభక్తైర్నామజడాన్మ
తాహంకారాదిరహితాజ్ఞానసత్యానందాద్యాకారావప్రశ్నకేప్తోవృత్తిః
హింసాప్రాప్తిః వధప్రధానోయస్సమరః సంగ్రామః తస్మాన్నేవరామృతభీ
ఉదాసీనా సాశగ్రామాభిధానేవత్రతీర్థభగవతోవిష్ణోః తే త్రేకం చిత్రావాహ
యామి అతిక్రమామి | యథావృత్తంయేనప్రకారేణజాతంవృత్తాంతమితీశే
షః | ఆవేదయిష్యామినివేదయిష్యామి || యత్రేతి || యస్త్రచక్రతీర్థై సంసారసా
గరస్య సంసారసముద్రస్య ఉత్తరైపారగమనేతరణిర్నాకా-స్త్రియాంనా
స్తరణిస్తరిత్యమరః జ్ఞానరూపా - తస్యాః కర్ణధారోనియామకః || మహా

మునిభిః సారదశుకవరాశ గాదిభిః ఉపాస్యమానా సేవ్యమానా ఉపాస్య
మానేత్యనేనేదము క్తంభవతి- యన్నానాపభాభ క్తిరేవవరమార్థపాథనం
ఉపాయాంతరం నాన్వైవకలౌవిక్షిప్తమనసాంతుసుతిరాంభక్త్యైవానేకే
సంతీర్థాః-తథోక్తం ॥ విష్ణుస్తుశ్రీవిశేషరీక్షిదభవద్వైయాసకిః కీర్తనప్ర
స్తోదఃస్మరితేతదంఘ్రిభజనేలక్ష్మీఃపృథుఃపూజనే | అక్రూర స్వభివందనేభ
వాసుమాదాస్యేచనఖ్యజానఃసర్వస్వాత్మనివేదనేబిరభూతైకవల్య

మునిభిరుపాస్యమానాభగవతీవిష్ణుభక్తిశ్చాంత్యాసమాకిమపి
మంత్రయతే, యావదుపసర్వామీతివరిత్రామతి ॥ తతఃప్రవిశతి
విష్ణుభక్తిః శాంతిశ్చ ॥ శాంతిః ॥ దేవిప్రబలచింతామలహృద
యామివభవతీమవలోకయామి ॥ విష్ణుభక్తిః ॥ వత్సేషతస్మి
న్నతిమహాచీరవరక్షయే సాంపరాయే నజానామి, బలవతా
మోహానాభియుక్తస్య వత్సవివేకస్యకీదృశోవృత్తాంతఇతి, మ
స్థిరమివమేహృదయం ॥ శాంతిః ॥ కిమశ్రీవిచింత్యం నమభవతీ
చేతస్కాతానుగ్రహోతస్మియతమేవ రాజ్ఞోవివేకస్యవిజయిత
జానామి ॥ విష్ణుభక్తిః ॥ వత్సేష ॥ యద్యవ్యభ్యుదయః ప్రాయః ప్ర
మాణాదవధార్యతే ॥ కామంతథాపిసుహృదామనిష్ఠాశంకిమా
నసం ॥ ౪ ॥ విశేషతశ్చ శ్రద్ధాయాశ్చిరమనాగమనం మనసం
దేహమారోపయతి ॥ శ్రద్ధా ఉపస్మత్స ॥ భగవత్ప్రణమామి ॥
విష్ణుభక్తిః ॥ శ్రీదేష్వాగతం శ్రద్ధా దేవ్యాః ప్రసాదేన ॥ శాం
తిః ॥ అంబప్రణమామి ॥ శ్రద్ధా ॥ పుత్రిచాంపరివృజస్య ॥ శాంతిః
తథాశోతి ॥ శ్రద్ధా ॥ వత్సేషేవ్యావిష్ణుభక్తేః ప్రసాదాన్మునిజ

మేహంపదమితి ॥ దేవిప్రబలచింతేతి ॥ సాంపరాయేనన్త్రామే - అభియు
క్తస్యపురస్కృతస్య- దుస్థిమివఅస్వస్థమివ- మేమమ- హృదయంమాన
సం ॥ నియతమేవనిశ్చితమేవ ॥ యద్యపీతి ॥ యద్యపిప్రాయో బాహుల్యే
నాభ్యుదయోభాగ్యోతకవః ॥ ప్రమాణార్థర్థవక్షపాతిత్వా దవధార్య
తేనోదయతే, తథాపికామమత్యథం సుహృదాంమానసం అనిష్ఠాశంకి
అనథాశంకిత్యథః ॥ ౪ ॥ విశేషతశ్చ త్యాదివిష్ణుభక్తేరిత్యంతంసుగమం ॥ చే

తాదృశః బంధానాం వ్యసనేనిధనేజనితఃకోవివదమానోఽగ్నిః హ్యయంచేతోదహతి ॥ ౨ ॥ కామాదివధన్యనాద్యైవ్రత్యక్షురఃకర్తృమతః త్యాత్ శ్రద్ధాముఖనతంసూచయతియేనతథేతి ॥ కథావార్తానైవశేషానప్రభాఃఃస్యభావస్తత్తాంగతేషుపాప్రైషుమృతేష్విత్యర్థః ॥ నికృంతతీతికూరఃఅసహ్యః కోఽగ్నిఃఉత్ డ్ధాన్యశ్శిఖాయస్యఉదరపూరకతామద్భిభుఃమేనుమమర్తానికృంతతీవభినత్రివ- దేహంశరీరంశోషయతీవ అంతరాత్మానంసుహృదహతీవ ॥ ౩ ॥ కామాదివధంపూర్వసూచితంప్రకటం

కోవివదమోవివేకప్రొన్నాథీనహతావృతయంతోకదహనః ॥ ౧ ॥
యేనతథాకూర్కప్రకృతీకేష్వపిభాగ్నిషు కామకోపాదము
కథాశేవతాంగతేషు ॥ ౨ ॥ నికృంతతీవమమర్తానిదేహంశోషయ
తీవమే ॥ దహతీవాంతరాత్మానంకూరశ్కోఽగ్నిరుద్భిభుః ॥ ౩ ॥
విదిష్య ॥ అవిష్టాస్త్రీదేవ్యాఃస్థుభక్త్యా యథావత్సృశ్రద్ధాలహ
మగ్ర హింసాపాపీషుసమరదిర్భవరాద్భుభితేనవారాణసీ
ముత్సృజ్యసాలగ్రామాభిధానేభగవతఃక్షేత్రేకంచితాంలమతి
వాహయామి, స్వంతుయథావృత్తమాగత్యప్రత్యంతం) మేనివే
దయిష్యసీతితదహంచేవ్యాస్సకాశంగత్వా సర్వమేతస్మినుర
వృత్తాంతమావేదయిష్యామి ॥ పరిక్రమ్యావలోక్య ॥ ఇదంత
చ్ఛత్రీర్థం, యత్రామింసంసారసాగరోత్తారతరణిర్ణధారో
భగవాన్పారిఃస్వయంప్రతీవసేతి ॥ ప్రణమ్య ॥ ఇయంచమహః

తుంవిష్ణుభక్తైరాదేశంసూచయతిఃఅవిష్టేత్యాది ॥ విష్ణుభక్తైర్నామజడానృ
తాహంకారాదిరహితాజ్ఞానసత్యానందాద్యాకారాచప్రశ్యక్తేతోపృత్తిః
హింసాపాపీయః వధప్రధానోయస్మినురఃసంగ్రహఃతద్వృత్తేనవరాద్భుభ
ఉదాసీనాఃసాళగ్రామాభిధానేఽత్రీర్థభగవతోవిష్ణోఃక్షేత్రేఅతివాహ
యామిఅతిక్రమామియథావృత్తంయేనప్రకారేణజాతంస్వత్తాంత మితిశే
షః ॥ ఆవేదయిష్యామినివేదయిష్యామి ॥ యత్రేతి ॥ యత్రచక్రీతధైర్యంసంసారసా
గరస్యసంసారసముక్రస్యఉత్తారైపారగమనేతరణిర్నాకా-స్త్రీయాంనా
స్తరణిస్తరీత్యమరఃజ్ఞానరూపా - తస్యాఃకర్ణధారోనియామకః ॥ మహా

ముఖిః నారదశుకవరాశ గాదిభిః ఉపాస్యమానా సేవ్యమానా ఉపాస్య
మా సేవ్యనే నేదము క్తంభవతి- యన్నానావిధాభక్తిరేవరమార్థసాధనం
ఉపాయాంతరం నాన్వైవకలొవిత్తి వైమనసాంతుసుతరాంభక్త్యైవానేకే
సంతీర్ణాః-తథోక్తం ॥ షష్ఠాస్తశ్రివణేవరీక్షిదభవద్వైయాసకిః కీర్తనప్ర
హ్లాదఃప్రసన్నతదంఘ్రిభజనేలక్ష్మీఃపృథుఃపూజనే | అక్రూర స్త్వభివందనేభ
వానుమాదాస్యేచనఖ్యజానఃసర్వప్యాత్మనివేదనేబలిరథూతైకవల్య

ముఖిరుపాస్యమానాభగవతీవిష్ణుభక్తిశ్శాంత్యాసహకిమపి
మంత్రయతే, యావదుపసర్పామీతిపరిత్రాసుతి ॥ తతఃప్రవిశతి
విష్ణుభక్తిఃశాంతిశ్చ ॥ శాంతిః ॥ దేవిప్రబలచింతాశులహృద
యామివభవతీమవలోకయామి ॥ విష్ణుభక్తిః ॥ వశ్యేషతస్త్రి
న్నతిమహతీవీరవరతుయే సాంపరాయే సజానామి, బలవతా
మోహనాభియుక్తస్య వత్సవివేకస్యకీదృశోవృత్తాంతఇతి, దు
ష్ఠిరిమివమేహృదయం॥శాంతిః॥ కిమత్రీవిదింత్యం ననుభవతీ
చేతక్మాతానుగ్రహీతస్త్రియతమేవ రాజ్ఞోవివేకస్యవిజయిత్వతి
జానామి॥విష్ణుభక్తిః॥వశ్యే॥వ॥యద్యవ్యభ్యుదయఃప్రాయఃప్ర
మాణాదవధార్యతే ॥ కామంతథాపిసుహృదామనిష్ఠాశంకిమా
నసం ॥౪॥విశేషతత్త్వశ్రద్ధాయాశ్చిరమనాగమనంమనసం
దేవానాంరోవయతి ॥శ్రద్ధా ఉపస్మత్యభగవతీప్రణమామి ॥
విష్ణుభక్తిః ॥ శ్రద్ధేప్యాగతం॥శ్రద్ధాఃదేవ్యాఃప్రసాదేన॥శాం
తిః॥అంబప్రణమామి॥శ్రద్ధా॥బుత్రిచాంపరివృజస్య॥శాంతిః
తథాఃరోతి॥శ్రద్ధా॥వశ్యేదేవ్యావిష్ణుభక్తేఃప్రసాదాన్సునిజ

మేమాంపదమతి ॥ దేవిప్రబలచింతేతి ॥ సాంపరాయేనంగ్రామే - అభియు
క్తస్యపురస్కృతస్య- దుష్ఠిరిమివఅస్వస్థపివ- మేమమ- హృదయంమాన
సం॥ నియతమేవనిశ్చితమేవ॥ యద్యపీతి॥ యద్యపిప్రాయో బాహుల్యే
నాభ్యుదయోభాగ్యోతావః॥ ప్రమాణార్థర్థవత్పాతిత్వా దవధార్య
తేనోనాయతే, తథాపికామమత్యథం సుహృదాంమానసం అనిష్ఠాశంకి
అనథాశంకిత్యథః॥౪॥విశేషతత్త్వత్యాదివిష్ణుభక్తిరిత్యంతంసుగమం॥చే

తఃపదంబంతఃకరణరూపంస్థానం॥ మోహవివేకయోఃసంగ్రామమనువర్ణ
యివ్యభిప్లవభక్తిశ్రద్ధయోఃప్రశోద్ధరేతవతారయతి ॥ అథతత్రేతి॥
దేవ్యాంబిప్లవభక్తౌ- అదికేశవాయతనాభ్యో గంగావరుణాసంగమాత్ అవ
త్రాంతాయాంచక్రీతిభాంవ్రీతిగతాయామేవ- భగవతిభాస్వతి అతిస
మభేద్రీమార్యే । కీర్త్యశేభాస్వతి, కిందిదుస్సృష్టత్యక్తః పాటలిమాశ్చే
తరక్తిమాయేనతస్మిన్ సతివిజయే త్యాదిలేషామిత్యంతంపపునః- లేషాం
మహామోహావయేనతఃమానానాంతస్యాకం వివేకపక్షియాణాం నైస్యసా
గరేనైస్యసముద్రేనస్పృశ్యేనన్నాహయై కై సతి- మహారాజేన వివేకేన-
మహారాజమహామోహా స్వీకృతమణివస్థీ-తంవ్రీతినై యాయికందశా

నచేతఃపదంప్రాపుషి॥ విప్లవభక్తిః॥ అథతత్రకింవృత్తం ॥

శ్రద్ధా ॥ యదేవ్యాఃప్రతికూలమాచరతాముచితం॥ విప్లవ
భక్తిః॥ తద్విస్తరేణావేదయ॥ శ్రద్ధా॥ ఆకలయతుభగవతీ॥ దేవ్యా
మాదికేశవాయతనాదవక్త్రాంతాయామేవ కిందిదుస్సృష్ట
పాటలిమ్నిభగవతిభాస్వతి, విజయమోషేణాహూయమా
నానేఃవరవీరబహుళ సింహనాదబధిరితదిగంతే, సతతరథతు
రగవరతరఖురఖండితభూమండలాచ్ఛలద్విపులరజఃపటలాంత
రిత కిరణమాలినీ, వ్రజలతరకణా, తాళాస్ఫులనోచ్ఛలశ్చను
దకరికుంభ సిందూరసంధ్యాయమాన దశదిశి, ప్రళయజలధర

సందా త్యేనమాతస్యకమదౌత్యం తేనప్రహితంప్రేషితమితిసంబంధః(మ
హామోహంప్రతీతిపాతంతరం) కీర్త్యశేనైస్యసాగరే- విజయమోషేణ
విజయవాద్యశబ్దేనాహూయమానానానేకేబహవోవరాః శ్రేష్ఠాః వీరాః
యోధాః లేషాంబహుళోయస్సింహనాదఃతేనబధిరితాః బధిరాస్సంపా
దితాదిశామంతాయస్యతస్మిన్పునఃకీదృశే, సతతంఖరంతరంతరథాశ్చతు
రగాణాం ఖరతరాః ఖరాశ్చత్రైఃఖండితంచూణితం యద్భూమిండ
లంతస్తాదుచ్ఛలమాధ్వణంపతత్ యద్విపులరజఃపటలంధూళిసమూహాః
లేనాంతరితలచ్చాదితఃకిరణమాలీతరణీయేనతస్మిన్పునఃకీదృశే, ప్రజలత
రంయత్రకణతాళాస్ఫులనం తేనోచ్ఛలదుర్గచ్ఛద్యత్ మదేన సహితా

యేకరిణస్తైహంతుంభసిందూరంతేన సంధ్యాయమానా సంధ్యాతుల్యా
దశదిశోయేనతస్త్రికా పునఃకీదృశే, వ్రశయకాలీనాయేజలధరా మేఘస్తై
మామవధ్వానశబ్దఃతేనభీషణేభయానకే । దూతేనకిముక్తంతదాహ ॥ ౧
స్థోరితి ॥ హేమహమోహేత్యధ్యాహరః భవాపానుగఃఅనుగైః కామ
కౌరీధాదిభిస్సుహృష్టైచ్చాన్తైష్చదేశాకవ్రజేత్ గచ్ఛేత్ ॥ కింకృత్వా
విష్టోరాయతనానిస్తానాని పాశగ్రామయేత్రాదీని సరితాంగంగాదీనాం
కూలానితీరాణిపుణ్యాఃపావనాః అరణ్యస్థలీఃనైమిశారణ్యభూమిః - పు
ణ్యకృతాంయజ్ఞికానాంమనాంసి హృదయాని అపాస్యపరిత్యజ్యేతి స
ర్వత్రసంబధ్యతే నోచేన్నగచ్ఛసిచేత్ - ఘోరాగరిణఃఘోరాగరశబ్దయో

ధ్యానభీషణే తేహమస్త్యాకంబనన్నదైస్యపాగరేమహారా
జవివేకేనమహారాజమహామోహాస్యనైయాయికదశానందా
త్యనప్రహితం గత్వాచతేనోక్తమహామోహః ॥ ౪ ॥ విష్టో
రాయతనాస్యపాస్యసరితాంకూలాస్యరణ్యస్థలీఃపుణ్యాఃపుణ్య
కృతాంమనాంసిచభవాన్తైచ్చాన్తైష్చదేశాన్తానుగః । నోచే
త్సంతుక్యపాణదారిత భవత్ప్రత్యంగధారాతురత్రైత్వాద
విదీణావక్త్రవివరాఃఘోరాగరిణఃఘోరవాః ॥ ౫ ॥ విష్టుభక్తిః
తతస్తతః ॥ శ్రద్ధాతతోదేవివికటలలాటతటతాండవిభుక్తి
నాశ్రుద్దేనమహామోహానాభిహితం ॥ అనుభవత్వస్యదుర్న
యవరిపాకస్యవివేకహతకఃఫలమిత్యభిధాయస్వయంపాషం

క్తాః ఘోరవాఃస్ఫుగాలాః కృపాణేనబద్ధైదారితంబిభ్రన్నం భవతోయశ్చ
త్యంగంతస్తాద్ధారయాతురత్సంగచ్ఛద్యద్రీక్తం తస్మాత్పాదాయ విదీ
ణానివ్యావృతానివత్త్రాణాంవివరాణిచ్ఛద్రాణియమంతాదృశాః సంతు
భవంత్యత్యథః ॥ ౬ ॥ క్తస్థీతవిదీర్ఘేతిపాతాంతరం ॥ ౭ ॥ తతస్తతః-పునఃపు
నరిత్యథః ॥ తతఃఇతి ॥ వికటావిషమాలలాటతటేఫాలఫలకేతాండవితాన
ర్నితాభుక్తిఃభూవిటంకంయేనతాదృశేన- మహామోహానాభిహితము
క్తం ॥ కిముక్తంతదాహ ॥ అనుభవత్వేతి ॥ దుర్నయోదుర్నయఃతస్మాత్పరి
పాకఃతస్యఫలంవివేకహతకఃవివేకప్రేతః-పాషండాగమాస్సుగతచార్యా

కయోగాచారజైనకాపాలికాద్యగమః - పాపండుతరగ్ర-ప్రతిపాదకాని
 శాస్త్రానిజైషహసమరాయసంగ్రహయ సముద్యోజితాఃసముద్యో
 గవంతఃకృతాః । అత్రేతి । అత్రాంతరేపకస్మిన్సమయే - సైన్యశిరసి
 సైన్యమస్తకే । వేదేతి । సరస్వతీసహసాఅకస్తాత్ అవిరాసీత్ ప్రకటిం
 భూవ । కీదృశీసరస్వతీ । వేదాశ్చ త్వారః ఉపవేదా ఆయుర్వేదధనుర్వేద
 గాంధర్వాధాశాస్త్రాని- అంగాని- శిక్షాకల్పవ్యాకరణం నిరుక్తంధం
 దోజ్యోతిషమితీడ- పురాణాఃఅష్టాదశమాత్యం మార్కండేయపార్వ
 వారాహమూర్త్యాదీని- ధర్మశాస్త్రాని మన్వాదయోష్టాదశ స్మృతయః
 తావంత్యఉపస్మృతయః- ఇతిహాసామహాభారతాదయః- ఆదిగ్రహణాత్
 పురాణ విహిర్భూతాః ఆగమః నారద పాంచరాత్ర రుద్రయామ

డాగమః పాపండు తరగ్ర-శాస్త్రైస్సమం సమరాయప్రథమం
 సముద్యోజితాః । అత్రాంతరేచాస్తాకమపి సైన్యశిరసి । వే
 దోపవేదాంగ పురాణధర్మశాస్త్రైఃహాసాదిభిరుద్భృతశ్రీః ।
 సరస్వతీవర్తక రాశశాంకసంకాశ కాంతిస్సహసావిరాసీత్ ।
 ౬ । విష్ణుభక్తిః । తతస్తతః । శ్రద్ధాతతోదేవివైష్ణవశైవసౌరాద
 యోదేవ్యాస్సకాశమాగతాస్సర్వవివాగమః । విష్ణుభక్తిః ।
 తతస్తతః । శ్రద్ధా । తదనంతరంచ । ౭ । సాంఖ్య

న్యాయ కణాద భాషిత మహా భాష్యాది శాస్త్రైర్వృతా
 భకస్తోత్రకవచాదయః- తైరుద్భృతాఅతిశయితాశ్రీశ్చ భాయస్యాస్సాపు
 నఃకథంభూతాసరస్వతీ, వర్తంకరేయస్యాస్సా-పాతాంతరేపవర్తంధారయ
 తీతివర్తధరా । పునఃకథంభూతా సరస్వతీ । శశాంకేన చంద్రమసాసంకా
 శాతుల్యాకాంతిర్దీప్తిర్యస్యాస్సా । ౮ । వైష్ణవంలక్ష్మ్యాత్సవాదినాం మతం
 శైవంపాశుపతంశాస్త్రం- సౌరంసౌరాగమః । సాంఖ్యన్యాయేతి । వాద్దే
 వ్యాః సరస్వత్యాః పురతఃఅగ్ర-సమరాయ ఉత్సుకాఉత్కాంతితా మీ
 మాంసా పూర్వోత్తరమీమాంసా విచార ప్రధానా భాట్ట ప్రా భాకర
 శాస్త్రరూపా - ఆవిరభవత్ ప్రకటింభూవ । కీదృశీమీమాంసా । సాంఖ్యం
 ప్రసిద్ధం- న్యాయోగాతమప్రణీతంశాస్త్రం - కణాదేనభాషితం వైశే

కందర్పనం- మహాభాష్యద్వివిధాకరణాది శాస్త్రాని తైర్వృతా యు
క్త్యధః । పునఃకీదృశీమీమాంసాస్సూక్ష్మతః అబాధితాయోన్యా
ధికరణానితేషాం సహస్రం తదేవబాహవోహస్తాప్తేషాం నికరైః సమూ
హాదిశః వైదిక కర్మణ బ్రహ్మబోధనమాగౌణ ఉద్వ్యోతయంతీ పృ
థయంతీ పునఃకీదృశీమీమాంసా, ధర్మకవచ ఇందు స్తద్వతాంతం మనో
రంజనసంముఖం యస్యాస్సా పునః కీదృశీమీమాంసా । త్రయీవేదత
రైనైవ త్రీణినయ నానితే తాగ్రీణీయస్యాస్సా । తత్రోత్పేక్ష్యతే అపరా
వతీయాకాత్యా యనీవ- తత్రోత్పేక్ష్యానివ శేషణానియోజ్యాని । ౧౨ । పర
స్పరవిరోధినాం కథం న మనాయ ఇతి శాంతిరాశీ వతి । అయేకభవతి । స్వ
నావప్రతిద్వంద్వినాం స్వారసకవిరోధినాం తరాగణాం శాస్త్రాణాం ఆగ

స్ఫుర్జన్మయ సహస్రచామునివ హైరుద్యోతయంతీదిశః ।

మీమాంసా సమరోక్షకా విరభవద్ధర్మేందుకాంతాననా వా
దేవ్యాః పురతస్త్రియూత్రినయనాకాత్యా యనీవావరా । ౧౩ ।

శాంతిః । అయేకభవునః స్వభావప్రతిద్వంద్వినా మగమా
నాం వతరాగణాం సమనాయస్సంపన్నః । శ్రద్ధా । పుత్రి । వ ॥

సమానాస్వయజాతానాం పరస్పరవిరోధినాం । వరైః ప్రత్యభి
భూతానాం ప్రసూతే సంగతిశ్చియం ॥ ౧౪ ॥ యేన వేదప్రసూతా

నాం లేషా మనాంతరవిరోధేపి వేదసంరక్షణాయ నాస్తికవత్ప్ర

మానాం వేదానాం చేతి- ద్వైతాద్వైతే బ్రహ్మణి వేదితవ్యే - ఏకమే
వాద్వితీయం బ్రహ్మైత్యాదివిరుద్ధాధికత్వాత్ - సమనాయో మేళనం
భంసం వన్నాతః ॥ సమాధత్తైపుత్రి, సమానాస్వయేతి ॥ సమానా
స్వయజాతానాం సమానపకః అస్వయోవంశో వేదః తస్మాజ్జాతానాం ప్ర
సూతానాం- పరస్పరవిరోధినాం- వరైః సాధారణశత్రుభిః ప్రత్యభిభూతా
నాం పరాభూతానాం సంగతి మేళనం శ్చియం శోభాం ప్రసూతే- అనేన స్వ
సత్తరక్షణాయ పరవత్సాధితేవ ఇతిలక్ష్యతే ప్రత్యభియుక్తానామితివాచా
కః ॥ ౧౫ ॥ నను స్వతంత్రముపి ప్రణేతానాం భిన్నమతావలంబినాం దర్శనా
నాం కథమేకవంశ ప్రసూతత్వమిత్యాశంక్యాహ- యేనేతి- వేదమూలత్వం

ఝరీకృతాః అశవవీణాః యే ఉత్తుంగాః ఉద్బాహతంగాః కరిణః గవీ
 శైలాః వర్షతాః శేభ్యః స్థలితరయాః శూన్యవేగాశ్చ తే విక్రీణాశ్చ శతా
 శ్యేవహంసాస్తవవతంతపాః భూవణానియాసుతాః ॥ ౧౦ ॥ అథ పాషం
 డస్య కాగరమావిమరోతి ॥ తస్మింశ్చేతి ॥ తస్మింశ్చ పూర్వనిరూపితే అతిమ
 హతిదారుణే సంగ్రామే లోకాయతికంతంత్రింశరీరాత్త వాదికాస్త్రంత
 మ్యోన్యం వరస్వరం నైన్యానాం విమర్దనాని సంఘట్టనాని తైరేవ విసజ్జంత
 ర్యథాయత్తే శూన్యమతిభావః ॥ తస్య ప్రథమతో వినాశే హేతుమాహ ॥
 దృశంతంత్రం ॥ పాషండాగమైః సౌగతిసౌత్రాంతికమాధ్యమికాదిభిః
 గ్రేసరీకృతంపురస్కృతం ॥ అన్యోన్యవిమర్దనే కారణమాహ ॥ పరావరేతి ॥
 వరః ప్రకృష్టః సదాగమయావప్తకః - అవరోపకృష్టః పాషండాగమయావ

ప్రహంసావతంసాః ॥ ౧౦ ॥ తస్మింశ్చ తిమహతిదారుణే సంగ్రామే
 పరావరవక్షువిరోధితయా పాషండాగమైరగ్రేసరీకృతం లోకా
 యతికంతంత్రమన్యోన్యనైన్యవిమర్దనైర్విసజ్జంత ॥ అనంతరంచా
 షండాగమానిర్మూలతయా సదాగమార్ణవప్రవాహేణ వర్ష
 స్తాః ॥ సౌగతాస్తావత్సింధుగాంధారమగధాంగపారశీకవంకక
 లింగాదీన్లైష్ఠ్యపాగ్రయాణాం జనపదాన్ ప్రపప్టేః ॥ పాషండు

స్తరః తయోర్విరోధితయా - లోకాయతికాభిహితవరిణాదురూపశరీర
 మేవాత్మనమూరీకుర్వంతితచ్ఛాస్త్రీకానాం సర్వేషాం నాస్త్రీకానాంచా
 భిమతమతో విరోధితభావః ॥ అన్యతి ॥ అన్యదవ్యస్తీశ్రీతవ్యమితి శేవః
 పాషండేతి ॥ సదాగమాః సమీచీనాః ఆగమాః వేదమూలాః తపవతివిస్త
 తత్వాదణావాః తత్ప్రవాహేణ ప్రమాణపరంపరారూపేణ పాషండా
 స్తద్విద్యావృద్ధాచారానుష్ఠాతారః శేషమాగమాః వర్షస్తాః దూరేప్ర
 స్తాః - యతోనిమూలాభిర్వర్షః ॥ తదేవాహ ॥ సౌగతాః సుగతవ్రణిత
 ఆగమాః - లైష్ఠ్యధమాకాగ్రీంతాణాం జనపదాదేవాన్ ప్రపప్టేః - తే
 శాః కేసీంధుగాంధారాదయః ॥ పాషండేతి ॥ పాషండుః అహింసామాన్
 నిరతః అగ్నిహోమీయాదిహింసామపి తిరస్కర్వత్వే తపటసిద్ధాంతాదిగ

గంసత్వాసత్వవాదీతువణకసిద్ధాంతః- కాపాలికోబైగవసిద్ధాంతోయ
 కేష్టవాదీ. పామరాఅతిసీచాః తద్భవం శ్రేష్ఠం తస్మాద్విముక్తేషునాస్తికా
 నాంవేదబాహ్యనాంతరాః శాస్త్రాణి- అనువత్సా త్రైమామేవాగమా
 నాం పాపండాగమానాం వదంస్థానంప్రియాతాఃప్రాప్తాభిత్వధః॥ త
 తోవస్తువిచారేణేత్యాది అథమహామోహస్యైత్యంతంబోధం॥ యోగ
 గ్రంథంమోహస్యద్భవ్యైయోగిభిస్సమాహితమనన్తరయాస్థాతవ్యమి
 తిజ్ఞావయంతీ విష్ణుభక్తిమోహవృత్తాంతంవృద్ధతి ॥ అథేతి ॥ వృత్తం

గంబరకాపాలికాదయస్తు పామరబహుశ్రేష్ఠపాంచాలమాళ
 వాభీరావర్తసాగరామాపేక్షునగూఢంసంచరంతి । న్యాయా
 ద్యనుగతయాచమీమాంసయాగాధప్రహరజర్జరీకృతాఃనాస్తి
 కతకాపైహమేవాగమానామనువదంతయాతాః ॥ విష్ణుభ
 క్తిః॥ తత్తత్తః॥ శ్రద్ధా ॥ తతోవస్తువిచారేణకామోహతః॥ తమ
 యోగోభిపారుష్యహింసాదయోపాధితాః । సంతోషేణ
 లోభ ర్శస్థా దైన్యాన్మతవాదపైశున్య ప్రేయవరిగ్రహ నిర్మ
 హితాః । అనసూయయామాన్స్యైంజితం । పరోతగ్రవశం
 భావనయామదోనిషాదితః । పరగుణాధిక్యేనమానఃఖండితః ॥
 విష్ణుభక్తిః ॥ సహవకం॥ సాధుసంపన్నం॥ అథమహామోహస్య
 కోవృత్తాంతః ॥ శ్రద్ధా ॥ దేవమహామోహాపియోగోపస
 గైస్సహనజ్ఞాయతేక్వాపినినస్తివృత్తిః॥ విష్ణుభక్తిః॥ అస్తి
 తహికామహాననిర్ధ శేషః, పరిహరణీయశ్చాసౌ । యతః ॥ ప ॥
 అత్యాదరపరోవిద్యానీహమానఃస్థిరాంశ్రియం ॥ అగ్నేశ్వేష

తః సమాచారః- యోగోపసగైః యోగవిహైస్సహనినోగుప్తస్తి
 వృత్తిభిహతోర్నజ్ఞాయతే॥ ఉత్తరైస్సయముపదిశతి॥ యతః, అత్యాదరప
 రభి॥ విద్యావంశిరః- అత్యాదరపరః అతిశయితాదరయత్తః- స్థిరాం
 నిశ్చలాంశ్రియంసంవత్తింశుమానఃభిచ్ఛా అగ్నేశ్వేషంబుణాచ్ఛే
 షంశత్రోశ్వేషం సశేషయేత్ సస్థాపయేత్. అనాదరపరభి పారే అ
 గ్నాద్యదిశేషస్థాపనేఅనాదరవతానభావ్యం, కింతు తత్పరిహారే యత్నవ

తాభావ్యమితిభావః॥౧౧॥ వై రాగ్యవతోమనసఃప్రవేశమానా॥అథమనస
 ౧౧॥పురీపాతాగ్రిదేర్వ్యసనంమరణం॥తేనజగత్సృజ్యతే॥ప్రసాదేనఃప్రవేశో
 యస్మిన్తేన-మనసాజీవోన్మిగాయపాగ్నిత్యాగాయవ్యవసతంనిశ్చితం॥
 స్థితంహాస్యం-యద్యేవంస్యాత్వివయనిముక్తంస్యాత్-మియేతేత్య
 థకః-కృతకృత్యాః సంపన్నప్రయోజనాః-పురుషోజీవః పరాం గర్వ
 తిం పరమానందం-దురాత్మనోదుష్టస్యభావస్య దేవ్యాముపనిషదుపా

మృతాచ్ఛేదంత్ర శ్చేవంశశేషయేత్ ॥౧౧॥ అథమనసః
కోవృత్తంతః ॥శ్రీధా॥ దేవితేనాపిపుత్రపాత్రాద్విష్యసనజని
తశోకావేశేనజీవోన్మిగ్ధాయన్యవసంతం ॥విష్ణుభక్తిః ॥ స్మితం
కృత్యా, యద్యేవంస్యాత్సర్వపవనయంకృతకృత్యాభవాదుః॥
పురుషశ్చపరాంధిర్వృతిమావద్యతే, కింతుకుతస్తస్యదురాత్మ
నోజీవత్యాగః॥శ్రీధా॥పవందేవ్యాంప్రబాధోదయాయగృహీ
తసంకల్పాయాదుచిరంశరీరేణైవనమానభవిష్యతి॥విష్ణుభక్తిః॥
తద్భవతుతస్యవైరాగ్యోత్పత్తయైవైయాసీకీం సరస్వతీంప్రేష
యామభితిహిహింతాః॥ప్రవేశకః ॥ తతఃప్రవిశతిమనస్సంక
ల్పశ్చ॥ మః॥ సాస్రం ॥ హాపుత్రకాఃకృతాస్థి ॥ దత్తమేప్ర
తివదనం ॥ భోభోకుమారకాగాగద్యేవమదమానమాత్సర్యా
దయఃపరివృజభ్యంమాం, సీదంతిమమాంగాన్॥హానకశ్చిష్టాం
వృద్ధునాథంసంభావయతి॥కృతాఅసూయాదయఃకన్యకాః॥
అశాపింసాత్మష్టాదయోవాస్నుహః॥ కథంతాలిపిమందభా
గ్యస్యమే సమకాలమేవదైవహతతేనావహ్నతాః ॥ సవైక్ష

బృం॥ వ॥ విసర్వతివిషాగ్నివద్దహతివత్సరానుమాణమేత
 యాం- శరీరేణలింగశరీరేణసహసభవివ్యతి విరక్తంభవివ్యతి॥ ప్రవేశ
 మవసంహరతి॥ తద్భవవ్యతి॥ నిహా-గ్రింతాఃవిష్ణుభక్తిశ్రద్ధాకాంతయః॥
 తతఃప్రవిశతీతి॥ సంకల్పామనోవ్యాపారః॥ దత్త-ప్రయత్న-ప్రియ
 మిష్టందర్శనం-ప్రతివచనమిహాతేప్రతివచనం ప్రత్యుత్తరం॥ భోభూమ
 మారకాత్కాత్కాదిసత్వైక్షమిత్వంశంసుగమం॥ విసర్వతీతి॥ వివశోకజ్ఞ

క:- విమగ్నివల్ విషదూపోగ్నిస్తద్వద్విసర్వతి నర్వశరీరంవ్యాపోతి
 మేనుమశమూనుబంతుమాణివవిమగ్నివల్ దహతిజ్వాలయతిభృశమ
 తిశయెనవేదనాఃతనోతివిస్తారయతిసర్వకామంసర్వచ్ఛేదం యథాస్యాత్త
 థావపుఃకవతిభిన్నత్తి | వివేకితాం వివేకం విలుంపతి వినాశయతి | హృ
 దిమనసిమోహం బుద్ధిభ్రంశం ఉన్మీలయతి ప్రకటయతి | అహిమాత్మి
 దిశ్రీః-ప్రసభంహతేన జీవితం గ్రసతిగిళతి శోకజ్వరత్తిసర్వత్రానుషం
 శనీయం || ౧౨ || ప్రసృత్తిః ప్రవర్తితా వేదవిద్యా-పవనువస్థంముమూ
 ఘం || యతత్తి || యతోహతోః - శ్రుతమాణిగతం కుటుంబకా
 నాం కామాదీనాం వ్యసనం నిధనంలేన సంచాతోయః శోకానలః త

నోతిభృశవేదనాఃకవతిసర్వకామంవపుః|| విలుంపతివివేకితాం
 హృదివమోహమున్మీలయత్యహిమాగ్నిసతిజీవితంప్రసభమే
 వశోకజ్వరః|| ౧౨ || ఇతిమూర్ఛతిసంకల్పః|| రాజసమాశ్వ
 సిహి|| మనః|| సమాశ్వస్య|| కథందేవీప్రవృత్తిరపినమామేవ
 మవస్థంసమాశ్వాసయతి|| సంకల్పః|| పాద్రం|| దేవకుతోద్యా
 పితేదేవీప్రవృత్తిః|| యతఃశ్రుతంకుటుంబకవ్యసనసంజాతశో
 కానలదగ్ధహృదయాహృదయాస్ఫోటంవినష్టా|| మనః|| హాప్రి
 యోక్వాసదేహిమేప్రియంప్రతివచనం|| నను|| ప|| స్వప్నేపీదే
 విరమసే నమయావినాశ్యం స్వాప్నేయావిరహితోమృతవ
 ద్భవామి|| దూరికృతాసివిధిదుర్గలితైస్తథాపిజీవత్యవేహిమ

స్మృదగ్ధం హృదయం యస్యాస్స - హృదయా స్ఫోటం - పరిక్షీత్య
 మానేచేతి ఐముల్ - హృదయ మాస్ఫోట్య విదార్య - వినష్టా మృ
 తేత్యథః | వైరాగ్య ఉత్పన్నే ప్రవృత్తిర్నశ్యతీతి తాత్పర్యం - అ
 న్యోనాట్యధరుః|| స్వప్నేపీతి|| స్ఫుటంపూర్వాధరా|| హిదేవి-విధేః|| దై
 వస్యదుర్లలితైర్దుష్టవిలసితైర్యద్యపిదూరికృతాసిదూరంశీతాసి - తథాపి
 మనోజీవతీత్యలంఛనంథావనీయమేతల్ | తహిజీవనే కోహతుస్తత్రా

|| హియతః అసవః ప్రాణాః దురంతాః సహస్రసశ్యంతి | జీవత్య
 వేహిమృత్యుతిపాశ - తథాపిమనోజీవతి- కుతః అసవోదురంతాః శ్వప్ర

యత్నేననాశయతుమశక్త్యాఃయత్యత్యవేహిజానీహి॥ ౧౩॥ పునరిత్యాది
యావదిత్యంతంసుగమం॥ సరస్వత్యాఃప్రవేశంప్రస్తాతి॥తతఃప్రవిశతి॥
సఖసరస్వతీతిసంబోధనేనయథావిష్టుభక్తిస్తథావైయాసకీ సరస్వతీతి
సూచితం॥యతస్య-ప్రయత్నవతీభవ-భవతావిదితపూర్వైవపూర్వంవిది
తాజ్ఞాతావిదితపూర్వా- భావానామిత్యత్రేవదాథానాముత్పత్తిమతా
మితీశేషః- తథాచవదాథాఃధ్వంసవంతఃఉత్పన్నత్యాదిత్యనుమానం॥
సనుచాతుమవాస్యఫలస్యాత్మయ్యత్యమితీశుశ్రేరసిద్ధోహేతురితిజేన్మ॥ అ
త్మయ్యత్యశుశ్రేతగుణాథవాదత్వాదతత్పరత్వంతస్యాః - తద్యథేహ
కమజితోలోకః క్షీయత ఇతి శ్రుత్యంతర విరోధా చ్ఛ్చిన్మవిధివైయ

సత్త్యవసోదురంతాః॥ ౧౩ ॥పునర్నూర్చతి॥నంకల్పః॥రాజా
సమాశ్వాసిహి॥మనఃసమాశ్వాస్య॥ అలమస్మాకమతఃపరంజీ
వితేననంకల్ప చితామారచయ, యావదనలప్రవేశేనశోకాన
లంకిర్వావయామి॥ ఇతిసన్నహ్యతి॥తతఃప్రవిశతిసరస్వతీవై
యాసకీ॥ సరస్వతీ॥ పేషితాస్తిభగవత్యావిష్టుభక్త్యాయ
థా,సఖసరస్వతిగచ్ఛావత్యవ్యసఖన్నస్యహసనఃప్రబోధనా
య॥ యథాచతస్యవైరాగ్యోత్పత్తిర్భవతితథాయతస్యైతి॥ త
ద్భవతుతిస్సన్నిధిమేవోపసర్పామి॥ఉపసృత్య॥వత్సకిమేవమతి
విక్లబోసి॥ సనువిదితపూర్వైవభవతాథావానామిత్యతా॥అ
ధీతానిత్వయైతిహాసికామ్యపాఖ్యానాని॥ తథాహి॥ప॥భూత్వా
కల్పశతాయుషోంబుజభవస్సంద్రాశ్చదేవాసురామన్వాద్యా
మునయోమహీజలధయోనస్తాఃపరంకోటయః॥ మోహఃకోయ

ధ్యాన్చుహేతోరసిద్ధతాఅసిద్ధేతిభావః॥ విదితపూర్వైవానిత్యతేత్యత్ర
బీజమాహ॥ అధీతానీతి॥ ఇతిహాసేభవానివితిహాసికాని॥ భూత్వేతి ॥ అం
బుజభవోహిరణ్యగర్భాః సంద్రాశ్చండ్రీసంహితాదేవా అసురాశ్చమ
న్వాద్యాభూపాలాః మునయోయువయః మహీధరిత్రీ జలధయః సాగ
రాః పరంకోటయఃకొటిభ్యోఽధికాః అసంఖ్యాతాఃభూత్వాఉత్పన్నస్తా
నాశంప్రాప్తాః॥అల్పాయుషఃసాశేకాపరిదేవసేత్యాశంక్యాహ॥ కల్పశతా
యుషత్కలి కల్పనాంశతానిఅయ్యేహంశైరథా - కల్పాయుగవతుష్ట

సం శతశబ్దోఽసంఖ్యాతవచనః - వివంచనసంధిః సద్భావః సత్యమేము
 బ్బదసమజీవితే వంచాత్మకేపాంచభౌతికేవపుషిదేహేవంచతాంగతేను
 గం ప్రాప్తైసతి - యదుదయభేదిత్వద్యతే ఇత్యయం లోకస్య శోకావ
 ాః శోకజనకః సహకాలనివారణీయః కోమోహః అహలూతత్వాత్పర్యే
 కొపీత్యథః (బంధోరితిపాఠేబంధోపుత్రాదేవపుషీతియోజనీయం
 ౧౪ || శుభ్రమథకంస్థిరీకతుకంపునఃపునరనుసంధేహీత్యుపదిశతి || తదితి ||
 గావయంతియ | భావనాయాః ఫలమాహ || నిత్యేతి || నిత్యంబ్రహ్మైవ, అ
 త్యత్ సర్వమనిత్యం వితత్వస్తుదశీనం | యద్వానిత్యం సిరంతరమనిత్యస్యన
 వ్రతస్యవ్రవంచస్య యద్వస్తు అధిష్ఠానం బ్రహ్మ తద్యవత్యతి సః శోకావే
 సంసారం నవత్యతీత్యథః || యతోన్యదన్యదవత్యన్ముహ్యతిపకత్వమ
 సవత్యతాంకోమోహః కశ్యోకత్వాదిశ్రుతిభి రపుషిరితం, ఉక్తమర్థ
 మశూలముహానుదయతేలోకస్య శోకావహస్సంధిః ఘేనస
 మేగతే వపుషియత్వచాత్మకేవంచతాం || ౧౪ || తద్భావ
 యభావానామనిత్యతాం-నిత్యానిత్యవస్తుదశీనం హినస్పృశ
 తిశోకావేః || యతః || పవక మేవయదా బ్రహ్మ సత్యమన్య ద్వి
 కల్పితం | కోమోహః కస్తదాశోకపకత్వమనువత్యతః || ౧౫ || మనః ||
 ముపఃపదాదాధం విశదీకరోతి || ఏకమేవేతి || యదాయదిపకం నిరస్తద్వితీ
 యం బ్రహ్మైవ సత్యం ఇతరత్ బ్రహ్మస్యత్ ఏకత్వితం అనిర్వచనీయం -
 సద్భిన్నత్వమేవానిర్వచనీయతాయాలక్షణం - తథావబ్రహ్మస్యస్యమి
 థ్యాభూతస్య ప్రాతీతికస్యనవ్రత్యాదేకత్వమేవ సారమార్థికమనువత్య
 తః సమ్యక్తయాజానతః తవకోమోహః సకౌపీత్యథః | మోహాభావా
 తః శోకః సకౌపీత్యర్థః | ఏవంచ సతి అంతే బ్రహ్మభావనయా బ్రహ్మైవ భవ
 తి సంసార్యాదిభావనయా తు సంసార్యేవ భవతి || ఉక్తం వగీతాయాం ||
 యం యం వాపిస్తరస్థావంత్యజిత్యంతేకలెబరం | తంతమేవైతి కాంతేయ
 సదా తద్భావభావిత ఇతి | అతోహతోః శోకావేశేస్వయం మనో నార్యణే
 మంతర్వ్యతేచేత్సదా సంసార్యేవ శోకాద నిముక్తపవస్యాదితిభావః ||
 ౧౫ || భగవతీతి సరస్వతీం సంబోధయతి || హే భగవతి సరస్వతి శోకావేగమా

షి తే మే ము ము నసం వివేకౌ వకాశం నలభతీతి వేతియోజనా || ౧౧ || స్నేహ
 ప్యానర్థ హేతుత్వం ప్రకటయతి || గథాహి, ఉవ్యంతభితి || సరై మ్నానుష్యై
 ప్రియాభ్యాః ప్రియభిత్వాభ్యామేషాంపు త్రాద్యభిలాసాం లే ప్రియాభ్యాః
 నామైషవప్రియత్వం సస్వరూపతః - తపవవస్తుగః క్లేశా ఆఉత్పత్తై రామర
 ణమతిక్లేశజనకత్వాత్సంసార హేతుత్వాత్పడవ్యం తే ఆరోవ్యం లే కీన్యశాః
 క్లేశాః, వివవల్లి వీజవివలతాకందః తద్వద్వివమాః దుస్సహః - తేభ్యః అభి
 లాషేభ్యః నది రాత్ ఝటితి స్నేహమయాః స్నేహరూపాః వక్రాగ్నిగ
 భాః వక్రాగ్నివద్గర్భయేషాం లేవ లే అంకురాః దాహచ్ఛేదపాతాది స
 మథాః భవంతి యేభ్యః స్నేహంకురేభ్యః - అమీర్వయిద్యశ్యమానాః శ
 తశః అనంతాః శోకరూపాః ద్రుమాః వృక్షాః రోహంతి ఉద్భవంతీత్యర్థః || కీదృ
 భగవతి శోకావేగదూషితే చునసి వివేకపవమే నావకాశం లభ
 తే || సరస్వతీ || వర్ణస్నేహదోషపవః, యతః ప్రసద్ధవినాయ
 మథాః, స్నేహస్వర్వానర్థవ్రభవభితి || గథాహి || ౧౨ || ఉ
 వ్యంతే వివవల్లి వీజవివమాః క్లేశాః ప్రియాభ్యానరై ప్రైభ్య
 స్నేహమయాభవంతి నది రాద్వక్రాగ్నిగర్భాంకురాః || య
 భ్యోమీశతశః కుమాలహుతభుద్దాహం దహంతశ్చ నై దేహం
 దీపశిఖా సహస్రశిఖరా రోహంతి శోకద్రుమాః || ౧౩ || మనః ||
 దేవియద్యప్యేవం తథాపి నశక్నోమి శోకానలదగ్ధః ప్రాణా
 ధారయిషుం || సాధుసంపన్నం యదంతకాలే త్వంతావద్భృ
 తాః శోకద్రుమాః, కుమాలహుతభుద్దాహం - కుమాలంతుషమేవహుతం
 హేచామద్రవ్యం భునక్తీతి కుమాలహుతభుక్తుషాగ్నిస్తదగ్నిదాహవద్యో
 దాహస్తంతద్వత్ - ఉషమా నేకమణిచేతి గమత్ || శనైర్నందందేహం
 శరీరందహంతః || కుమాలశంకునిష్కర్ణైశ్చ భేనాతుతుషానలభితి కుముదా
 కరః || తుషాగ్నిద్భృష్టాంతోదుఃఖస్యదిరపావకత్వనూననాయేతి భావః || పు
 నః కీదృశశోకద్రుమాః, దీప్తాయాశ్శిఖాః దుఃఖాంతరస్త్పరయః తాపాంస
 హస్రం శిఖరాః అగ్రభాగాః ఉద్బోధరూపాయేషాం లే || ౧౪ || సాధుసంప
 న్నం సమ్యక్జాతమిత్యర్థః || భదం చేతి || పరంస్థూలం లకార్యం లకృత్యం || కింత

త్యాహః యదితివ్యవసాయః ఉద్యోగః స్వశరీరత్యాగేనాపిదధీవత్యా
 మావకర్తవ్యమిత్యాశంక్యనేత్యాహః అపిచేత్యాది అవకారిణాం నిరంత
 మఃఖదానాం భవతోమనసః క్షయమత్యాగేనత్యత్యాగే ఆదర ఇత్యే
 యోజనా... క్వదిదితి ఏతేషరిక్రిహః పుత్రకళత్రాదయః తవసుఖాయ
 భవంతి మమసుఖాయమాభవంతు, అన్యేషాం పుంసాం పుత్ర కళతాదయ
 వసుబదాయకాభవవ్యంతీత్యాశంక్య అన్యేషామపి పుంసాం నైభ్యః కోఽప్య
 కారిత్యాహః అమీభిః పుత్రాద్విభిః క్వదితుక్తా పి పుంసాం ఉపకృతిరుప
 ర్యః కర్తాకరివ్యతే-కృతావా-అభక్రియతే-నక్యాపికాలత్రయేషి ఉపకృత్వం
 తిసుఖహితవోపనభవంతీతిభావః ననుపుత్రాద్దీనాం లాలనాదాబ్రహ్మ
 ందోనుభూయత ఇతివదంతి పుత్రిణః, తత్రోథం పుత్రాద్దీనాం సుఖజనకత్వ
 త్యాశంక్యాహః దధతితి || ఏరహేవియోగేమమఃచ్ఛేదందధతిపుష్టంతి

ప్రాసే || సరస్వతీ || ఇదంచవరమకృత్యం యదాత్మహత్యావ్య
 వసాయ ఇతి అపిచామీమామవకారిణామథేకోయమత్యావే
 గోభవతిః వశ్యతావత్ || పక్వదిమవకృతిః కతామీభిః కృ
 తాక్రియతేభవా తవనచభవంత్యేతే పుంసాం సుఖాయ పరి
 గ్రహః దధతివిరహేమమఃచ్ఛేదం తదర్థమపార్థకం తదపివి
 పులాయాసాస్సీదంత్యహేమబరజంతవః || ౧౭ || అపిచ || తి
 ణాః పూణాః కతిససరితోలంఘితాః కే నతైలానాకాగ్రిం

మద్యప్యేవం- తదపితథాపి-అహేమాత్యర్థ్యే-జంతవః ప్రాణిసః విపులాః
 బహవః ఆయాసాః శ్రమాయేషాంతే తదర్థంతత్ప్రయోజనాయ అపార్థకం
 వ్యర్థం-బతేతిభావః సీదంతిదుఃఖతాభవంతి || ౧౭ || ఏతేశోకయోగ్యాపవ
 నభవంతి, అవకారిత్వాదిత్యాహః అపిచ, తీర్ణా ఇతి || ఏతైః పాపైః కిమివదురి
 తంకష్టంకారితోనాసికింతు సర్వం దురితంకష్టంకారిణివివక్షప్తమేవామాత్మ
 యా ఉపయాదితంకృత్యాపూణాః జలసంపూర్ణాః పమాకాలినా ఇత్య
 ం- తాదృశ్యః సరితోనద్యః తికియత్సంఖ్యాః సరిణాః- అపితుబహ్వ
 ణావీచేత్యర్థః || కేతైలాః సలంఘితాః నాక్రాంతాః అపితుసర్వే ఆ
 క్రాంతాపవక్తూరాణాం వ్యాఘ్రాణాం సంహారేణ ఘోరాః భయానకాః

వసభవః అరణ్యస్థల్యః కలికియంత్యోనాక్రాంతాః అపితు సర్వావివాక్రా
తావివః కారితే ప్యేతావత్యనధే యద్యస్తాతా రణార్థసమదః లక్ష్మీగర్వః
సపవనుషీ రద్యత్తా అరవివన్తా నానిశుహాణివక్త్రానియేహం లేదురీకా
దుప్పిభవః - కష్టంయథాస్యాన్తథాదృష్టాః ఏవంచకామాదిభ్యోవిరజిత
వ్యమితిభావః॥ ౧౮॥ ఏవంచైరాగ్యహేతాసగ్యపవై రాగ్యంనోత్పద్యత
త్యాహ॥ లాలితానామితి॥ స్వస్త్వాత్ స్వశరీరాజ్ఞాతానాం ఉత్పన్నానా
బాలభావేకుంబనాలింగనైర్గ్లానితానాం అతవివదిరంహృది సంపరతాం
చ్ఛేదోవియోగః మమఃచ్ఛేదాదపి అరుంతుదోవ్యథాతిశయకారీ తత్రదృ
ష్టాంతః॥ పాశ్రీణానాం విచ్ఛేదోవియోగః సయథా మమఃచ్ఛేదాదపి పీడా

తావా కలివనభవః క్రూరసంచారఘోరాః | పాపైరేతైః
కిమివదురితం కారితోనాసికష్టం యద్దృష్టానై ధనమదమపీ
న్తానవక్త్రా దురీకాః॥ ౧౮॥ మనః॥ దేవి॥ ఏవమేతత్, తథా
పి లాలితానాం స్వజాతానాం హృది సంపరతాం విరం | పా
శ్రీణానామివ విచ్ఛేదో మమఃచ్ఛేదాదరుంతుదః॥ ౧౯॥ సర॥ వత్స
మమతావా సనానిబంధనోయం వ్యామోహః॥ ఉక్తంచ॥ ౨౦॥
మాజానరభక్షితేదుఃఖం యాదృశం గృహమకుక్తే | సతా
దృష్టుమతాశూన్యే కలవింకేభమూషకే॥ ౨౦॥ తత్సర్వధాస
ర్వానరభావీజస్య మమత్వస్యోచ్ఛేదేయత్నః కలికావ్యః॥ ౨౧॥

రః తద్వదయమపీత్యధః॥ ౧౯॥ వత్సమమలేతి॥ మమతామదీయత్వా
మానః - తస్య వా సనాసర్వకాలమనువృత్తిః సైవ నిబంధనం కారణం యస
సః॥...॥ మమతాసంబంధాదేవదుఃఖమిత్యప్రిన్నధై సన్నతిమాహ॥ ఉక్త
చ, మాజ్ఞారేతి॥ మాజ్ఞారభక్షితే గృహమకుక్తేన్యగృహపోషితమకుక్తే
యాదృశం దుఃఖంతాదృక్ తాదృశం కలవింకేభవకే మమతాశూన్యము
షికేచ మాజ్ఞారభక్షితే నదుఃఖం మమతాశూన్యత్వాత్ - తస్మాన్మమలే
దుఃఖహేతురితిభావః॥ ౨౦॥ ఏవం సతి మమతోచ్ఛేదపవయత్నః కార్యత్తతా
హ॥ తత్సర్వధేతి॥ సర్వే లసథానాం స్పృహసా సర్వానరభావః స్పృహః తస్య
జంరకాణంతాదృశస్య మమత్వస్యోచ్ఛేదేయత్నః కార్యత్తతాత్పర్యం॥

వారాధీనోమమత్వోచ్చైష్యదశ్చిదర్శయతి॥పశ్య, ప్రాదుర్భవంతి॥వపుషఃశ
 రాల్ ॥తిక్తియంతోవాకీటాః॥యాకాదయః॥సప్రాదుర్భవంతి॥నృద్యం
 ॥అపితూత్పద్యంతవ॥యాకాకీటాతనోఃశరీరాల్ - ఖలునిశ్చయేన-
 దుత్పతః॥యత్పూర్వమవసారయంతి॥సమాసయంతి॥పషజతోవిశ్వస్య
 హిహఃకః॥యత్రైమాంశరీరోష్పన్నానాంతి॥పశ్యసంజ్ఞాంవిధాయకృత్వాదే
 గంవరిసమంతావోచ్ఛవయతి॥యాకాదౌస్యదేహూన్మస్మేపిమమతా
 గావాన్నదేహశోషఃపుత్రే॥మమతాభిమానస్యసత్త్వాత్తేహశోషశ్చత్యేవకా
 హిమాశ్చితిభావః॥౨౦॥మమత్వగ్రంథిః॥మమతాభిమానః॥మమత్వగ్రంథే
 ప్రకుచ్ఛేదశ్చింతప్రకటయతి॥తథాహీతి॥అవధారయతుసావధానాభూత్యా

౪॥ పాదభావంతివపుషంకతివానవీటాయాన్యత్నతఃఖలు
 తనోరవసారయంతి | మోహఃకవివజగతోయదవశ్యసంజ్ఞాంతే
 హంవిధాయవరికోక్షయతస్వదేహం || ౨౦ || మనః || దేవభవ
 త్వేవం, తథాపదుకుచ్ఛేదస్తుమమత్వగ్రింధి || తథాహి, తావ
 దవధారయతుభగవతి || ౪ || నిరంతరాభ్యాసద్వక్తృకృతస్యసన్నే
 హసూత్రగ్రథితస్యజంతోః | కానానకందిద్భగవత్పుపాయం
 మమత్వపాశస్యయనోవిమోక్షః || ౨౨ || సరస్వతీ | వత్సభావా
 నామనిత్యతాభావనమేవతావత్తయతోచ్ఛేదస్యప్రథమోభ్య
 పాయః || తథాహి || ౪ || సకతిపిఠరోదాగాఃపుత్రాఃపితృవ్యసీ

గునసంధారయతు-విస్తరణంమాభూదిత్యర్థః॥...॥నిరంతరేతి॥జంతోజ్జీవస్య
 గుమత్వరూపోయఃపాశస్త్రస్యయితడిచాయాద్విమోక్షఃత్యాగః-తము
 పాయంహేభగవతిత్వంకంచిజ్ఞానాసితహి-వదతిశేవః॥ కీదృశస్యమమ
 ద్విపాశస్య, నిరంతరమనవరతంయోభ్యాసస్తైసద్గుణైశ్చతస్యపునఃకీదృశస్య
 గుమత్వపాశస్య, స్నేహససహవతంతరిత్యసన్నహఃఅంతఃకరణవృత్త
 యస్తాపవసూత్రాణిత్తైర్నిధితస్యగుంభితస్య॥ ౨౦॥ అనిత్యాభావనమే
 వఅనిత్యతావధారణమేవ- ప్రథమాభ్యుపాయఃముఖ్యోహేతుః॥తథాహి
 కతీతి॥ యద్యస్తాద్ధైతోతవఅస్తిత్వవాలివిగతేవిస్తీయైసంసారేకత్వకోట
 యుంకతీకోటిసంఖ్యాకాః పితృదయోనంతాః-రింతుగతానివదారాఃస్త్రి

యఃపుత్రాఃసుతాఃపితృవ్యాపితృభ్రాతరఃపితామహశ్చైవైపికింసగతా
కింతుగతావేతిసంబంధః । తత్తస్మాద్ధేహోఽభిహజగతినుమృదాంబంధా
నాంవిద్యత్పాతవతోఽజ్జ్వలాకాదారుణతయాప్రకాశమానాకక్షుణ్ణ
నమాత్రమేవసంగమోయోస్తాకమృదయంతః కరణేభూయోభూయ
పునఃపునఃనివేశ్యఅవధార్యనిశ్చిత్త్యసవదితస్త్రామేవసుఖభవేశ్వర్థః । మం
బుద్ధయఃపితృప్రభృతిషువ్యర్థముదరతావనుసుభవంతి-విదుషాంపునరేవ
సారేసంసారేలత్యంతఃకు పరిణతౌజ్ఞాతే వైరాగ్యమేవా విభవా
తిభావః॥౨౩॥కథమద్యాపిసంసారచక్రక్రీడచిసంభ్రమాత్ భ్రమామీ
లశ్చర్యమివమేభాతీత్యాశంక్యాహభగవతీతి॥ మోహశేషోమృమాద్యా

తామహసుహతివితతేసంసారేస్తేగతాస్తవకోటయః॥ తది
హసుమృదాంవిద్యత్పాతోఽజ్జ్వలాకక్షుణ్ణసంగమాకసపదిమృ
దయేభూయోభూయోనివేశ్యసుఖభవ॥ ౨౩ ॥మనఃభగవతి
తవప్రసాదాదపాస్తవవవ్యామోహః॥ కింతు॥ ప ॥తవముఖశ
శధరదీధితిగర్భితైర్విసులోపదేశపీయూషైః । యైలితమపిమే
మృదయంమలినంశోకోర్చిభిఃక్రియతే॥ ౨౪ ॥ తదస్యోద్గ్రీస్య
శోకప్రహరస్యభేషజమాజ్ఞాపయతుభగవతీ॥ సరస్వతీ॥వత్సస
మువదిష్టమేవాత్రీమునిభిః॥ప॥అకాండపాతజాతానామాద్భ్రా
ణాంకుర్మభేదినాం । గాఢశోకప్రహరణానుబిందైవమహా

నముంచతీత్యాహ॥ కింతు, తవముఖేతి॥హేభగవతి- తవముఖమేవశశధ
శ్చంద్రఃతస్యదీధితయః కిరణాస్తైభ్యోగర్భితానిస్సృతానితైః - వినుల
నిమలాడివదేశాంవిపీయూషాణిలమృతానితైః మేమమమృదయంమ
యైలితమపిలక్ష్మావబోధయోగ్యంసంపాదితమపిశోకోమిళాభిః శోకలవ
రీభిఃమలినంక్రియతేలవ్రియతి - అహహాలసంభావనావివరీతభావ
సంసారాబలవస్తరాశ్శిఖణః॥ ౨౪ ॥ తదస్యేతి॥ అద్గ్రీస్యనూతన
శోకవివప్రహరఃతస్య॥ మునిభిరువదిష్టంమాగమవదిశామీత్యాహ॥
కాండేతి॥ నకాండపాతోబాణప్రహరోయత్రతథా-జాతానామున్ననా
నాంఅద్భ్రాణాంఅభినవానాంకుర్మభేదినాంఅతివ్యధాకారిణాం ఎతాద్య

ంగాధాఃదృఢాఃపునఃపునఃస్మరకాయేశోకాః తపవప్రహారాఃతాదనా
తేహంబింద్రైఃపరిసంకల్పవచనహావధిః- నాన్యేత్యర్థః॥ ౨౫ ॥ అప్యే
దితి॥ ఎతచ్ఛ్చతోమనఃవారితంనివారితమపిదింతాసంతానైఃవింతావరం
గాభిః అభిభూయతేపరాభూయతే॥ అత్రదృష్టాంతః॥ అభిచ్ఛేదైఃమే
ఖండైఃశిందోరిదమైందవంచాంప్రమసంబింబమివకీదృశైరభిచ్ఛేదైః
ముహూర్తారంవారం-వాతేనఆసమంతాత్ హతైర్ధూతైశ్చాలితైరిత్య
ర్థః॥ ౨౬॥ శాంతైశ్చోకమోహవిరహితేవిషయనివేషయగుహ్యగుహ్యంతం
నాన్యమోహశోకపీడితానాం...॥ ఉపదిశతి॥ నిత్యమితి॥ హేమనస్త్యమి
త్యధ్యాహారఃఆప్తఃసర్వదాకాలత్రయేషోకఃసంసారకారణీభూతండుః

పదః॥ ౨౫॥ మనః॥ భగవతి, ఏవమేతత్॥ ముహూర్తంతుచేతః॥ య

తః॥ ౨౬॥ అప్యేతద్వారితంబింతాసంతానైరభిభూయతే॥ ముహూ

ర్తాతాహతైర్బింబమభిచ్ఛేదైరివైందవం॥ ౨౬ ॥ సరస్వతీ॥

వత్సహృదయతాం॥ చేతనోయంవికారః తః క్వచిచ్ఛాంతేవి

షయచేతోనివేషతాం॥ మనః॥ తత్ప్రసేదతుభగవతీ॥ కోసౌ

శాంతోవిషయః॥ సరస్వతీ॥ వత్సగుహ్యమేతత్, తథాప్య

న్తానామువదేశేనదోషః॥ ౨౭ ॥ నిత్యంస్తరకజలదనీలముదారహా

రకేయూరకుండలకీరీటధరంహరించాగ్రీష్టేసుశీతలమివహృ

ఖంయస్మిన్తాదృశంబ్రహ్మచారి-చారివాధై- బ్రహ్మేవప్రవిశ్యఅద్వితీయ
త్వేనజ్ఞాత్వా- ద్వితీయాదైవభయంభవతీతిశ్రుతే॥ భయంద్వితీయాభిని
వేశితస్సాదితి మహాభాగవతాచ్చ॥ అత్తనేహితాఅత్తనీనాతాంనిర్వృతిం
సరమసుఖంభజప్రాప్తుహితత్రస్యస్థాంతః॥ గ్రీష్టేసుశీతలంహృదమివ-య
థావండాంశుకరసంతప్తఃశీతంతటినీహృదంప్రవిశ్యసుఖమనుభవతితథా
సంసారతప్తాబ్రహ్మప్రవిశ్యసుఖమనుభవతీత్యర్థః॥ నిర్గుణైనిగాకారేనిర్విష
యైకథంమనసఃప్రవృత్తిరిత్యాశంక్య అదౌసాకారేప్రవృత్తిస్సుకరేత్వా
మాకింకుర్వన్తస్కజలదనీలంఘనశ్యామం-ఉదారఃఅమూల్యోయోహారః
కేయూరంబాహూర్భూర్భూవజం, కుండలేశ్వర్ణధూవజకీరీటంపతానిధరతీతి
తథోక్తః తంహరించారతిసంసారంబిజ్ఞానంతత్కార్యంచాసౌహారిప్రంవి

ష్టాంశ్యంస్తరణ- సాకారస్తరణానంతరంనిరాకారేమనఃసుఖప్రవేశ
తిభావః | యథామాతనోధనుధారః స్థూలమపలక్ష్యంలక్షీకర్తృమతేక్షువా
నోభ్యాసపరిపాకవశాత్కేశాంతరప్రోతవరాటికాంలక్షీకరోతి, తద్వది
త్యధః || పాతాంతరవ్యాఖ్యా || కింకుర్వణ-జలదనీలాఘనశ్యామాతనుశ్చ
రీరంయస్యతం | మారతీసంసారమజ్ఞానంతతాగ్ర్యంచాపావితివారిస్తంపి
ష్ఠం | పత్యంతరే-శాయాలస్యవ్యాఘ్రస్యయవృమ్భాజనంతవృశః
నఃవంద్రస్యఖండంబధరతీతతాదృశంచారంశివంచానిత్యంస్తరణ | శేషంస
మానం || ౨౭ || సర్వధాసర్వప్రకారేణవై రాగ్యప్రవేశముపక్షిపతి | పక్షే
తి || ఉపదేశసహిష్ణుఉపదేశగ్రాహి || అవరంఉక్తాదన్యత్ || ... || వశమితి |

దమస్త్రోకంబ్రహ్మప్రవిశ్యభజిర్వృత్తిమాన్మనీనాం || పాతాం
తరంనిత్యంస్తరణజలదనీలతనుంచారింవాశార్దూలవర్తశశిఖం
బధరంచారంచ || ఇతి || ౨౭ || మనః || విచింత్యసోచాప్యసంసర్వ
ధాతాత్తోష్టిభగవత్యా | ఇతిపాదయోఃపఠతి | సరిస్వతీ | వ
శ్యసంప్రత్యుపదేశసహిష్ణుతేహృదయంచారం | అతవీతవప్యవ
రముపదిశ్యతే || ప || వశంప్రాప్తేమృత్యోఃపితరితనయేవాసు
హృదివాశుచాసంతప్యంలేభ్యశముదరతాడంబజధియః | అసారే
సంసారేవిరసపరిణామేతువిదుమాం వియోగోవై రాగ్యంగ్రీధ
యఃపితన్వశశముఖం || ౨౮ || తతఃప్రవిశతివై రాగ్యం | వైరా
గ్యం || విచింత్య || ప || అస్మాక్షీన్నవనీలనీరజదళోపాంతాతినూ

పితరిజనకేనయేపుత్రేసుహృదిసంబంధినివామృత్యోమరణస్య వశంఅన్య
నత్వంప్రాప్తేనతిమృతేసతీత్యధః-బడధియోమందమతయః | ఉదరత
డంఉదరంసంతాడ్యలంబిత్యర్థంశుచాశోకేనతిశయితోకేనేత్యధః
భృశంఅత్యధఃతవ్యంతే | శుచాసంతప్యంతఇతిపాతస్సగమః | తుపున
వియోగః - పుత్రాద్విధిస్సహత్యధాత్ - విదుమాంజ్ఞానినాం శమస
ఖం వితన్వణవిస్తారయణఅసారేనిస్సారేవిరసఃకటుః పరిణామః ఫల
యస్యతాదృశే సంసారేవై రాగ్యంగ్రీధయతిదృఢంకరోతి || ౨౮ || అస్మా
క్షీదితి || వ్రజానాంపతిః ధాతాపితన్వపుః శరీరంత్యజ్జాత్రైగత్యచామా

శ్రీశాంతరితమాచ్ఛాదితం ఆమిమంమాంసంయస్యపవంభూతం యదిపు
 రాస్రాప్రక్షీత్ వోత్పాదయేత్ - తదావపుషినివతతోగృధ్రాగ్రమాంసా
 సః పక్షిణః ధ్వాంతౌకాకాకావృకాకా వృధస్య గాలాకశునః కుక్కు
 ర్కా క్రౌంచా చక్రాహ్వకా వ్రీత్యగ్రం నవంతురల్ యదస్రం రక్తం
 తేన మిశ్రిం మిలితంయత్ పిశితంమాంసంతిస్యయోగ్రాసః తస్యగ్రహః
 తదానం యత్రీయస్యాంక్రియాయాం యథాస్యాతైథాగృధ్రతః కాంతు
 రః కథంవారయేత్ నకథనుపీన్యథః - త్వజ్జాత్రాఛాదనమేవ గృధ్రా
 ద్నివారణే హేతురిత్యథః | కీదృశంవపుః | నవంసీలం యస్మిన్జంసీలోత్పలం
 తస్యనశంభవః తస్యోపాంతోగ్రభాగస్తద్వతి సూక్ష్మం అతికోమలం ||
 ౨౯ || వై రాగ్యకారణీ భూశంశారీరందోమంవ్రదగ్యశరీరోపకారకేషు దో
 మం ప్రవర్తయతి || శ్రీయతి || శ్రీయః సంపదః దోధా ఆందోలికా తద్వ

త్కంపునస్త్యజ్జాత్రాంతరితామిమం యదివపుత్తైతత్ప్రీతా
 నాంవతిః | ప్రత్యగ్రక్షరదసీమిశ్రపిశితగ్రాసగ్రహంగృధ్రతో
 గృధ్రీధ్వాంతువృకాంస్తనౌనివతతః కోవాకథంవారయేత్ ||
 ౩౦ || అపిచనదాప || శ్రీయోదోలాలోలావివయజరసాఃప్రాం
 తవిరసావివర్ణేహంజేహం మహదపిధనంభూరినిధనం | బృహ
 చ్చోకోలోకః సతతమబలానర్థ బహుళౌ తథాప్యస్త్రిక ఘో
 ర్లోలాశ్చంచలాః - వివయేభ్యోకాతాః సక్ష్పందనాదిభ్యఉగ్రన్నాః యేర
 సాఃసుఖవిశేషః తేప్రాం తే సమాప్తావిరసాఃవిషాదజనకాః - జేహంశరీరం
 వివదాంవివర్ణీనాంగేహంగృహంమహదపిధనంభూరిబహుప్రకారంనిధనం
 మరణం - ఉక్తంచచాణక్యసీతో || అథానామాజన్ నేదుఃఖిమాజితా
 నాంచరక్షణే | నాశేదుఃఖింవ్యయేదుఃఖింకథమథాన్యభావహాత్మి || లో
 కోజనః బృహచ్ఛోకః బహుశోకః - అబలాస్త్రీ - సతతమనారతం అనర్థః
 స్వరూపనిందారూపః బహుళోయస్యాంసా - తథోక్తం శ్రీవిష్ణుపురాణే
 అమేధ్యపూణేకీమరాశిసంకులేస్వభావగంధేష్యశుచాచసద్రీవే | కలే
 బరేనూత్రీపురీవభాజనే రమంతిమూఢావిరమంతి వండితాత్మి || తథా
 ప్యేవం సత్యపి మోరేభయావహే పథి సంసారేరతాత్మిబరమహత్కష్ట

మిత్యథః॥ పరంతుఅత్తనిరతాః అత్తవిచారపరానభవంతి॥ తథోక్తంహ
రివంశే । అథస్తాదావితంచమూ దుగ్ధంధివరిపూరితం । మూత్రక్షిన్న
స్యతస్యాభేదమాదాజ్జబాహ్నిన్మూత్రావధీరితి॥ ౩౦॥ సంభావయ మాన
య॥ మనఃత్యాది పరివృజస్వమామిత్యంబంసుగమం ॥ తథాకరోతి పరి
వృజతీత్యథః॥ తాత-పితః॥...॥పంథానామితి॥ పితాచనా తాచ బంధు
శ్చ తనయశ్చ భ్రాతృతాచప్రియాచ పతేషాంయస్సంయోగః ససదా స
ర్వదా దూరవియోగవచ- దూరేబహువిచారణాయాం వియోగవసంధ్యః
ఉత్పన్నః- వియోగోవాదానకన్యసంయోగేపికార్యకారణయోరభేదా

రేవధిబతరతానాత్మనిరతాః॥ ౩౦॥ సరస్వతీవత్సైగద్యైరా
స్యంత్యాముపస్థితం తదేతస్సంభావయ॥మనః॥క్వాసిపుత్రై
రాగ్య॥ వైరాగ్యం॥ ఉపస్య॥ అహంభోఃతభిచానయ॥మ
నః॥ వశ్యజాతమాతే॥తత్వయాన్యక్తోస్తే॥ పరివృజస్వమాం॥
వై రాగ్యం॥తథాకరోతి॥ మనః॥వత్సత్వద్వన్నాదేవప్రశాంతో
మేకోకావేగః॥ వైరాగ్యం॥ తాతకోక్రశోకావేగావకాళః॥
యతః॥పపాంథానామివపర్త్యునిశ్చితిరుహంసద్యామివభ్రీక్య
తాంమేఘానామిపుష్కరే జలభౌసాంయాత్రికాణామివ ।
సంయోగః పితృమాన్యబంధుతనయభ్రాతృప్రియాణాంయ
దాపిన్దోరూరవియోగవచవిచుషాంశోకోదయఃకస్తదా॥ ౩౧॥
మనః॥ సానందం॥ దేవివమేతత్,యదాహవత్సః॥ సంప్రీతి
హి॥ సార్యస్తానవయావనానుభుకరవ్యాసరిణస్తైదుగ్రిమాః

న్వయోగవతేత్యుక్తం॥ఇతియదాసఃపియోగవచ-తదావిచుషాంజ్ఞానినాం
కఃశోకోదయః॥ వియోగజన్యసంయోగేద్వస్తాంతానాహావత్తానిమాత్రే
చాస్పృశ్యకసంచరతాంపాంథానామివ-నద్యాంసరిత్పూరేభ్రీక్యతాం
భగ్నానాంశ్చితిరుహంతరూణామివ - పుష్కరేతకాశే విరుద్ధక్రియయా
చాయప్రేరితానాంమేఘానామివ॥భ్రామ్యతామితిపాతేమేఘవిశేషణం
జలభౌపాగరే సాంయాత్రికాణాం పోశవణిజామివ । ౩౧॥ సార్య
స్తాఇతి॥మనః అద్యేదానీంతానేతా-మృగత్యస్థితాయాం మరుమరీచికా

నూం : బ్రితోయోణావఃతస్యవయోజలంతత్ప్రియాతన్నయామి
 యాహాతాకాపూర్వద్వస్తాపునఃవశ్యతిఏతాకానిత్యాహ॥ తాః
 ప్రాప్తవరిచితాః నవయావనాస్తరుణ్యోనార్యః - మధుకరాణాం భీమ
 రాణాంవ్యాహరః సంచారోయత్రతాద్యశాస్త్రేపూర్వపరిచితాఃద్రుమాః
 వృక్షాః - తపవమందాఅనలాఃవాయవః॥ కీన్యశావాయవః॥ వ్రక్షవైణఉక్తీ
 లంత్యోవికసంత్యోనవాఃనూతనాఃనల్లికాస్తాభిఃసురభయోజమశపరిమ
 తాః॥ కీన్యశంమనః॥ ఉదాత్తః స్వేచ్ఛాప్రస్థితో యోవివేకస్తేన మాజిక
 తంప్రోంభితంతహస్తోమఃఅజ్ఞానమూహవివస్యభీకమింద్రజాలయన్యతా
 ద్యశమిశ్యథాః॥ పూర్వంయథాథతయానుభూతావనితా నయోనురా

ప్రోత్తిలన్నవమల్లికాసురభయోజందాస్తప్రవానిలాః॥ అద్యో
 దాస్తవివేకమాజికతతమస్తోమివ్యభీకంపునస్తానేతాకాన్యగ
 తృప్తికార్ణవనయఃప్రియాకామనఃవశ్యతి॥ ౩౨॥ సరస్వతీ॥ వ
 త్సయద్యప్తేవంతథాపినిగృహీణామిహమాస్తమాన్యనాశ్రమి
 కాభవితస్య॥ తదవ్యప్రభృతినిర్వృతరేవతేనహధత్తచారిణీ
 భవివ్యతి॥ మనః॥ సులజ్జంయదాదిశతిదేవీ॥ సరస్వతీ॥ శమద
 మసంతోషదయశ్చపుత్రాస్త్రామవవరంతు॥ ఉమనియమా
 దయశ్చామాత్యాః॥ వివేకోవీత్వదమగ్నిహోదేవోపమదైవ్యా
 సహయావరాజ్యసుఖమనుభవతు॥ ఏతాశ్చమైత్యాదయశ్చ

గమత్వాదయంతి స్తతపవేదానీంవిధ్యాత్వేనవరిభాతావై నాగ్యహేతవ
 త్తిధ్వనితం॥ ౩౩॥ ఉన్నన్నవివేకస్యాప్యాశ్రమగ్రహణమావశ్యకమిత్యా
 హ॥ వత్సయద్యప్తే॥ గృహీణాగృహధీనాఅగ్యప్రభృతిఅద్యారభ్యనిర్వృ
 తిః సుఖాకారాచైవప్రతి-సహధమకాచారిణీ సహధమకం చరతీతినహ
 ధమకాచారిణీ ధమకపత్తిశ్యథాః॥ (నిర్వృత్తిరితి చాత నిర్వికారావృత్తిః)
 నిర్వృత్తిమతోవిరక్తస్యశమదమాదయతపశ్యకాభివ్యభిప్రేత్యాహాశమద
 మేతి॥ ఉవచరంతుసేవంతాం॥ అమాత్యాఃప్రభావాః॥ యావరాజస్యోర్త
 యావరాజ్యం॥ మైత్రీప్రీతిః॥ గుణానుకూలవశః॥ ప్రియాతాః॥ ప్రియతాః॥

అయ్యత్తాభవతా| అయ్యత్తాభవత్| స్వాస్థ్యం విషయసంబంధ
రాసిన్యం అపన్నాప్రాప్తిసతి-తేత్రజ్ఞఃతదాత్మాజీవఃస్వాంత్రీయా
ప్రకృతింపరమాత్మభావంఅపన్నతే ప్రాప్యతే- అతఃపరంజీవన్ముక్తిర్న
వివ్యతి|...|| ప్రకృతిమాసన్యతత్త్వత్వంతఃదేవోపపాదయతి| స్వస్య
గాదితి|| దీవ్యతి అన్యనిరపేక్షతయాప్రకాశతత్త్వసాదేవః- ఏకవివశిష్ట
మేవాద్వితీయంబ్రహ్మైకశురేణి| సుఖదుఃఖాదివ్యవస్థాతోనానాత్వప్ర
తీతేః- కథమేకస్తత్రాహీక్షీద్యశోదేవః శాశ్వతోపి వత్సావ వికారశు
న్యోపి-త్వత్సంగాత్ త్వదుపక్షప్రవిషయయోగాత్ ప్రభవలయాజన్మన్ము

తస్మాద్భగిన్యోభగవత్సావిష్ణుభక్త్య తవప్రసాదనాయప్రహ
తాః, తాన్ప్రసాదనునుమోదయ|| న సః|| యదాదితదేవీమూ
ర్ఖిణివేశితాన్స గ్వావవాజ్ఞాత్రితసహషంపాదయోఃప్రగ
మతి|| సరస్వతీ|| ఏతేయమనియమాసన ప్రాణాయామాద
యశ్చసాదరమాయుష్మతాద్రవ్యవ్యాపితైరేవసహాయుష్మా
సామాజ్యమధిష్ఠతు|| త్వయిచస్వాస్థ్యమావన్నేత్రేత్రజ్ఞో
పిస్వాంప్రకృతిమాసన్యతే|| యతః || ౪ || త్వత్సంగాచ్ఛాశ్వ
తోపప్రభవలయజరోపప్లతోబుద్ధివృత్తిప్యేకో నానేవదేవోర
విరివజలధేర్ద్విదిశువ్యస్తమూర్తిః|| యోగీంద్రమాలంబసేచేతి-
ధమపితతావత్సంహృత్యవృత్తిభాత్యాదర్శేప్రసన్నేరవి

య్యతావేవజరాతయాఉపప్లతః పృథక్కృతఃబుద్ధివృత్తిమనానేవబహు
ధేవ| తత్రదృష్టాంతః| జలధేఃసముద్రస్యవీచములహరిఃపువనాస్ఫాలితా
నువ్యస్తాభిన్నామూర్తిఃసృతాదృశఃరవిరివ - యథారవిరేవవిచలహరి
మప్రతిఫలనాన్నానేవభాతి- ఏవమాత్మాబుద్ధివృత్తిప్రతిబింబితత్వాన్నా
నేత్యథః|| ఉక్తంచ || ఏకపవహిభూతాత్మాభూతేభూతేవ్యవస్థితిః| ఏ
కథాబహుధావైవదృశ్యతేజలచంద్రివదితి|| కించహేవత్సకథనుపి కేనా
పిప్రకారేణపితతాః విస్తృతాఃవిషయేషువత్తమానాః వృత్తీః సంహృ
త్యసంక్షిప్త యోగీనివృత్తిమాలంబసేచేత్ - అంగీకరోషిచేత్ - తదా

హజానందపాంద్రీః స్వాభావికవిజ్ఞానఘనతత్త్వాభాతివ్రకాశతే । క
 ాకభవ । ప్రసన్నేనిమలతే అదర్శే అనమంతాత్ దృశ్యతేష్టేన్నిత్యా
 యః జలాదిఃతప్తేన్నిత్యధః- నిమగ్నజలజలైలాదౌ యథారవిభాతిత
 నిమగ్నలానుబుద్ధివృత్తివ్యాప్తైత్యధః॥ ౩౩ ॥ ఉపసంహరతి ॥ తద్భవ

రివసహజానందపాంద్రీస్తదాత్మా॥ ౩౩॥ తద్భవతు జ్ఞాతీనా
 ముదకదానాయనదీనువతరానుః॥ మనః॥ యదాజ్ఞాపయతిదే
 వీ ॥ ఇతినిమగ్నంతాఃసర్వే ॥.....*
 ఇతిశ్రీకృష్ణమిత్రకృతాశాంతరసాసారేస్త్రబోధచంద్రోదయ
 నామన్నాటకే వై కాగ్యపామ్రార్థావనామ

పంచమోంకః.

స్వతి॥ జ్ఞాతీనాంకాయదీనాంఉదకదానాయజలాంజలిదానాయ - తిలాం
 లిదానేకృతేనన్వయవినాశోభవిష్యతీతిభావః-అవతరామోగచ్ఛానుః॥
 ఇతిభట్టవినాయకాద్విజరామదానవిరచితేస్త్రబోధచంద్రోదయ
 వ్యాఖ్యానేప్రకాశాఖ్యై వై కాగ్యపామ్రార్థావనామ

పంచమోంకః.

శ్రీరస్తు.

ప్రబోధ వంద్యోదయే సవ్యాఖ్యానే.
వస్తాంకపారిరంభః.

పంచమేంత్రేదైరాగ్యోన్నతిమభిధాయ ఇదానం పశ్యేంకైప్రబోధ
త్వతిమభిధాయః జీవన్ముక్తిమువక్రీయ్య తస్యాః క్రియంజ్ఞయన్ శాంతి
వేశంప్రస్తావయతి తస్మాదప్రవిశతి తస్మాద్దామబావ్యామవస్తువ్య
తః కరణోపరతిః । ఆదిప్రాప్తి ఆజ్ఞప్రాప్తి విదితమేవజ్ఞాతమేవ... || ప్ర
తిమావస్థ్యతత్త్వక్యక్తంప్రార్థ్యం, తామేవోప పాదయతిః అస్తంగతేపి
తి తనయేషుకామాదిమలస్తంగతేషు అస్థ్యతేషు సత్త్వ వై రాగ్యంయజ్ఞ
తంతద్వైరాగ్యంభజితీవై రాగ్యభాక్ సత్త్వై రాగతూప్యే చ శేషేణ

(అగోపరంజీవన్ముక్తిర్భవ్యతః)

తతఃప్రవిశతిశాంతిః శాంతిః ఆదిప్రాప్తిమహారాజవివేకేన
యథావత్సేవితమేవభవత్యా యథాకలః ప || అస్తంగతేషు
తనయేషువిలీనమోహేదైరాగ్యభాజిమనసప్రశంబంప్రవృత్తే
క్షేత్రేషుపంచమగతేషు సమంసమీహంకార్యావబోధమభివృ
ద్ధువస్తనోతి ॥ ౧ || తద్భవతీర్వరితరంజీవమపినదమనునీయ
నోమోశాంతాయస్తాత్తాద్యశేమనవిక్రీణమమాత్మంతః శమం స్రవణ
ప్రాప్తేసతి-పంచమక్షేత్రేషుఅపద్యాపత్తితారాగద్యేనాభినివేశ్యాక్షేత్ర
మిథ్యాజ్ఞానవికార-బుద్ధ్యాత్మనోరైక్యాధ్యాసఃఅస్తితా-వివయేచ
రాగః-సపాదనేమఃఫలవీరిద్యేపః-చారణాత్మయనుభవవేశః-తే
సమంసమకాలం సమీహంకారసాంగతేషు సంసారరూపతాంప్రా
మసత్పుపుగువః తేత్రజ్ఞః-అభిజః సర్వగ్రీప్సేమపరేమతత్త్వాన
ధంస్యస్వరూపావబోధం ననోతివిస్తారయతి తమక్తంభగవతా । యే
నన్మావ్యతి నద్యేష్టి నశోచతి నశాంతుతీతి ॥ ౧ || త్వరితతరంతిశీఘ్రం

దీయప్రేక్షతోనునయిత్యా ॥ మంత్రయంతీ విచారయంతీ ॥ రాజకు

రాజకృహం పీయూషేణేవ అమృతేనేవ ॥ ... ॥ వస్తుతత్వముపరిశ

అసతామితి ॥ యశ్చిత్తస్త్విదా రాజకులే అసతామోహదీనాంక్ష

హూదండః - యత్రీయమాదయస్సంతః పివేకానుగామిత్యాత్ పూ

యః - యత్రీజగత్స్వామీ హూయణః - వశ్యైః అప్రమాదిభిః కరణైః -

సంక్షుశ్వరం అనుజీవంతీతి దేవానుజీవన్ జీవాః త్రైః కర్తృభిః ఆగా

త్రేపూజ్యతే (వశ్యైః దైవోనుజీవిభిః తిపాతాంతరం) ॥ ౨ ॥ ఆయే అజ్యే

- అయే అద్యులు రాజకులమిత్యాది ॥ కీర్తికీంప్రకారా - స్వామినః పు

మస్మికాశహానయత్విశిః పూజ్యః ॥ అయే పిహంబాసహషణం

కినుపమంత్రయంతీతి వివాధిగచ్ఛతి ॥ తతః ప్రవివేకశ్రద్ధా ॥ శ్ర

ద్ధా ॥ అయే అద్యులు రాజకులమారోగ్యమాలోక్య విరేణ మేపీ

యూషేణేవలోచనే పూజ్యైః తథాహంసః ॥ అసతాంక్ష హూ

యత్రీసంతః పూజ్యాశ్చవాదయః ॥ ఆరాధ్య లేజగత్స్వామీవ

శ్యైదేవానుజీవిభిః ॥ ౨ ॥ శాంతిః ॥ ఉపస్థాప్య అంబకిం మంత్రయం

తీక్ష్ణవస్థితాని ॥ శ్రద్ధా ॥ ఆయే అజ్యే త్యాదిచా క్యేన సహానుష్టుభం

పఠతి ॥ శాంతిః ॥ అథ ననసి కీర్తికీ స్వామినః పురుషస్య చక్రవృత్తిః ॥

శ్రద్ధా ॥ యాదృశీవధ్యస్యః గ్రాహ్యస్య విషయభవతి ॥ శాంతిః ॥ ఉ

తిగం స్వామ్యేన సావ్రూజ్యమలంః రిష్యతి ॥ శ్రద్ధా పవమేతత్

యథాత్మా నమను సంధత్తి తతో దేవవిపస్వరాట్ సమూర్బ

కుపస్య - మనసిస్సోమాథణం బ్రహ్మత్రివిధ్యథః ॥ స్వామ్యేన ఆశ్చైకసా

మూర్జ్యం ఆత్మారానుత్వం అలంః రిష్యతి అంగీకరిష్యతి ॥ యథేతి ॥ య

థాయగః ఆత్మానం పరమాత్మానం అను సంధతైవ్రీవంప ప్రాణిహవ్యే

నిపతమాత్మ త్యేనావధారయతి (యద్యాత్మానమితిపాతాంతరం) తతః దే

నిపపస్వరాట్ స్వస్తి ఆ సమంతాత్ రాజతత్వతిస్వారాట్ ఆత్మారా

మః - సమ్యక్ చిదానందాభేదేన రాజతత్వతిసమూర్బజ్ఞానానందాభిన్నత

త్వథః ॥ తథాపఞాందోగ్యోనిచపవపవంవిజానతాత్మరతిరాత్మత్రీక్షః ఆ

త్మమిధున ఆత్మానందః సస్వరాద్భవతీతి ॥ అథేతి ॥ మాయాయాం మూ

లావిశ్యాయాం- కీడ్వశః కథనునుగ్రహః - సకథమపీత్యథః॥ సకథమః
 త్యుక్తం తదేవశంకతే॥ నన్వితీ॥ సర్వాసథావీజం సర్వేషా మనథా
 నాం వీజంములకారణం అతవిషనిగాః హ్యేత్యథః॥ స్థితీర్వ్యవస్థా॥..
 మాయానిగ్రహహేతుమాహ॥ నిత్యానిత్యేతి॥ నిత్యతత్త్వానిత్యంతత
 న్యత్ - పరమచారణా - ప్రణయిసీద్రణయః ప్రీతిః యస్యాస్య ప్రాణిపి
 యా-వై రాగ్యం వీతరాగతా - ఏకంముఖ్యం సుహృత్ హితాహిత ప్రా
 ప్తిపరిహారనకం - సమీచినానిమిత్రాణియననియమా సన ప్రాణాయ
 మప్రత్యాహరథ్యాధారణసమాధయః॥ శిమోమనోగ్రహః దమ ఇంద

భవివ్యతి॥ శాంతిః॥ అథదేవస్యమాయాయా కీడ్వశోనుగ్రహః॥

శ్రద్ధా ॥ నను నిగ్రహఇతివక్తవ్యే కథనునుగ్రహశ్శక్యతేవ
 త్తం । దేవోహిసర్వాసద్ధవీజమయంమాయాసర్వధానిగా
 హ్యేతిమన్యతే॥ శాంతిః॥ యద్యేవంకాన్తి దానీంరాజపలస్య
 స్థితిః॥ శ్రద్ధా॥ శృణు! వినిత్యానిత్యవిచారణాప్రణయిసీదై గా
 గ్యమేకంసుహృత్సన్నిత్రాశి యమాదయ శృణుదమప్రాయా
 గ్నహోయామతాః॥ మైత్ర్యాచ్యూపరిచారికాస్థూపరినిత్యం
 ముముక్షౌ బలాదుచ్ఛేద్యారవవత్స మోహాహుతాసంకల్ప
 సంగదయః॥ ౩ । శాంతిః॥ అథకర్మస్వప్నామినఃకీర్తనఃప్రణ
 యః॥ శ్రద్ధా॥ పుత్రివై రాగ్యసన్నికషాన్ప్రభృతినీతాంతమ

యనిగ్రహః-ప్రాయోగగ్రహణాత్ సంతోషః - ఏకేషామయఃసహక
 రిణామతాః॥ మైత్రీపరామద్యేగజనికావృత్తిః సాతవిశ్వాసాంతాః స
 చరంతి ఉక్తంతుర్వంతీతి పరిచారికాః ఉక్తకారిణ్య ఇత్యథః - ముమ
 క్షౌమోక్షాచ్యూపరిచారికాస్థూపరిసభ్యత్యథః । అతస్మిన్స్తద్బుద్ధిమోహః - మ
 మతాస్వకీయత్యాభిమానః - సంకల్పానుసోభినివేశః - సంగో విషయ
 సాముఖ్యం- ఏతేరివవఃబలాత్ ఆత్మజిజ్ఞాసాబలాన్నిత్యం అవశ్యంఉచ్ఛే
 ద్యాఃసాశేనీయాఇత్యథః॥ ౩॥ ఇదానీంభర్మణస్యానురాగంపుచ్ఛతి॥
 కథమన్యేతి॥ వ్రణయఃప్రీతిః- స్వామినోధర్మన్యేతి సమానాధికరణ
 వప్త్యాధర్మణస్వామినీతిపాతాంతరం)ఉత్తరయతి॥పుత్రీతి॥ హేపుత్రి

రాగ్యసన్నికమాలో ప్రభృతివై రాగ్యసంబంధమారభ్యనితాంతమతశయే
 ౧- ఇహలన్ధిలో కేతిముత్రసరలో కేఫలభాగః పున్రిస్వగాదిపాతూ
 తాగః - తత్రివిరసవముఖివేతి...॥ తత్రిహేతుమాహ ॥ తేనహి
 సత్తి॥ సస్వామీ తేనహేతునా పాపఫలాన్నరకాదివపుణ్యఫలాదపి స్వగ్గా
 న్నాశినోనశ్యరాద్ధయం భజతిప్రాప్తో* తద్వధేహ కమణిలోలో
 కః క్షీయతే ఏవమేవాముత్రిపుణ్యచిత్తోలోకః క్షీయతఇతి శ్రుతేః॥ కర్మ
 ఫలానిత్యత్వాధైత్యః సముష్టితః త్యక్తః కామసమన్వయః ఫలసంబంధో
 యస్మిన్- చితాదృశం మక్యతః మణకథంచ తేనాపి ప్రకారేణన మన్వతే
 నాంగీకరోతి॥ ౪॥ కామ్యంనకరోతీచేన్నాక్రియతాంనన్వమాకరణేవ
 త్యవాయస్సాదిత్యాశంక్యనేత్యాహ॥ కింత్యతి॥ స్వామినః స్వాత్మసంప్ర
 త్యక్ష్పవణతామాత్మైకసప్తతాంవిచింత్యశ్చిత్త్య- అసౌధమణః - కృతం
 కృత్యం మనోవై రాగ్యరూపం కార్యంయేనతాదృశమాత్మానంమత్వాస్వ

హముత్రఫలభోగవిరసవస్వామీ॥ తేనహి॥ ౫॥ సనరకాది
 వపావఫలాద్ధయంభజతిపుణ్యఫలాదపినాశినః॥ ఇతిసముష్టి
 తకామసమన్వయస్సృత్యక్షకథంచనమన్వతే॥ ౪॥ కింత్యసౌ
 ప్రత్యక్షప్రవణతాం స్వామినోదిత్యాశ్చిత్తకర్తవ్యమివాత్మా
 నంమత్వాస్వయమేవధన్యఃక్షణవ్యాపారోభూత్॥ శాంతిః॥ అ

యమేవ శూన్యవ్యాపారోభూత్ - వ్యాపారరహితో భూదిత్యర్థః॥ ఏ
 వముక్తంభవతి, కర్త్యానైనత్యజంతఇతినకింతుకమణిచేనాయంత్యజ్య
 తఇతి సనిత్యాకరణేవ్రత్యవాయః- తథోక్తం * నకమాణి త్యజేద్యోగీ
 త్యజ్యతేకమణిస్సయం॥ యతోమోహఫలంకమేతి॥ ననుకమణాం
 స్వతంత్రఫలపాధనానాంకథంచనోవై రాగ్యఫలహేతుత్వం - అన్యహే
 తోరన్వత్రాహేతుత్వాదిచేత్ - ఉచ్యతే- సంయోగపృథక్త్వన్యాయే
 నేత్యవేహి॥ ధమేణపాపమనుదతి, యోగినఃకమణకుర్వంతి సంకర్మ
 త్వాత్మశుద్ధయఇతిశ్రుతిస్త్యుత్పత్త్యాత్॥ ఉక్తంచాస్తద్దురుభిః నిత్యా
 దిభి రారాధితారాధ్యపాదభగవదనుగ్రహదతివిమల మనసః స్వయమే
 వేంద్రంజగత్తత్త్వమాలోచయంతి॥ అవరేత్వేవం వణాయంతి * కమేతం
 వేదానువచనేనబ్రాహ్మణాదివిదిదంతి యజ్ఞేనదానేన తపసా నాశకేనతి

వాక్యేనాగ్నిహేమాతాగ్నిజ్ఞానాయవిధియంతేనచవాచ్యకథికారాం
తరసాబద్ధస్యనజ్ఞానాదికారనంబంధోవినియ్యక్తవినియోగవిరోధాదితి త
త్రవశుప్రకరణేపతితాత్ * ఖాదిరోయూపోభవతీతివాక్యాత్ ఖాదిరత్వం
క్రిత్యథామపితిప్తిన్నేవప్రకరణే పతితేన * ఖాదిరంపీర్యకానుస్మయూ
పం కుర్వీతేతి వాక్యాంతరేణవీర్యశేషతయావిధియతే- తద్వన్నవినియ్య
క్తవినియోగవిరోధభిక్ష్యలం విస్తరేణ || సోవభగవత్స్య మహామోహావృ
తాంతశేషస్య శాంతిద్వారాప్రశ్నమవతారయతి || శాంతిః, అభేతి || గుణ
యిత్యాచార్య-తేషాంఉపసంగాశాంప్రసాదనాయప్రతారణాయ-మధు

భయాన్యోగోపసంగాశ్యహేత్వా మహామోహానాశీ
యస్థితస్తేషాంకోవృత్తాంశః || శ్రీధా || పుత్రితథాయరవస్థాం
గతేనాపిమహామోహావృతతేన స్వామినఃప్రసాదనాయ మధు
మత్యావిద్యయా సహజావిద్యాఃప్రేషితాః || తస్మాయం
చాభిప్రాయః యద్యేతేషాంసత్త్వస్వామివివేకపనిపత్తిం
తానపినిరవ్యతీతి || శాంతిః || ఆం || తతస్తతః || తద్ధా || తతస్తేర్
త్వాస్వామినేకాప్యేంద్రజాలికీవిద్యోపదర్శనా || తతశ్చకల్పేద
త్యాశ్చక్ర్యోరాకృతి స్స సంభ్రమ మపేత్యపురుష భగ్యబ్రవీ
త్ - భోభో స్వామి || తథాహి || ౧ || శబ్దానేమశృణోతియోజనశ
తాదావిద్భవంత్యశ్శ్రుతాస్తాస్తా వేదపురాణ భారతకథాగా

మత్యాకయాదిత్యేద్ధ్యాత్పసనిగాఢాంతరాయాః ప్రాంతిభాదయః || ప్రా
తిభఃశాన్తిశోదేవోభిమావర్తతథావరా || పంచైతేయోగినాంయోగవి
ఘ్నంకుర్వతీసర్వదేతిదత్తాత్రేయేనోక్తాః || ఏతేమఉపసంగేషు || కావ్యక
థనీయూపావింద్రజాలికీవిద్యమానాథప్రకాశరూపా... || శబ్దానితి ||
ఏవపురుషయోజనానాంశతం- కోశచతుష్టయమేకం యోజనం ఏవం
యోజనశతంతస్తాత్ - శబ్దాశృణోతిఅకణాయతి- తాస్తాఃఅభిప్రసాదాః
అశ్రుతాః వేదపురాణభారతకథాః ఆవిభావంతిప్రకటిభవంతి | వాఙ్మ
యాః వాగ్వికారాస్తరూపదయః ఆవిభావంతిస్ఫురంతి | శుచిభిఃవా

రణశుద్ధిః పక్షైః శాస్త్రాగ్రాణి కావ్యానాం ఇచ్ఛయాన్వయం గ్రహాంతరచ
రుతి- లోకా భూరాద్భ్రామ్యతిగచ్ఛతి - మేరోరిమామైరవ్యతా
త్సప్తలీః రత్నశిఖితా ఉపరితనభూభాగా స్ఫుటరుచో దేదీప్యమా
నావశ్యతి॥ ౫॥ మధుమత్యాచేతి॥ మధుమత్యాః ధ్యాకల్పితాయాభూ
యస్తామాపన్నః పాస్త్రః సన్నిత్యభ్యాహరః - స్థానాభి మాసీభి దే
తాభిరుపచ్ఛంద్యతే ప్రలోభ్యతే॥ ప్రలోభనమేవదశయతాభోగిహేతి
అనుపాధిరమణీయః సహజమందరః॥ విషత్వామతి॥ విద్యాధరీజనః త్వాం
శివస్థితః పాస్త్రః॥ కీదృశో విద్యాధరీజనః॥ వివిధానానాప్రకారాశ్చ తే వి
లాసావిభ్రమాశ్చ నేత్రీకరవరణాం హావభావలలిత చేష్టాభేదాః లావ

ధాదయో నాన్యయాః॥ గ్రహాంతిస్వయమిచ్ఛయాశుచిపక్షై
శ్శాస్త్రాగ్రాణి కావ్యానాం లోకాభ్రామ్యతివశ్యతిస్ఫుటరుచోర
త్సప్తలీమైరపి॥ ౫॥ మధుమత్యా విభూమిమాపన్నస్థానాభి
మాసీభిద్దేవతాభిరుపచ్ఛంద్యతే॥ యథాభోగి హేతి వశ్య
తాం నాన్యజన్మన్యయా, అనుపాధిరమణీయోయదేశః, ఏవ
త్వాముపస్థితశ్చ వివిధవిలాసవేషలావణ్యః పుణ్యమయోమంగ
త్ఫల్యన్యగ్రహణః ప్రణయపేశలో విద్యాధరీజనః॥ తదేహి॥ య
తోద్ర॥ ప॥ కనకసికతీలస్థలాస్సేవంతీః పృథుజఘనాః కమలాస
నావరోయాః॥ మరకతదళకోమలావనాళీః పృథుజఘనాః పుణ్యబితాం

ణ్యంచ వస్త్రకనకమార్కీ కాద్యాభరణానులేపిపక్షిభిర్గోచనాచూపత
దేవపుణ్యం- కార్యే కారణోపచారః - తన్వయస్తత్ప్రధానం॥ పునః కీదృ
శో విద్యాధరీజనః॥ దిక్పాదర్మాదిమంగళాభేః స్వేచ్ఛన్యగ్రాః పాణయో
యస్యసః॥ పునః కీదృశో విద్యాధరీజనః॥ ప్రణయప్రేతా తావ్యాంశే
పేశలః చతురః॥...॥ కనకేతి॥ కనకస్యనువరాన్యసేకతావాలాకాతమ్య
క్రాంతిలానియానుతాః - స్రవంతీః నదీః భజశేవయ॥ పృథుజఘనాః స్థూల
కటిపురోభాగాః కమలావనాః వత్సవదనాః - ఘనానభిదాః ఊర్వయా
పాంతాః అంగనాః భజప్రాప్నుహి॥ మరకతంగారుస్తతరత్నం తస్యద
త్థానిశకలానితద్వతోకమలావనాళీః ననవత్త్రాభజ॥ సజ్జనస్యేనపుణ్యే

నజితాఽజితాఽసర్వభౌగాఽవివయానందాంశ్చభజః॥౬॥ జ్ఞాప్యం
అతిసమీచీనం | అనుమోదితం ఏవమేవేదం నాన్యథైత్యుక్తం | ప్రోత్సాహ
తం సోద్యోగంకృతం | భవతుకోవిరోధశత్యంగీకారస్సమృతః సన్మతిపథ
మంగీకరణమాగతః | వాగురాంశ్చగబంధినీం-స్థూలరజ్జునిమిత్తతం జాల
మిత్యథః ॥నఖలునఖలు- సహినహీత్యథః॥పాశ్వేవతివానికటవతివా
నా- తరేణసదసద్విచారణేన సర్వాన్తాయామనస్సంకల్పాదీన్ - క్రో
ధావేశేనకోపాచిర్రాఫేనకషాయితే అతిరక్తీకృతేనేత్రేయస్యాం క్రియా
యాంయథాస్యాస్తథా॥ ఆలోక్యాభిహితఃఉక్తః స్వామీ | కిముక్తశత్య

శ్చసర్వభౌగాః॥ ౬॥శాంతిః॥ తతస్తతః॥శ్రద్ధాపుత్రితదాక
న్యమాయయాజ్ఞాప్యమేతిదిత్యుక్తిం మనసాచానుమోదితం
సంకల్పేనచప్రోత్సాహితంస్వామీసన్మతిపథమివావన్నః॥శాం
తిః॥ సభిదం ॥ హాధిక్, పునరపితామేవసంసారివాగురామభి
వతతిస్వామీ॥ శ్రద్ధా॥ నఖలునఖలు॥ శాంతిః॥ తతఃకిమ్॥ శ్ర
ద్ధా॥ తతఃపార్శ్వవర్తినాతరేణతాఽసర్వాకాకోధావేశ
కషాయితనయనమపిలోక్యాభిహితస్వామీ | స్వామికామేవ
మేభిర్విషయామివగ్రాసశ్చిక్షుభి రాష్ట్రానీహూర్తబక్తైః పున
రపితేష్యేవతితైఃపిషమపివయాంగారేషు నిపాశ్చిమానమా
త్త్వానంనావబుధ్యసే ॥ ననుభవేః॥ ఏ ॥భవసాగరతారణాయ
యాసా నదిరాద్యోగితిరిష్టయాశ్రితా॥ అథనాపరిముచ్య

తాహా॥ స్వామిన్నితీవిషయావవామివంజాంసంతస్యగ్రాసంకృష్ణం
తిఅభిలవంతేకృష్ణంః తైః అస్థానీనూతనబక్తైః సభాపరీతారణాయ
గృహీతబక్తవ్రతైరిత్యథః | తేష్యేవ పూర్వపరిచితేష్యేవ తదైవఉ
క్తివ్రీకారేణవిషమాదుస్సహాః విషయావవాంగారాస్త్రేషు నావబుధ్యసే
సజానాసి... భవేతిభవస్సంసారివసాగరఃసముద్రఃతస్మాత్తారణాయ
పారగమనాయ యోగివతరినాకాత్వయాఅశ్రితాప్రాప్తా అథనాతి
దానీంతాంనాకాంనదిరాత్ శీఘ్రమేవమదాత్ యోగవిఘ్నభూతాహం
కారాత్ పరిముచ్యత్యక్త్వాఅంగారనదీంవిషమవిషయావవాహం కథంవిగా

అలంకారమున . ౧ . తద్వచనమాకర్షణ తరగవచనం శుభ్రత్వా
 వధీరితాతరస్కృతా స్యామినాపురుషేణ శాంతిరిత్యాది తద్భవత్వి
 తంతస్పష్టార్థః స్యామినయోగం స్యామినోవివేకస్యనియోగమాజ్ఞాం
 పాదయావః కరిష్యావః ఇతినిష్కాంతే శాంతిరేద్యైతి శేషః . తతః
 విశతీత్యాదియదిశ్యంతంసుగమం . తీర్ణాఞ్చి సంతారవివచారాం
 రానాంనిధిః సముద్రః శస్యపారతీరంవరతీరంమయా అభినాభిదానీం
 వా ప్రకల్పం ప్రాప్తప్రాయం . మయేతి సర్వత్ర యోజనీయం అనే
 తాంమదాత్మకమంగారనదీంవిగాహసే . ౨ . శాంతిః తత
 స్తతః శ్రద్ధా తతస్తద్వచనమాకర్షణస్య స్తివివయేభ్యశ్చిత్వ
 భిధాయావధీరితానుభవతీ . శాంతిః సాధుసాధు . అథక్వ
 ప్రస్థితానిభవతీ . శ్రద్ధా అవిష్టాహంస్యామినా . యథావి
 వేకం ద్రష్టుమిచ్ఛామితత్త్వరతాంభవతీతితిదహంమహారాజస
 నిధింప్రస్థితా . శాంతిః . అహమపిమహారాజేనోపనివదమా
 నేతుమాదిష్టాస్మి తద్భవతు స్యామినయోగం సంపాదయావః .
 ఇతినిష్కాంతే ప్రవేశకః తతః ప్రవేశతిపురుషః . పునిదింత్యస
 హర్షం అహూమాహాన్యం దేవ్యావిష్టుభక్త్యా . యశ్చ సా
 దాన్యయా . ౩ . తీర్ణాఞ్చి సంతారయః పరిపూతాభీమా
 నుమత్వభిః శాంతామిత్రకళత్రీబంధుమకరగ్రాహ
 గ్రీస్తయః . కోధోర్వాగ్నిరపాకృతోవిఘటితాస్తృష్టాలతా
 గనర్థవ్యాప్తస్య సంసారిరీరధేః పంపారప్రాప్తిరిత్యతపహ తీర్ణాఞ్చి
 మహామాయా ఇత్యాది . శాంతివిద్యాస్మితారాగద్వేషాదయః పం
 తపవమహంత్యః యో లహర్యస్తీర్ణాఞ్చి భీమాస్త్రాసహేతవః
 విమశ్చ మేవభ్రమాః ఆవర్తాః పరిపూతాః పంచితాః . మిత్రం సఖాచకళ
 కం స్త్రీర-బంధవశ్చ సహృదః తపవనుకరానకాః గ్రాహాః శింశుమగాః
 తేషాం గ్రహాః గ్రహణం తత్పూర్వికాః గ్రస్తయో గ్రాహాః శాంతాః
 ప్రశమితాః . కోధవివదోర్వాగ్నిర్బడబాసలః అపాకృతః నిరాకృతః తృ
 ప్తివలతా గ్రంథయః విఘటితాః పయోజితాః . (తృష్టాలతా వేష్టనా ఇతి పా

ప్రబోధచంద్రోదయ-సవ్యాఖ్యానే.

ఇయం న్యాయద్వారూపా-సహసాలకస్తాదంతథానంభజతి తిరోధానం
 ప్రాప్నోతి కీర్తశీకన్యా మనసోవత్సస్థలంభి-న్యవిగత తేతిశేషః కీర్త
 శంవత్సస్థలం వ్రత్యక్షం నహతం స్ఫుటంతి భిక్షంతే- ఉత్కటాని స్థూ
 లాని అస్థినయస్కృతత్ పునఃకీర్తశీకన్యా ఉద్దామాఅవ్రతిహతా ద్యు
 తయఃకాంతయ ఏవదామానిమాలాస్తాభిః తటివవిద్యుదవ చిశఃప్రద్యో
 తయంతప్రకాశయంతి | పునఃకీర్తశీకన్యా | పరికరైః సవతైః కామాదిభి
 స్సమంసాధకంమోహంగ్రసంతగిళంతి- ఉత్పన్నమాత్రావిద్యా మోహ
 దిసర్వవివాశ్య స్వయముపిశ్యతికథావః || చ- పునః- ఏవః శ్రీమాన్
 ప్రబోధోదయః నిరతతయ బ్రహ్మప్రకాశకీవ పునుపం తైత్రీజ్ఞం ఉ

పద్మతి గామభిప్రతిదిప్రద్యోతయంతీదశః ప్రకృతస్ఫుట
 దుత్కటాస్థిమనసోన్భిక్షవత్సస్థలం | కిన్యేయంసహసాస
 మంపరికరైర్వేహంగ్రసంత భజ్యంగధానముపైతి వైవపు
 రువంశ్రీమాన్ప్రబోధోదయః || ౨౮ || తతిఃప్రవిశతిప్రబోధచం
 ద్రః || ప్రబోధచంద్రః || ప || కింవ్యాప్తంకిమపోహితంకిముక్త
 తంకింవాసముత్సరితం సూతంకిన్న విలాపితం నుకిమిదం
 కింవిన్నవాకింవన | యస్మిన్నభ్యుదితేవితరగ పవనీనైవంస
 మారోహతిదైర్ఘ్యం సహజప్రకాశదలితం సోహంప్రబో

దైతి భజతిఅవిచ్ఛవతి- చకారోభజన్ముపైశ్చోసమానకాలాధః || ౨౮ ||
 కింవ్యాప్తమితి || సోహంప్రబోధోదయోస్స || సః, కః || యస్మిన్ప్రబోధేఅ
 భ్యుదితేతాతే సతి త్రైలోక్యంజగత్ - ఎవమనేనప్రకారేణవిగతపవనీం
 వితరగవిషయం సహమారోహతి సప్రాప్నోతి | కీర్తశం త్రైలోక్యం,
 సహజప్రకాశే సస్వాభావికప్రకాశేన దలితంవివాశితం || తరగ మేవప్రక
 టయతి || కింవ్యాప్తంకిమాకాగ్రంతం కిమపోహితం కింమారీకృతంకిముక్త
 తంకింవాసముత్సరితం అపసారిణంకింనుస్మాతం ఉచ్ఛాపవవస్త్ర
 వత్సమీకతం | కిమిదన్నవిలాపితం స్త్రాసన్పుతవల్ ద్రవీకృతం - కింవి
 దస్తీతిశేషః || వేత్యథవా - నకింవన-కిమపినాస్తీత్యథః || నుకిమిత్యాది

వితరగభే- అన్యథాబోధేనన్యగుణితే సాంసారికత్రైలోక్యవిషయా
నేకతరగకరగశాపరిభావనాఽలీయతే అన్యథాతరగదుగణప్రాకార
పరిభాభిగాన్వతో నకించన గణయితీతి భావః ॥ తరగ- గోచరత్వాదా
త్సానాన్యైవేతనమంతవ్యం - నాస్తికా అపిక్షుణిక పరిమాణవశేయాంస
మిశ్వరంవ్యాపకమాన్యసంపాదయంతి- సకథనవప్థాన్గ్రీయసాక్షీన్యై
వ్యాపకోనిగుణా స్మర్వప్రపాణః ప్రకాశాంతరనిరపేక్ష స్మర్వాంత
రోనాస్తితవత్తుంశ్యతే - తస్మాదన్యమయావస్సాక్షీ-సోహంప్రబోధోద
యోస్మిత్కుక్తివాన్వయావసరేగురుభిః॥౨౯॥ నిర్వికల్పకూపతయావిద్యా
ప్రబోధయోరాకారోన్మానమునుసంశ్యతేభిర్విద్యోపైవైవపాత్రద్వా
రానూపితేతిజ్ఞేయం యథాయోగ్యసంభావనయా ॥ పరిక్రమ్యత్యాది

ధోదయః॥ ౨౯॥ పరిక్రమ్య ॥ ఏవపురుషః, యావదుపసర్వా
మి॥ ఉపస్యన్య ॥ భగవత్ప్రబోధచంద్రోహుభివాదయే ॥
పురుషః ॥ సాన్లందం ॥ ఏహివశ్యపరివృజస్వమాం ॥ ప్రబోధ
చంద్రః॥ తథాకరోతి॥ పురుషః ॥ సానందం ॥ అపెహాఃఃఘట
తతిమిరవటలం ప్రభాతంసంజాతం ॥ తథాహి॥ ప ॥ మోహం
ధకారమవధూమి వికల్పదామోన్మత్త్యకోవ్యజని బోధతుమా

పురుషశ్శ్యంతంసుగమం ॥ పురుషేప్రబోధస్యజాతత్వాత్తేవస్సేతిసంబో
ధనం॥ తథాకరోతి- పరివృజన్యథాః ॥ తిమిరవటల తిమిరం అజ్ఞానమే
వ వటలంఆచ్ఛాదం విఘటికం వినాశితం యస్మిన్నేవంభూతం ప్రభా
తం ప్రభాతమివ సంజాతం ॥ సంసారరాత్యేహమా ద్యోధః ప్రాగఃకు
శోమతత్త్వక్తత్వా దతిభావః ॥ తదేవ దర్శయతి॥ తథాహి, మోహే
తి॥ కోపి విశేష్యాశక్యవచనః - తుమారాః హిమాః రత్నయో యస్యప్ర
బోధశ్చాసౌ తుమారంత్రిశ్చతాదృశః ప్రబోధ చంద్రశ్శ్యథాః - అజ
నిప్రాదుర్భూతః॥ యేనప్రబోధచంద్రేణ- శ్రీధా- వేదబోధినిఫలావశ్యం
భావశ్చయ్యాత్మికాపూర్వోక్తా - వివేకమతశాంతియనునియమాదికంచ
వ్యాఖ్యాతం-ఇదంవిత్వాత్మకంజగద్రావం-సపహంవిష్టుఃస్ఫురతిప్రకా

శతే | కింకృత్వా | మోహః సంసారహతుర్జ్ఞానం తదేవాంధకారం
 వరణం అవధూయ నిరస్య విలప్పిభ్రమపవనద్రాతా మున్నత్యస్యకల్ప
 త్వా-యమాదికే నేతిహాతయమాదికేనబోధతుమేరాగైరజన్యైః ||
 ౩౦ || ఉన్నన్నబ్రహ్మసాత్త్వతాగరస్య చరితామసప్రాకృత్యస్య వస్తామా
 మా || సంసారేనవిదితి || సోహం - హయంస్వరూః - సాయంకాలేన
 విశిష్టం స్థానమేగృహం యన్యత్రసాయన్యహః - మనిషాననశీలః స
 బ్యోభవితాస్త్రి - ఇహానీలభవన్యోమేగృహం | సంసారమృచ్ఛాననా తే శే

రరత్నైః | ప్రధావిషేషాదికాంతి - మూది యేవవిద్యాత్మకంస్మృ
 రంస్మృత్యుచంపద - ఉదేయ - మృత్యుభావ్యోన్మత్తభావత్యా
 విష్ణుభక్త్యున్మత్తభావతే || సోహం - హయం - సాయంకాలేన
 విశిష్టం స్థానమేగృహం యన్యత్రసాయన్యహః - మనిషాననశీలః స
 బ్యోభవితాస్త్రి - ఇహానీలభవన్యోమేగృహం | సంసారమృచ్ఛాననా తే శే
 కాంతి - మూది యేవవిద్యాత్మకంస్మృత్యుచంపద - ఉదేయ - మృత్యుభావ్యోన్మత్తభావత్యా
 విష్ణుభక్త్యున్మత్తభావతే || సోహం - హయం - సాయంకాలేన
 విశిష్టం స్థానమేగృహం యన్యత్రసాయన్యహః - మనిషాననశీలః స
 బ్యోభవితాస్త్రి - ఇహానీలభవన్యోమేగృహం | సంసారమృచ్ఛాననా తే శే

నవిదిహోపేత్యాప్రాప్త్యకీర్త్యున్మత్తభావతే ప్రయోజనా
 వాదిభావః || ఇహానీలభవన్యోమేగృహం | సంసారమృచ్ఛాననా తే శే
 కాంతి - మూది యేవవిద్యాత్మకంస్మృత్యుచంపద - ఉదేయ - మృత్యుభావ్యోన్మత్తభావత్యా
 విష్ణుభక్త్యున్మత్తభావతే || సోహం - హయం - సాయంకాలేన
 విశిష్టం స్థానమేగృహం యన్యత్రసాయన్యహః - మనిషాననశీలః స
 బ్యోభవితాస్త్రి - ఇహానీలభవన్యోమేగృహం | సంసారమృచ్ఛాననా తే శే

ప్రశాంతేతి॥ వివేకః కృతకృత్యతాంతగమత్ పరిమృన్న కార్యోభవత్ ।
 కీదృశోవివేకః । ప్రశాంతోద్వస్తః అరాతిమోహహూపః శత్రుర్యేనసః-
 యద్వా- ప్రకడైశాంసః అరాతిః కామకోభాద్యరివద్వగోయస్య
 సః । విద్యాప్రబాధో శ్రీగుత్యా విష్ణుభక్తేః ప్రసాదాన్నహామోహంస
 సైస్యంపినాశ్యశ్రీమతాపవేకేనసముత్పాదితావితిధ్వనితం । భోగీరజాక్షి
 కమలనయనై- సదానందేపదేపినాశివరబ్రహ్మపదేజీవస్సుక్తిలక్షణే ఆ
 హంసవేశిగఃస్థాపితః- ఇత్యస్యఃపురుషాభోనాస్తీతిభావః॥ నీరజస్స- స
 దానందభిషాతే నిగతంతరజః ఆవరణయంయస్మాత్తస్మిన్నిరావరణేవ

యతః॥ వ॥ప్రశాంతా రాతిరగమద్వివేకఃకృతకృత్యతాం॥ నీర
 జస్స-సదానందేపదేచాహంసవేశిగః॥ ౩౨ ।.....

(పూర్వంతావద్వివేకప్రముఖజలతైర్నిర్జితేసానుబంధేమో
 హేస్తాకంతుమారేతదను సముదితే హంతవైరాగ్యయోగే ।
 శాంతిశ్రద్ధాదియత్నాత్ పునరుపనిషదాసాదితా సంప్రయో
 గాదస్తాభి స్త్యక్తిపాదాద్భ్రవమయ మధునాలబ్ధివ ప్రబో
 ధః । తథాపీదమస్త్ర॥సంసారాపారసింధుస్థవమశలమహాకర్ణ
 భారేమురారౌభక్తిర్ముక్తేః పరాసావసరత్తుజనసీ పార్వతా
 లంజనస్య । కించాస్య త్వప్రకాశంపరతరమమలంజ్యోతిరానం
 దకూపం శాంతాత్మానోమనీంద్రాః ప్రముదిత మనస స్సం
 తరంభావయంతు ॥)....

ద ఇత్యస్య విశేషమనీరజస్స-ఇతి । దానందభిషాతాంతరం । ప్రశాంతా
 రాతిరిత్యాదినాకృత్స్వకావ్యాధ్యస్యపరమప్రయోజనస్యోపసంహారాదు
 వసంహారం॥ ౩౨॥ (సంసారేత్యాన్వేషద్వయేశుభశంసనరూపాప్రశస్తిః)
 ఇష్టంసకలకాస్త్రరహస్యం ప్రబాధవంద్రోదయాఖ్యానాటకబ్ధలేనాపా
 తతఃప్రదర్శ్య స్థలేస్థలే పూర్వపక్షాపరపక్షైర్వేదాంతసిద్ధాంతానపిప్రద
 ర్శ్యవివేకపురస్కరంకామకోభాదిపాపండాగమవరాజయద్వారానర్వా
 నపి సంసారనిరాకరణ పరిపంథినః పరాధూయాంలేనాసిన ముతిదయా
 పాత్రం సమ్యగవబోధ్యవిష్ణుభక్తింప్రాధాన్యంతఃశ్రీకృష్ణమిత్రాః । త

థాప్యేతదస్త్రితిగ్రంథాంతేచశీలకక్షణంమంగళమావరంతి॥ వర్జన్యత్కః
 వజ్రాన్యోజలపూర్ణోమేఘః- అస్మికజగతిలస్యాంభూమా-మహాతీంఽ
 కాం ఇష్టాం సమయేయావదపేక్షితాం • ఇష్టామితివదేనాతివృష్టింనివా
 యతి-వృష్టింవిధత్తాంకరోతు॥ గళితోనస్త్రః వివిధోపస్థవోదేశరాజ్యాద్య
 త్రహ్మయభ్యస్తైరాజానఃత్వాంపుభివీంపాలయంతు ॥ సంసారిభ్యః •
 పాదత్వాఙ్మానభ్యోపిదదాతి ॥ మహంతః జ్ఞానః త్వత్ప్రసాదాద్విష్ణు
 క్తిప్రసాదాత్ సంసారవివాధిః సముద్రస్తంభిరంతు ॥ సముద్రసావ
 మాహ॥ కీదృశంసంసారాద్భిః విషయాః స్రగ్ధాయః మమతామమత
 భిమానః ఆతంకోభయం ఏతాన్యేవవంకః • ద్రవమాయస్మికతం • కీ

థాప్యేతదస్తుభరతసాక్ష్యం॥ ఇవర్జన్యోస్మికజగతిమహాతీం
 వృష్టి మిష్టాంవిధత్తాం రాజానః త్వాం గళితవివిధోపస్థవాః
 పాలయంతు॥ తత్త్వోన్మేషోపహతమసస్త్యగ్ప్రసాదాత్సహం
 తస్సంసారాద్భిః విషయమమతాతంకవంకం తరంతు ॥ ౩౩ ॥
 ఇతినిహగ్రింతాస్సర్వే ॥ ... ..

ఇతి శ్రీకృష్ణమిత్రవిరచితే శాంతరసాసారే
 ప్రబోధవంద్రోదయనామ్ని నాటకే
 జీవన్ముక్తినిరూపణంనామవస్తాంకః

శాఃమహంతః, తత్త్వానాంఉన్మేషః సాత్మాతాగ్రస్తస్మాదుపహత
 నాశితంతమఃఅజ్ఞానయేహంతే- విష్ణుభక్తఃప్రసాదాత్ సర్వంప్రా
 తత్కలిధావః॥ ౩౩॥ అంక సమాప్తింద్యోగయతి॥ ఇతినిహగ్రింతా స్స
 ఇతి॥ అంకసమాప్తా సర్వేహం నిహగ్రిమమిత్యథాః॥.....

ఇతిశ్రీమద్భట్టవినాయకాస్తజ దీక్షితరామదాసవిరచితే
 ప్రబోధవంద్రోదయనాటకవ్యాఖ్యానే ప్రకాశఖ్య
 జీవన్ముక్తి నిరూపణం నామవస్తాంకః

ప్రబోధవంద్రోదయనాటకం సంపూర్ణమ్
 మంగళమస్తు.

